

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ “โอกาสและความท้าทายสำหรับประเทศไทยกับกระบวนการการ
สนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย :
การศึกษาสำรวจหลักสูตร ความรู้พื้นฐาน และทัศนคติ”

โดย

ผศ.ดร.ชนินท์ทีรา ณ ถลาง

อ.ภิญญ์ ศิริประภาศิริ

31 มกราคม 2557

สารบัญ

บทคัดย่อ	1
Abstract	2
บทที่ 1 บทนำ	3
บทที่ 2 การสร้างอัตลักษณ์และประชาคมในระดับภูมิภาค	6
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	27
บทที่ 4 กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศและนโยบายด้านการศึกษาของประเทศไทย	39
บทที่ 5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	68
บทที่ 6 บทสรุป	121
บรรณานุกรม	136
ภาคผนวก	143

บทคัดย่อ

ในการประชุมสุดยอดที่บาหลีใน ค.ศ. 2003 ผู้นำประเทศสมาชิกของอาเซียนได้ตกลงและประกาศเจตนารมณ์ในการยกระดับความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างประชาคมอาเซียน ซึ่งจะประกอบด้วย 3 เสาหลัก อันได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community หรือ APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community หรือ ASCC) นอกจากนี้จะมีเจตจำนงค์ในการรวมตัวกันเป็นประชาคมแล้ว ประเทศสมาชิกอาเซียนยังตกลงว่าควรจะทำให้มีการสร้างอัตลักษณ์ควบคู่กันไปด้วย โดย “อัตลักษณ์ของภูมิภาค” (regional identity) ถือเป็นกุญแจสำคัญในการบูรณาการทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการหล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างเอกภาพและความเป็นปึกแผ่นภายในภูมิภาค จากแนวคิดของ Karl Deutsch ที่ถกเถียงว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในที่สุดจะทำให้เกิดความรู้สึกร่วม (we feeling) งานวิจัยนี้จะเป็นการศึกษาถึงกระบวนการการสนับสนุนการเป็นประชาคมของกลุ่มประเทศอาเซียน และการสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียนของประเทศไทยผ่านการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย โดยจะศึกษาถึงกิจกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างนักศึกษา และวิชาที่เปิดสอนที่เกี่ยวกับอาเซียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทั้งสิ้น ผลจากงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารของมหาวิทยาลัย นักวิชาการ ผู้กำหนดนโยบายของประเทศไทยทั้งด้านการต่างประเทศและการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนในปี ค.ศ. 2015

Abstract

At ASEAN's Ninth Summit held in Bali in October 2003, the Association declared its intentions to deepen its integration by creating a community based on three different yet complementary pillars: ASEAN Political-Security Community, ASEAN Economic Community, and ASEAN Socio-Cultural Community. It was agreed that the ASEAN member state would deepen their integration through forming a tighter community as well as by creating a regional identity. A regional identity is not only key to social and cultural integration but also crucial to forming unity within our region. Agreeing with Karl Deutsch that 'interaction' amongst the peoples gradually leads to the creation of a 'we feeling'; this study explores the processes including exchange and educational programs that encourage the formation of the ASEAN Community especially amongst Thai university students. Based on quantitative data collection and interviews, the study examines how these processes have had an affect on 1) the level of knowledge that students possess of ASEAN 2) attitudes towards ASEAN and 3) aspiration towards ASEAN and ASEAN Community. The study will reveal the opportunities and challenges that we will potentially face in becoming a part of the ASEAN Community in 2015 which in turn will hopefully contribute to policy making at the university and at the national levels to repond to these challenges.

บทที่ 1

บทนำ

ประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เป็น “สิ่ง” ที่ได้รับการประชาสัมพันธ์และได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา โดยภาครัฐและสื่อได้ใช้วิธีการนับถอยหลังเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในวันที่ 1 มกราคม 2558 ซึ่งต่อมาได้เลื่อนออกไปเป็น 31 ธันวาคม 2558 ในการดึงดูดความสนใจและกระตุ้นเตือนให้ภาคประชาชนได้รับทราบและเตรียมรับมือกับทั้งโอกาสและความท้าทายที่จะเกิดขึ้น ถึงแม้จะดูเหมือนว่าประชาคมอาเซียนได้มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากการรวมตัวแบบหลวมๆ ของสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไปสู่ประชาคมอาเซียน แต่แท้จริงแล้วได้มีการวางแผนและมีวิวัฒนาการไปสู่การรวมกลุ่มที่ใกล้ชิดกันมากขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง

เมื่อการก้าวเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียนเริ่มเป็นที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง ข้อสงสัย คำวิพากษ์วิจารณ์ ความวิตกกังวลก็ตามมา บางกลุ่มเปรียบเทียบกับประชาคมอาเซียนกับสหภาพยุโรป บางกลุ่มแสดงความวิตกว่าแรงงานจากต่างประเทศจะล้นทะลักเข้ามาในประเทศตน บ้างก็เพียงแต่วิจารณ์ว่าประเทศตน รัฐบาลตนไม่มีความพร้อมและจะ “เสียเปรียบ” ประเทศสมาชิกอื่นๆ ซึ่งความกังวลเหล่านี้ดูเหมือนจะเป็นเรื่องสมเหตุสมผล เนื่องจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนนั้นค่อนข้างจำกัดอยู่ในวงแคบ อีกทั้งที่ผ่านมา การศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของภูมิภาคกลับเน้นที่ความขัดแย้งและสงครามระหว่างกัน มิได้ปลูกฝังให้ผู้คนมองคนประเทศอื่นเป็นมิตร หากแต่มองประเทศเพื่อนบ้านอย่างไม่ไว้เนื้อเชื่อใจกัน ดังนั้นแนวความคิดเชิงลบและความหวาดระแวงเหล่านี้จึงยิ่งทวีคูณความรุนแรงและแผ่ขยายเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น เมื่อการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญกำลังจะเกิดขึ้น

“เราต้องการให้อาเซียนเป็นสังคมแห่งความห่วงใย แบ่งปัน และสร้างโอกาส ซึ่งถ้าเป็นไม่ได้ อาเซียนจะเป็นประชาคมที่ไม่มีความสงบ มีการเผชิญหน้า การทะเลาะเบาะแว้ง จะมีพวกที่มีและพวกที่จน เกิดช่องว่างระหว่างสังคมและดึงไปสู่ความขัดแย้งที่บานปลายได้”¹

ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ

¹ สุรินทร์ พิศสุวรรณ (สัมภาษณ์) 5 มีนาคม 2556.

จากสิ่งที่เกิดขึ้นในประเทศไทยและคำกล่าวของ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ผู้วิจัยมองว่า “อัตลักษณ์ของภูมิภาค” (regional identity) เป็นกุญแจสำคัญในการบูรณาการทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันเป็นพื้นฐานในการหล่อหลอมความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อสร้างเอกภาพและความเป็นปึกแผ่นภายในภูมิภาค งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาถึงกระบวนการการสนับสนุนการเป็นประชาคมอาเซียน โดยจะเน้นศึกษาการสร้างควมตื่นตัวเกี่ยวกับความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียนของประเทศไทยผ่านการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย เนื่องจากนักศึกษาในวันนี้จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนในอนาคต และเมื่อสำเร็จศึกษาจะเข้ามาเป็นแรงงานในประชาคมอาเซียน งานวิจัยนี้ถกเถียงว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างในหมู่ประชาชน หรือในที่นี้คือในหมู่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วม หรือที่เรียกว่า ‘we feeling’ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาการปฏิสัมพันธ์ใน 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ เรื่องของเนื้อหาที่เรียน หรือวิชาต่างๆ ที่นักศึกษาเรียนเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน รูปแบบที่สองคือ การศึกษาถึงกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ไปแลกเปลี่ยน ทั้งในระยะสั้นและในระยะยาว ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงสันตนาการ ซึ่งกิจกรรมแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นช่องทางหนึ่งให้นักศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียน

ผลจากงานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้กำหนดนโยบายทั้งด้านการต่างประเทศและการศึกษา รวมทั้งผู้บริหารมหาวิทยาลัย อาจารย์ และนักวิชาการที่รับผิดชอบในการวางหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เกี่ยวกับอาเซียน หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2015 ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งตอบคำถาม 3 คำถามดังต่อไปนี้

1. นโยบาย โครงสร้าง และสถานะทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากน้อยเพียงใด
2. นักศึกษาในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และความมุ่งหวังต่ออาเซียนและประชาคมอาเซียนอย่างไร
3. หลักสูตรหรือวิชาเรียนที่เปิดสอนและกิจกรรมของนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามีการส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนเพียงพอในการเตรียมความพร้อมที่จะเป็นประชาคมอาเซียนหรือไม่

นอกจากผลของโครงการวิจัยนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับทัศนคติและความตื่นตัวเกี่ยวกับอาเซียนแล้ว ผลการวิจัยจะบอกถึงความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และความมุ่งหวัง ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการวางนโยบายของมหาวิทยาลัยต่างๆ หรือการวางหลักสูตร และยังเป็นประโยชน์ต่อรัฐบาลไทยที่วางนโยบายในการส่งเสริมอัตลักษณ์ภูมิภาคและความเป็นประชาคม อัตลักษณ์ร่วมจะไม่เกิดถ้าแต่ละประเทศสมาชิกไม่ได้ส่งเสริมข้อริเริ่มของอาเซียนอย่างจริงจัง รัฐบาลไทยเองก็ตระหนักถึงความสำคัญในการส่งเสริมนโยบาย

อาเซียน จึงรับสนองนโยบายด้านการศึกษาของอาเซียนโดยเป็นเจ้าภาพในการดำเนินการซึ่งเห็นได้จากเอกสาร Plan of Action on Education ซึ่งคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์รับเป็นผู้ดำเนินการอีกทีหนึ่ง นโยบายที่ทางคณะฯได้รับไปนั้นได้ถูกแปรออกมาเป็นโครงการ ‘The Promotion of ASEAN and East Asian Studies’ ซึ่งได้รับการสนับสนุนทางงบประมาณจากสำนักเลขาธิการอาเซียน นอกจากนี้ ทางโครงการได้รับการสนับสนุนจากภาคส่วนของรัฐของประเทศไทย โครงการนี้มีวัตถุประสงค์ในการเขียนตำราเรียนเกี่ยวกับอาเซียน โดยตำราเหล่านี้จะมีเนื้อหาครอบคลุมถึงรัฐและสังคมของประเทศสมาชิกต่างๆ ของอาเซียนบวกสาม รวมถึงปัญหาข้ามชาติที่นานาประเทศสมาชิกประสบอยู่ อย่างเช่น ปัญหาการก่อการร้าย ปัญหาภัยพิบัติ เป็นต้น ตำราเรียนเหล่านี้ถูกเขียนขึ้นเพื่อการเรียนการสอนทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท โดยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยของรัฐในประเทศอาเซียนบวกสาม ซึ่งในส่วนของการดำเนินการ ทางโครงการได้เชิญนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศอาเซียนบวกสาม เพื่อร่วมระดมความคิดและเขียนตำราร่วมกัน และเมื่อตำราได้ตีพิมพ์แล้วมหาวิทยาลัยที่มีส่วนร่วมในโครงการนี้จะได้นำตำราของโครงการไปใช้ในการเรียนการสอนต่อไป เพื่อให้นักศึกษาในระดับอุดมศึกษาได้มีความรู้ความตื่นตัวเกี่ยวกับอาเซียนและเพื่อเตรียมความพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาและประเมินถึงโอกาสและความท้าทายของมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในการสร้างอัตลักษณ์หรือความรู้สึกร่วมโดยผ่านระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา
2. เพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่รัฐไทยในการกำหนดนโยบายและบทบาทของไทยในเวทีอาเซียนและกระบวนการการรวมกลุ่มภูมิภาคของอาเซียน

บทที่ 2

การสร้างอัตลักษณ์และประชาคมในระดับภูมิภาค

ความเป็นมาของเป้าหมายในการสร้างประชาคมและอัตลักษณ์อาเซียน

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรืออาเซียน (ASEAN) ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1967 เนื่องด้วยภัยทางความมั่นคงที่ลัทธิคอมมิวนิสต์กำลังแพร่กระจายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะที่สงครามเวียดนาม (1955-1975) กำลังร้อนระอุ การต่อสู้ลุกลามไปทั่วดินแดนอินโดจีน มีประเทศมหาอำนาจอย่างสหภาพโซเวียต สาธารณรัฐประชาชนจีน และสหรัฐอเมริกาคอยแทรกแซงและสนับสนุนฝ่ายของตน ทำให้สถานการณ์ยิ่งบานปลายและไม่มีวี่แววที่จะสิ้นสุดง่ายๆ โดยส่วนใหญ่แล้วรัฐในค่ายเสรีประชาธิปไตยตระหนักดีว่าสหรัฐคงอยู่สักระยะหนึ่งการแพร่ขยายของลัทธิคอมมิวนิสต์อีกไม่นาน กอรปกับทางสาธารณรัฐประชาชนจีนเริ่มแสดงท่าทีในการเพิ่มบทบาทและอิทธิพลภายในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บริบทของภัยคุกคามและความไร้เสถียรภาพที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยสำคัญในการผลักดันให้รัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่อยู่ในค่ายเสรีประชาธิปไตยนี้รวมตัวภายใต้ความร่วมมือแบบพหุภาคี หรือที่เรารู้จักกันในนามของอาเซียน

บทบาทของอาเซียนในด้านความมั่นคงอาจจะไม่ได้โดดเด่นมากนัก เนื่องจากการรวมกลุ่มระหว่างประเทศเล็กๆ ที่ส่วนใหญ่ที่เพิ่งได้รับเอกราชได้ไม่นาน และเนื่องด้วยเป็นประเทศเกิดใหม่ ประเทศเหล่านี้มักจะมีปัญหาเรื่องเสถียรภาพและความมั่นคงภายใน ที่สำคัญยังต้องจัดการกับการสร้างรัฐ (State Building) หรือการวางหรือในบางกรณีการปรับเปลี่ยนโครงสร้างการเมืองการปกครอง รวมทั้งระบบการบริหารประเทศที่ตะวันตกวางไว้หรือที่ละเลยไป และการสร้างชาติ (Nation Building) หรือการรวมประชากรที่มีความหลากหลายทางสังคม ภาษา ศาสนาและวัฒนธรรมให้มีความรู้สึกเป็นชาติเดียวกัน จากที่ต่างมีปัญหาคือคล้ายกันและเผชิญกับภัยทางความมั่นคงที่เหมือนกัน เป็นจุดกำเนิดของหลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของซึ่งกันและกัน (Non-interference) ถึงแม้ว่าประเทศสมาชิกอาเซียนยึดหลักนี้มานานตั้งแต่เริ่มแรกก่อตั้ง แต่หลักนี้ไม่ได้เกิดจากการคิดริเริ่มของบรรดาผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียน แต่เป็นการยึดหลักตามสนธิสัญญาเวสต์ฟาเลียที่ใช้กันมานานแล้ว ซึ่งองค์การสหประชาชาติ (UN) ยังยึดตามหลักการนี้อยู่อย่างที่ปรากฏเห็นในกฎบัตร หลักการไม่แทรกแซงกิจการภายในของซึ่งกันและกันเป็นเครื่องรับประกันว่าต่างฝ่ายสามารถจัดการปัญหาการสร้างรัฐและการสร้างชาติซึ่งในบางครั้งอาจจะหมายถึงการใช้ความรุนแรงหรือเผด็จการในการบรรลุเป้าหมายโดยที่ประเทศเพื่อนบ้านจะไม่เข้ามาวิพากษ์วิจารณ์หรือแทรกแซงแต่อย่างใด นอกจากนั้น จากปัญหาภายในของแต่ละประเทศสมาชิกประสบอยู่ในขณะนั้น ประกอบกับการที่อาเซียนยังขาดที่ทำการ ทำให้ภารกิจของอาเซียนถูกกระจายกันไปทั่ว ‘โต๊ะพิเศษ’ ที่อยู่ในกระทรวงการต่างประเทศของ 5 ประเทศสมาชิก จึงไม่น่าแปลกใจว่าจากปีที่ก่อตั้ง

อาเซียนจนกระทั่งการประชุมสุดยอดอาเซียนระหว่างผู้นำเป็นครั้งแรกที่บาหลีในปี ค.ศ. 1976 มีระยะเวลาห่างกันถึง 9 ปี

จะเห็นได้ว่าวิวัฒนาการในช่วงประมาณ 10 ปีแรกของอาเซียนเป็นไปอย่างช้าๆ และไม่ค่อยมีผลงานที่เป็นรูปธรรมมากนัก จนกระทั่งเวียดนามบุกกัมพูชาในเดือนธันวาคมปี ค.ศ. 1978 อาเซียนเริ่มมีบทบาทขึ้นในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ โดยอาเซียนคัดค้านการกระทำของเวียดนามและนำเรื่องนี้ไปเสนอต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ (United Nations Security Council) ในปี ค.ศ. 1979 เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นครั้งแรกที่กลุ่มประเทศอาเซียนใช้วิธีการทางทูตในระดับเวทีสหประชาชาติ แต่เนื่องด้วยความขัดแย้งดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับมหาอำนาจจึงถูกวิพากษ์วิจารณ์โดยสหภาพโซเวียต ถึงแม้ว่าความขัดแย้งระหว่างเวียดนามและกัมพูชายุติโดยการจัดการของสหประชาชาติ ในเวลา 20 ปีให้หลัง แต่เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นครั้งแรกที่อาเซียนแสดงบทบาทอย่างแข็งกร้าวโดยวิธีการทางทูตและวิธีทางทหาร (Turley and Race 1980: 107) ในช่วงเวลาใกล้เคียงผู้นำของประเทศสมาชิกอาเซียนต่างๆ เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของการร่วมมือทางเศรษฐกิจมากขึ้น ในปี ค.ศ. 1992 ในการประชุมสุดยอดอาเซียนที่สิงคโปร์ ประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีการเจรจาและตกลงกันที่จะยกระดับความร่วมมือทางเศรษฐกิจ โดยนายอานันท์ ปันยารชุน ได้ทำข้อเสนอให้สร้างเขตการค้าเสรีภายในภูมิภาค การประชุมที่สิงคโปร์จึงถือได้ว่าเป็นที่มาของข้อตกลงต่างๆ ทางด้านเศรษฐกิจ ในช่วงทศวรรษ 1990 นี้จะเห็นได้ว่าอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของหลายๆ ประเทศในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น ประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย และสิงคโปร์อยู่ในอัตราที่สูง จนกระทั่งธนาคารโลกมีการตีพิมพ์รายงาน ‘The East Asian Miracle Economic Growth and Public Policy’ เกี่ยวกับประเทศเหล่านี้และมีการขนานนามระบบเศรษฐกิจเหล่านี้ว่าเป็น ‘ลูกเสือแห่งเอเชีย’ หรือ ‘Asian Cubs’ เนื่องจากอัตราการเจริญเติบโตอย่างสูงในระยะเวลาที่ต่อเนื่องกัน (World Bank 1993) ตั้งแต่เหตุการณ์เวียดนามบุกกัมพูชาจนกระทั่งหลังการประชุมสุดยอดที่สิงคโปร์จะเห็นได้ว่าอาเซียนมีความพยายามที่จะร่วมมือกันและแสดงบทบาทมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจุดสนใจในเวทีระหว่างประเทศมากขึ้นตามไปด้วย

ดูเหมือนว่าทั้งอาเซียนและแต่ละประเทศสมาชิกเริ่มจะมีบทบาทขึ้นมา แต่ภาพดังกล่าวเริ่มสลายไปเมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 ที่เริ่มที่ประเทศไทย และลุกลามไปที่ประเทศเพื่อนบ้านในระยะเวลาต่อมา แต่ละประเทศที่ได้รับพิษของวิกฤตินี้ต่างหันไปพึ่งกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ในช่วงนี้ดูเหมือนว่าความช่วยเหลือแบบทวิภาคีที่แต่ละประเทศทำข้อตกลงกับ IMF จะเป็นทางออกให้กับหลายๆ ประเทศ จากปัญหาที่เผชิญร่วมกันอาเซียนกลับมามีบทบาทไม่สามารให้ความช่วยเหลือหรือหาทางออกให้กับประเทศสมาชิกได้เลย แม้กระทั่งประเทศอินโดนีเซียที่เป็นประเทศสมาชิกสำคัญของอาเซียนและมีนโยบายต่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับอาเซียนยังลดความสำคัญของอาเซียนเพื่อจัดการกับเรื่องภายในประเทศ ในช่วงนี้หลายๆ คนได้

ตั้งคำถามเกี่ยวกับความสำคัญ ความหมายและบทบาทของอาเซียนภายใต้บริบทที่เปลี่ยนแปลงและที่สำคัญ ปราศจากภาวะสงครามเย็น

ประเทศสมาชิกไม่ได้เผชิญหน้ากับวิกฤติเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียว แต่การขึ้นมาบีบคั้นทางเศรษฐกิจของจีนและอินเดียทำให้ประเทศสมาชิกของอาเซียนเริ่มตระหนักว่าอาเซียนไม่สามารถปรับตัวตามโลกสมัยใหม่ที่มีพลวัตในการแข่งขันระหว่างกันทางด้านเศรษฐกิจท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ที่ถูกที่แทนที่การแข่งขันการสะสมอาวุธเพื่อจัดการกับภัยทางด้านความมั่นคงของสงครามเย็น

หลังจากการที่ประเทศสมาชิกสามารถจัดการกับปัญหาเศรษฐกิจ รวมทั้งปัญหาทางการเมืองและสังคมที่ตามมาได้ในระดับหนึ่ง ในการประชุมสุดยอดที่บาหลีในปี ค.ศ. 2003 ผู้นำประเทศสมาชิกของอาเซียนได้ตกลงและประกาศเจตนารมณ์ในการยกระดับความร่วมมือภายใต้กรอบอาเซียน โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างประชาคมอาเซียน ซึ่งจะประกอบด้วย 3 เสาหลักอันได้แก่ ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community หรือ APSC) ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) และประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community หรือ ASCC) ในปีถัดมา มีการประกาศแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ (Vientiane Action Program: VAP (2004-2010)) เพื่อเป็นแผนงานในการส่งเสริมเป้าหมายดังกล่าวนี้ แผนปฏิบัติการเวียงจันทน์เป็นแผนที่ต่อเนื่องจากแผนปฏิบัติการฮานอย (Hanoi Plan of Action: HPA) ที่มีขึ้นในปี ค.ศ. 1998 ซึ่งมีขึ้นเพื่อกระตุ้นการลงทุนและหาวิธีการต่างๆ ให้อาเซียนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เผชิญร่วมกัน รวมทั้งเป็นความพยายามที่จะหามาตรการรองรับเมื่อประเทศสมาชิกเผชิญกับปัญหาในอนาคต อย่างเช่นปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจที่ผ่านมา กล่าวอีกนัยยะหนึ่ง แผนปฏิบัติการทั้งสองเป็นความพยายามที่จะฟื้นฟูอาเซียนท่ามกลางวิกฤติที่แสดงถึงความสามารถในฐานองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาค

อาเซียนหมายถึงอะไรเมื่อพูดถึง ‘ประชาคม’ และ ‘อัตลักษณ์’

ในการที่อาเซียนมีเป้าหมายที่จะสร้างความเป็นประชาคมนั้นมีความหมายว่าอย่างไร ตามเอกสารวิสัยทัศน์อาเซียน 2020 (ASEAN Vision 2020) เหล่าผู้นำประเทศสมาชิกตกลงที่จะร่วมกัน ‘การสร้างประชาคมที่มีความสงบ สันติสุขในภูมิภาค โดยที่ประชาคมจะมีความตระหนักรู้ถึงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ที่ถูกผูกพันกันด้วยอัตลักษณ์ของภูมิภาค รวมทั้งการมีสังคมที่เปิดที่มีความสอดคล้องกับอัตลักษณ์ระดับชาติ ที่คนสามารถเข้าถึงโอกาสในการพัฒนามนุษย์ แม้ว่าผู้ขึ้นจะเป็นเพศไหน กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่ม

ศาสนา กลุ่มภาษา หรือมาจากภูมิหลังทางสังคมวัฒนธรรมใดก็ตาม² เป้าหมายดังกล่าวถูกตอกย้ำในคำประกาศปฏิญญาว่าด้วยการจัดตั้งประชาคมอาเซียน (2009-2015) และในเอกสาร ‘Roadmap for an ASEAN Community’ ในหลังการประชุมสุดยอดที่ชะอำ-หัวหิน ใน ค.ศ. 2009 นอกจากนี้ เป้าหมายในการสร้างประชาคมและอัตลักษณ์ยังได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประเทศอาเซียนบวกสามในเอกสาร ASEAN Plus Three Cooperation Work Plan 2007-2017 อีกด้วย เมื่อพูดถึง ‘ประชาคมอาเซียนนี้ควรเป็นประชาคมที่มีความตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ที่ถูกผูกมัดกันด้วยอัตลักษณ์ของภูมิภาค’ ทำให้เกิดคำถามอยู่ 2 ประการ ประการแรก การที่ประชาคมอาเซียนควรจะตระหนักถึงประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้เกิดคำถามว่า ประวัติศาสตร์อะไร และเริ่มจากตรงไหน ถ้าเริ่มจากปีที่ก่อตั้งอาเซียน หมายถึงประวัติศาสตร์ของการรวมตัวของประเทศสมาชิกเพียง 5 ประเทศเท่านั้นที่ร่วมกันปกป้องการรุกรานของภัยคอมมิวนิสต์ในช่วงสงครามเย็น หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งว่าเป็นประวัติศาสตร์ของความแตกแยกระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนดั้งเดิม 5 ประเทศกับประเทศสมาชิกใหม่ หรือถ้าเราเริ่มประวัติศาสตร์ในช่วงปลายทศวรรษ 1990 เมื่อมีการรวมตัวกันเป็นอาเซียนครบ 10 ประเทศ ประวัติศาสตร์จะมีไม่นานคือ ประมาณ 10 ปี อีกประการหนึ่ง การเริ่มประวัติศาสตร์ในช่วงนี้หมายถึงการให้ประชาคมตระหนักถึงเหตุการณ์วิกฤติเศรษฐกิจที่แต่ละประเทศสมาชิกหันไปพึ่งความช่วยเหลือจาก IMF ในรูปแบบทวิภาคีแทนที่จะหันไปพึ่งซึ่งกันและกันแบบพหุภาคีภายใต้กรอบของอาเซียน

เช่นเดียวกัน การให้ประชาคมอาเซียนตระหนักถึงสังคมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดคำถามที่คล้ายคลึงกันว่า สังคมอะไร และวัฒนธรรมอะไร วรรณกรรมที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์มักจะกล่าวถึงอัตลักษณ์ 2 แบบ แบบที่หนึ่งคือ อัตลักษณ์ที่มาจากชาติพันธุ์และศาสนา (Ethnic) ซึ่งอัตลักษณ์แบบนี้จะยึดถือเอาแหล่งกำเนิดของบรรพบุรุษ ภาษาของบรรพบุรุษ ศาสนา ความเชื่อ เป็นที่ตั้ง (Brown 1999: 283) อัตลักษณ์แบบที่สองคือ แบบพลเมือง (civic) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อคนมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่หนึ่งๆ ไม่ว่าคนเหล่านั้นจะมีเชื้อชาติหรือนับถือศาสนาใดก็ตาม (Smith 1991: 82) อัตลักษณ์แบบที่สองนี้มักเกิดขึ้นในประเทศที่เพิ่งได้รับเอกราช โดยมีแรงผลักดันให้คนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนาสามารถอยู่รวมกันได้ (Eriksen 1993: 67–75) ซึ่งอัตลักษณ์ภูมิกษณภูมิจะมีความพยายามจะสร้างอัตลักษณ์แบบที่สองนี้ เนื่องจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ประกอบไปด้วยชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรม ที่หลากหลาย

² We envision the entire Southeast Asia to be, by 2020, an ASEAN community conscious of its ties of history, aware of its cultural heritage and bound by a common regional identity. We see vibrant and open ASEAN societies consistent with their respective national identities, where all people enjoy equitable access and opportunities for total human development regardless of gender, race, religion, language, or social and cultural background (ASEAN vision 2020).

แต่ถึงจะยึดแบบที่สอง ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็ยังขาดเป็นจุดร่วมหรือสิ่งที่เป็นจุดศูนย์กลาง เหมือนกับภูมิภาคอื่นๆ อย่างเช่น ยุโรปตะวันตกที่รวมตัวกันเป็นสหภาพยุโรปมีศาสนาคริสต์และปกครองด้วยระบบการเมืองอย่างประชาธิปไตยที่คล้ายกัน ภูมิภาคตะวันออกกลางมีภาษาอาหรับและศาสนาอิสลาม ภูมิภาคอเมริกาใต้มีภาษาสเปนและศาสนาคริสต์ ถึงแม้ว่าประเทศในภูมิภาคเหล่านี้จะมีจุดร่วมกันคือ ศาสนาหรือภาษา ก็ตาม ทั้งนี้ไม่ได้ปฏิเสธความหลากหลายหรือความต่างระหว่างกลุ่มภาษา โดยเฉพาะศาสนา รายละเอียดของพลวัตของความร่วมมือและความขัดแย้งของแต่ละภูมิภาคอาจจะเกินขอบเขตของงานวิจัยนี้ แต่สิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้คือ ภูมิภาคอื่นๆ อาจจะมีจุดร่วมบ้างที่ทำให้เกิดความรู้สึกร่วมและใครเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือประชาคม (Inclusion) และใครไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรืออยู่นอกกลุ่ม (Exclusion)

ประการที่สอง คือเรื่องของอัตลักษณ์ของภูมิภาคซึ่งทำให้เกิดคำถามอยู่สองประการ ประการแรกคือ เราจะสร้างอัตลักษณ์ภูมิภาคอย่างไร หรือด้วยวิธีอะไร ประการที่สอง ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นข้างต้นคือ ใครจะเป็นผู้นำของกระบวนการสร้างอัตลักษณ์นี้ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้นำกระบวนการชาตินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างเช่น อองซาน (Aung San) ซูการ์โน (Sukarno) และโฮจิมินห์ (Ho Chi Minh) เป็นผู้สร้างและกระตุ้นความรู้สึกตระหนักและภูมิใจในชาติระหว่างประชากรที่ในอดีตถูกปกครองโดยนโยบาย ‘แบ่งแยกและปกครอง’ (Divide and Rule) ของมหาอำนาจตะวันตก การปลุกกระดมความรู้สึกร่วมทำโดยใช้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และภาษาเป็นเครื่องมือทำให้คนที่มีความหลากหลายเกิดความรู้สึกในการเป็นชาติเดียวกัน การสร้างอัตลักษณ์ระดับภูมิภาคจะต้องประสบปัญหาอุปสรรคมากกว่าการสร้างอัตลักษณ์ในระดับชาติ เนื่องจากอัตลักษณ์ระดับภูมิภาคหมายถึงการรวมความหลากหลายของประชากรอาเซียนเกือบ 600 ล้านคน นอกจากนั้น อุปสรรคสำคัญอีกประการมาจากโครงสร้างของอาเซียนเองที่อำนาจในการดำเนินการตามนโยบายไม่ได้อยู่ที่องค์การอาเซียน แต่อยู่ที่รัฐบาลของประเทศสมาชิกของอาเซียน เนื่องจากประเทศสมาชิกไม่ได้มอบอำนาจอธิปไตยบางส่วนในการจัดการบริหารในบางเรื่อง ประเทศสมาชิกจึงมีทางเลือกกว่าจะทำหรือไม่ทำตามที่อาเซียนได้ตกลงไว้ ดังนั้น การที่อาเซียนจะบรรลุเป้าหมายบางประการต้องอาศัยแต่ละประเทศสมาชิกแปรเป็นนโยบายอีกทีหนึ่ง บรรทัดฐานของอาเซียนอย่าง ASEAN Way และหลักการไม่แทรกแซงซึ่งกันและกันจึงเอื้อต่อการรักษาอธิปไตยของรัฐและความเข้มแข็งของรัฐ เนื่องจากรัฐบาลของประเทศสมาชิกส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับปัญหภายใน (Sharpe 2003; Katsumata 2003: 107) มากกว่าที่จะร่วมกันเป็นองค์การที่เข้มแข็ง

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นได้ว่าในเอกสารอาเซียนยังขาดความชัดเจนในหลายประเด็น ถ้าจะสร้างอัตลักษณ์ภูมิภาคประวัติศาสตร์หรือวัฒนธรรมอะไรจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์จะอย่างไร โดยใคร นอกจากนี้ เอกสารอาเซียนยังขาดความชัดเจนในประเด็นอื่นๆ อย่างเช่น อะไรคือประชาคม จากความไม่ชัดเจนอยู่หลายประการจึงจำเป็นต้องศึกษาการถกเถียงทางเกี่ยวกับประเด็น

เหล่านี้ รวมทั้งการนิยามคำว่า ‘ประชาคม’ และ ‘อัตลักษณ์’ และแนวคิดเหล่านี้ต่างจากหรือมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างไรกับภูมิภาคนิยม (Regionalism) ภูมิภาควิวัฒน์ (Regionalization)

การถกเถียงทางวิชาการและการนิยามขอบเขตของภูมิภาคนิยม (Regionalism) ภูมิภาควิวัฒน์ (Regionalization) ประชาคม (Community) และอัตลักษณ์ (Identity)

ภูมิภาคนิยม (Regionalism) ภูมิภาควิวัฒน์ (Regionalization)

การรวมกลุ่มทางภูมิภาคนั้นสามารถแบ่งออกตามแรงขับเคลื่อนได้เป็น 2 ประเภท คือ ภูมิภาคนิยม (Regionalism) และ ภูมิภาควิวัฒน์ (Regionalization) โดยภูมิภาคนิยม คือการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นโดยนโยบายจากภาครัฐ หรือเป็นการรวมกลุ่มแบบบนลงล่าง (Top-down Integration) โดยปัญหาที่มักพบกับการรวมกลุ่มประเภทนี้คือ ความไม่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจหรือการเมืองความมั่นคงที่เกิดขึ้นในระดับประชาชน ส่วนใหญ่การอธิบายภูมิภาคนิยมในทางทฤษฎีมาจากแนวความคิดทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอย่างทฤษฎีสัจนิยมแบบใหม่ (Neo-realism) และ ทฤษฎีเสรีนิยมแบบใหม่ (Neo-liberalism) การอธิบายภูมิภาคนิยมของสองทฤษฎีนี้มุ่งที่จะตอบคำถามว่า อะไรเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้รัฐตัดสินใจเข้าร่วมในองค์การระหว่างประเทศของภูมิภาค โดยทฤษฎีสัจนิยมแบบใหม่มองว่า โครงสร้างของระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศอยู่ในสถานะอนาธิปไตย ไร้ซึ่งกฎระเบียบและอำนาจสูงสุดที่สามารถควบคุมความประพฤติของรัฐต่างๆ ทำให้รัฐรู้สึกไม่มั่นคงและจำเป็นที่จะต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ดังนั้น การเข้าไปเป็นสมาชิกในองค์การระหว่างประเทศของภูมิภาคก็เพื่อต้องการสร้างความมั่นคงให้กับรัฐเพื่อบรรเทาสถานะความหวาดระแวงทางความมั่นคง (Security Dilemma) และเพื่อหาผลประโยชน์จากการเป็นสมาชิก ส่วนทฤษฎีเสรีนิยมแบบใหม่เชื่อว่า การปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐในการหาผลประโยชน์ร่วมกันจะนำไปสู่สถานะแห่งการพึ่งพาซึ่งกันและกัน (Interdependence) ซึ่งจะช่วยลดทอนผลลัพธ์จากสถานะอนาธิปไตย สิ่งเหล่านี้ต่างจากการรวมกันของประชาคมที่คนในประชาคมรวมกันได้เพราะความเข้าใจร่วมกัน ความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน และปราศจากหลักการคำนวณผลดี-ผลเสียของการรวมตัวกัน

ในขณะที่ภูมิภาควิวัฒน์ คือการรวมกลุ่มที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างภาคธุรกิจ อันนำไปสู่ความคิดที่หาช่องทางในการลดค่าใช้จ่ายในการติดต่อเจรจา (Transaction cost) หรือเป็นการรวมกลุ่มแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up Integration) โดยมีภาคเอกชนเป็นตัวแสดงหลัก และเป็นผู้ผลักดันให้ภาครัฐออกนโยบายต่างๆ เพื่อช่วยให้การค้า การมีปฏิสัมพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่น สะดวก รวดเร็ว และคุ้มค่า

นอกจากนี้ การรวมกลุ่มทางภูมิภาค ยังสามารถแบ่งออกได้ตามช่วงเวลา คือ การรวมกลุ่มทางภูมิภาคแบบเก่า (Old Regionalism) และการรวมกลุ่มทางภูมิภาคแบบใหม่ (New Regionalism) ดังที่ Bjorn Hettne และ Fredrik Söderbaum (1998) ได้สรุปไว้ว่า การรวมกลุ่มทางภูมิภาคแบบเก่านั้นเกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็นที่โลก

ถูกแบ่งออกเป็น 2 ขั้วอย่างชัดเจน ซึ่งการรวมกลุ่มต่างๆ จะมีลักษณะของการถูกรอบงำด้วยอิทธิพลจากประเทศมหาอำนาจของแต่ละขั้ว เพื่อแย่งชิงพื้นที่ทางอำนาจ และส่วนใหญ่เป็นการรวมกลุ่มทางการเมืองและความมั่นคง เช่น สนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ (NATO) สนธิสัญญาออร์ซอ (Warsaw Pact) องค์การสนธิสัญญาป้องกันร่วมกันแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (SEATO) และอาเซียน ถึงแม้ว่าอาเซียนจะใช้เหตุผลอื่นในการปิดบังเจตนาที่จะรวมตัวกันทางความมั่นคงอย่างเช่น เศรษฐกิจ และสังคมก็ตาม ในขณะที่การรวมกลุ่มทางภูมิภาคแบบใหม่นั้นเป็นการรวมกลุ่มที่ริเริ่มจากประเทศภายในภูมิภาค เนื่องจากเล็งเห็นถึงความจำเป็นและประโยชน์ของความร่วมมือในมิติต่างๆ โดยการรวมกลุ่มในสมัยใหม่นี้ ไม่ถูกจำกัดด้วยแนวความคิดทางการเมือง แต่มุ่งเน้นพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของภูมิภาค

ตรรกะ (Logic) ของการรวมกลุ่มทางภูมิภาคนั้น Walter Mattli (1999) ได้วางกรอบการวิเคราะห์ไว้ว่าความสำเร็จของการรวมกลุ่มนั้นขึ้นอยู่กับอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) ของทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่ต้องการรวมกลุ่ม โดยในส่วนของอุปสงค์นั้นเกิดจากการวิเคราะห์คำนวณผลดี-ผลเสีย (cost-benefit analysis) ของภาคเอกชนหรือภาครัฐกิจ ที่คำนวณแล้วพบว่าตนเองจะได้ประโยชน์จากการรวมกลุ่มนั้นๆ อันเป็นเครื่องผลักดันให้ภาครัฐกิจเรียกร้องและสนับสนุนนโยบายการรวมกลุ่มกันทางเศรษฐกิจเพื่อประโยชน์ทางการค้า โดยตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อประเทศในทวีปยุโรปต้องประสบกับปัญหาทางเศรษฐกิจ รัฐบาลไม่สามารถฟื้นฟูประเทศและขับเคลื่อนเศรษฐกิจได้เพียงลำพัง และเปิดโอกาสให้ภาครัฐกิจ เช่น ภาครัฐกิจเหล็ก และ ภาครัฐกิจรถยนต์ เป็นพลังขับเคลื่อนอีกแรงหนึ่ง ซึ่งภาครัฐกิจเหล่านี้ เล็งเห็นประโยชน์ที่ตนจะได้รับจากการลดอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศ และได้เรียกร้องให้รัฐบาลของตนร่วมมือทางการค้ากับประเทศคู่ค้า ซึ่งเป็นอุปสงค์ที่เข้มแข็งเพียงพอที่จะผลักดันให้รัฐบาลดำเนินการดังกล่าว และการที่รัฐบาลตอบสนองภาครัฐกิจในเชิงบวกนี้ ถือว่ามีอุปทานที่สอดคล้องกับอุปสงค์ โดยอุปทานนี้หมายถึง ความเต็มใจ ความสมัครใจของภาครัฐ (Political Willingness) ที่จะดำเนินการต่างๆ เพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ หรือ ทางการเมืองความมั่นคง ซึ่งภาครัฐเองได้ประเมินผลดี ผลเสียแล้ว โดยในส่วนของผลดีนั้น ที่ชัดเจนคือ การลดลงของอุปสรรคทางการค้าจะช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสนับสนุนให้เกิดการลงทุนจากต่างประเทศมากยิ่งขึ้น และนำไปสู่ความร่วมมือในมิติต่างๆ ตามที่ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionalism) ได้กล่าวไว้ว่าการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจจะนำไปสู่การปฏิสัมพันธ์ที่มากขึ้น การเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และ ความไว้วางใจกันจนในที่สุด อันสามารถนำไปสู่ความร่วมมือในมิติที่ยากขึ้นเช่นความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคงในลักษณะที่เรียกว่า ผลกระทบด้นไหล (spillover effect) ในขณะที่ตัวกันรัฐเองก็ต้องยอมเสียอำนาจอธิปไตยส่วนหนึ่งให้กับองค์การระหว่างประเทศที่จะมาช่วยบริหารจัดการการร่วมมือดังกล่าว Mattli ได้กล่าวถึงอุปทานจากภาครัฐว่า หากรัฐได้คำนวณแล้วเห็นว่าส่วนแบ่งของผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มนั้นมีมากกว่าที่เป็นอยู่ ก็จะให้การสนับสนุนการรวมกลุ่ม นอกจากนั้น อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้การรวมกลุ่มประสบ

ความสำเร็จคือการมีประเทศผู้นำ (Pay Master) ที่จะช่วยแบกรับหน้าที่ความรับผิดชอบ ทั้งทางด้านการจัดการ และการเงินในการดำเนินการ เช่น ที่สหรัฐอเมริกาทำตัวเป็นผู้นำในองค์การสนธิสัญญาแอตแลนติกเหนือ หรือที่สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีทำตัวเป็นผู้นำแห่งภูมิภาคในกรณีของกลุ่มความร่วมมือยุโรป

เห็นได้ว่ามีปัจจัยที่ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มทางภูมิภาคในยุโรป ไม่ว่าจะเป็นสภาพเศรษฐกิจที่จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุน หรือสภาพการเมืองความมั่นคงในภูมิภาคที่ถูกทำลายไปในช่วงสงครามโลก อันเป็นที่มาของความปรารถนาของทุกภาคส่วนที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างกัน โดย Jean Monnet และ Robert Schuman ผู้ได้รับการขนานนามว่าเป็นบิดาแห่งการร่วมมือกันในยุโรป ได้ริเริ่มและผลักดันให้เกิดประชาคมเหล็กและถ่านหินแห่งยุโรป (European Coal and Steel Community) ในปี ค.ศ. 1951

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มทางภูมิภาคในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมิได้มีอุปสงค์และอุปทาน เช่นเดียวกับกรณีของกลุ่มความร่วมมือยุโรป ในช่วงสงครามเย็น ประเทศต่างๆ ในภูมิภาคถูกแบ่งแยกด้วยแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่างกัน ความไม่ไว้วางใจกันมีมากกว่าความต้องการที่จะร่วมมือกัน นอกจากนี้ การรวมกลุ่มทางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบันกำลังถูกท้าทายด้วยปัญหาของความขัดแย้งระหว่างประเทศสมาชิกต่างๆ ภายในภูมิภาค รวมทั้งปัญหาความหลากหลายภายในประเทศสมาชิก อย่างเช่น ไทย พม่า และฟิลิปปินส์ ความขัดแย้งที่ตึงเครียดส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในภูมิภาค และเป็นการลดทอนความเชื่อมั่นและความไว้วางใจซึ่งกันและกันของประเทศสมาชิกภายในภูมิภาค ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน (Rüland 2000: 431)

ในขณะเดียวกัน ภาคเอกชนนั้น ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมในหลายประเทศไม่เอื้อให้เกิดการผลิตเพื่อการส่งออก และไม่เอื้อให้เกิดการลงทุนในต่างประเทศ จึงทำให้การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้มีไม่มากนัก สำหรับประเทศในภูมิภาคที่เปิดประเทศ มีการค้าขายกับต่างประเทศ ก็กลับมีการแข่งขันกันในเรื่องการส่งออกผลผลิต สินค้าประเภทเดียวกัน ซึ่งไม่เอื้ออำนวยต่อการร่วมมือกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพราะไม่มีอุปสงค์เป็นปัจจัยผลักดัน นอกจากนี้ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังประสบปัญหาจากประเทศภายนอกที่พยายามแผ่ขยายอำนาจเข้ามาในช่วงสงครามเย็น นโยบายส่วนใหญ่จึงตกอยู่ใต้อิทธิพลของมหาอำนาจ ถึงแม้จะมีความพยายามรวมกลุ่มเกิดขึ้นหลายครั้งเช่น องค์การสนธิสัญญาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สมาคมแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ASA) และ Maphilindo (Malaysia, Philippines, and Indonesia) Confederation แต่ก็มีความพยายามที่มีวัตถุประสงค์เพื่อต่อต้านทานประเทศหรือกลุ่มความร่วมมือที่เป็นศัตรู และท้ายที่สุดก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้

อัตลักษณ์ (Identity) และประชาคม (Community)

ตามที่ Karl Deutsch (1957) ได้เขียนไว้ว่า ประชาคมนั้นเป็นกระบวนการที่กลุ่มคนสร้างค่านิยมและความเข้าใจร่วมกันจนถึงระดับที่เกิดเป็นความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกัน ('we feeling') ซึ่งสมาชิกของประชคมนั้นประกอบไปด้วยประชาชนคนธรรมดาไปจนถึงนักการเมืองและผู้นำประเทศ (Hammerstad 2005: 76) โดยความรู้สึกเป็นพวกพ้องเดียวกันนี้เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกของประชคม จนทำให้เกิดความไว้วางใจกัน (Collins 2007: 208) ความรู้สึกหวาดกลัวต่อคนจากประเทศอื่นจะเลือนหายไปในที่สุด (Hammerstad 2005: 76) นอกจากนี้ มีความจำเป็นที่ประชคมจะกลายเป็นจุดศูนย์รวมของความต้องการ (Needs) และค่านิยมร่วมของคน ถ้าประชคมนั้นๆ ไม่สามารถสนองความต้องการของคน คนก็ไม่แน่ว่าจะมีความต้องการที่จะเป็นส่วนหนึ่งของประชคม (Participation) หรือไม่แน่ว่าจะเกิดอัตลักษณ์ร่วมกับกลุ่มคนในประชคม (Identification) ดังนั้นการสร้างประชคมที่ประสบความสำเร็จมากที่สุดน่าจะเป็นประชคมที่เกิดผลดีต่อสมาชิกทุกคน (McMillan and Chavis, 1986: 10 - 11) การที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมในประชคมดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการที่มีคน คำสั่ง หรือกฎเกณฑ์ให้เป็นส่วนหนึ่งของประชคมนั้นๆ แต่เกิดจากความรู้สึกของแต่ละคน ประชคมนี้นี้แตกต่างจากการรวมกลุ่มทางภูมิภาค (Regional Integration) ตรงที่อย่างแรกอยู่บนฐานของการมีค่านิยมและความเข้าใจร่วมกัน แต่อย่างหลังอยู่บนฐานของหลักการคำนวณผลดี-ผลเสีย

ส่วนคำว่า 'อัตลักษณ์' นั้นได้มีการถกเถียงกันทางวิชาการในอัตลักษณ์ระดับท้องถิ่น (Local) หรือในระดับชาติ (National) มากกว่าที่จะถกเถียงกันในระดับภูมิภาค (Regional) ซึ่งส่วนใหญ่ถ้ามีการถกเถียงทางวิชาการเกี่ยวกับอัตลักษณ์ในระดับภูมิภาคมักจะทำกันภายใต้บริบทของสหภาพยุโรป แต่ส่วนใหญ่แล้ววรรณกรรมทางวิชาการที่ผ่านมามุ่งการศึกษาเกี่ยวกับอัตลักษณ์ระดับชาติและกระบวนการสร้างชาติ (Nation-Building) หรือการสร้างจุดศูนย์รวมสำหรับกลุ่มอื่นๆ อย่างเช่น กลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่มีความหลากหลายและที่อยู่ภายใต้ขอบเขตของดินแดนรัฐ ถึงแม้ว่าการถกเถียงทางวิชาการจะเน้นการถกเถียงเกี่ยวกับอัตลักษณ์ระดับท้องถิ่นและระดับชาติ Alexander Wendt ซึ่งเป็นบิดาแห่งแนวคิดสร้างสรรค์นิยม (Constructivism) ได้กลายเป็นผู้บุกเบิกการศึกษาอัตลักษณ์ในมิติของการระหว่างประเทศ สำหรับแนวคิดสร้างสรรค์นิยมแล้วจะเน้นบทบาทของบรรทัดฐานและความเข้าใจร่วมกัน รวมทั้งความสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงและโครงสร้าง (Wendt 1987) ทุกตัวแสดงในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้กระทำบนพื้นฐานเหตุผลหรือผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ตัวแสดงเหล่านี้มีอัตลักษณ์ที่ถูกหล่อหลอมโดยบริบททางวัฒนธรรม สังคม การเมือง และปัจจัยทางวัตถุ ตัวแสดงเหล่านี้ไม่ได้อยู่นิ่งแต่มีพลวัตตามการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกับสิ่งแวดล้อมที่ตัวแสดงนั้นๆ ดำรงอยู่ หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งว่า การสร้างสรรค์อัตลักษณ์และประชคมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีพลวัต และมีการวิวัฒนาการตามกาลเวลา

อัตลักษณ์ (Identity) คือการตั้งคำถามว่า ตนคือใคร (Guibernau 1996: 72) ซึ่งกว่าจะได้มาซึ่งอัตลักษณ์ แห่งชาตินี้ต้องผ่านการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันก่อน (Collective Identity) โดยอัตลักษณ์ร่วมกันนี้หมายถึง ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Solidarity) อันมาจากความเหมือนหรือคล้ายคลึงกันในด้านต่างๆ สมาชิกใน ประชาคมแม้ว่าจะอยู่ในระดับท้องถิ่น ชาติ หรือภูมิภาคก็สามารถบอกได้ว่าใครเป็นส่วนหนึ่งของประชาคม และใครเป็นผู้ที่อยู่ภายนอกหรือไม่เป็นส่วนหนึ่งของประชาคมนั้นๆ (Spencer and Wollman 2002: 58) นอกจากนี้ อัตลักษณ์ร่วมกันนั้นมีสองมิติด้วยกันคือ ไม่เป็นแค่เพียงการรับรู้ของสมาชิกในประชาคมเท่านั้น (Subjective) แต่บุคคลภายนอกประชาคมก็ยอมรับในความเป็นประชาคมนี้ (Objective) อัตลักษณ์เป็นสิ่งที่ สมาชิกของประชาคมสรรสร้างขึ้นมา (Constructed) การสรรสร้างนั้นมีฐานจากวัฒนธรรมทางของชาติ กลุ่ม ชาติพันธุ์และศาสนาที่เกิดขึ้นทั้งในอดีตและปัจจุบันโดยมาหล่อหลอมเข้าด้วยกัน (Huong 2011: 6) กระบวนการ นี้เกิดจากการพบปะ มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ มีการปรับเข้าหากันเพื่อเสริมสร้าง ความร่วมมือให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป การปฏิสัมพันธ์กันจนเกิดอัตลักษณ์ร่วมเป็นเงื่อนไขสำคัญอันเป็นบ่อเกิดของ การกระทำร่วมกัน (Collective Action) เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมกันของประชาคม (Kellas 1991: 3)

ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน Patricia Goff และ Kevin C. Dunn (2004) ยังเห็นความสำคัญของการสรร สร้างอัตลักษณ์ผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์กัน Goff และ Dunn กล่าวถึงลักษณะ 4 ประการที่ก่อให้เกิดอัต ลักษณ์ อันได้แก่ 1) alterity 2) fluidity 3) constructedness และ 4) multiplicity โดย alterity หมายถึงการที่อัต ลักษณ์จะเด่นชัดขึ้นมาเมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่น และเมื่อความแตกต่างระหว่างกลุ่มนั้นเห็นได้ชัดขึ้น ซึ่ง แปลว่าอัตลักษณ์ร่วมกันนั้นจะชัดขึ้นเมื่อต้องตอบโต้กับกลุ่มอื่น fluidity หมายถึงธรรมชาติและพลังขับเคลื่อน (dynamic) ของอัตลักษณ์ constructedness หมายถึงการประกาศว่าอัตลักษณ์นั้นเป็นสิ่งที่สังคมสรรสร้างขึ้น แต่ ก็ไม่ได้หมายความว่าอัตลักษณ์ที่ถูกสรรค์สร้างขึ้นไม่ได้เป็นความรู้สึกอันแท้จริง (artificial) อย่างที่นักวิชาการ บางท่านเชื่อ (Gellner 1983: 1; Hobsbawm 1990: 9) เพราะการจินตนาการและการสรรสร้างอัตลักษณ์เป็นความ จริงสำหรับหลายคนที่สามารถพลีชีพเพื่อชาติได้ (Anderson 1991: 7) multiplicity หมายถึงธรรมชาติอัน หลากหลายของอัตลักษณ์อันเป็นผลจากการที่คนมีหลากหลายอัตลักษณ์และสามารถเปลี่ยนอัตลักษณ์ของ ตนเองได้ หรือกล่าวอีกนัยยะหนึ่งว่าการสร้างอัตลักษณ์ภูมิภาคไม่ได้ขัดแย้ง หรือไม่ได้แปลว่าเราต้องละทิ้งอัต ลักษณ์ระดับชาติของเรา

ที่สำคัญ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันจะต้องเป็นในแนวราบ เพื่อสร้างเป็นปีกแผ่นระหว่างคนในประชาคม (Horizontal Solidarity) (Fligstein 2009; Locke อ้างใน Huong 2011) การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนหมายรวมถึง คนในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางการเมืองจนถึงคนในระดับรากหญ้าซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ภายใน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนนั้นไม่ว่าทุกรูปแบบจะมีผลทำให้เกิดอัตลักษณ์ หรือความรู้สึกร่วมระหว่างคน แต่ต้องเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่เป็นแง่บวก (Positive) หรือเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่แต่

ละกลุ่มภายในสังคมไม่รู้สึกลัวเสียผลประโยชน์หรือทำให้เกิดความรู้สึกว่าอัตลักษณ์ถูกคุกคามแต่อย่างใด นอกจากนี้ ความรู้สึกเชิงบวกยังหมายถึง การเกิดความรู้สึก ความเชื่อ และความมั่งหวังจนกระทั่งเกิดความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคม และความรู้สึกนั้นๆ พัฒนาจนเกิดความผูกพันทางด้านจิตใจ (Huong 2011: 7) หากมีความขัดแย้งเกิดขึ้นจากการที่อัตลักษณ์หรือผลประโยชน์ถูกคุกคาม คนจะขาดแรงจูงใจในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมใหม่นั้นๆ และอาจจะหาทางเลือกอื่นที่ไม่คุกคามผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของตน

Jeffrey T. Checkel และ Peter J. Katzenstein (2009: 4-9) บรรณาธิการร่วมของหนังสือ European Identity ได้ถกเถียงว่าการทำให้ประเด็นต่างๆ เกี่ยวกับสหภาพยุโรปได้กลายมาเป็นประเด็นทางการเมือง (Politicization of Issues) หรือการทำให้ประเด็นต่างๆ และนโยบายของสหภาพยุโรปมีความใกล้ชิดตัวและกระทบถึงชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ การเปิดพื้นที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทางการเมือง หรือประเด็นต่างๆ ที่มีผลต่อชีวิตประจำวันโดยผ่านสถาบันทางการเมืองทั้งระดับชาติและระดับภูมิภาค กระบวนการดังกล่าวจะมีผลต่อพลวัตในการสร้างขอบเขตของอัตลักษณ์ว่าใครมีส่วนร่วม แต่การที่สหภาพยุโรปเปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองซึ่งทำให้ประชาชนมีความใกล้ชิดและมีส่วนได้ส่วนเสียกับกิจการของสหภาพยุโรปจะเป็นข้อที่แตกต่างที่เห็นได้ชัดระหว่างสหภาพยุโรปและอาเซียน ในยุโรปประชาชนมีการรับรู้ถึงประเด็นการถกเถียงกันเกี่ยวกับสหภาพยุโรป อย่างเช่น การที่ประชาชนสามารถลงเสียงในประชามติว่ารับหรือไม่รับรัฐธรรมนูญของสหภาพยุโรป หรือการขยายรับสมาชิกของสหภาพยุโรป ล้วนแต่ก่อให้เกิดการถกเถียงทางการเมือง แม้กระทั่งเวลาหาเสียงพรรคระดับชาติยังต้องมีนโยบายเกี่ยวกับยุโรปหรือภาพลักษณ์หรือขอบเขตบทบาทหน้าที่ที่อยากให้สหภาพยุโรปเป็นหรือมี ซึ่งแตกต่างจากอาเซียนที่ยังขาดการนำประเด็นของอาเซียนมาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตทางการเมืองของประชาชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือขาดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจการของอาเซียนเพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วมหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับความเป็นไปของอาเซียน มีประชาชนจำนวนมากที่นอกจากจะไม่รู้ว่าอาเซียนกระทบต่อชีวิตพวกเขาได้อย่างไร อาจจะไม่รู้จักอาเซียนเลยด้วยซ้ำ

ตั้งแต่แรกเริ่มอาเซียนเป็นองค์กรในระดับภูมิภาคที่อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ระดับผู้นำ (Elite Organization) เนื่องจากนโยบาย ข้อตกลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในที่ประชุมต่างๆ ไม่ได้มาจากความคิดเห็นของประชาชนทั่วไป ดังนั้น จะเห็นได้ว่าอาเซียนจึงไม่ค่อยมีผลกระทบต่อพวกเขาในชีวิตประจำวัน แต่เป็นเรื่องระหว่างผู้นำประเทศ หรือเรื่องเกี่ยวกับการระหว่างประเทศ

หากการเชื่อมโยงระหว่างองค์กรอาเซียนและชีวิตประจำวันของประชาชนทั่วไป และการตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทของอาเซียนนั้นยังไม่เกิดขึ้น การสร้างบันไดและโอกาสให้เกิดสิ่งเหล่านี้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกันตามมา ช่องทางที่ประชาชนจะได้รับรู้และตอบสนองต่อนโยบายต่างๆ ขององค์กรอาเซียนนั้นยังมีไม่มากนัก โดยความพยายามให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นใน

กระบวนการตัดสินใจเกิดขึ้นในปี ค.ศ. 1972 ใน ASEAN Chambers of Commerce and Industry (ASEAN-CCI) ที่ให้ภาคเอกชนได้มีส่วนร่วม ซึ่งในที่สุดก็ได้กลายมาเป็น ASEAN Free Trade Area (AFTA) อันมีภาคธุรกิจเป็นหนึ่งในแรงขับเคลื่อน (Collins 2008: 315) นอกจากนั้น ในช่วงปลายทศวรรษที่ 1980 ยังมีความพยายามที่จะเปิดโอกาสให้นักวิชาการ หรือที่เรียกกันว่า Track 2 (T2) มีส่วนร่วมในการถกเถียงและให้ข้อเสนอเชิงนโยบายต่อผู้กำหนดนโยบายและเจ้าหน้าที่รัฐหรือที่เรียกว่า Track 1 (T1) มากขึ้น โดยผ่าน Institutes for Strategic and International Studies (ASEAN-ISIS) เป็นที่น่าชื่นชมว่า ASEAN-ISIS เป็นส่วนสำคัญในการผลักดันนโยบายผ่านกิจกรรมทางวิชาการ ซึ่งที่ประสบความสำเร็จ อันได้แก่ Asia Pacific Roundtable (APR) for Confidence Building and Conflict Resolution ที่เริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1987 ASEAN-ISIS Colloquium on Human Rights ที่จัดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 และตัวอย่างหนึ่งในข้อเสนอที่ได้รับการผลักดันคือ ความคิดที่จะตั้งหน่วยงานที่จะดูแลเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชน สุดท้ายคือ ASEAN People's Assembly (APA) ซึ่งเป็นเวทีในการรับความเห็นของกลุ่มในส่วนที่เป็นของภาคประชาชน (Civil Society groups) หรือที่เรียกกันว่า Track 3 (T3) APA เริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 แต่ได้ล้มเลิกไปในปี ค.ศ. 2009 ดังนั้น จึงมีหลักฐานอยู่บ้างว่าอาเซียนมิได้เพียงเปิดช่องทางให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการเสนอนโยบาย แต่ยังรับและนำข้อเสนอไปปฏิบัติอีกด้วย แต่การที่อาเซียนจะนำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด หรือไม่รับข้อเสนอเหล่านั้นก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง การรับฟังหรือ การที่อาเซียนมีบทบาทในประเด็นเรื่องการละเมิดสิทธิมนุษยชนยังมีข้อจำกัดอยู่มากด้วยอำนาจที่จำกัดของอาเซียนเองและการที่อำนาจในการดำเนินนโยบายอยู่ที่ประเทศสมาชิก นอกจากนี้ ยังมีผู้ที่วิพากษ์วิจารณ์บทบาทของ ASEAN-ISIS ว่าขาดความเป็นอิสระทางวิชาการอย่างแท้จริงเนื่องจากมีสถานะเป็น NGO ของอาเซียน และก่อตั้งยังใช้ทุนของรัฐบาลของประเทศสมาชิก นอกจากนี้ ASEAN-ISIS ในบางประเทศยังตั้งอยู่ในกระทรวง ทำให้มีเจ้าหน้าที่กระทรวงมีบทบาทอยู่บ้าง อย่างเช่นที่ลาวและเวียดนาม จนมีการขนานนามว่า ASEAN-ISIS ในประเทศเหล่านี้เป็น T11/2 แต่ทั้งนี้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลและ ASEAN-ISIS ในแต่ละประเทศมีความแตกต่างกันออกไป และ ASEAN-ISIS ในบางประเทศสามารถผลิตงานวิชาการที่มีคุณภาพและอิสระจากรัฐบาล อย่างเช่น Institute for Strategic and Development Studies (ISDS) ที่ฟิลิปปินส์ the Centre for Strategic and International Studies (CSIS) ที่อินโดนีเซีย และ Singapore Institute for International Studies (SIIA) ที่สิงคโปร์ (Jones อ้างใน Stone 2011)

การเปิดช่องทางให้นักวิชาการในการเสนอ หรือถกเถียงเกี่ยวกับนโยบายอาเซียนในลักษณะนี้เป็นก้าวแรกของการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน แต่ยังไม่เพียงพอ เพราะเป็นเพียงการเปิดช่องทางให้มีการสนทนาระหว่างรัฐ (T1) ภาคเอกชน รวมทั้งนักวิชาการยังกรงคตัวอยู่ที่ภาคประชาชนที่เป็นชนชั้นนำของสังคม และประชาชนที่มีโอกาสทางสังคม (T2) (Stone 2011) อาเซียนยังไม่เปิดช่องทางให้ประชาชนรากหญ้าซึ่งเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของอาเซียน (T3) และเป็นที่น่าเสียดายว่าเวที APA ได้ล้มเลิกไปในปี ค.ศ. 2009 แต่ปัญหา

ไม่ได้อยู่ที่อาเซียนเพียงอย่างเดียว แต่ประเทศสมาชิกบางประเทศยังมีระบอบการเมืองการปกครองที่ประชาชนยังขาดสิทธิเสรีภาพทางการเมือง ด้วยความหลากหลายทางการเมืองของประเทศสมาชิกอาเซียนทำให้บางประเทศอย่างเช่นอินโดนีเซียและฟิลิปปินส์มีความพยายามที่จะผลักดันให้กระบวนการการตัดสินใจหรือการกำหนดนโยบายของอาเซียนมีความสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยให้มากกว่านี้ ซึ่งขัดแย้งกับบางประเทศที่ไม่เป็นประชาธิปไตยที่ไม่อยากให้เป็นเช่นนั้น (Dosch 2008: 527) และด้วยหลัก ASEAN Way ที่เน้นการปรึกษาหารือ (Consultation) และ การตัดสินใจด้วยฉันทามติ (Consensus) จึงทำให้ประเด็นเหล่านี้ต้องตกไป

เนื่องจากอาเซียนยังไม่มีรูปแบบหรือช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองมากนัก จึงเกิดคำถามว่าอาเซียนได้มีวิธีการหรือรูปแบบอื่นเพื่อส่งเสริมการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จนเกิดความรู้สึกร่วมและอัตลักษณ์ขึ้นได้หรือไม่ ในเอกสาร ‘ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน’ (Initiative for ASEAN Integration: IAI 2009-2015) ที่มีขึ้นปี ค.ศ. 2000 ได้กล่าวถึง การส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียนผ่านการศึกษ โดยการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนผ่านสื่อการเรียนการสอน อย่างเช่น หนังสือเรียนในทุกระดับชั้น นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการส่งเสริมกิจกรรมที่จะส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม รวมถึงสัญลักษณ์ต่างๆ ของอาเซียน ปัญหาที่อาเซียนไม่สามารถทำโดยลำพัง แต่ต้องขอความร่วมมือจากรัฐบาลของประเทศสมาชิกในการสนับสนุนแผนการดังกล่าว

การเรียนรู้ในสถานศึกษาสามารถส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ได้จริงหรือไม่ ในระดับชาติ มีกรณีไม่นับไม่ถ้วนที่ใช้การศึกษาในการหล่อหลอมกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษาและวัฒนธรรมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีอีกหลายกรณีที่ใช้การศึกษาในการกลืนวัฒนธรรม (Assimilate) ของชนกลุ่มน้อยเพื่อให้พูดภาษาและเรียนรู้วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ตามชนกลุ่มใหญ่ของประเทศ อย่างเช่นที่เยาวชนชาวปาเลสไตน์ในอิสราเอลประสบ (Abu-Saad 2006) หรือที่มีขึ้นในกลุ่มประเทศในเครือจักรภพรัฐอิสระ (the Commonwealth of Independent States) ที่เคยเป็นส่วนหนึ่งของอดีตสหภาพโซเวียต ภายใต้นโยบาย “การทำให้เป็นรัสเซีย” (Russification) หรือ นโยบายการทำให้เป็นจีน (Sinicization) ในเวียดนามและทิเบต ถึงแม้ว่าวรรณกรรมที่เกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างอัตลักษณ์และการศึกษาจะมีไม่มาก แต่ก็มีกรณีถกเถียงกันทางวิชาการอยู่บ้าง การสร้างอัตลักษณ์เป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลและบริบท (Ford and Lerner 1992) กล่าวอีกนัยยะหนึ่ง การเรียนรู้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) หรือเป็นการถ่ายทอดความคิด ทักษะคิ อุดมการณ์ ความรู้ รวมทั้งอัตลักษณ์แก่สมาชิกของสังคม นอกจากนี้ นักวิชาการอย่าง Lave และ Wenger (Lave and Wenger 1991; Wenger 1998) กล่าวว่าไว้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของเราไม่ได้เพียงเสริมสร้างทักษะและความรู้ แต่มีส่วนในการแลกเปลี่ยนวิธีปฏิบัติของแต่ละคน ผู้เรียนรู้จะปรับตัวไปสู่การปฏิบัติของประชาคมและกลายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในประชาคมมากขึ้น

งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยผ่านการสำรวจนโยบายที่รัฐบาลไทยมีต่อการศึกษาและการสนับสนุนให้เกิดอัตลักษณ์ของภูมิภาค โครงการที่รัฐบาลให้การสนับสนุน หลักสูตรที่มีอยู่ในปัจจุบันในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ สถาบันวิจัยภายในมหาวิทยาลัยที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับอาเซียน และผ่านการทำแบบสอบถามสำรวจความรู้ความเข้าใจ ทศนคติ และความมุ่งหวังต่ออาเซียน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพลังขับเคลื่อนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งแบบ top-down และ bottom-up โดยสาเหตุที่เลือกศึกษากระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยก็เพราะนักศึกษาในวันนี้จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนในอนาคต นักศึกษาเหล่านี้ เมื่อสำเร็จศึกษาจะเข้ามาเป็นแรงงานของประชาคมอาเซียน อีกทั้งนักศึกษาเหล่านี้มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนและมีช่องทางในการปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ผ่านโครงการแลกเปลี่ยน การดูงาน การทัศนศึกษา และการฝึกงาน ดังนั้นจึงเป็นที่น่าสนใจว่าแรงงานในอนาคตเหล่านี้มีมุมมองอย่างไรต่อประชาคมอาเซียนที่พวกเขาจะมีบทบาทสำคัญ นอกจากนี้ การศึกษาผ่านระบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยยังสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์อันเป็นรูปธรรมของนโยบายการศึกษาในประเทศไทย ข้อตกลงในระดับผู้นำและนโยบายของภาครัฐส่งผลให้นักศึกษาเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดเห็น และ มีความมุ่งหวังอย่างไรต่อประชาคมอาเซียน เป็นคำถามที่งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหวังจะหาคำตอบ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงวงการการศึกษาเท่านั้น ยังมีความพยายามอื่น ทั้งโดยภาครัฐและภาคเอกชน ในการกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวเกี่ยวกับการเข้าเป็นประชาคมอาเซียนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น งานสัมมนา กิจกรรมแลกเปลี่ยนระดับเยาวชน การแข่งขันกีฬา ฯลฯ งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหวังที่จะผลิตส่วนหนึ่งขององค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์และประชาคมอาเซียน

จากข้อถกเถียงในทางทฤษฎีที่ว่าการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง หรือในที่นี้คือในหมู่นักศึกษาในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วม หรือที่เรียกว่า ‘we feeling’ งานวิจัยนี้จะมุ่งศึกษาการปฏิสัมพันธ์ใน 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ เรื่องของเนื้อหาที่เรียน หรือวิชาต่างๆ ที่นักศึกษาเรียนเกี่ยวกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และอาเซียน รูปแบบที่สองคือ การศึกษาถึงกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ไปแลกเปลี่ยน ทั้งทางวิชาการ ทางศิลปะ วัฒนธรรม หรือทางกีฬา ทั้งระยะสั้นและระยะยาว ซึ่งกิจกรรมแลกเปลี่ยนดังกล่าวเป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาในกลุ่มประเทศอาเซียน แต่ทั้งนี้ทั้งนั้น การปฏิสัมพันธ์จะต้องเป็นไปในบรรยากาศที่เป็นเชิงบวก หรือการที่นักศึกษาคิดว่าการเป็นประชาคมอาเซียนจะมีผลที่ดี มีความสำคัญ มีประโยชน์และไม่เป็นภัยคุกคามต่อผลประโยชน์และอัตลักษณ์ของตน

การทบทวนวรรณกรรม

ดังที่กล่าวมาข้างต้น การก่อตั้งอาเซียนมีวัตถุประสงค์เพื่อรับมือกับภัยทางความมั่นคงที่เกิดขึ้นในช่วงสงครามเย็น ด้วยเหตุนี้วรรณกรรมที่เขียนโดยนักวิชาการทั้งภายในภูมิภาคและนอกภูมิภาค จึงสะท้อนบริบทที่เน้นประเด็นความมั่นคงเป็นหลัก แม้กระทั่งกิจกรรมทางวิชาการที่ ASEAN-ISIS จัดเป็นกิจกรรมแรกและยังจัดทุกปีอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1987 คือ Asia Pacific Roundtable (APR) for Confidence Building and Conflict Resolution และได้กลายเป็นเวทีให้กับนักวิชาการในภูมิภาคในटनाทางวิชาการเกี่ยวกับประเด็นเรื่องความมั่นคง จะเห็นนักวิชาการภายในภูมิภาค รวมทั้งนักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญใน ISIS ของแต่ละประเทศ อย่าง Carolina Hernandez (ผู้ก่อตั้ง ISDS ในฟิลิปปินส์) Rizal Sukma (ผู้อำนวยการ CSIS ในประเทศอินโดนีเซีย) กุสุมา สนิทวงศ์ (อดีตผู้อำนวยการ ISIS ในประเทศไทย) และ ฐิตินันท์ พงษ์สุทธิรักษ์ (ผู้อำนวยการ ISIS ในประเทศไทยปัจจุบัน) ล้วนแต่มีส่วนร่วมในการถกเถียงหรือการสนทนา และผลิตงานวิชาการที่มีคุณภาพที่เกี่ยวกับบทบาทอาเซียนทางความมั่นคง

อย่างไรก็ตาม การสิ้นสุดของสงครามเย็นไม่ได้หมายความว่าประเด็นเรื่องความมั่นคงจะหมดไป แต่บริบทการเมืองระหว่างเมืองใหม่ที่ปราศจากสงครามเย็นได้เปิดประเด็นใหม่ๆ ที่เป็นที่สนใจของนักวิชาการอย่างประเด็น เรื่องเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางมนุษย์ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาข้ามชาติ เป็นต้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นในงานทางวิชาการใหม่ๆ อย่างเช่น ‘22 Years of ASEAN ISIS’ ที่ผลิตโดยนักวิชาการ ASEAN-ISIS³

ดังนั้นจึงไม่ใช่สิ่งที่น่าแปลกใจที่ว่าการถกเถียงทางวิชาการที่เกี่ยวกับอัตลักษณ์หรือประชาคมอาเซียนจะเป็นถกเถียงที่เกิดขึ้นได้ไม่นาน แต่ก็กลายเป็นประเด็นที่นักวิชาการให้ความสนใจกันมากขึ้นเมื่อกำหนดการที่เป็นประชาคมอาเซียนจะเกิดขึ้นในเวลาอีกไม่นาน

ในด้านหนึ่ง มีนักวิชาการที่คิดว่ายังไม่มีอัตลักษณ์ในระดับภูมิภาคที่สามารถหล่อหลอมประชาชนของอาเซียนจนเกิดความรู้สึกร่วมได้ บ้างก็ถึงขนาดถกเถียงว่าอีกนานกว่าจะเกิดความรู้สึกดังกล่าว อีกด้านหนึ่งถกเถียงว่ากระบวนการการสร้างอัตลักษณ์ภูมิภาคมีมานานแล้ว และนักวิชาการบางคนถึงขนาดคิดว่าเรามีอัตลักษณ์ภูมิภาคแล้ว การถกเถียงทางวิชาการระหว่าง 2 ฝ่ายเป็นการถกเถียงบนฐานทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

นักวิชาการที่คิดว่าเรามีอัตลักษณ์ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วส่วนใหญ่จะมีการวิเคราะห์ผ่านแนวความคิดแนวสร้างสรรค์นิยม อย่างเช่น Amitav Acharya (2001, 2005, 2009) และ Nikolas Busse (1999) Acharya (2001) เห็นว่าผู้นำทางการเมืองของประเทศสมาชิกองค์การอาเซียนได้มีการปฏิสัมพันธ์ในบริบท

³ Hadi Soesastro, Clara Joewono, Carolina G. Hernandez เป็นบรรณาธิการร่วมของหนังสือเล่มนี้

อาเซียนซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของกระบวนการการสร้างอัตลักษณ์ การปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ประเทศสมาชิกพัฒนาจารีต บรรทัดฐานและแนวปฏิบัติ (norms) เกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองและเกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้ อย่างเช่น ASEAN Way เป็นแนวปฏิบัติระหว่างประเทศสมาชิก ซึ่งแนวปฏิบัติดังกล่าวได้กลายมาเป็นหนึ่งในอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยอัตลักษณ์อาเซียนนี้ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาค

Acharya (2001) นำข้อถกเถียงอยู่ 3 ประการเพื่อสนับสนุนข้อสรุปดังกล่าว ประการแรก Acharya คิดว่า การสร้างอัตลักษณ์ของภูมิภาคของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นเริ่มขึ้นก่อนที่จะเกิดองค์การอาเซียน โดยที่ประเทศสมาชิกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างๆ พยายามหลีกเลี่ยงจากการถูกเหมารวมเข้าเป็น “พวก” เดียวกับประเทศจีนและอินเดีย ในที่ประชุม Asian Relations Conference ในกรุงนิว เดลี เมื่อปี ค.ศ. 1947 ประการที่ 2 เมื่อองค์การอาเซียนได้ถูกก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1967 ได้มีการกล่าวถึง ‘อัตลักษณ์’ ในเอกสารก่อตั้ง ประการที่ 3 Acharya ยังมองว่าการที่องค์การอาเซียนเป็นองค์การความร่วมมือระหว่างประเทศในภูมิภาคที่ไม่เปิดรับประเทศนอกภูมิภาค ซึ่งเป็นหนึ่งในความพยายามคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่ Acharya ได้เขียนไว้ว่าอัตลักษณ์ของภูมิภาคได้เกิดขึ้นแล้วนั้นเป็นข้อสรุปที่อาจจะมองข้ามหลาย ประเด็นสำคัญ การพูดถึงอัตลักษณ์ในเอกสารก่อตั้งอาเซียน หรือการมีความตั้งใจที่จะมีอัตลักษณ์ของภูมิภาค หรือการที่ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความคิดว่ากลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างจาก ประเทศจีนและอินเดียนั้น ไม่ได้แปลว่าเราเริ่มมีอัตลักษณ์ภูมิภาคแล้ว ในทางกันข้าม ถ้าเริ่มมีอัตลักษณ์หรือ มีอัตลักษณ์แล้ว สิ่งเหล่านี้ไม่สามารถเป็นเครื่องยับยั้งความขัดแย้งภายในภูมิภาคได้เลย⁴ นักวิชาการอีกท่านหนึ่ง ที่มีความเห็นว่ามีอัตลักษณ์อาเซียนแล้วคือ Busse (1999) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่าอัตลักษณ์ของภูมิภาคเป็นผลพวงของ ปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตในอินโดจีน แต่ข้อสรุปดังกล่าวเท่ากับการไม่ยอมรับหรือ มองข้ามประเทศลาว เวียดนาม และกัมพูชาว่าไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของภูมิภาค อีกประการหนึ่ง กระบวนการ การสร้างอัตลักษณ์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นระยะเวลานานและต่อเนื่องกัน จึงอาจจะจำเป็นต้องวิเคราะห์ถึง การปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องภายในภูมิภาค ไม่ใช่วิเคราะห์เฉพาะเหตุการณ์

ในขณะที่ Acharya และ Busse จะมีความเชื่อในเชิงบวกต่ออัตลักษณ์ของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ Tobias Nischalke (2002: 109-110) กลับมีท่าทีที่ตรงกันข้าม Nischalke มองว่าองค์การอาเซียนก่อตั้งขึ้น บนพื้นฐานของกฎระเบียบ ข้อบังคับ (rule-based) มิใช่การปฏิสัมพันธ์กันตามธรรมชาติอันจะนำมาซึ่งอัตลักษณ์ ร่วมกัน (identity-based) และเขายังไม่เห็นค่านิยม จารีต แนวทางปฏิบัติร่วมกันระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้

⁴ ความขัดแย้งมีทั้งที่เกิดก่อนการมีอาเซียน อย่างเช่น Konfrontasi (1962-1966) ระหว่างประเทศมาเลเซียอินโดนีเซีย และข้อพิพาทเกาะชวาบาระหว่างมาเลเซียและฟิลิปปินส์ และขัดแย้งที่เกิดเนื่องด้วยความขัดแย้งทางอุดมการณ์ในช่วงสงครามเย็น อย่างเช่น สงครามอินโดจีนครั้งที่ (1945-1954) สงครามเวียดนาม (1955-1975) และตอนที่เวียดนามบุกกัมพูชา (1978-1991)

โดยเชื่อว่าอุปสรรคในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน คือการเลือกที่จะพึ่งพิงประเทศนอกภูมิภาคมากกว่าประเทศในภูมิภาค และบทบาทของประเทศมหาอำนาจ อย่างเช่น สหรัฐอเมริกา เป็นตัวแปรสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจและความสัมพันธ์ของประเทศต่างๆ ในภูมิภาค

Michael Leifer (1996) เป็นนักวิชาการชื่อดังของประเทศอังกฤษและเป็นผู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับอาเซียนและภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้มานานับทศวรรษ Leifer เป็นผู้ที่ศึกษาอาเซียนจากมุมมองสังคมนิยมแบบใหม่และยังมีความคลางแคลงใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของอาเซียน โดยมองว่าการสร้างอัตลักษณ์ให้เกิดขึ้นได้นั้นต้องใช้เวลายาวนานหลายทศวรรษ ไม่ใช่เพียงไม่กี่ปี Leifer มีความเห็นว่าการถ่วงดุลอำนาจเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างเสถียรภาพและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ไม่ใช่อัตลักษณ์ Leifer มีความเห็นว่าอัตลักษณ์อาเซียนยังไม่เกิดและถึงแม้จะมีการสนับสนุน กระบวนการการสร้างอัตลักษณ์ภายในภูมิภาคก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีปัจจัยนานาประการที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างอัตลักษณ์ อย่างเช่น ความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม และผลประโยชน์แห่งชาติที่ต่างกันเป็นต้น

Peter Katzenstein (2004) มีความเห็นร่วมกับ Leifer แต่คิดว่า ณ ขณะนี้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนน่าจะอยู่ในขั้นตอนของการสร้างความเชื่อใจระหว่างกัน (Trust building) Alan Collins (2007) มองว่าจารีต (norms) ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั้นมีให้เห็น แต่จะเป็นในมิติของความมั่นคง เป็นแนวทางปฏิบัติระหว่างกันในภูมิภาคเพื่อที่จะลดความไม่แน่นอนและความตึงเครียด (Nascent security community) ที่พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงเข้าสู่การเป็นประชาคมทางด้านความมั่นคง (Security Community) แต่ไม่ได้เป็นค่านิยมที่มุ่งผลักดันให้เกิดอัตลักษณ์ของภูมิภาค

ประเด็นว่าอะไรเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างอัตลักษณ์ของภูมิภาคนั้นยังเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ ดังที่กล่าวมาข้างต้น มีนักวิชาการชั้นนำหลายท่านที่เห็นว่าปัจจุบันนี้อาเซียนกำลังประสบกับความท้าทายที่หลากหลายในการสร้างอัตลักษณ์ของภูมิภาค อย่างเช่น Nicholas Khoo (2004) และด้วยความคิดที่คล้ายกันอย่าง Donald K. Emmerson (2005) เห็นว่าอาเซียนนั้นเป็นประชาคมความมั่นคงที่เปราะบางอยู่ เพราะว่าประเด็นด้านความมั่นคงและการมุ่งหวังให้เกิดสันติภาพในภูมิภาคนี้ยังถูกจำกัดอยู่ในความหมายที่ค่อนข้างแคบ ซึ่งผู้เขียนนั้นได้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่องความมั่นคงว่าเป็นสิ่งที่บ่งชี้ถึงความเป็นประชาคมได้และยังสามารถสร้างความรู้สึกร่วมกันของการเป็นประชาคมเดียวในภูมิภาคนี้ แต่อย่างไรก็ตาม Emmerson ยังกล่าวว่าภายใต้ข้อจำกัดของประชาคมความมั่นคงที่เปราะบางนั้น ก็สามารถแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างยิ่งให้ความสำคัญกับการรักษาสันติภาพทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป นอกจากนี้ อาเซียนก็เป็นประชาคมที่มีความสำคัญและประเทศต่างๆ เองก็ควรจะละเลยอาเซียนไปไม่ได้เช่นกัน

อุปสรรคอีกประการหนึ่งคือกลไกของอาเซียนเอง David Jones และ M.L. R Smith (2007) กล่าวว่า การรวมกลุ่มอาเซียนนั้นเป็นไปอย่างหลวมๆ และยังไม่แข็งแกร่งเท่าที่ควร เพราะอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากแบบแผนปฏิบัติที่ประเทศสมาชิกยึดถือ ซึ่งก็คือ การไม่แทรกแซงซึ่งกันและกัน และการให้ความสำคัญกับการสร้างมิติเอกฉันท์มากกว่าที่จะเน้นความมีประสิทธิภาพในการแก้ปัญหา นอกจากนี้ ทั้งสองกล่าวว่ามรดกทางประวัติศาสตร์ทำให้ประเทศต่างๆ หันไปหาประเทศมหาอำนาจภายนอกภูมิภาค เพื่อมาคานอำนาจทางการเมืองระหว่างประเทศภายในภูมิภาค

เช่นเดียวกัน Takashi Terada (2003) ชี้ให้เห็นว่าความรู้สึกร่วมกันของรัฐต่างๆ ในภูมิภาคมีความสำคัญต่ออนาคตและความแข็งแกร่งของการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาค โดยชี้ให้เห็นถึงจุดนี้ด้วยการเปรียบเทียบความพยายามในการสร้างประชาคม East Asia Economic Caucus (EAEC) และ ASEAN Plus Three ในขณะที่ EAEC นั้นไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากรัฐต่างๆ ในภูมิภาคยังไม่มีความรู้สึกร่วมกัน และญี่ปุ่นปฏิเสธที่จะให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่ การรวมกลุ่มกันของ ASEAN Plus Three ดูจะมีแนวโน้มที่ดีกว่าเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997-1998 ทำให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เกิดความรู้สึกร่วมกัน แบ่งปันประสบการณ์ และช่วยกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและวางแผนโครงสร้างทางการเงิน

ถึงแม้ว่ากลุ่มนักวิชาการกลุ่ม Constructivist จะให้ความสำคัญกับกระบวนการการสร้างอัตลักษณ์และบรรทัดฐานในภูมิภาค และยังมีความเห็นว่าอัตลักษณ์ของอาเซียนเกิดขึ้นแล้ว โดยมี ASEAN Way เป็นส่วนหนึ่งนั้น แต่นักวิชาการกลุ่มนี้มุ่งศึกษาและให้ความสำคัญกับผู้นำทางการเมือง (elitist) โดยมีได้พิจารณาถึงกระบวนการการสร้างอัตลักษณ์ในระดับประชาชน กล่าวคือบรรทัดฐานอย่าง ASEAN Way นั้นมีความหมายต่อผู้กำหนดนโยบายของประเทศสมาชิก แต่ไม่ได้มีความหมายหรือนัยยะสำคัญต่อประชาชนทั่วไป การมีอัตลักษณ์ร่วมกันในเชิงนโยบายมิได้หมายความว่า จะเกิดอัตลักษณ์ร่วมกันในทางปฏิบัติในภาคประชาชน ซึ่งข้อสรุปว่าอัตลักษณ์อาเซียนเกิดขึ้นแล้วนั้นไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการสร้างประชาคมอาเซียนที่มุ่งให้ประชากรเกือบ 600 ล้านคนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียนและมีอัตลักษณ์บางอย่างร่วมกัน

คำว่าอัตลักษณ์ (identity) และ ค่านิยม (norm) มักถูกใช้อย่างไม่ถูกต้องนัก ในขณะที่หลายๆ คนเห็นพ้องต้องกันว่าอาเซียนนั้นมีค่านิยมอาเซียน (ASEAN norms) อย่างเช่น ค่านิยมของการไม่แทรกแซงกิจการภายในระหว่างกัน ค่านิยมของการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติ ค่านิยมการปรึกษาหารือเพื่อให้ได้มาซึ่งเสียงส่วนใหญ่ และค่านิยมของความเป็นกันเองในการรวมกลุ่ม ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของค่านิยมอาเซียนคือ Treaty of Amity and Cooperation (TAC) และ Zone of Peace, Freedom, and Neutrality (ZOPFAN) อย่างไรก็ตาม ค่านิยมอาเซียนจะถูกจำกัดอยู่ในวงแคบๆ ระหว่างผู้กำหนดนโยบายและผู้นำประเทศ โดยประชาชนคนทั่วไปไม่ได้มีส่วนร่วมในการประยุกต์ใช้ค่านิยมนี้

จากข้อบกพร่องของการศึกษาอัตลักษณ์ผ่านทฤษฎีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่เน้นการศึกษาในระดับผู้นำ และไม่รวมประชาชนอีกเกือบ 600 ล้านคนที่จะเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน งานวิจัยนี้จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาความรู้ความเข้าใจของนักศึกษา ซึ่งจะเป็นอนาคตของอาเซียน และมุ่งศึกษาถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียนของนักศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยผ่านการค้นคว้าเกี่ยวกับนโยบายที่รัฐบาลไทยมีต่อการศึกษาและการสนับสนุนให้เกิดอัตลักษณ์ของภูมิภาค โครงการที่รัฐบาลให้การสนับสนุน หลักสูตรที่มีอยู่ในปัจจุบันในมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ สถาบันวิจัยภายในมหาวิทยาลัยที่ให้ความสนใจเกี่ยวกับอาเซียน และผ่านการทำแบบสอบถามสำรวจความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น และความมุ่งหวังต่ออาเซียน ซึ่งเป็นการศึกษาถึงพลังขับเคลื่อนในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งแบบ top-down และ bottom-up โดยสาเหตุที่เลือกศึกษากระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัยก็เพราะนักศึกษาในวันนี้จะเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนในอนาคต นักศึกษาเหล่านี้ เมื่อสำเร็จศึกษาจะเข้ามาเป็นแรงงานของประชาคมอาเซียน อีกทั้งนักศึกษาเหล่านี้มีโอกาสได้รับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนและมีช่องทางในการปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ผ่านโครงการแลกเปลี่ยน การดูงาน การทัศนศึกษา และการฝึกงาน ดังนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจว่าแรงงานในอนาคตเหล่านี้มีมุมมองอย่างไรต่อประชาคมอาเซียนที่พวกเขาจะมีบทบาทสำคัญ นอกจากนี้การศึกษาผ่านระบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ยังสะท้อนให้เห็นถึงผลลัพธ์อันเป็นรูปธรรมของนโยบายการศึกษาในประเทศไทย ข้อตกลงในระดับผู้นำ และนโยบายของภาครัฐส่งผลให้นักศึกษาเหล่านี้มีความรู้ความเข้าใจ มีความคิดเห็น และมีความมุ่งหวังอย่างไรต่อประชาคมอาเซียน เป็นคำถามที่งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหวังจะหาคำตอบอย่างไรก็ตาม การศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงวงการการศึกษาเท่านั้น ยังมีความพยายามอื่นทั้งโดยภาครัฐ และภาคเอกชน ในการกระตุ้นให้ประชาชนตื่นตัวเกี่ยวกับการเข้าเป็นประชาคมอาเซียนผ่านกิจกรรมต่างๆ เช่น งานสัมมนา กิจกรรมแลกเปลี่ยนระดับเยาวชน การแข่งขันกีฬา ฯลฯ งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งหวังที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้เกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์และประชาคมอาเซียน เพื่อเป็นข้อมูลและแนวทางในการออกนโยบายทางการศึกษาของภาคส่วนต่างๆ ต่อไป

การศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นต่อการรวมกลุ่มทางภูมิภาค

ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับการทำแบบสำรวจเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นต่อการรวมกลุ่มทางภูมิภาคอย่างสหภาพยุโรปและอาเซียนเพื่อนำมาพัฒนาการทำแบบสำรวจสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ โดยในสหภาพยุโรปได้เริ่มมีการประเมิน ติดตามความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการทำงานของกลุ่มความร่วมมือยุโรปตั้งแต่ปี ค.ศ. 1973 โดยมีตัวชี้วัดที่เรียกว่า Eurobarometer ที่ทำการสุ่มสำรวจความคิดเห็นประชาชน (Public

Opinion) คำถามแรกของ Eurobarometer ในปี ค.ศ. 1974 เป็นคำถามปลายเปิด (open ended question) ถามว่า ท่านคิดว่าอะไรคือปัญหาที่สำคัญที่สุดที่รัฐบาลของท่านกำลังเผชิญ ซึ่งคำตอบส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องค่าแรงและราคาสินค้าในตลาด คำถามต่อไปเป็นการให้ผู้ตอบแบบสอบถามประเมินถึงความสามารถของรัฐในการแก้ปัญหา และ ความคิดเห็นต่อนโยบายต่างๆ ของ European Community และคำถามที่สำคัญที่สุดคือคำถามที่ว่า ท่านคิดว่าปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้โดยรัฐบาลของท่านเพียงลำพังหรือโดยความร่วมมือระหว่างรัฐบาลของประเทศสมาชิก ซึ่งร้อยละ 78 ตอบว่าความร่วมมือระหว่างรัฐบาลของประเทศสมาชิก อันสะท้อนให้เห็นถึงความตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นของการร่วมมือระหว่างประเทศ และความปรารถนาให้เกิดการรวมกลุ่มในภูมิภาคยุโรปตะวันตก

สำหรับการสุ่มสำรวจความคิดเห็นของประชาชนต่อการรวมกลุ่มของประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นั้น เกิดขึ้นภายหลังจากที่องค์การอาเซียนได้ก่อตั้งขึ้นแล้ว และเป็นการสำรวจโดยนักวิชาการ นักวิจัย มิได้เป็นการทำการสำรวจโดยภาครัฐหรือองค์การอาเซียน การสำรวจที่ครอบคลุมทั้ง 10 ประเทศสมาชิกคือ งานวิจัยโดย Eric C. Thompson จาก National University of Singapore และ Chulanee Thianthai จาก Chulalongkorn University ในหัวข้อ Attitudes and Awareness toward ASEAN: Findings of a Ten Nation Survey ที่ได้รับการสนับสนุนโดย ASEAN Foundation และ รัฐบาลเกาหลีใต้ในปี ค.ศ. 2007 เป็นการทำแบบสอบถามใน 10 มหาวิทยาลัย จาก 10 ประเทศสมาชิกอาเซียน งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการสุ่มถามนักศึกษาระดับปริญญาตรีในพื้นที่สาธารณะของแต่ละมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยละประมาณ 200 คน เพื่อข้อมูลเกี่ยวกับ 1) ทักษะคติ (attitude) 2) ความรู้ (knowledge) 3) ตำแหน่ง (orientation) 4) แหล่งข้อมูล (sources) 5) ความมุ่งหวัง (aspiration) ซึ่งผลการทำสำรวจในส่วนของ ทักษะคติ นั้น นักศึกษาในเวียดนาม กัมพูชา และ ลาวมีความกระตือรือร้นและสนใจเกี่ยวกับอาเซียนมากที่สุด ในขณะที่นักศึกษาในไทย อินโดนีเซีย มาเลเซีย บรูไน และ ฟิลิปปินส์ มีความกระตือรือร้นและทำที่เชิงบวกต่ออาเซียนรองลงมา นักศึกษาในสิงคโปร์ยังมีความรู้สึกทั้งเชิงบวกและเชิงลบผสมกัน ส่วนนักศึกษาในพม่าแสดงอาการคลางแคลงใจในอาเซียน และในส่วนของการรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนนั้น นักศึกษาในเวียดนามและลาวมีความรู้ความเข้าใจมากที่สุด ซึ่งก็สอดคล้องกับผลการสำรวจในส่วนของทักษะคติต่ออาเซียน นักศึกษาในกัมพูชา ถึงแม้ว่าจะมีทักษะคติที่ดีต่ออาเซียน แต่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากนัก นักศึกษาในบรูไน อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ และ ไทยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนปานกลาง โดยสามารถตอบคำถามเกี่ยวกับประเทศสมาชิก ประวัติความเป็นมา และ สัญลักษณ์อาเซียนได้ นักศึกษาในฟิลิปปินส์และพม่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนน้อยที่สุด และในส่วนของการมุ่งหวังที่มีต่ออาเซียนนั้น นักศึกษาในแต่ละประเทศอยากเห็นองค์การอาเซียนมีบทบาทในเรื่องของการลดความยากจนในประเทศ อยากให้มีการแลกเปลี่ยนทางการศึกษา และ การพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นอันดับต้นๆ

อย่างไรก็ตาม การทำแบบสำรวจของ Thompson และ Thianthai นั้นเป็นการทำแบบสำรวจแบบ convenient (การแจกแบบสำรวจในโรงอาหารมหาวิทยาลัย) ซึ่งเสี่ยงต่อการได้ข้อสรุปที่ไม่ได้สะท้อนถึงประชากรนักศึกษาที่แท้จริง อีกทั้งคำถามส่วนใหญ่เป็นคำถามความรู้เบื้องต้น ซึ่งอาจวัดได้เพียงความจำ แต่ไม่ได้วัดถึงความรู้ความเข้าใจในระบบ กลไกการทำงานขององค์การอาเซียน

นอกจากนี้ยังมีผลการสำรวจจากสำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ เรื่องความพร้อมสู่ประชาคมอาเซียนในสายตาชาวกรุง กรณีศึกษาตัวอย่างประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปที่พักอาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น 1,525 ตัวอย่าง ดำเนินโครงการระหว่างวันที่ 15-23 เมษายน 2556 ซึ่งจากการสำรวจพบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 61.7 ระบุคนไทยมีความพร้อมต่อการรับมือกับการเปิดประชาคมอาเซียน ส่วนร้อยละ 33.4 ระบุว่ายังไม่พร้อม นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างส่วนมากหรือร้อยละ 80.3 ระบุว่าผู้นำประเทศควรให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยห้าอันดับแรกของสิ่งที่รัฐบาลควรให้ความสำคัญคือ การพัฒนาระบบการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานให้เท่าเทียมกันทั้งประเทศ (ร้อยละ 24.8) ภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ (ร้อยละ 23.6) การส่งเสริมวิชาชีพชำนาญการและพัฒนาทักษะฝีมือแรงงาน (ร้อยละ 18.2) การพัฒนาเศรษฐกิจและการส่งเสริมการลงทุน (ร้อยละ 14.4) และ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ร้อยละ 7.6) (มติชนออนไลน์ 24 เมษายน 2556)

งานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งคืองานของ Nussara Wadsorn (2012) ที่ถกเถียงว่าการรู้ภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน Wadsorn ได้สำรวจความคิดเห็นของนักศึกษาไทยที่กำลังเรียนอยู่มหาวิทยาลัยในประเทศไทยที่มีการเรียนการสอนที่เป็นภาษาอังกฤษ โดยศึกษาทัศนคติของนักศึกษาเหล่านี้เกี่ยวกับการให้ความสำคัญในการเรียนภาษาประเทศสมาชิกอาเซียนมาน้อยเพียงใด แต่ผลปรากฏว่านักศึกษาไทยไม่ได้เล็งเห็นความสำคัญในการเรียนภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน แต่กลับเห็นความสำคัญของการเรียนภาษาอังกฤษและภาษาจีนมากกว่า

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ และการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับนโยบายทางการศึกษาของอาเซียนและของประเทศไทยเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ประเมินถึงโอกาสและความท้าทายสำหรับประเทศไทยกับกระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย รวมไปถึงการทบทวนการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจและความคิดเห็นต่อองค์การความร่วมมือในระดับภูมิภาค ผู้วิจัยได้ออกแบบแบบสำรวจ และทำการสำรวจเบื้องต้นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และออกแบบกลุ่มตัวอย่างเพื่อการเก็บข้อมูล

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้ประกอบด้วยการวิจัยด้านการศึกษาค้นคว้าทางเอกสารและการวิจัยเชิงสำรวจ โดยในส่วนของ การตอบคำถามของการวิจัยข้อที่ 1) นโยบาย โครงสร้าง และสถานะทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากน้อยเพียงใด อาศัยการศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร เป็นหลัก ในส่วนของการตอบคำถามของการวิจัยข้อที่ 2) นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และ ความ มุ่งหวังต่ออาเซียนและประชาคมอาเซียนอย่างไร เป็นการวิจัยเชิงสำรวจเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ร่วมกับการ สัมภาษณ์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) เพื่อเก็บข้อมูลในเชิงลึก สำหรับการตอบคำถามของการวิจัยข้อที่ 3) หลักสูตรหรือวิชาเรียนที่เปิดสอนและกิจกรรมของนักศึกษาใน สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษามีการส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนเพียงพอในการ เตรียมความพร้อมที่จะเป็นประชาคมอาเซียนหรือไม่นั้น เป็นการสังเคราะห์สิ่งที่ได้จากการตอบคำถามการวิจัย ข้อที่ 1 และ 2

ในส่วนของการวิจัยเชิงสำรวจ อันเป็นส่วนของการศึกษาเกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และ ความ มุ่งหวังของนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทย ได้กำหนดรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ ของระเบียบวิธี วิจัยไว้ดังนี้

ประชากรเป้าหมาย

ประชากรเป้าหมาย คือ นักศึกษาระดับปริญญาตรีที่ศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยในสังกัดของรัฐและใน มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ ซึ่งปีการศึกษา 2555 มีจำนวนนักศึกษาทั้งสิ้นประมาณ 460,600 คน ใน 24 มหาวิทยาลัย ในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ (กระทรวงศึกษาธิการ 2555)

การสุ่มตัวอย่าง

ข้อมูลตัวเลขต่างๆ เกี่ยวกับประชากรเป้าหมายจะอนุมานจากข้อมูลที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้กำหนด ขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ใหญ่เพียงพอสำหรับการประมาณค่าสัดส่วน ประชากรในตัวแปรเชิงคุณภาพ โดยการกำหนดค่าความผันแปรไว้สูงสุด (คือเมื่อ $p = 0.50$) ที่ระดับความ เชื่อมั่นร้อยละ 95 เมื่อยอมให้ค่าประมาณค่าสัดส่วนมีความคลาดเคลื่อนได้ไม่เกิน ± 0.025 หรือไม่เกินร้อยละ

± 0.05 จำนวนได้ว่ากลุ่มตัวอย่างควรมีขนาดไม่ต่ำกว่า 1,536 คน หากคาดว่าอัตราการไม่ตอบกลับ รวมทั้งการสูญเสียแบบสำรวจที่เนื่องมาจากการตอบไม่สมบูรณ์ หรือตอบไม่ตรงความเป็นจริงจนเป็นที่สังเกตได้ อยู่ที่ประมาณร้อยละ 25 จำนวนแบบสำรวจที่ต้องส่งให้นักศึกษาตอบจึงควรมีจำนวนประมาณ 2,000 ชุด ซึ่งผู้วิจัยนำไปขอความร่วมมือจากนักศึกษาที่เป็นส่วนหนึ่งของประชากรเป้าหมายในมหาวิทยาลัยของรัฐและในกำกับของรัฐในภูมิภาคต่างๆ ทั่วประเทศ โดยกำหนดให้กลุ่มตัวอย่างมีสัดส่วนของนักศึกษาจากภูมิภาคต่างๆ ใกล้เคียงกับสัดส่วนประชากรนักศึกษาในแต่ละภูมิภาค และให้มีสัดส่วนนักศึกษาในพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับที่ปรากฏในกลุ่มประชากร ตารางที่ 3.1 แสดงแผนการสุ่มตัวอย่างที่กระจายการสุ่มนักศึกษาไปตามมหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่างๆ ตามเกณฑ์การพิจารณาข้างต้น

ตารางที่ 3.1 แผนการสุ่มตัวอย่างที่กระจายการสุ่มนักศึกษาไปตามมหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่างๆ

ภูมิภาค	กลุ่มประชากร	กลุ่มตัวอย่าง		
	<i>N</i>	<i>n</i>	ใกล้ชายแดน ^a	ไกลชายแดน ^b
ภาคกลาง	202,684	860	0	860
ภาคตะวันออก	36,983	180	30	150
ภาคเหนือ	81,359	355	55	300
ภาคใต้	47,049	205	120	85
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	92,841	400	70	330
รวม	460,916	2,000	275	1,725
นักศึกษาในมหาวิทยาลัยใกล้ชายแดน	61,154	275		

^a ได้แก่ มหาวิทยาลัยบูรพา (จันทบุรี สระแก้ว) แม่ฟ้าหลวง นราธิวาส ทักษิณ สงขลา นครินทร์ (หาดใหญ่ ปัตตานี) อุบลราชธานี ขอนแก่น (หนองคาย) นครพนม

^b ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เกษตรศาสตร์ มหิดล ศิลปากร เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ศรีนครินทรวิโรฒ เชียงใหม่ นครสวรรค์ วิทยาลัยราชภัฏ ขอนแก่น มหาสารคาม

ในการสุ่มตัวอย่าง ได้ใช้วิธีการสุ่มแบบ Multi-stage random sampling ซึ่งมีการสุ่ม 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 สุ่มเลือกมหาวิทยาลัย

สุ่มเลือกมหาวิทยาลัยด้วยวิธี Stratified purposive sampling โดยแบ่งมหาวิทยาลัยออกตามภูมิภาค 5 ภูมิภาค คือ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้

ทำการสุ่มมหาวิทยาลัยจากรายชื่อมหาวิทยาลัยในแต่ละภูมิภาคด้วยวิธี Purposive sampling โดยมีเกณฑ์การเลือกดังนี้

1. ในแต่ละภาค ให้ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้และไกลชายแดน
2. ในแต่ละภาค ให้ประกอบด้วยมหาวิทยาลัยที่ได้รับการจัดอันดับอยู่ในระดับต้นๆ และที่อยู่ในระดับรองลงไป

สุ่มเลือกมหาวิทยาลัยจำนวนประมาณ 20 แห่ง โดยให้จำนวนมหาวิทยาลัยที่เลือกจากภูมิภาคต่างๆ สะท้อนจำนวนนักศึกษาในภูมินาณนั้นๆ โดยประมาณ

ขั้นที่ 2 สุ่มเลือกคณะ/สำนักวิชา

สุ่มเลือกคณะ/สำนักวิชาในมหาวิทยาลัยที่สุ่มมาได้ในขั้นที่ 1 ด้วยวิธี Stratified random sampling โดยแบ่งคณะ หรือ สำนักวิชา ออกตามสาขาวิชาเป็น 5 กลุ่มสาขาวิชาใหญ่ๆ คือ

1. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา (เช่น เกษตรศาสตร์ วิศวกรรมศาสตร์ และ สถาปัตยกรรมศาสตร์ เป็นต้น)
2. วิทยาศาสตร์การแพทย์ สุขภาพ และการสาธารณสุข (เช่น แพทยศาสตร์ พยาบาลศาสตร์ และ สาธารณสุขศาสตร์ เป็นต้น)
3. ศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และศิลปกรรม
4. เศรษฐศาสตร์ การเงิน บัญชี การบริหารธุรกิจ
5. รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์

ในแต่ละกลุ่ม ทำการสุ่มคณะ/สำนักวิชาแบบ Simple random sampling ให้ได้กลุ่มละ 1 คณะ/สำนักวิชา ในแต่ละมหาวิทยาลัยจะสุ่มมาประมาณ 3-5 คณะ/สำนักวิชา ตามสาขาวิชาที่มหาวิทยาลัยทำการสอน

ตารางที่ 3.2 แสดงแผนการสุ่มนักศึกษาที่กระจายไปตามคณะ/สำนักวิชาในมหาวิทยาลัยที่ได้สุ่มเลือกมาในขั้นตอนที่ 1

ขั้นที่ 3 สุ่มเลือกนักศึกษา

สุ่มเลือกนักศึกษาในคณะ/สำนักวิชาที่เลือกมาในขั้นที่ 2 โดยทำการสุ่มนักศึกษาคณะ/สำนักวิชาละประมาณ 20-30 คน ให้มีจำนวนนักศึกษาระบายไปในชั้นปีต่างๆ ในจำนวนใกล้เคียงกัน

ทำการสุ่มนักศึกษาด้วยวิธี Quota random sampling ตามจำนวนที่ทำให้จำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้จากแต่ละมหาวิทยาลัยสะท้อนสัดส่วนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยนั้นๆ โดยประมาณ

ตารางที่ 3.2 ขนาดกลุ่มตัวอย่างกลุ่มย่อยในระดับคณะ/สำนักวิชา ตามแผนการสุ่มตัวอย่างนักศึกษา

	สถาบัน	จำนวน นักศึกษา	n		วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพื่อการพัฒนา	วิทยาศาสตร์ สุขภาพ	มนุษยศาสตร์/ ศิลปะ ศึกษาศาสตร์	เศรษฐศาสตร์ การเงิน บริหารธุรกิจ	รัฐศาสตร์ กฎหมาย มั่นคง
			รวม	@					
1	จุฬาฯ	25,089	150	30	สถาปัตยกรรมฯ	แพทยศาสตร์	ครุศาสตร์	เศรษฐศาสตร์	นิติศาสตร์
2	ธรรมศาสตร์	25,156	150	30	วิศวกรรมฯ	สาธารณสุข	วารสารศาสตร์	พาณิชย-บัญชี	รัฐศาสตร์
3	เกษตรศาสตร์	48,133	150	30	เกษตรกรรมฯ ประมง	สัตวแพทย์	มนุษยศาสตร์	เศรษฐศาสตร์	-
4	มหิดล	14,845	100	33	วิทยาศาสตร์	แพทยศาสตร์	ดุริยางคศิลป์	-	-
5	ศิลปากร	22,748	110	30	วิศวะ เทคโนโลยี	-	โบราณ อักษร ประติมากรรม	-	-
6	สจล.	19,678	100	33	สถาปัตยกรรมฯ เกษตร Tele.	-	-	-	-
9	ศรีนครินทรฯ	17,931	100	33	-	ทันตแพทย์	ศึกษา/สื่อสาร สังคม	-	-
14	บูรพา	36,983	180	30	โลจิสติก	พยาบาล	ศิลปกรรม วิทย์ สังคม	จัดการ- ท่องเที่ยว	รัฐศาสตร์- นิติศาสตร์
15	เชียงใหม่	27,319	150	30	วิศวกรรมฯ	แพทยศาสตร์	มนุษยศาสตร์	เศรษฐศาสตร์	รัฐ ประศาสน
17	แม่ฟ้าหลวง	9,348	55	28	เทค.สารสนเทศ	พยาบาล	-	-	-
18	นเรศวร	26,262	150	30	เกษตรศาสตร์	เภสัชศาสตร์	สังคมศาสตร์	บริหารธุรกิจ	นิติศาสตร์
21	สงขลาฯ หาดใหญ่	27,707	80	20	วิทย์สิ่งแวดล้อม	เทค.การแพทย์	-	เศรษฐศาสตร์	-
	สงขลาฯ ปัตตานี		40	20	-	-	อิสลามศึกษา	-	รัฐศาสตร์
22	วลัยลักษณ์	6,358	85	21	วิศวะ-ทรัพยากร	สหเวชฯ สาธารณสุข	ศิลปศาสตร์	การจัดการ	-
24	อุบลราชธานี	12,851	40	20	เกษตรศาสตร์	-	-	บริหาร	-
25	มหาสารคาม	34,599	180	30	วิทยาศาสตร์	สัตวศาสตร์	ศิลปกรรม	บัญชีท่องเที่ยว	การเมือง
26	ขอนแก่น	24,130	150	30	วิศวกรรมฯ	แพทยศาสตร์	มนุษยสังคม	การจัดการ	นิติศาสตร์
27	นครพนม	1,866	30	15	-	-	ศึกษาศาสตร์	เศรษฐธุรกิจ	-
รวม		381,003	2,000						

ผลการสุ่มตัวอย่าง

การเก็บข้อมูลด้วยแบบสำรวจได้ดำเนินในระหว่างเดือนมกราคมถึงเดือนสิงหาคม 2556 ในจำนวน แบบสำรวจที่ได้รับกลับคืนมา ที่ตรวจสอบแล้วเห็นว่ามีความเหมาะสมที่จะใช้ในการวิเคราะห์ได้จำนวน 2,003 ชุด โดยในจำนวนนี้มีแบบสำรวจจำนวนหนึ่งมีการตอบที่ไม่ครบถ้วนทุกข้อคำถาม แต่เนื่องจากไม่ปรากฏแบบแผนการไม่ตอบว่าเป็นเพราะไม่ตั้งใจตอบหรือมีเจตนาบิดเบือนความคิดเห็นที่แท้จริง จึงได้นำแบบสำรวจนั้นเข้าร่วมในการวิเคราะห์ ด้วยเห็นว่าคำตอบในหลายคำถามที่ผู้ตอบได้ตอบมาเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนั้นๆ แบบสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของนักศึกษาจำนวนทั้งสิ้น 2,003 ชุดนี้มาจากนักศึกษาที่กระจายอยู่ตามคณะ/สำนักวิชา ใน 17 มหาวิทยาลัย 20 วิทยาเขต ใน 5 ภูมิภาคของประเทศ ดังแสดงในตารางที่ 3.3

การจัดสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group)

การจัดสนทนากลุ่มย่อย (focus group) นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะได้ข้อมูลและความคิดเห็นเชิงลึกที่ไม่สามารถได้จากการทำแบบสอบถาม กลุ่มนักศึกษาที่ผู้วิจัยเลือกมาร่วมสนทนากลุ่มย่อยเป็นกลุ่มแรกนั้นเป็นนักศึกษาปริญญาโทภาคค่ำของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้ง 3 สาขาวิชา อันได้แก่ สาขาการเมือง การปกครอง สาขาบริหารรัฐกิจ และ สาขาการระหว่างประเทศ จำนวนทั้งสิ้น 10 คน นักศึกษาใช้เวลาประมาณ 15 นาทีในการทำแบบสำรวจ และประมาณ 1 ชั่วโมงในการสนทนาเกี่ยวกับความคิดเห็น ความมุ่งหวังต่ออาเซียน และประเมิน วิเคราะห์โอกาสและความท้าทายสำหรับประเทศไทยกับกระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย นักศึกษา

ผู้วิจัยได้จัดการสนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีทั้งหมด 8 ครั้ง ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 1 ครั้ง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ 2 ครั้ง มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2 ครั้ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 ครั้ง และ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 ครั้ง

การสัมภาษณ์

เพื่อรวบรวมข้อมูลและข้อคิดเห็นจากด้านผู้ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน รวมทั้งผู้ที่ดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาของไทยกับนักศึกษาในประเทศสมาชิกอาเซียน ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์อาจารย์และเจ้าหน้าที่ในสถาบันการศึกษาต่างๆ โดยการเข้าพบเพื่อสัมภาษณ์โดยตรง การสัมภาษณ์ผ่านทางโทรศัพท์ และการสัมภาษณ์ผ่านทางอีเมลล์

ตารางที่ 3.3 ผลการสุ่มตัวอย่าง

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ/ในกำกับรัฐ		กลุ่มสาขาวิชา					รวม ที่ สุ่ม ได้ จริง	จำนวนรวม ตามแผนการสุ่ม
		วิทยาศาสตร์เพื่อการพัฒนา	วิทยาศาสตร์สุขภาพ	มนุษย- ศึกษาศาสตร์ ศิลปะ	เศรษฐศาสตร์ การเงิน บริหาร	รัฐศาสตร์ กฎหมาย มัณฑ		
1	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	38	36	30	35	66	205	150
2	มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต	35	34	33	34	74	210	150
3	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน	31	38	34	37	0	140	150
4	มหาวิทยาลัยมหิดล	39	64	34	0	0	137	100
5	มหาวิทยาลัยศิลปากร	3	0	105	0	0	108	110
6	สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารฯ	114	0	29	0	0	143	100
9	มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	0	39	40	0	0	79	100
14	มหาวิทยาลัยบูรพา	41	0	39	39	0	119	180
16	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	33	24	33	36	35	161	150
17	มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	31	32	7	19	0	89	55
18	มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก	34	14	1	0	19	68	150
21	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่	22	27	0	0	0	49	80
	มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี	0	0	26	0	30	56	40
22	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ นครศรีธรรมราช	27	14	28	29	0	98	85
24	มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	0	0	0	25	0	25	40
25	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	12	40	0	39	32	123	180
26	มหาวิทยาลัยขอนแก่น	26	39	60	13	35	173	150
27	มหาวิทยาลัยนครพนม	20	0	0	0	0	20	30
รวม		506	401	499	306	291	2003	2,000

การออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล: แบบสำรวจข้อมูลและความคิดเห็นของนักศึกษา

ผู้วิจัยได้แบ่งแบบสำรวจออกเป็น 4 ส่วน โดยส่วนที่ 1 ถามข้อมูลเกี่ยวกับนักศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสาขาวิชาที่ศึกษา การได้รับความรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่ผ่านมา และแหล่งข้อมูลข่าวสารอาเซียนที่นักศึกษาได้เลือกใช้ ส่วนที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติ โครงสร้างและการทำงานขององค์การอาเซียนและการเป็นประชาคมอาเซียน โดยนักศึกษาต้องเลือกตอบว่าข้อความต่างๆ ถูก หรือ ผิด ส่วนที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็น ทศนคติของนักศึกษาที่มีต่ออาเซียนและประเทศสมาชิก และส่วนที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความมุ่งหวังของนักศึกษาที่มีต่ออาเซียนและประชาคมอาเซียนในอนาคต นักศึกษามีโอกาสในการเขียนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับนโยบายทางการศึกษาและหลักสูตรที่มีอยู่ในปัจจุบันเพื่อการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

ก่อนการเก็บข้อมูลจริง ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบแบบสำรวจ (pretest) เพื่อประเมินแบบสำรวจสื่อความหมายกับผู้ตอบได้ตรงตามที่ตั้งใจหรือไม่ ข้อคำถามสามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างเหมาะสมหรือไม่ สามารถตอบโจทย์ของโครงการวิจัยได้หรือไม่ โดยผู้วิจัยได้สุ่มนักศึกษาระดับปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทั้งจากท่าพระจันทร์และศูนย์รังสิต จำนวน 200 คน จากคณะรัฐศาสตร์ คณะทันตแพทยศาสตร์ คณะSIIT คณะนิติศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี และคณะเศรษฐศาสตร์ โดยได้ข้อสรุปเกี่ยวกับแบบสำรวจดังนี้

1. แบบสำรวจสื่อความหมายได้ตรง และนักศึกษาเข้าใจข้อคำถามต่างๆ ได้ดี
2. นักศึกษาเห็นว่าคำถามในแบบสอบถามมีความยาก-ง่ายในระดับปานกลาง
3. นักศึกษาเห็นว่าแบบสอบถามมีความยาวเหมาะสม ใช้เวลาไม่นานในการตอบ

ผู้วิจัยได้ปรับแบบสำรวจให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยและแจกแบบสำรวจโดยการลงพื้นที่และการส่งไปรษณีย์ไปยังคณะต่างๆ ตามที่ได้สุ่มไว้ (ตัวอย่างแบบสำรวจอยู่ในภาคผนวก)

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจด้วยแบบสำรวจนักศึกษานำไปทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์เพื่อวัตถุประสงค์ดังนี้

1. สรุปการกระจายของนักศึกษาในคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การได้รับความรู้เกี่ยวกับอาเซียน ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ระดับทัศนคติ และความมุ่งหวังที่มีต่ออาเซียน

รวมทั้งการประเมินจุดอ่อนของประเทศไทยที่นักศึกษาเห็นว่าเป็นปัญหาและอุปสรรคของประเทศในการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน โดยการเสนอผลการวิเคราะห์ที่เป็นสถิติพรรณนา

2. สรุปความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรสำคัญของการวิจัย อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ระดับทัศนคติ และความมุ่งหวังที่มีต่ออาเซียน โดยได้นำตัวแปรอื่นๆ ที่คาดว่าจะมีผลต่อตัวแปรทั้งสามเข้าร่วมในการวิเคราะห์ เพื่อให้ผลการวิเคราะห์สะท้อนความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล รวมทั้งแสดงอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ที่พบว่ามีความสัมพันธ์กับตัวแปรหลักทั้งสามอย่างมีนัยสำคัญ โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ความผันแปร (Univariate Analysis of Variance) เป็นการวิเคราะห์หลัก

ตัวแปรและการวัดค่าตัวแปร

ในงานวิจัยนี้มีตัวแปรสำคัญ 3 ตัวแปร อันได้แก่ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ระดับทัศนคติ และความมุ่งหวังที่มีต่ออาเซียน ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงนามธรรมที่จำเป็นต้องมีการสร้างคำถามย่อยๆ เพื่อวัดสิ่งที่วัดได้ เพื่อใช้เป็นตัวบ่งชี้ (indicator) ถึงตัวแปรนามธรรมทั้งสามนี้

อาศัยแนวทางในการนิยามตัวแปรทั้งสามจากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องงานวิจัยในหัวข้อที่ใกล้เคียงกัน ผู้วิจัยได้กำหนดข้อคำถามย่อยที่เห็นว่าจะเป็นตัวบ่งชี้ตัวแปรหลักทั้งสามได้ ดังนี้

1. ตัวบ่งชี้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 21 ข้อ ที่ถามเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา โครงสร้าง และกลไกการปฏิบัติงานของอาเซียนในปัจจุบัน

2. ตัวบ่งชี้ระดับทัศนคติ ประกอบด้วยข้อความที่ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับมิติต่างๆ ของอาเซียน อันประกอบด้วย 1) ความสำคัญของความรู้เกี่ยวกับอาเซียน 2) อัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม “We feeling” 3) บทบาทและคุณประโยชน์ของอาเซียน และ 4) การศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทยในการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน โดยสร้างเป็นข้อความให้แสดงความคิดเห็นทั้งหมดจำนวน 22 ข้อความ

3. ตัวบ่งชี้ความมุ่งหวังที่มีต่ออาเซียน ประกอบด้วยข้อความที่ให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นในส่วน 1) ความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ที่จะเกิดในระดับบุคคล และ 2) ความมุ่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน โดยสร้างเป็นข้อความให้แสดงความคิดเห็นทั้งหมดจำนวน จำนวน 8 ข้อ

ในการหาค่าคะแนนที่เป็นตัววัดระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ระดับทัศนคติ และความมุ่งหวังที่มีต่ออาเซียนโดยรวม ได้อาศัยวิธีการทางสถิติ อันได้แก่ การวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) เพื่อตรวจสอบความเป็นมิติเดียว (Unidimensionality) ของมาตรวัด และเพื่อกำหนดน้ำหนักให้แก่ข้อคำถามย่อย

ที่อยู่ในมาตรวัดเดียวกันเมื่อจะทำการคำนวณคะแนนรวมของมาตรวัด การวิเคราะห์เพื่อสร้างมาตรวัดทั้งสามได้ผลสรุปได้ดังนี้

มาตรวัดความรู้

ทำการวิเคราะห์ปัจจัย เพื่อจัดกลุ่มข้อคำถามที่เกี่ยวกับมิติเดียวกันไว้ด้วยกัน ผลการทดสอบความเหมาะสมของข้อมูล พบว่า เมื่อทดสอบด้วยค่า Bartlett's Test of Sphericity สรุปได้ว่า correlation matrix ไม่เป็น identity matrix แสดงว่าข้อย่อยทั้ง 21 ข้อมีความสัมพันธ์กัน แต่ค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .681 บ่งบอกถึงความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้เนื่องจากข้อคำถามครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับอาเซียนในหลายๆ ด้าน ทำให้ข้อมูลนี้มีความเหมาะสมที่จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยในระดับค่อนข้างต่ำ จึงไม่สร้างมาตรวัดโดยอาศัยผลจากการวิเคราะห์ปัจจัย แต่ได้สร้างมาตรวัดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน โดยรวมด้วยการรวมคะแนนของข้อย่อยทั้ง 21 ข้อ โดยที่คะแนนของแต่ละข้อถูกปรับน้ำหนักตามระดับความยากง่ายบนพื้นฐานว่าข้อนั้นๆ มีนักศึกษาตอบถูกมากน้อยเพียงใด

มาตรวัดทัศนคติ

นำค่าตัวชี้วัดทัศนคติทั้ง 22 ตัวเข้าการวิเคราะห์ปัจจัย การทดสอบด้วยค่า Bartlett's Test of Sphericity พบว่าข้อย่อยทั้ง 22 ข้อมีความสัมพันธ์กัน และค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .880 บ่งบอกว่าข้อมูลนี้มีความเหมาะสมที่จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยในระดับ “ดี” ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ได้ปัจจัยร่วม 4 ปัจจัย ซึ่งสะท้อนทัศนคติต่ออาเซียนใน 4 ด้าน คือ

ปัจจัยร่วมที่ 1 ทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (ATT1: ASEAN Knowledge)

ปัจจัยร่วมที่ 2 ทัศนคติต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม (ATT2: Identity & “We feeling”)

ปัจจัยร่วมที่ 3 ทัศนคติต่อบทบาทและคุณประโยชน์ของอาเซียน (ATT3: ASEAN's Role & Benefits)

ปัจจัยร่วมที่ 4 ทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทย (ATT4: ASEAN Education)

โดยปัจจัยร่วมทั้งสี่อธิบายความแปรปรวนของตัวแปรเดิม 22 ตัว ได้ร้อยละ 55.956 (ตารางที่ 3.4)

มาตรวัดทัศนคติโดยรวม (ATTITUDE) สร้างขึ้นด้วยการรวมคะแนนปัจจัยร่วมทั้งสี่นี้เข้าด้วยกัน โดยได้นำคะแนนปัจจัยทั้งสี่เข้าการวิเคราะห์ปัจจัยอีกครั้ง เพื่อทดสอบความเป็นมิติเดียวของมาตรวัดทัศนคติโดยรวม ซึ่งพบว่าทั้งสี่มิติรวมอยู่ในปัจจัยร่วมเดียวกัน จึงมีความเหมาะสมที่จะนำคะแนนมารวมกัน

ตารางที่ 3.4 Factor Loadings ของปัจจัยร่วมทัศนคติต่อด้านต่างๆ อาเซียน

ข้อย่อที่ใช้ในการวัดทัศนคติ	ปัจจัยร่วม			
	ATT1: Knowledge	ATT2: Identity	ATT3: Benefits	ATT4: Education
7. สำหรับท่าน ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนในเรื่องต่อไปนี้มีความสำคัญเพียงใด?				
7.1 ภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน	.766			
7.2 ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศสมาชิก	.760			
7.3 เศรษฐกิจ การค้า กฎหมายของประเทศสมาชิก	.871			
7.4 การเมือง ความมั่นคง นโยบายต่างประเทศของประเทศสมาชิก	.845			
7.5 บทบาทและกลไกขององค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียน	.842			
8. ท่านประสงค์จะทำงานร่วมกับประชาชนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ		.710		
9. ท่านประสงค์จะไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ		.703		
10. ท่านมีความไว้วางใจประชาชนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ		.608		
11. เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนประสบภัยพิบัติ ท่านเต็มใจช่วยเหลือ		.604		
12. ท่านสนับสนุนการก่อตั้งประชาคมอาเซียน		.718		
13. ประเทศสมาชิกอาเซียนมีอัตลักษณ์ร่วมกัน		.613		
14. ท่านมองว่าตนเองเป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียนเพียงใด?		.595		
6. วิชาเกี่ยวกับอาเซียนควรเป็นวิชาบังคับในระดับอุดมศึกษาเพียงใด?		.311		
1. องค์การอาเซียนประสบความสำเร็จด้านความร่วมมือ				
1.1 ทางเศรษฐกิจ			.608	
1.2 ทางการเมืองและความมั่นคง			.711	
1.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม			.690	
2. ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากความร่วมมืออาเซียน				
2.1 ทางเศรษฐกิจ			.619	
2.2 ทางการเมืองและความมั่นคง			.695	
2.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม			.693	
3. คนไทยโดยทั่วไปมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียน				.715
4. การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับอาเซียน				.779
5. การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับอาเซียน				.722
Eigenvalue (Total = 12.310)	3.559	3.445	3.161	2.145
% Variance Explained (Total = 55.956)	16.177	15.658	14.369	9.752

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

มาตรวัดความมุ่งหวัง

นำค่าตัวชี้วัดความมุ่งหวังทั้ง 8 ตัวเข้าการวิเคราะห์ปัจจัย การทดสอบด้วยค่า Bartlett's Test of Sphericity พบว่าข้อย้อยทั้ง 8 ข้อมีความสัมพันธ์กัน และค่า Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = .852 บ่งบอกว่าข้อมูลนี้มีความเหมาะสมที่จะทำการวิเคราะห์ปัจจัยในระดับ “ดี” ผลการวิเคราะห์ปัจจัย ได้ปัจจัยร่วม 2 ปัจจัย ซึ่งสะท้อนความมุ่งหวังในอาเซียนใน 2 ด้าน คือ

ปัจจัยร่วมที่ 1 ความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ในระดับบุคคล (HOPE1: People's Benefits) และ
ปัจจัยร่วมที่ 2 ความมุ่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน (HOPE2: Community Integration)
โดยปัจจัยร่วมทั้งสองนี้อธิบายความผันแปรของตัวแปรเดิม 8 ตัว ได้ร้อยละ 58.279 (ตารางที่ 3.5)

ตาราง 3.5 Factor Loadings ของปัจจัยร่วมความมุ่งหวังในอาเซียนในด้านต่างๆ

ข้อย้อยที่ใช้ในการวัดความมุ่งหวัง	ปัจจัยร่วม	
	HOPE1: Expectation	HOPE2: Integration
1. ท่านจะได้รับประโยชน์จากความร่วมมืออาเซียน		
1.1 ทางเศรษฐกิจ	.726	
1.2 ทางการเมืองและความมั่นคง	.851	
1.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม	.751	
6. อาเซียนควรมีอำนาจเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศสมาชิก เช่น การเข้าแทรกแซงทางการเมืองในภาวะฉุกเฉิน การสอดส่องดูแลสิทธิมนุษยชน	.541	
2. การมีอัตลักษณ์ร่วมกันของประเทศสมาชิกมีความสำคัญต่อการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน		.744
3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประเทศสมาชิกส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศสมาชิกมีอัตลักษณ์ร่วมกัน		.736
4. ประชาชนในประเทศสมาชิกควรมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในนโยบายและกิจการขององค์การอาเซียน		.765
5. ประเทศสมาชิกอาเซียนควรมีนโยบายทางการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันอย่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป		.628
Eigenvalue (Total = 4.662)	2.360	2.302
% Variance Explained (Total = 58.279 %)	29.501 %	28.778 %

Extraction Method: Principal Component Analysis. Rotation Method: Varimax with Kaiser Normalization.

มาตรวัดความมั่งหวังโดยรวมสร้างขึ้นด้วยการรวมคะแนนปัจจัยรวมทั้งสอง โดยได้นำคะแนนปัจจัยทั้งสองไปทำการวิเคราะห์ปัจจัยอีกครั้งเพื่อทดสอบความเป็นมิติเดียวของมาตรวัดความมั่งหวังโดยรวม ซึ่งพบว่าทั้งสองมิติรวมอยู่ในปัจจัยร่วมเดียวกัน จึงมีความเหมาะสมที่จะนำคะแนนมารวมกัน

การคำนวณค่าคะแนนสำหรับมาตรวัดทัศนคติย่อย 4 มิติ (ATT1, ATT2, ATT3, ATT4) และมาตรวัดทัศนคติโดยรวม (ATTITUDE) รวมทั้งค่าคะแนนสำหรับมาตรวัดความมั่งหวัง 2 ด้าน (HOPE1, HOPE2) และมาตรวัดความมั่งหวังโดยรวม (HOPE) คำนวณโดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์คะแนนปัจจัยเป็นหลักในการปรับน้ำหนัก และได้ปรับค่าคะแนนให้มีค่าอยู่ระหว่าง 1 – 4 เพื่อให้คะแนนที่คำนวณได้สะท้อนความหมายเดิมที่คะแนน 4 = สูง 3 = ปานกลาง 2 = ต่ำ และ 1 = ต่ำมาก

การทำ Reliability test เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องภายในของมาตรวัดทั้งเก้า พบว่า มาตรวัดความรู้เกี่ยวกับอาเซียน ซึ่งรวมตัววัดความรู้ในหลากหลายด้านเข้าด้วยกัน มีความสอดคล้องภายในต่ำ (หลังจากตัดข้อ 22 ซึ่งตรวจพบว่าหากนำมารวมด้วยจะทำให้ความสอดคล้องภายในต่ำลงไปอีกออกไปแล้ว) อย่างไรก็ตาม ค่า Cronbach's Alpha ที่คำนวณได้ยังอยู่เหนือ .50 baseline ที่เสนอโดย J.C. Nunnally (1970 อ้างในสุจิตรา บุญยรัตนพันธุ์ 2538) จึงได้ใช้มาตรวัดนี้ในการวิเคราะห์ในส่วนต่อๆ ไป ส่วนมาตรวัดอื่นๆ มีความสอดคล้องภายในในระดับใช้การได้ (Cronbach's Alpha สูงกว่า .70) และในระดับดี (Cronbach's Alpha สูงกว่า .80) (ตารางที่ 3.6)

ตารางที่ 3.6 สัมประสิทธิ์ความสอดคล้องภายในของมาตรวัด

ชื่อตัวแปร	มาตรวัด	Cronbach's Alpha	จำนวนข้อย่อย	<i>n</i>
KNOWLEDGE	ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน	.517	21	1993
ATT1	ทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน	.895	5	1982
ATT2	ทัศนคติต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม	.821	8	1985
ATT3	ทัศนคติต่อบทบาทและคุณประโยชน์ของอาเซียน	.803	6	1980
ATT4	ทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทย	.735	3	1983
ATTITUDE	ทัศนคติโดยรวมต่ออาเซียน	.701	4	1977
HOPE1	ความมั่งหวังในคุณประโยชน์ในระดับบุคคล	.754	4	1964
HOPE2	ความมั่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน	.755	4	1964
HOPE	ความมั่งหวังโดยรวมในอาเซียน	.724	2	1964

บทที่ 4

กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศและนโยบายด้านการศึกษาของประเทศไทย

การศึกษาถือเป็นตัวแปรสำคัญในการกำหนดทิศทางและความพร้อมของทั้งประชาชนในแต่ละประเทศสมาชิกอาเซียน และภาครัฐ โดยงานวิจัยชิ้นนี้ศึกษาถึงองค์กร หน่วยงาน กลไกความร่วมมือระหว่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการของไทย และนโยบายด้านการศึกษาของไทย เพื่อนำมาเป็นส่วนประกอบหนึ่งในการตอบคำถามของงานวิจัย ซึ่งก็คือ นโยบาย โครงสร้าง และสถานะทางการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน มากน้อยเพียงใด โดยในบทนี้จะกล่าวถึงความร่วมมือในองค์การอาเซียน โครงสร้างของหน่วยงานภายในกระทรวงศึกษาและนโยบายทางการศึกษาของประเทศไทย การเตรียมความพร้อมในมหาวิทยาลัยที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย และความร่วมมือและกิจกรรมของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน

องค์กร หน่วยงานด้านการศึกษาของไทย

1. กระทรวงศึกษาธิการ

กระทรวงศึกษาธิการมีโครงสร้างอย่างไร และมีบทบาทและนโยบายในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนและอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคอย่างไร

รูปที่ 4.1 โครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการ

โครงสร้างกระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กระทรวงศึกษาธิการถือเป็นหน่วยงานของรัฐที่สำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมคุณภาพและศักยภาพเยาวชน โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 ได้กำหนดหน้าที่ ความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการไว้ ซึ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบของคณะกรรมการการอุดมศึกษา อันเป็นหน่วยงานที่งานวิจัยชิ้นนี้ศึกษา ได้ระบุไว้ภายใต้มาตรา 16 ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2556)

มาตรา 16 ให้มีคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระและความเป็นเลิศทางวิชาการของสถานศึกษาระดับปริญญา ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่งและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนะในการออกระเบียบ หลักเกณฑ์ และประกาศที่เกี่ยวกับการบริหารงานของสำนักงาน

นอกจากหน้าที่ตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการการอุดมศึกษามีหน้าที่ให้ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการหรือคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายกำหนดหรือตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมอบหมาย ตลอดทั้งให้มีอำนาจเสนอแนะและให้ความเห็นในการจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปให้แก่สถานศึกษาระดับปริญญา ทั้งที่เป็นสถานศึกษาในสังกัดและสถานศึกษาในกำกับแก่คณะรัฐมนตรี

ดังกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 คณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) มีหน้าที่หลักในการวางแผนนโยบายการศึกษาในประเทศให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และแผนการศึกษาแห่งชาติ โดยรับผิดชอบในส่วนของการศึกษาระดับอุดมศึกษาทั้งในกำกับของรัฐและภายนอกกำกับของรัฐ

หน่วยงานที่ดูแลความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนโดยตรง คือ สำนักงานความสัมพันธ์ต่างประเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นหน่วยงานผู้ประสานงาน เป็นผู้แทนในการประชุมระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้านการศึกษา เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางการศึกษาต่างๆ มีภารกิจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2548 ดังนี้

1. ประสานงานการดำเนินงานด้านการต่างประเทศของกระทรวงศึกษาธิการกับองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ
2. จัดทำนโยบายและแผนความร่วมมือและงบประมาณด้านต่างประเทศ

3. จัดทำฐานข้อมูลกลางด้านการต่างประเทศที่เกี่ยวกับการศึกษา
4. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา ให้บริการให้คำปรึกษาแนะนำด้านการศึกษากับต่างประเทศ เพื่อให้ประเทศไทยมีศักยภาพในการเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของประเทศเพื่อนบ้านและภูมิภาค
5. ประสานการระดมทรัพยากรและความร่วมมือระหว่างประเทศ เพื่อพัฒนาบุคลากรของกระทรวง รวมทั้งประสานการระดมนักวิชาการเพื่อร่วมเป็นคณะกรรมการด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานระหว่างประเทศ
6. ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย

ความร่วมมือในการวางแผนนโยบายและดำเนินนโยบายทางการศึกษาระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนนั้น กระทำผ่านกลไกหลักคือการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน (ASEAN Education Ministers Meeting - ASED) ที่มีการจัดเป็นประจำทุกปี โดยมีการประชุมครั้งแรกในปีพ.ศ. 2549 ณ ประเทศสิงคโปร์ โดยจัดพร้อมกับการประชุมสภารัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Southeast Asian Ministers of Education Organization – SEAMEO) ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของสมาชิกอาเซียนจะเข้าร่วมการประชุม เพื่อพิจารณา กำหนดนโยบายที่เป็นประโยชน์รับทราบผลการดำเนินงาน รวมถึงอนุมัติโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของสมาชิก ทั้งนี้ในส่วนของประเทศไทยนั้นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการจะเป็นผู้แทนเข้าร่วมการประชุม โดยสรุปผลการประชุม รัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 1-6 ระหว่าง ปี พ.ศ. 2549 – 2554 มีดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2556)

1. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 1 วันที่ 21 มีนาคม 2549 ณ ประเทศสิงคโปร์

นายจาตุรนต์ ฉายแสง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ เข้าร่วมการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 1 ซึ่งจัดขึ้นคู่ขนานการประชุมรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ 41 ณ ประเทศสิงคโปร์

สาระสำคัญของการประชุมประกอบด้วยความร่วมมือใน 5 ประเด็นหลักได้แก่ 1) การส่งเสริมความเป็นอาเซียน 2) การส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียน 3) การส่งเสริมทรัพยากรมนุษย์ 4) การประสานความร่วมมือกับองค์การซีมีโอ และ 5) การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน

ทั้งนี้โครงการเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network – AUN) เป็นโครงการความร่วมมือระดับอุดมศึกษาที่สำคัญของ ASEAN จัดตั้งขึ้นเมื่อปี 1995 สมาชิกของเครือข่ายประกอบด้วย

มหาวิทยาลัยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จำนวน 17 แห่ง มีสำนักเลขานุการอยู่ที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นับเป็นความพยายามของ ASEAN ในการใช้องค์ความรู้ของสถาบันอุดมศึกษาขับเคลื่อนการพัฒนาของภูมิภาค โดยเชิญมหาวิทยาลัยชั้นนำในภูมิภาคมาร่วมส่งเสริมการศึกษา วิจัย แลกเปลี่ยนนักศึกษาและบุคลากร การเรียนรู้ร่วมกันผ่านระบบสารสนเทศเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนจัดทำกิจกรรมที่สำคัญต่อการศึกษามากมาย เช่น ASEAN Study Program, Student and Faculty Exchange Program, Scholarships for Graduate Students at ASEAN Countries, Information Networking among ASEAN Universities และ Collaborative Research เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2549 : 17)

ที่ประชุมได้เน้นในเรื่องการส่งเสริมความเป็นอาเซียนและอัตลักษณ์อาเซียน โดยให้หารือเพิ่มเติมในประเด็นที่สมาชิกสนใจ แลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญ ส่งเสริมการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลายในรัฐสมาชิก และวัฒนธรรมระหว่างประเทศเพื่อเป็นจุดแข็งร่วมของอาเซียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาของไทยได้เสนอให้มีการแลกเปลี่ยนครู นักเรียน และบุคลากรทางการศึกษาโดยให้เน้นในเรื่องกิจกรรมด้านเอกลักษณ์อาเซียน ซึ่งที่ประชุมได้เห็นชอบข้อเสนอดังกล่าว โดยรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาของสิงคโปร์ ในฐานะเจ้าภาพการประชุมได้รับเป็นเจ้าภาพ จัดการประชุมผู้เชี่ยวชาญด้านอาเซียนศึกษา (ASEAN Studies) ภายในปี 2549 และจะผลักดันเรื่องดังกล่าวให้เป็นรูปธรรมต่อไป

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 1 อันเป็นจุดเริ่มต้นของความร่วมมือระดับรัฐบาลทางการศึกษา แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเป็นอาเซียนและอัตลักษณ์อาเซียนบนพื้นฐานของความเข้าใจและความร่วมมือซึ่งกันและกัน ผู้นำเห็นประโยชน์ของการแลกเปลี่ยนผู้เชี่ยวชาญในแต่ละสาขาเพื่อให้ประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตระหนักถึงประวัติศาสตร์ ลักษณะทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ และ สังคมวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแลกเปลี่ยนนักเรียน นักศึกษานั้นจะทำให้เยาวชนมีความตระหนักรู้และมีความเข้าใจในอาเซียนและประเทศสมาชิกอื่นๆ ดียิ่งขึ้น

2. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 2 วันที่ 18 มีนาคม 2550 ณ เมืองบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย

นายวิจิตร ศรีสะอ้าน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 2 ซึ่งจัดขึ้นคู่ขนานการประชุมรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งที่ 42 ณ เมืองบาห์ลี ประเทศอินโดนีเซีย

สาระสำคัญของการประชุม คือการส่งเสริมความอัตลักษณ์และความเป็นอาเซียนแก่นักเรียนในภูมิภาค โดยการจัดโครงการแลกเปลี่ยน การสร้างมาตรฐานการศึกษาด้านการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ และ คณิตศาสตร์ และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน นอกจากนี้ที่ประชุมได้รับทราบ

ผลการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (ASEAN + 3) ที่เน้นการศึกษาไว้ในกฎบัตรเอเชียตะวันออก เพื่อให้อาเซียนมีประชาชนเป็นศูนย์กลาง และให้รัฐสมาชิกรวมตัวเป็นปึกแผ่น รวมทั้งให้ความสำคัญแก่การศึกษาอยู่ในลำดับแรกของอาเซียน โดยที่ประชุมมีความเห็นสมควรให้ผนวกการศึกษาไว้ในกฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) ด้วย เนื่องจากมีบทบาทในการเสริมสร้างความตระหนักและอัตลักษณ์ของอาเซียน ตลอดจนพัฒนาคุณภาพของทรัพยากรมนุษย์ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีของชาวอาเซียน

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 2 ยังคงเน้นย้ำถึงความสำคัญของการแลกเปลี่ยนระหว่างบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะนักเรียนนักศึกษา เพื่อกระตุ้นให้เกิดความสนใจ และความตื่นตัวในเรื่องของการรวมกลุ่มทางภูมิภาค การนำการศึกษามาผนวกเข้าไว้ในกฎบัตรอาเซียน ทำให้ความร่วมมือในมิตินี้เป็นรูปเป็นร่างและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

3. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 3 วันที่ 15 มีนาคม 2551 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

นายชินภัทร ภูมิรัตน รองปลัดกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 3 ซึ่งจัดขึ้นคู่ขนานการประชุมรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ 43 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

สาระสำคัญของการประชุม คือการส่งเสริมความร่วมมือด้านการศึกษาในอาเซียนและอัตลักษณ์อาเซียน การจัดทำร่างแผนงานการจัดตั้งประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน การทบทวนกฎบัตรมหาวิทยาลัยอาเซียนในเรื่องการดำเนินงาน และการรับสมาชิก การมอบทุนการศึกษาอาเซียน การยกระดับการเรียนการสอน การอบรมครูภาษาอังกฤษ การศึกษาด้าน ICT และการฝึกอบรมด้านเทคนิคและอาชีวศึกษา การจัดโครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนอาเซียนในระดับมัธยมศึกษา โดยมาเลเซียรับเป็นเจ้าภาพในปี พ.ศ. 2551 สิงคโปร์รับเป็นเจ้าภาพในปี พ.ศ. 2552 และไทยรับเป็นเจ้าภาพในปี พ.ศ. 2553 นอกจากนี้ที่ประชุมได้เห็นชอบกรอบการจัดทำสื่อการเรียนการสอนเรื่องอาเซียนในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาส่งเสริมอัตลักษณ์อาเซียนด้วย

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 3 หันมาให้ความสนใจในเนื้อหาของการเรียนการสอนที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 โดยเน้นความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษทั้งในผู้สอนและผู้เรียนเนื่องจากเป็นภาษาราชการของอาเซียนและจะมีประโยชน์ในการทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ในอนาคต ที่ประชุมยังเห็นความสำคัญของการทำสื่อการเรียนการสอนเรื่องอาเซียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเพื่อปลูกฝังให้มีความรู้จักและคุ้นเคยกับอาเซียน โครงสร้างและการทำงานขององค์กร และอนาคตของอาเซียนที่เยาวชนเหล่านี้จะต้องเข้ามาเป็นส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

4. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 4 วันที่ 5 เมษายน 2552 ณ จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย

นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฐ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เป็นประธานการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 4 ซึ่งจัดขึ้นคู่ขนานการประชุมรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ครั้งที่ 44 ณ จังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย

สาระสำคัญของการประชุม คือการรับทราบเรื่องกฎบัตรอาเซียนมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2551 ตามมติของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 14 ระหว่างวันที่ 28 กุมภาพันธ์ – 1 มีนาคม 2552 ณ ซะอำ-หัวหิน จังหวัดเพชรบุรี และรับรองแผนการดำเนินงานเสาหลักประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน และเสาหลักประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ที่ประชุมเห็นชอบการจัดทำแผนระยะ 5 ปี เพื่อเป็นแนวทางการจัดทำความร่วมมือกับอาเซียน ประเทศในกลุ่มอาเซียนบวกสาม และประเทศคู่เจรจาอื่น การประเมินเนื้อหาหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาอาเซียน รวมทั้งการแก้ไขกฎบัตรเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (Amendment of AUN Charter) ตามมติของที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 11 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย เมื่อปี 2548 เพื่อเป็นการวางกรอบทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กรเพื่อให้อาเซียนมีกฎเกณฑ์ในการทำงาน (rule-based organization) เพื่อนำไปสู่การรวมตัวเป็นประชาคมสังคมอาเซียนซึ่งเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของประชาคมอาเซียน ในปี 2558 ทั้งนี้มีการกำหนดกรอบทิศทางในการจัดทำความร่วมมือด้านการศึกษาในกรอบอาเซียน คือการสร้างอัตลักษณ์อาเซียน การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนแก่ประชาชนอาเซียน โดยเฉพาะเยาวชน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านการศึกษา และ การเสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 4 เน้นย้ำความสำคัญของการศึกษาดังระบุไว้ในกฎบัตรอาเซียน Article 1 ข้อ 10

To develop human resources through closer cooperation in education and life-long learning, and in science and technology, for the empowerment of the peoples of ASEAN and for the strengthening of the ASEAN Community (ASEAN Charter 2008).

อีกทั้งยังเร่งกำหนดกรอบความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อสร้างอัตลักษณ์อาเซียน โดย Article 35 ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์อาเซียนไว้ดังนี้

“ASEAN shall promote its common ASEAN identity and a sense of belonging among its peoples in order to achieve its shared destiny, goals, and values” (ASEAN Charter 2008).

อย่างไรก็ตาม ในกฎบัตรอาเซียนมิได้อธิบายในรายละเอียดถึงอัตลักษณ์อาเซียนว่าเป็นอย่างไร และมีขั้นตอน กระบวนการสร้างอย่างไร จึงทำให้แนวคิดการสร้างอัตลักษณ์นี้ไม่ชัดเจน ส่งผลไปยังการประชาสัมพันธ์ที่คลุมเครือ และคำขวัญที่ว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” (One Vision, One Identity, One Community) นั้นดูกว้างเกินไป

แผน 5 ปี ด้านการศึกษาอาเซียนที่ระบุไว้ในการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 4 นั้น ประกอบไปด้วย 4 ยุทธศาสตร์คือ

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียน โดยยุทธศาสตร์ในการดำเนินการดังกล่าว ประกอบด้วย การส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดทำรูปแบบ โครงการอาเซียนศึกษาในภูมิภาค การจัดการเรียนการสอนเรื่องอาเซียนในหลักสูตร โรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา การจัดทำโครงการฝึกอบรมครูและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนภายในภูมิภาค รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนนักศึกษา และการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ประกอบด้วย 2 ยุทธศาสตร์ คือ **ยุทธศาสตร์ที่ 2.1** เสริมสร้างโอกาสในการได้รับการศึกษาในระดับประถมและมัธยมศึกษา และ **ยุทธศาสตร์ที่ 2.2** การเพิ่มคุณภาพการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การเคลื่อนย้ายข้ามพรมแดนและการจัดการศึกษาให้มีความเป็นสากล โดยหนึ่งในมาตรการดำเนินการคือการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาในด้านคุณภาพให้บริการในสาขาวิชาต่างๆ ที่มีทางเลือกอย่างหลากหลายและมีสาขาความเชี่ยวชาญโดยเฉพาะ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสนับสนุนการดำเนินงานขององค์กรรายสาขาอื่นๆ เพื่อพัฒนาการศึกษา เช่น การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายขององค์กรพัฒนาเอกชนมหาวิทยาลัยและสื่อมวลชนต่างๆ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการดำเนินการด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างมีประสิทธิภาพ

5. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 5 วันที่ 28 มกราคม 2553 ณ เซบู ประเทศฟิลิปปินส์

นายชินวรณ์ บุญยเกียรติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เข้าร่วมการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 5 ณ เซบู ประเทศฟิลิปปินส์

สาระสำคัญของการประชุม คือการรับทราบรายงานผลการประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 15 ระหว่างวันที่ 23-25 ตุลาคม 2552 ที่ อะฮ์-ฮัวฮิน เพชรบุรี ประเทศไทย และการรับรองเอกสารที่สำคัญคือ 1) ปฏิญญาอะฮ์-ฮัวฮินว่าด้วยการเสริมสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าหมายในการสร้างประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน 2) ถ้อยแถลงร่วมว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 3) แถลงการณ์อาเซียนว่าด้วยการ

รวมตัวของอาเซียน และ 4) ปฏิญญาชะอำ-หัวหินว่าด้วยการจัดตั้งคณะกรรมการระหว่าง รัฐบาลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นทางการ ที่ประชุมรับทราบความก้าวหน้าของการจัดทำแผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี ด้านการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของอาเซียน การพัฒนาสื่อการเรียนการสอนอาเซียนและอัตลักษณ์ในโรงเรียนประถมศึกษาและ มัธยมศึกษา รวมทั้งผลการดำเนินงานของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 5 เริ่มมีการเตรียมการสำหรับประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียน โดยเล็งเห็นความสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์รอบด้าน

6. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 6 ระหว่างวันที่ 23 มกราคม 2554 ณ ประเทศบรูไน ดารุสซาลาม

โดยมีนายชินวรณ์ บุญยเกียรติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยเข้าร่วมการประชุมฯ ซึ่งจัดคู่ขนานกับการประชุมรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ครั้งที่ 46 สำหรับสาระการประชุมมีดังต่อไปนี้

ที่ประชุมได้รับรองแผนปฏิบัติการ 5 ปี ด้านการศึกษาของอาเซียน รับรองกรอบการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่อาวุโสด้านการศึกษาของอาเซียนบวกสาม พร้อมข้อเสนอในการจัดประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก ด้านการศึกษา การมอบหมายให้สำนักเลขาธิการอาเซียน จัดการประชุมเจ้าหน้าที่อาวุโสของอาเซียนวาระพิเศษ เพื่อพิจารณากลไกการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนที่เป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลง (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2554: 26-27)

การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 6 เริ่มมีการหากลไกความร่วมมือทางการศึกษาอื่นๆ เพื่อขยายความร่วมมือไปยังภูมิภาคเอเชียตะวันออก

7. การประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 7 ระหว่างวันที่ 3-6 กรกฎาคม 2555 ณ ประเทศอินโดนีเซีย

ศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ธาดาธำรงเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการพร้อมผู้บริหารระดับสูงของกระทรวงศึกษาธิการ เดินทางไปร่วมการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน ครั้งที่ 7 ในระหว่างวันที่ 3-6 กรกฎาคม 2555 ณ เมืองยอร์กยาคาร์ต้า ประเทศอินโดนีเซีย

การประชุมครั้งนี้ได้ให้ความสำคัญกับโครงการและกิจกรรมภายใต้อาเซียน ได้แก่ โครงการแลกเปลี่ยนนักเรียน การถ่ายโอนหน่วยกิตเพื่อส่งเสริมการเคลื่อนย้ายของนักเรียนและนักศึกษาในภูมิภาค การจัดทำเอกสารต้นฉบับหลักสูตรอาเซียน และการสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับอาเซียนมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในหลักสูตรระดับปริญญาโท รวมทั้งการรับรองการแก้ไขข้อตกลงของการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน

(ASED) ซึ่งกำหนดให้จัดการประชุมทุกสองปี (จัดขึ้นในปีที่ว่างเว้นจากการประชุมสภารัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) และกำหนดให้การดำรงตำแหน่งวาระประธานเป็น 2 ปีโดยยึดหลักการหมุนเวียนตำแหน่งตามลำดับตัวอักษร

นอกจากนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของไทย ได้เสนอการเป็นเจ้าภาพการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำรายละเอียดหลักสูตรเกี่ยวกับอาเซียนตามรายวิชาในทุกระดับชั้น การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำรายละเอียด ASCC Scorecard และการจัดค่ายเยาวชนอาเซียนเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์อาเซียนในภูมิภาค

จากการประชุมครั้งที่ 7 นี้ จะเห็นได้ว่าทางที่ประชุมมีความตื่นตัวมากยิ่งขึ้นในการหากลไกสนับสนุนความร่วมมือทางการศึกษาเพื่อให้ทันการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และมีการพูดถึงหลักสูตรเกี่ยวกับอาเซียนที่จะนำมาใช้สอนในทุกระดับชั้น ทั้งนี้ ที่ประชุมให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมนักเรียนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาเนื่องจากเป็นการศึกษาขั้นต้นและเป็นระดับการศึกษาที่ได้รับการสนับสนุนจากทางภาครัฐ ในขณะที่การศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น ที่ประชุมเน้นการเร่งพัฒนาความสามารถการใช้ภาษาอังกฤษ และผลิตคนตามสาขาอาชีพที่เป็นที่ต้องการในตลาดแรงงานของภูมิภาค

โดยจากมติที่ประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดกรอบและแนวทางในการปฏิบัติด้านการศึกษาของไทย เพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนใน ปี 2558 ที่จะถึงนี้ โดยกำหนดกรอบแนวทางการศึกษาไทยดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2555)

สำนักปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ดำเนินงานภายใต้กรอบรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน กรอบประเทศอาเซียนกับประเทศคู่เจรจา เพื่อเสริมสร้างความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียน และการจัดตั้งสถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาผู้บริหารการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี โครงการ Education Hub School และอยู่ระหว่างการดำเนินโครงการ Spirit of ASEAN (Sister/Partner School และ Buffer School) สำหรับกิจกรรมที่ดำเนินการในปี 2554 คือการพัฒนาหลักสูตรและสื่อเกี่ยวกับอาเซียน รวมทั้งกิจกรรมค่ายเยาวชนเพื่อการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา มีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษามาลาเซีย-อินโดนีเซีย-ไทย การประชุมอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้บริหารระดับสูงด้านการอุดมศึกษา และการจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการอุดมศึกษาอาเซียน

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา โครงการเวทีแลกเปลี่ยนความรู้เกษตรนานาชาติ จัดการเรียนการสอนบริการสังคมร่วมกับนักศึกษาสิงคโปร์ โครงการแลกเปลี่ยนกับ Institute Of Technical Education Collage East สิงคโปร์ โครงการพัฒนาโรงเรียนเทคนิคลาว แลกเปลี่ยนนักศึกษาทวิภาคีระดับ ปวส.กับ บรูไนฯ โรงเรียนพระราชทานฯ วิทยาลัยกำปงเจมอเดียลัมพูชา ร่วมมือกับ SEAMEO SEAMOLEC ประเทศอินโดนีเซีย จัดการศึกษาจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา จัดโครงการสัมมนาการวิจัยการศึกษาไทย-มาเลเซีย บรรยายทางวิชาการ เรื่องความตระหนักเรื่องการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน บรรยายเรื่องการจัดการศึกษาเพื่อปวงชนและคนด้อยโอกาสให้กับผู้แทนมาเลเซีย โครงการพัฒนานโยบายการศึกษาสู่อาเซียน: กรณีศึกษาไทย-ลาว-เวียดนาม โครงการความร่วมมือไทย-ลาว โครงการความร่วมมือไทย-เวียดนาม

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชนให้ประเทศเพื่อนบ้าน อบรมเทคนิคการจัดนิทรรศการ การนำเสนอข้อมูล ส่งเสริมความรู้เรื่องความหลากหลายทางชีวภาพชุมชนในศูนย์วิทยาศาสตร์ของประเทศเพื่อนบ้าน

สำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้เรื่องอาเซียน แก่นุเคราะห์ ใน สช.และโรงเรียนเอกชน สนับสนุนโรงเรียนเข้าแข่งขันกีฬาประเพณีศึกษาอาเซียนครั้งที่ 3 ที่ประเทศอินโดนีเซีย โครงการแลกเปลี่ยนนักเรียนมัธยมศึกษาปี 2552 กับสิงคโปร์ ร่วมสัมมนาวิชาการและนิทรรศการการศึกษาไทยที่ประเทศเวียดนาม

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา คุรุสภาได้เข้าร่วมเป็นภาคีองค์กรสมาชิกสภาครูอาเซียน โดยร่วมกับองค์กรครูในกลุ่มประเทศอาเซียน 5 ประเทศได้แก่ อินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย ก่อตั้งขึ้นในปี 2521 ปัจจุบันมีภาคีสมาชิก 23 องค์กรจาก 9 ประเทศ

เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN) ได้ จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนนักศึกษาภายในอาเซียน มีการพัฒนาหลักสูตรและการประเมินหลักสูตรในสาขาวิชาต่างๆ เช่น เคมี คอมพิวเตอร์ วิศวกรรมศาสตร์ ฯลฯ

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้พิจารณาแนวทางการดำเนินงานตามปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา เพื่อกำหนดเป็นนโยบายดังนี้

1. การเผยแพร่ความรู้ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียน เพื่อ สร้างความตระหนักและเตรียมความพร้อมของครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา นักเรียน นักศึกษา และประชาชน เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ภายในปี 2558 โดยโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีดังนี้

- 1) จัดทำแผนยุทธศาสตร์ด้านการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมใน การก้าวสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศไทย ภายในปี 2558
 - 2) จัดทำยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558
 - 3) โครงการพัฒนาสู่ประชาคมอาเซียน (Spirit of ASEAN)
 - 4) จัดกิจกรรมเพื่อสร้างความตระหนักเกี่ยวกับอาเซียนในรูปแบบ ของสื่อสิ่งพิมพ์ นิทรรศการ การบรรยายทางวิชาการ ฯลฯ
 - 5) จัดโครงการและเวทีวิชาการเพื่อส่งเสริมความรู้เรื่องอาเซียน
2. การพัฒนาศักยภาพของนักเรียน นักศึกษาและประชาชน ให้มีทักษะที่เหมาะสมเพื่อเตรียมความพร้อมในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนเช่นความรู้ภาษาอังกฤษ ภาษาเพื่อนบ้าน เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะและความชำนาญที่สอดคล้องกับการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงทางอุตสาหกรรมและ การเพิ่มโอกาสในการหางานทำของประชาชน โดยโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีดังนี้
- 1) โครงการจัดตั้งเครือข่ายสหกิจศึกษาอาเซียน
 - 2) โครงการพัฒนาบุคลากรด้านภาษา เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาของกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน
 - 3) การจัดกิจกรรมการแข่งขันทางวิชาการ
 - 4) การจัดฝึกอบรมเพื่อให้ผู้บริหาร คณาจารย์ และบุคลากร การศึกษาของไทยได้รับความรู้เกี่ยวกับอาเซียน
 - 5) การจัดเวทีวิชาการ ดำเนินการวิจัยและพัฒนา
 - 6) โครงการพัฒนาวิชาอาเซียนศึกษา
3. การพัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อส่งเสริมการหมุนเวียนของนักศึกษาและครูอาจารย์ ในอาเซียน รวมทั้งให้มีการยอมรับในคุณสมบัติทางวิชาการร่วมกันในอาเซียน การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาต่างๆและการแลกเปลี่ยนเยาวชน การพัฒนาระบบการศึกษาทางไกล ซึ่งช่วยสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต การส่งเสริมและปรับปรุงการศึกษาด้านอาชีวศึกษาและการฝึกอบรม

ทางอาชีพทั้งใน ขั้นต้นและขั้นต่อเนื่อง ตลอดจนส่งเสริมและเพิ่มพูนความร่วมมือระหว่าง สถาบันการศึกษาของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีดังนี้

- 1) จัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพเยาวชนและประชาชน
 - 2) การพัฒนาสื่อเพื่อให้บริการการเรียนรู้ผ่าน e-Learning
 - 3) การพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ในการประยุกต์ใช้ IT
 - 4) ความร่วมมือกับต่างประเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษาไทย ภายใต้กรอบเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน
 - 5) โครงการยกระดับคุณภาพโรงเรียนเอกชนอาชีวศึกษา
 - 6) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะด้านอาชีวศึกษา เทคนิค และ วิชาชีพให้แก่เยาวชน
 - 7) โครงการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา ครู ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์
4. การเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดเสรีทางการศึกษาในอาเซียน เพื่อ รองรับการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประกอบด้วย การจัดทำความตกลงยอมรับด้านการศึกษา การพัฒนาความสามารถ ประสพการณ์ในสาขาวิชาชีพสำคัญต่างๆ เพื่อรองรับการเปิดเสรีการศึกษาควบคู่กับการเปิดเสรีด้านการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีดังนี้
- 1) จัดทำยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการในการเตรียมความพร้อมในการเปิดเสรีการศึกษา
 - 2) ดำเนินการวิจัยเพื่อการพัฒนาบุคลากรและผลิตภาพ บุคลากรเพื่อรองรับการเปิดเสรีอาเซียน
 - 3) ดำเนินการวิจัยเปรียบเทียบนโยบายและยุทธศาสตร์การ ส่งเสริมการเรียนการสอน ภาษาอังกฤษของประเทศ ในกลุ่มอาเซียน
 - 4) จัดการประชุมวิชาการเพื่อให้ความรู้ เพื่อเตรียมความพร้อมในการเปิดเสรีการศึกษา
5. การพัฒนาเยาวชนเพื่อเป็นทรัพยากรสำคัญในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน โดยโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมีดังนี้
- 1) การจัดโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนในอาเซียน

2) การจัดค่ายนักเรียน นักศึกษา

3) การจัดกีฬามหาวิทยาลัยอาเซียน มหกรรมดนตรีอาเซียน

4) การจัดเวทีเยาวชนเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดง ความคิดเห็นในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค

นโยบายหลักด้านการศึกษาของนางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ภายใต้การบริหารของ ศาสตราจารย์ ดร. สุชาติ ธาดาธำรงเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ มีนโยบายที่เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเยาวชน เช่น นโยบาย 1 อำเภอ 1 ทุน ทุนการศึกษาสานฝันให้เด็กเก่งทุกอำเภอเรียนต่อต่างประเทศ นโยบายสื่อสารภาษาอังกฤษได้พร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยตั้งเป้าไว้ว่าร้อยละ 80 ของนักเรียนทั้งประเทศ พูดภาษาอังกฤษได้ และพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 นโยบายสร้างผู้นำอาเซียน เพิ่มทุนการศึกษาแก่นักศึกษาอาเซียนเพื่อเตรียมพร้อมเป็นผู้นำในภูมิภาค และนโยบายศูนย์กลางการศึกษานานาชาติ สร้างการศึกษาให้แข็งแกร่ง เพื่อแข่งขันในประชาคมอาเซียน เป็นต้น (กระทรวงศึกษาธิการ 2555)

นายชินวรณ์ บุญยเกียรติ อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการได้กล่าวไว้ในการบรรยายพิเศษเรื่อง “การเตรียมพร้อมด้านการศึกษาของไทย เพื่อก้าวสู่ประชาคมอาเซียน ปี พ.ศ. 2558” ว่า ประเทศไทยเป็นผู้นำในการก่อตั้งสมาคมอาเซียน มีศักยภาพในการเป็นแกนนำในการสร้างประชาคมอาเซียนให้เข้มแข็ง ภายใต้ยุทธศาสตร์วิสัยทัศน์เดียว อัตลักษณ์เดียว และประชาคมเดียว เพื่อความเจริญมั่นคงของประชากร ทรัพยากร และเศรษฐกิจ โดยมองว่าการสร้างประชาคมนั้นต้องเริ่มที่การศึกษา ประเทศไทยควรเป็นศูนย์กลางการศึกษา (Education Hub) มีการเตรียมความพร้อมในด้านกรอบความคิด คือ แผนการศึกษาแห่งชาติ ที่จะมุ่งสร้างความตระหนักรู้ของคนไทยในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนไทยให้เป็นคนของประชาคมอาเซียน พัฒนาสมรรถนะให้พร้อมจะอยู่ร่วมกันและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้าน การศึกษา โดยให้มีการร่วมมือกันใน 3 ด้านคือ ด้านพัฒนาคุณภาพการศึกษา การขยายโอกาสทางการศึกษา ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการบริการและจัดการศึกษา นอกจากนี้ การศึกษายังถูกมองว่าเป็นพลังขับเคลื่อนประชาคมอาเซียนอีกด้วย การสร้างความเข้าใจในเรื่องเกี่ยวกับเพื่อนบ้านในกลุ่มประเทศอาเซียน ความแตกต่างทางด้านชาติพันธุ์ หลักสิทธิมนุษยชน การส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศเพื่อพัฒนาการติดต่อสื่อสารระหว่างกันในประชาคมอาเซียน มีการเพิ่มครูที่จบการศึกษาด้านภาษาอังกฤษเข้าไปในทุกระดับชั้นการศึกษา เพื่อให้ให้นักเรียนไทยสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้อย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังมีการร่วมมือกับภาคเอกชนในการรับอาสาสมัครเข้ามาสอนภาษาต่างประเทศ รวมถึงวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ เพื่อการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจกันของประเทศในประชาคม (แผนการพัฒนาศึกษาของกระทรวงศึกษาฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559)

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประดิษฐ์ เถลิงรังสฤษฎ์ นักสมคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชนแห่งประเทศไทย

(สสอท.) ได้ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวศูนย์ข่าวการศึกษาไทย ENN ในประเด็นการเตรียมความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษาไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 นี้ว่า การที่ไทยเราจะเตรียมความพร้อมในเรื่องนี้นั้น ต้องมองใน 3 มิติ คือ **มิติของภาษา** ซึ่งภาษากลางก็คือภาษาอังกฤษ ซึ่งสถาบันการศึกษาต้องทำการปรับปรุงการเรียนการสอนอย่างจริงจัง มิติที่สองคือ **มิติโลกทัศน์** มหาวิทยาลัยต่างๆ ควรมีโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาทั้งภายในอาเซียนและกับประเทศภายนอกอาเซียน เพื่อเปิดโลกทัศน์ และมิติที่สามคือ **บรรยากาศ** มหาวิทยาลัยต้องสร้างบรรยากาศการเรียนแบบนานาชาติให้มากที่สุด เช่นมีศูนย์จีน ศูนย์อาเซียน ศูนย์เกาหลี เป็นต้น เพื่อให้ให้นักศึกษาซึมซับบรรยากาศและเรียนรู้วัฒนธรรมจากต่างชาติให้มากที่สุด (บทสัมภาษณ์ลงเว็บไซต์ Eduzone)

จากการสัมภาษณ์รองศาสตราจารย์ ดร.พินิติ รตะนานุกูล ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับกระทรวงศึกษาธิการและการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในระดับอุดมศึกษานั้น รองศาสตราจารย์ ดร.พินิติ กล่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการเริ่มมียุทธศาสตร์ในระดับอุดมศึกษาเพื่อสนับสนุนการเป็นสมาชิกอาเซียนและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปีพ.ศ. 2551 โดยก่อนหน้านี้ไม่ค่อยมียุทธศาสตร์เกี่ยวกับอาเซียน แต่ถึงแม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะผลักดันยุทธศาสตร์ในการเตรียมความพร้อมออกไป แต่ก็ยังไม่ค่อยเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะมีช่องว่างทางการสื่อสารในมหาวิทยาลัยและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย

ที่ผ่านมาได้มีการประชุมรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ และมีการพูดถึงการเตรียมความพร้อมนักศึกษา และโครงการสนับสนุนให้นักศึกษามีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ เช่น โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาไทยและอาเซียน ซึ่งเป็นโครงการที่ให้ทุนการศึกษาแก่นักศึกษาไทยไปแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยในประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นระยะเวลา 1 ภาคการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพนักศึกษาไทยให้มีความพร้อมสู่ตลาดแรงงานในภูมิภาคอาเซียน และเพื่อให้การศึกษาแลกเปลี่ยนเป็นการกระชับความสัมพันธ์ โดยจากที่สังเกต จะเห็นว่านักศึกษาที่ได้ไปแลกเปลี่ยนส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาที่มีศักยภาพ มีความรู้ภาษาอังกฤษดี โดยหลายคนเรียนอยู่ในโครงการภาคภาษาอังกฤษ และอีกโครงการหนึ่งคือโครงการให้เงินทุนสนับสนุนในการจัดกิจกรรมนักศึกษาที่ส่งเสริมให้เกิดความตระหนักรู้ และความเข้าใจในอาเซียนมากยิ่งขึ้น (พินิติ รตะนานุกูล (สัมภาษณ์) 17 เมษายน 2556) นอกจากนี้ทางกระทรวงศึกษาธิการยังมีโครงการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและภาษาประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการใช้ภาษาและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศให้กับบัณฑิตในอนาคต โดยเปิดโอกาสให้มหาวิทยาลัยต่างๆ ทำโครงการมาเสนอเพื่อขอรับทุน ทุนละไม่เกิน 500,000 บาท (ศูนย์ จุไรสินธุ์ 2556)

สำหรับยุทธศาสตร์การศึกษานอกเหนือจากในระดับมหาวิทยาลัยแล้ว ในระดับอาชีวะและระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น เพิ่งมีการผลักดันในเรื่องของอาเซียนเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2554 โดยรองศาสตราจารย์

ดร.พินิติ กล่าวว่า การผลักดันนั้นค่อนข้างยาก เพราะถึงแม้จะมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจให้นักเรียน แต่เมื่อสิ้นสุดกิจกรรม ก็ไม่มีการสานต่อหรือติดตามผล อีกทั้งกิจกรรมส่วนใหญ่มุ่งเน้นว่าภาษาอังกฤษคือหัวใจของการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ซึ่งเป็นการเน้นผิดจุด และ นักเรียนที่ไม่ถนัดภาษาอังกฤษก็จะปฏิเสธอาเซียนไปด้วย ที่ถูกต้องควรเน้นการมีปฏิสัมพันธ์กับคนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ กระทรวงศึกษาควรผลักดันในเรื่องทุนการศึกษา การแลกเปลี่ยนมากกว่า เพื่อให้เด็กศึกษาและเยาวชนได้พบปะ พูดคุย และเรียนรู้ด้วยตัวเอง

ส่วนการศึกษานอกระบบนั้น ยิ่งผลักดันเรื่องอาเซียนได้ยากขึ้นไปอีก คนที่เรียนการศึกษานอกระบบเป็นคนมีงานทำ และมีมุมมองแตกต่างจากนักเรียน นักศึกษาทั่วไป เพราะคนเหล่านี้จะมองเชิงธุรกิจ จะมองหาประโยชน์จากอาเซียน ในขณะที่หากคนเหล่านี้ไม่สนใจเรื่องรายละเอียดเกี่ยวกับอาเซียน เช่น การส่งสินค้าไปประเทศมาเลเซียที่เป็นประเทศมุสลิม มีข้อกำหนดอะไรบ้าง ก็จะประสบปัญหาได้ ดังนั้นจึงควรให้มีการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ระบบ กลไกการทำงานของหน่วยงานในอาเซียนที่มีความเกี่ยวข้องกับสายงานที่ตนสนใจ

กระทรวงศึกษาธิการมีมาตรการและโครงการที่ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางการศึกษาหลายโครงการ ทั้งนี้ทั้งนั้น ความสำเร็จในทางปฏิบัติขึ้นอยู่กับอีกหลายปัจจัย หนึ่งในนั้นคือ มหาวิทยาลัยเอง เช่น การแลกเปลี่ยนนักศึกษา มหาวิทยาลัยเจ้าของหลักสูตรต้องทำการบ้าน ดูเรื่องการโอนย้ายหน่วยกิต ระยะเวลา เปิด ปิดภาคการศึกษาก็ควรให้สอดคล้องกัน เพราะนักศึกษาส่วนหนึ่งไม่อยากจะแลกเปลี่ยนต่างประเทศเพราะกลัวจับข้ากว่าเพื่อน จึงควรสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนที่เอื้อประโยชน์แก่นักศึกษา เพราะการแลกเปลี่ยนนี้ไม่เพียงแต่นักศึกษาเท่านั้นที่จะได้มีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาจากประเทศอาเซียนอื่นๆ แต่อาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ก็มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็น มีปฏิสัมพันธ์เช่นเดียวกัน

โดยสรุปแล้ว กระทรวงศึกษาธิการมีการเตรียมความพร้อมและมีการกำหนดและดำเนินนโยบายเพื่อสนับสนุนการเข้าเป็นประชาคมอาเซียนอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2551 ดังจะเห็นได้จากนโยบายที่ส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาและคณาจารย์ในประเทศไทยและจากประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งนโยบายที่ผ่านมานั้นล้วนแต่มุ่งเน้นให้เกิดความตระหนักรู้เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียน สร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนทั้งในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกภายใต้กรอบการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียนและเร่งดำเนินงานตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญาอาเซียนด้านการศึกษา อุปสรรคที่พบคือช่องว่างระหว่างกระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัย ซึ่งเกิดจากโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่อาจไม่สอดคล้องกัน และช่องว่างระหว่างนโยบายที่วางไว้และการดำเนินนโยบายจริง อีกทั้งยังประสบปัญหาความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง จึงทำให้นโยบายไม่มีความต่อเนื่องหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

2. มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยที่ศึกษามีหลักสูตรหรือวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นวิชาบังคับหรือไม่ มหาวิทยาลัยเหล่านี้มีบทบาทในการส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและทัศนคติอันดีต่ออาเซียนและประชาคมอาเซียนในหมู่นักศึกษามากน้อยเพียงใด

งานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับมหาวิทยาลัยและหลักสูตรการเรียนการสอน และการสนับสนุนจากทางมหาวิทยาลัยในการส่งเสริมการเรียนรู้เรื่ององค์การอาเซียน ประชาคมอาเซียน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ คนในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ เพราะเป็นประตูสุดท้ายก่อนที่นักศึกษาจะสำเร็จการศึกษาและก้าวเข้าสู่ตลาดแรงงานของภูมิภาค นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยยังเป็นกลไกขับเคลื่อนให้เกิดการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม ทั้งในสาขาอาชีพที่นักศึกษาเลือกและทัศนคติต่อคนและประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียน ระดับความรู้เนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนและอนาคตของประชาคมอาเซียนที่นักศึกษาได้รับในช่วงมหาวิทยาลัยนี้ จะมีความลึกซึ้งกว่าในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา อีกทั้งยังสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการทำงานได้อีกด้วย มหาวิทยาลัยจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดทิศทางความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ และความมุ่งหวังที่นักศึกษามีต่ออาเซียน

ในส่วนนี้จะกล่าวถึงหลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เปิดสอนในมหาวิทยาลัยที่งานวิจัยนี้ศึกษา

หลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในมหาวิทยาลัย

ในปัจจุบัน ยังไม่มีมหาวิทยาลัยในสังกัดของรัฐหรือมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีวิชาเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นวิชาบังคับระดับมหาวิทยาลัย ทั้งนี้ถึงแม้กระทรวงศึกษาธิการจะสนับสนุนให้เกิดความเข้าใจและการตระหนักถึงความสำคัญของอาเซียนและประชาคมอาเซียน แต่กระทรวงศึกษาธิการไม่มีอำนาจในการบังคับมหาวิทยาลัยให้บรรจุวิชาดังกล่าวเป็นวิชาบังคับ สภาพสถาบันอุดมศึกษาของรัฐและเอกชนมีอำนาจหน้าที่ให้ความเห็นชอบ/อนุมัติหลักสูตรของแต่ละสถาบันแล้วสามารถดำเนินการเปิดสอนหลักสูตรนั้นๆ ได้ โดยต้องเสนอหลักสูตรดังกล่าวให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษารับทราบและรับรองต่อไป ดังนั้น มหาวิทยาลัยต่างๆ จึงมีอิสระที่จะปรับปรุงหลักสูตรเพื่อเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในมิติต่างๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ และสังคม วัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับ 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน

ผู้วิจัยได้ทำการสืบค้นและรวบรวมข้อมูลถึงวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่แต่ละมหาวิทยาลัยในขอบเขตของงานวิจัยนี้เปิดสอนในระดับปริญญาตรี ดังสรุปในตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 วิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁵

มหาวิทยาลัย	คณะ/สำนักวิชา	วิชา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	คณะรัฐศาสตร์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกสมัยใหม่ อาเซียนในการเมืองโลก นโยบายต่างประเทศของกลุ่มประเทศในเอเชียใต้ สัมมนาการต่างประเทศของกลุ่มประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	คณะรัฐศาสตร์	ความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของกลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชนชาติ วัฒนธรรม และปัญหาการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สัมมนาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สัมมนาความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	คณะสังคมศาสตร์	การเมืองและการปกครองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นโยบายต่างประเทศของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
มหาวิทยาลัยมหิดล		
มหาวิทยาลัยศิลปากร	โครงการพิเศษหลักสูตร อักษรศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์	
สถาบันเทคโนโลยีพระจอม เกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง	-	-
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	คณะสังคมศาสตร์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการเมืองโลก
มหาวิทยาลัยบูรพา	คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์	ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	คณะศึกษาศาสตร์	การศึกษาของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
	คณะรัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์	การเมืองการปกครองของกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

⁵ เว็บไซต์ของบางคณะในบางมหาวิทยาลัยไม่สามารถเข้าถึงได้ จึงอาจมีรายวิชาไม่ครบถ้วน

ตารางที่ 4.1 วิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁶ (ต่อ)

มหาวิทยาลัย	คณะ/สำนักวิชา	วิชา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่	คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์	ประวัติศาสตร์การเมืองเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ : อดีตจนถึงปัจจุบัน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาเซียน กลไกความร่วมมือของประชาคมอาเซียน
มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง	-	-
มหาวิทยาลัยนเรศวร พิษณุโลก	คณะสังคมศาสตร์	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในการเมืองโลก พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การต่อสู้เพื่อเอกราชและการพัฒนาประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประวัติศาสตร์การรวมกลุ่มประเทศในอาเซียน
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์	มลายูร่วมสมัยในอาเซียน ภูมิสังคมอาเซียน กลุ่มชาติพันธุ์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระบบกฎหมายในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภูมิศาสตร์การเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองการปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เศรษฐกิจการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แนวโน้มเศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประวัติศาสตร์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทรัพยากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และการจัดการ ภูมิศาสตร์เศรษฐกิจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระบบการเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เชิงเปรียบเทียบ เศรษฐกิจสังคมอาเซียน การประกอบการและการลงทุนในอาเซียน โลกาภิวัตน์และการพัฒนาเศรษฐกิจอาเซียน อาเซียนและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เขตการค้าเสรีอาเซียน เศรษฐกิจการเมืองอาเซียน ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

⁶ เว็บไซต์ของบางคณะในบางมหาวิทยาลัยไม่สามารถเข้าถึงได้ จึงอาจมีรายวิชาไม่ครบถ้วน

ตารางที่ 4.1 วิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้⁷ (ต่อ)

มหาวิทยาลัย	คณะ/สำนักวิชา	วิชา
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (ต่อ)	คณะรัฐศาสตร์	การเมืองการปกครองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างทางการเมืองการปกครอง สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การเมืองระหว่างประเทศในอาเซียน การเมืองและนโยบายต่างประเทศในกลุ่มประเทศอาเซียน ความร่วมมือ วิสัยทัศน์ บทบาทของอาเซียนในการเมืองโลก
มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	สำนักวิชาศิลปศาสตร์	อาเซียนศึกษา
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี	คณะรัฐศาสตร์	การเมืองเอเชียอาคเนย์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	วิทยาลัยการเมืองการ ปกครอง คณะศึกษาศาสตร์	การเมืองการปกครองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาอำนาจกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความสัมพันธ์และนโยบายต่างประเทศของกลุ่ม ประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สังคมและวัฒนธรรมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สมัยใหม่ ภูมิศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
มหาวิทยาลัยขอนแก่น	-	-
มหาวิทยาลัยนครพนม	-	-

จากตาราง จะเห็นได้ว่าส่วนใหญ่คณะที่มีการเรียนการสอนเรื่องอาเซียน หรือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง (จากชื่อวิชา) นั้นเป็นคณะในสาขาสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะคณะรัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ และ คณะศึกษาศาสตร์ ในขณะที่สาขาอื่นๆ ไม่มีวิชาที่เกี่ยวข้องกับอาเซียน หรือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

⁷ เว็บไซต์ของบางคณะในบางมหาวิทยาลัยไม่สามารถเข้าถึงได้ จึงอาจมีรายวิชาไม่ครบถ้วน

เฉียงใต้ และยังมีมหาวิทยาลัยอีกจำนวนหนึ่งที่ยังไม่มีวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียน แต่ถึงแม้ในคณะที่มีวิชาเกี่ยวกับอาเซียน หรือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นวิชาเลือก หรือ วิชาบังคับเฉพาะสาขา ดังนั้นจึงนักศึกษาที่ได้เรียนเกี่ยวกับองค์การความร่วมมือระดับภูมิภาคและประเทศในภูมิภาคนี้จึงจำกัดอยู่ในวงแคบ

อย่างไรก็ตาม จากการที่ประเทศไทยมีความตื่นตัวค่อนข้างมากในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 นี้ ทำให้ผู้สอนและนักศึกษามีการหยิบยกประเด็นต่างๆ ในวิชาเรียนมาเชื่อมโยงกับอาเซียนหรือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อื่นๆ จากการสัมภาษณ์อาจารย์ผู้สอนในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จากทั้งสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ สาขาวิทยาศาสตร์ เพื่อการพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ และศิลปศาสตร์ และ สาขาเศรษฐศาสตร์ การเงิน พบว่าคำว่า ‘อาเซียน’ หรือประเด็นที่เกี่ยวกับอาเซียนถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงในห้องเรียน โดยอาจารย์ผู้ให้สัมภาษณ์ระบุว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจถึงโครงสร้างและการทำงานของอาเซียนเท่าใดนัก แต่มีความสนใจอยากรู้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบที่จะมีต่อตัวนักศึกษาในการทำงานในอนาคต ซึ่งนักศึกษาส่วนหนึ่งมีความกังวลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพของตนในอนาคต เนื่องจากการประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมาของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสื่อต่างๆ กระตุ้นให้คนไทยเร่งเตรียมความพร้อมโดยการสร้างภาพให้คนไทยเข้าใจว่าตนเองยังไม่พัฒนามิติด่างๆ ทัดเทียมประเทศสมาชิกอื่นๆ ในอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถทางภาษาอังกฤษ

ถึงแม้วิชาเกี่ยวกับอาเซียนหรือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะไม่ใช่ที่แพร่หลายในสาขาวิชาส่วนใหญ่ในระดับอุดมศึกษา แต่สำหรับสาขาวิชาที่มีความตกลงความร่วมมือกันระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือได้อย่างเสรีภายหลังการรวมเป็นประชาคมอาเซียนนั้น แม้ไม่มีวิชาเกี่ยวกับอาเซียนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นแก่นักศึกษา แต่มีการเตรียมความพร้อมในด้านอื่นๆ อย่างเป็นรูปธรรมเช่น หลักสูตรที่สอดคล้องกันอยู่แล้วในกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งประการหนึ่งมาจากการที่มหาวิทยาลัยในประเทศต่างๆ รับเอาหลักสูตรจากประเทศตะวันตก โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ มาใช้ ทำให้นักศึกษามีความรู้พื้นฐานและทักษะที่สอดคล้องกัน และง่ายต่อการไปแลกเปลี่ยนของนักศึกษา อาจารย์ และนักวิจัย และการสอบใบอนุญาตทำงานในประเทศต่างๆ ในอาเซียนจากสภาวิชาชีพต่างๆ เช่น แพทยสภา สภาวิศวกร และสภาการพยาบาล เป็นต้น มหาวิทยาลัยต่างๆ ได้ร่วมมือกับภาคเอกชนและสภาวิชาชีพในการจัดงานสัมมนาและการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมในการร่างระเบียบว่าด้วยการขึ้นทะเบียนวิชาชีพอาเซียน เช่น การเตรียมความพร้อมการขึ้นทะเบียนวิศวกรวิชาชีพอาเซียน (ASEAN Chartered Professional Engineer) ที่สภาวิศวกรจัดร่วมกับมหาวิทยาลัยต่างๆ โดยมีหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน สภาวิชาชีพ สมาคมวิชาชีพ วิศวกรรม และผู้ประกอบการวิชาชีพวิศวกรรมเข้าร่วมแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักเกณฑ์การขึ้นทะเบียนวิศวกร

วิชาชีพอาเซียน ตามที่ประเทศไทยได้มีข้อผูกพันภายใต้ข้อตกลงยอมรับร่วมของอาเซียนด้านบริการวิศวกรรม (ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Engineering Services) หรือการจัดเตรียมการการยอมรับร่วมกันของอาเซียนด้านการบริการสถาปัตยกรรม (ASEAN Mutual Recognition Arrangement on Architectural Services: MRAs) เพื่อรับรองมาตรฐานการศึกษา ประสบการณ์การทำงานวิชาชีพสถาปัตยกรรม ในการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพให้กับผู้ประกอบวิชาชีพที่เป็นสมาชิกอาเซียน ซึ่งเป็นมาตรฐานเพื่อให้สถาปนิกในกลุ่มประเทศสมาชิกสามารถเคลื่อนย้ายเข้าไปทำงานในกลุ่มประเทศอาเซียนได้ หรือการเตรียมความพร้อมโดยแพทยสภาและคณะทำงานด้านบริการสุขภาพภายใต้กรอบข้อตกลงการค้าบริการอาเซียน เกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาแพทยศาสตรบัณฑิตและสถาบันผลิตแพทย์ในประเทศ การอบรมแพทย์เฉพาะทาง กฎระเบียบข้อบังคับระดับประเทศที่เกี่ยวกับการศึกษา การลงทะเบียนรับใบอนุญาตเพื่อประกอบวิชาชีพเวชกรรม เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพระดับปริญญาและหลังปริญญา ข้อบังคับด้านจริยธรรมแพทย์ และข้อบังคับด้านการศึกษาต่อเนื่องและการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งการเตรียมความพร้อมเหล่านี้จะช่วยส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการเคลื่อนย้ายบุคลากรมากยิ่งขึ้น และส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น อันจะนำมาสู่ความเป็นประชาคมที่มีความเข้าใจซึ่งกันและกันและเข้มแข็งมากขึ้นด้วย

นอกจากหลักสูตรและวิชาที่มีการสอนในห้องเรียนแล้ว มหาวิทยาลัยยังเป็นแหล่งการเรียนรู้จากการจัดงานสัมมนา งานเสวนา กิจกรรมนักศึกษา การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา โดยมหาวิทยาลัยแต่ละแห่งล้วนมีข้อตกลงระดับมหาวิทยาลัย หรือ ระดับคณะ กับ มหาวิทยาลัย หรือ คณะในต่างประเทศ รวมทั้งประเทศสมาชิกอาเซียน ซึ่งการทำข้อตกลงและการดำเนินการนั้นแตกต่างกันไปในแต่ละมหาวิทยาลัย ขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ นโยบายของมหาวิทยาลัย/คณะ งบประมาณ ความต้องการ (demand) และความสนใจของตัวนักศึกษาเอง ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้มีผลต่อความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และความมุ่งมั่นที่นักศึกษามีต่ออาเซียน

หลายมหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในปี 2558 เช่นมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน ที่จัดงานสัมมนาวิชาการระดับชาติภายใต้หัวข้อ “วัฒนธรรมและภาษาที่ 3 กับประชาคมอาเซียน” ในเดือนกันยายน 2556 โดยเป็นความร่วมมือระหว่างโครงการจัดตั้งภาคีวิชาอุตสาหกรรมบริการและนวัตกรรมภาษา คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และ กองอบรมภาษาที่สามและวัฒนธรรมนานาชาติฝ่ายภาษาและนวัตกรรมการเรียนรู้ บริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) เพื่อให้การรวมกลุ่มระดับภูมิภาคนี้อยู่บนพื้นฐานความเข้าใจซึ่งกันและกันและความเอื้ออาทร นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ยังได้จัดสรรงบประมาณสำหรับเป็นทุนการศึกษาและทุนแลกเปลี่ยนนิสิตระหว่างมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และประเทศสมาชิกอาเซียน โดยเป็นทุนในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือทั้งในรูปแบบความช่วยเหลือที่เป็นตัวเงินและความช่วยเหลือที่ไม่ได้เป็นตัวเงิน เช่น การจัดหลักสูตรฝึกอบรม การให้ทุนศึกษาต่อ เป็นต้น และมีการให้ความ

ช่วยเหลือแก่ประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ กัมพูชา เมียนมาร์ ลาว เวียดนาม โดยเฉพาะอีกด้วย (สัมภาษณ์ สำนักงาน วิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 30 สิงหาคม 2556)

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานีทำงานวิจัยนี้ให้ความสำคัญในฐานะมหาวิทยาลัยที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ก็มีโครงการพัฒนาศักยภาพและเตรียมความพร้อมนักศึกษาและบุคลากรเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียนภายใต้โครงการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียนประจำปีงบประมาณ 2556 และโครงการแลกเปลี่ยน นักศึกษาไทยและอาเซียน ประจำปีงบประมาณ 2556 โดยในปีงบประมาณ 2556 นี้ ทางมหาวิทยาลัยรับ นักศึกษาแลกเปลี่ยนจากประเทศสมาชิกอาเซียนมาเรียน 25 คน และส่งนักศึกษาไทยไปแลกเปลี่ยนในประเทศ สมาชิกอาเซียน 45 คน โดยระยะเวลาการแลกเปลี่ยนมีตั้งแต่ 1 สัปดาห์ ถึง 3 เดือน และมีนักศึกษาจากหลาย คณะเข้าร่วมโครงการเช่น คณะนิติศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ และคณะ พยาบาลศาสตร์ ซึ่งการไปแลกเปลี่ยนในลักษณะนี้ ทำให้นักศึกษาได้เห็นถึงระบบการศึกษาของประเทศ สมาชิกอาเซียนและเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ศึกษาดูงานที่เกี่ยวกับสาขาอาชีพของตนในประเทศต่างๆ โครงการแลกเปลี่ยนนี้เป็นการสร้างเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัยและระหว่างนักศึกษาได้เป็นอย่างดี (สัมภาษณ์ จริญญา บุญจันทร์ สำนักงานวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 28 สิงหาคม 2556)

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก็มีความตื่นตัวทั้งทางวิชาการและทางกิจกรรมนักศึกษา โดยศาสตราจารย์ ดร. สมคิด เลิศไพฑูรย์ อธิการบดีได้กล่าวไว้ในการเปิดตัวโครงการ “ASEAN Sense of Citizenship” ว่านักศึกษา ต้องมีวิสัยทัศน์กว้างไกล รู้จักความหลากหลาย ความคิด ทักษะคิดเป็นเรื่องสำคัญ โดยอาจารย์สมคิดได้กล่าวถึง ศูนย์อาเซียนที่ได้รับงบประมาณจากรัฐบาล จำนวน 24 ล้านบาท เพื่อให้ทำหน้าที่เป็น Think Tank หรือศูนย์ ข้อมูลในเรื่องอาเซียนที่ดีที่สุดในประเทศไทย และยังมีมอบนโยบายให้คณะศิลปศาสตร์ เปิดสอนวิชาภาษา อาเซียนทุกภาษา และส่งเสริมวิชาพื้นฐานให้มีวิชาอาเซียนรวมอยู่ด้วย ขณะเดียวกันก็มีการรณรงค์ให้ทุกคณะ เปิดวิชาอาเซียน เช่น คณะนิติศาสตร์ ต้องมีกฎหมายอาเซียน คณะเศรษฐศาสตร์ก็มีเศรษฐกิจอาเซียน เป็นต้น ส่วนโครงการ ASEAN Sense of Citizenship นั้นเป็นอีกมิติหนึ่งที่จะช่วยเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่าง กัน โดยมุ่งให้เกิดความรู้ลึกของการเป็น “ประชากรอาเซียน” นอกจากนี้ทางมหาวิทยาลัยยังสนับสนุนให้เกิด คณะผู้แทนนักศึกษาอาเซียน หรือ TU ASEAN Delegation ที่เป็นโครงการแลกเปลี่ยนระยะสั้นประมาณ 1 สัปดาห์ จัดโดยองค์การนักศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อคัดเลือกนักศึกษาเพื่อไปเป็นตัวแทน ธรรมศาสตร์ในการเป็นทูตทางศิลปวัฒนธรรม และกลับมาเผยแพร่ข้อมูล ความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากการ ไปเยือนประเทศต่างๆ ในอาเซียน โดยในปีแรก คณะผู้แทนนักศึกษาอาเซียนเดินทางไปเยือนมาเลเซียในช่วง เดือนตุลาคม 2556

เมื่อเดือนมิถุนายน 2556 ที่ผ่านมา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นเจ้าภาพจัดงานประชุมผู้นำนิสิต-นักศึกษา แห่งอาเซียน (ASEAN Student Leader Forum 2013) ซึ่งจัดโดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network) ในช่วงวันที่ 21-26 มิถุนายนนี้ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยรองศาสตราจารย์ ดร. ธนิสรงทอง รองอธิการบดีด้านกิจการนิสิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้กล่าวถึง 3 แนวทางในการสร้าง Global Citizen เพื่อที่จะสามารถไปทำงานที่ไหนก็ได้ในโลก แนวทางที่ 1 คือการเตรียมความพร้อมของนิสิตให้อยู่ในวิถีอาเซียน โดยมุ่งเตรียมนิสิตเป็นผู้นำไม่ใช่แค่ในประเทศไทยเพียงอย่างเดียว ต้องมองถึงในอาเซียนด้วย แนวทางที่ 2 คือ ซีเอสอาร์ (Corporate Social Responsibility) มีส่วนร่วมช่วยเหลือพัฒนาสังคม ปัจจุบันนักวิจัยหรือนักพัฒนา เหล่าอาจารย์เองก็จะเข้าไปพัฒนาในเครือข่ายของอาเซียนด้วยกิจกรรมต่างๆ แนวทางที่ 3 คือต้องตอบสนองภาคอุตสาหกรรม นำงานวิจัยต่างๆ มาพัฒนาเป็นสินค้าต่างๆ ที่จะให้เศรษฐกิจของประเทศดีขึ้น อย่างเช่น ศูนย์ฮาลาล (Halal) ที่ทางมหาวิทยาลัยเล็งเห็นว่าเป็นตลาดที่มีขนาดใหญ่มาก หากมีศูนย์กลางวิจัยพัฒนาและรับรองคุณภาพก็จะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและช่วยตอบสนองต่ออุตสาหกรรมเป็นอย่างมาก โดยทางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเองก็มีศูนย์อาเซียนศึกษา ที่ดูแลทุกมิติของแต่ละประเทศในกลุ่มอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นด้านทางสังคม การเมืองแต่ละประเทศว่ามีผลกระทบต่อประชาชนอย่างไร เรื่องเศรษฐกิจ การเคลื่อนย้ายของคน เรื่องของการศึกษาทั้งหมด เป็นภาพรวมทุกอย่างเพื่อที่จะเป็นศูนย์ที่จะช่วยชี้นำภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวกับภูมิภาคอาเซียนนี้ นอกจากนี้เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยน ปฏิสัมพันธ์กันระหว่างนักศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา ทางมหาวิทยาลัยมี การให้ทุนนักศึกษาในภูมิภาคอาเซียนเข้ามาเรียน และยังมีโปรแกรม SEANET ของคณะวิศวกรรมศาสตร์ ซึ่งได้รับความร่วมมือจากประเทศญี่ปุ่น เพื่อที่จะรับนักศึกษาในภูมิภาคอาเซียน เข้ามาเรียนที่จุฬาและกลับเข้าไปเป็นอาจารย์ในประเทศตนเอง (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ AEC World วันที่ 23-26 มิถุนายน 2556)

อีกหนึ่งความพยายามในการส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสังคม วัฒนธรรมของประเทศอาเซียนอื่นๆ ได้แก่ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒที่มีแนวคิดจะปรับหลักสูตรกลุ่มภาษาอาเซียน ได้แก่ ภาษาเวียดนามและกัมพูชา จากเดิมที่เรียนในไทย 4 ปี ให้เป็นเรียนในไทย 3 ปี และเรียนในประเทศเจ้าของภาษา 1 ปี หรือเรียกว่าหลักสูตร 3+1 เพื่อให้ได้สัมผัสวัฒนธรรมของเจ้าของภาษา ซึ่งทางคณะให้การสนับสนุนหากนักศึกษาขาดทุนทรัพย์หรือด้านทักษะ โดยภาควิชาจะเปิดโอกาสให้อยู่ในประเทศ แต่ต้องไปฝึกงานหรือทำงานในองค์กรที่ได้ใช้ภาษานั้นๆ แล้วทำรายงานส่งแทน ขณะนี้ภาควิชามีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในเวียดนามและกัมพูชาอยู่แล้ว เช่น มหาวิทยาลัยฮานอย มหาวิทยาลัยสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์แห่งกรุงโฮจิมินห์ มหาวิทยาลัยภูมินทร์พนมเปญ (หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ฉบับประจำวันที 6 กันยายน 2556)

โดยสรุปแล้วในปัจจุบันมหาวิทยาลัยในขอบเขตของงานวิจัยชิ้นนี้ ยังไม่มีวิชาบังคับที่เกี่ยวกับอาเซียน หรือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่นักศึกษาทุกคนต้องเรียน มีเพียงคณะรัฐศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ และ คณะศึกษาศาสตร์ที่มีวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนหรือประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นวิชาบังคับ สาขาหรือวิชาเลือก จึงประมาณได้ว่าจำนวนนักศึกษาที่ได้รับการศึกษาเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จากการเรียนนั้นมีจำนวนน้อยมากเมื่อเทียบกับสัดส่วนของนักศึกษาทั้งหมด อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการแลกเปลี่ยนทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงสันถนาการ และกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิก เช่น การจัดสัมมนาหรือการจัดการประชุม ทั้งที่จัดโดยมหาวิทยาลัยและที่นักศึกษาจัดขึ้นเองนั้นเปิดกว้างให้นักศึกษาจากทุกคณะได้เข้าไปมีส่วนร่วม ซึ่งการจัดกิจกรรมนอกห้องเรียนเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความตื่นตัวของทั้งผู้บริหาร คณาจารย์ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ ที่เล็งเห็นความสำคัญของการให้ความรู้หรือวิพากษ์ถึงความพร้อม การเตรียมตัว และจุดแข็งและ จุดอ่อนของประเทศไทยในการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียน นอกจากนี้ในหลายมหาวิทยาลัยยังได้ปรับเปลี่ยน การเปิดปิดภาคการศึกษาให้สอดคล้องกับประเทศอื่นๆ เพื่อสะดวกต่อการแลกเปลี่ยนนักศึกษาและคณาจารย์ มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีการเตรียมความพร้อมสำหรับนักศึกษาในการทำงานในประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะใน สาขาวิชาที่สามารถไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนได้อย่างเสรีในปี พ.ศ. 2558 โดยมีการประชุมร่วมกับ สภาวิชาชีพ และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในประเทศสมาชิกอาเซียน เพื่อรับรองหลักสูตร และกำหนดรายวิชาที่จำเป็น ในการใช้สอบใบอนุญาตในการทำงานในต่างประเทศ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมที่เป็นรูปธรรมและเป็น โครงสร้างรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือในกลุ่มประชาคมอาเซียน

3. เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (ASEAN University Network)

เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนคืออะไร มีความเชื่อมโยงกับอาเซียนและการศึกษาในประเทศไทยอย่างไร และมี บทบาทในการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนและอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคอย่างไร

เครือข่ายมหาวิทยาลัยเป็นอีกหนึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือด้านการศึกษาระหว่าง ประเทศสมาชิกอาเซียนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ถึงความหลากหลายทางระบบการเมืองการปกครอง ระบบ เศรษฐกิจ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ เพื่อให้เกิดความรู้สึกร่วม และอัตลักษณ์อาเซียน โดยมีจุดเริ่มต้นที่การประชุมสุดยอดผู้นำอาเซียนครั้งที่ 4 ในปีค.ศ. 1992 ณ ประเทศสิงคโปร์ เมื่อเหล่าผู้นำ อาเซียนเห็นว่าอาเซียนควรเร่งสร้างอัตลักษณ์แห่งภูมิภาคร่วมกัน (regional identity) โดยอาศัยช่องทางทาง การศึกษา โดยเฉพาะเครือข่ายมหาวิทยาลัยในภูมิภาคในการช่วยพัฒนาและเสริมสร้างอัตลักษณ์นี้

ในเดือนพฤศจิกายนปี ค.ศ. 1995 จากการลงนามของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการของแต่ละประเทศสมาชิก เครือข่ายมหาวิทยาลัยแห่งอาเซียน (ASEAN University Network) ได้ถูกก่อตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเสริมสร้างเครือข่ายมหาวิทยาลัยชั้นนำในอาเซียนโดยการพัฒนาความร่วมมือระหว่างบุคลากรทางการศึกษาในทุกระดับและการเผยแพร่ข้อมูลทางการศึกษาในกลุ่มอาเซียน

กิจกรรมของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน

กิจกรรมของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนแบ่งออกเป็น 3 ระดับความร่วมมือ คือ ระดับนักศึกษา ระดับอาจารย์ และ ระดับผู้บริหารมหาวิทยาลัย โดยในระดับนักศึกษามี 5 กิจกรรมหลักดังนี้

1. โครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN Student Exchange Program) โดยในที่ประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนที่ Port Dickson ประเทศมาเลเซีย เมื่อวันที่ 29 มีนาคม ปี ค.ศ. 2010 มหาวิทยาลัยในเครือข่ายฯ ตกลงที่จะจัดตั้งเงินทุนสนับสนุนนักศึกษาในมหาวิทยาลัยของตนในการไปแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยในเครือข่ายเป็นเวลา 1 หรือ 2 ภาคการศึกษา จำนวนมหาวิทยาลัยละ 5ทุน โดยครอบคลุมค่าตัวเครื่องบิน ค่าใช้จ่ายรายเดือน ค่าประกันการเดินทางและประกันสุขภาพ และค่าที่พัก นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยต่างๆ ยังจัดตั้งเงินทุนเพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนอาจารย์และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในประเทศอาเซียน สำหรับมหาวิทยาลัยของไทยที่เป็นสมาชิกเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนนั้นมีการให้ทุนแลกเปลี่ยนอาจารย์และนักศึกษาจากประเทศอื่นดังในตารางที่ 4.2 (Universitas Indonesia 2013)
2. AUN Educational Forum และ Young Speakers Contest จัดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี 1998 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการซึ่งเน้นไปที่เยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจถึงสภาพแวดล้อมและสภาพปัญหา ความท้าทายต่างๆ ที่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และ ภูมิภาคเอเชียตะวันออกกำลังเผชิญ และส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือทางการศึกษาระหว่างประเทศสมาชิก กิจกรรมที่ผ่านมาได้รับความนิยมในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยในเครือข่ายเป็นอย่างมาก และได้มีการขยายกรอบไปยังประเทศบวกสาม ดังเช่นในปี ค.ศ. 2011 เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนและมหาวิทยาลัยมหิดลเป็นเจ้าภาพในการจัดงาน AUN Educational Forum and Young Speakers Contest ในหัวข้อ “Strengthening ASEAN+3 Higher Education through Community Engagement” และในปี 2013 นี้ งาน AUN Educational Forum and Young Speakers Contest ครั้งที่ 14 จัดขึ้นที่ Bandung Institute of Technology ประเทศอินโดนีเซีย ในหัวข้อ “Roles of the Future Leaders of ASEAN+3 toward Overcoming Connectivity Problems for Economic Growth”

ตารางที่ 4.2 ทุนการศึกษาแลกเปลี่ยนของมหาวิทยาลัยในเครือข่าย

มหาวิทยาลัย	เกณฑ์และรายละเอียด
มหาวิทยาลัยบูรพา	2 ทุนสำหรับอาจารย์จากมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว (National University of Laos) เพื่อศึกษาที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาโท 1 ทุนสำหรับบุคลากรจากมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาว (National University of Laos) เพื่อศึกษาที่คณะโลจิสติกส์ 4 ทุนสำหรับนักเรียนจากพม่าและกัมพูชาเพื่อศึกษาที่คณะวิศวกรรมศาสตร์ ระดับปริญญาตรี
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	9 ทุนสำหรับนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรือ ปริญญาโท เพื่อศึกษาต่อในระดับปริญญาโท หรือ ปริญญาเอก
มหาวิทยาลัยมหิดล	8 ทุนสำหรับนักเรียนจากประเทศในอาเซียนเพื่อศึกษาระดับปริญญาตรี

3. การประชุมด้านวัฒนธรรมของเยาวชนอาเซียน (ASEAN Youth Cultural Forum) เป็นกิจกรรมที่ริเริ่มโดยมหาวิทยาลัย De La Salle ประเทศฟิลิปปินส์ เมื่อเดือนมีนาคม 2546 ภายใต้หัวข้อ “Culture as a Way of Fostering Regional Solidarity and Identity” เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนอาเซียนที่มีความสามารถด้านการเต้นรำ ดนตรี และร้องเพลงได้แสดงออก และสร้างเครือข่ายเยาวชน โดยมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิกเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน จัดส่งนักศึกษา 5 คนพร้อมอาจารย์ 1 คน เข้าร่วมกิจกรรมซึ่งประกอบด้วย การบรรยายเกี่ยวกับดนตรี การร้องเพลง และการเต้นรำ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การแสดงทางวัฒนธรรม และการศึกษาดูงานด้านวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความร่วมมือในหมู่เยาวชนอาเซียนผ่านการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ซึ่งในปี 2555 ที่ผ่านมามีการจัดการประชุมด้านวัฒนธรรมของเยาวชนอาเซียนครั้งที่ 10 ขึ้นที่ Universiti Brunei Darussalam ประเทศบรูไน ภายใต้หัวข้อ “Unity through Diversity” (International Relations Office, National University of Singapore 2012)
4. โครงการอาเซียนศึกษา (ASEAN Studies Program) เป็นโครงการที่ได้รับการออกแบบมาเพื่อเป็นการศึกษาแบบสหวิทยาการ (interdisciplinary) เกี่ยวกับพัฒนาการและระบบของความร่วมมือระดับภูมิภาคท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในโลกที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในปัจจุบัน University of Malaya ที่ประเทศมาเลเซียได้เปิดหลักสูตรอาเซียนศึกษาในระดับปริญญาโทโดยความร่วมมือจากมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในเครือข่าย

5. การประชุมผู้นำนิสิตนักศึกษาแห่งอาเซียน (ASEAN Student Leader Forum) เครือข่ายมหาวิทยาลัยแห่งอาเซียนจัดการประชุมผู้นำนิสิตนักศึกษาแห่งอาเซียนประจำปี 2556 (ASEAN Student Leader Forum 2013) ซึ่งเป็นการจัดครั้งที่ 2 ระหว่างวันที่ 21-26 มิถุนายน 2556 ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยได้รับเกียรติจากนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ อดีตนายกรัฐมนตรี กล่าวปาฐกถาพิเศษในหัวข้อ “ความสำคัญของนิสิต-นักศึกษาต่อการสร้างประชาคมอาเซียน” และ ศาสตราจารย์ นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในฐานะที่เป็นเจ้าภาพการจัดการประชุมผู้นำนิสิตนักศึกษาแห่งอาเซียน บรรยายภายใต้หัวข้อเรื่อง “สู่ความฝันแห่งอาเซียน” เพื่อเปิดเวทีให้กับผู้นำนิสิตนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน รวมถึงอธิการบดีของแต่ละมหาวิทยาลัยในอาเซียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์และความคิดเห็นผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมหาวิทยาลัย

โดยรศ.ดร.นันทนา คชเสนี ผู้อำนวยการบริหารเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนได้ให้สัมภาษณ์กับหนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ AEC World ไว้ว่ากิจกรรมงานประชุมผู้นำนิสิต-นักศึกษาแห่งอาเซียน (ASEAN Student Leader Forum 2013) ในหัวข้อ Human Mobility ถือว่าเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญเพราะนิสิต-นักศึกษาที่มาเข้าร่วมกิจกรรมถือว่าเป็นระดับผู้นำ ซึ่งในอนาคตอาจจะเป็นผู้บริหารประเทศต่อไป ในการก้าวเข้าสู่ AEC มักจะมุ่งแต่เรื่องการลงทุน เรื่องแข่งขันทางเศรษฐกิจเป็นหลัก แต่จริงๆ แล้ว เราควรจะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันก่อน เมื่อเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันแล้วจะง่ายมากที่เราจะต่อยอดในเรื่องความร่วมมืออื่นๆ เหล่านี้ถือเป็นนิมิตหมายที่ดีต่ออนาคตของอาเซียน สังคมไทยต้องมีความเข้าใจที่ถูกต้องว่า ประชาคมอาเซียนจะเกิดขึ้นได้จริงและยั่งยืนนั้นจะต้องร่วมมือสร้างทั้ง 3 ประชาคมมิใช่เพียงเน้นแต่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) เพียงประชาคมเดียว (หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ AEC World ฉบับวันที่ 23-26 มิถุนายน 2556)

กิจกรรมความร่วมมือระดับอาจารย์

1. โครงการแลกเปลี่ยนคณาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญ (ASEAN Distinguished Scholars Program) เป็นโครงการที่เริ่มตั้งแต่ปี 2543 ภายใต้การสนับสนุนของ the United Nations Development Program (UNDP) และมูลนิธิอาเซียน มีชื่อว่า Distinguished Professor Program โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการเคลื่อนย้ายและสร้างเครือข่ายระหว่างคณาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญโดยเปิดโอกาสให้คณาจารย์ในมหาวิทยาลัยไปแลกเปลี่ยนการสอนในมหาวิทยาลัยในเครือข่ายเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ความชำนาญและประสบการณ์ และเพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้ส่งและผู้รับคณาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งนี้คณาจารย์/ผู้เชี่ยวชาญ หรืออาจารย์มหาวิทยาลัยที่เข้าร่วมโครงการจะบรรยาย เตรียม

กิจกรรมให้ห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์ สาธิต รวมทั้งเป็นที่ปริญญานักศึกษาในการทำวิจัย รวมทั้งร่วมพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน โดยมหาวิทยาลัยที่เป็นผู้ส่งผู้เชี่ยวชาญ/อาจารย์จะรับผิดชอบค่าเครื่องบิน ค่าภาษีสนามบิน และค่าประกันสุขภาพ ส่วนมหาวิทยาลัยผู้รับจะรับผิดชอบค่าเดินทางในประเทศ ค่าที่พัก และค่าอาหาร

2. โครงการความร่วมมือด้านการวิจัย (AUN Collaborative Research) เป็นโครงการที่ริเริ่มเมื่อปี 2543 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความร่วมมือด้านการทำวิจัยในอาเซียนเพื่อหาข้อสรุปในประเด็นที่เป็นปัญหาของภูมิภาคและสนับสนุนการตัดสินใจในสาขาที่ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนให้ความสำคัญ 2547 และได้จัดพิมพ์ และเผยแพร่ไปยังมหาวิทยาลัยที่เป็นสมาชิก และหน่วยงานอาเซียนรายสาขาที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรมระดับผู้บริหารมหาวิทยาลัย

1. การประชุมคณะกรรมการเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (AUN Board of Trustees (AUN-BOT Meeting) เป็นความร่วมมือระดับผู้บริหารมหาวิทยาลัยเพื่อทบทวนและประเมินความสำเร็จของกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมาของเครือข่าย และเพื่อกำหนดแนวทางในการดำเนินงานในปีต่อไป โดยการประชุมนี้จัดเป็นประจำทุกปี
2. การสัมมนาอธิการบดีมหาวิทยาลัยในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (The AUN Rectors' Conference) เป็นเวทีสำหรับอธิการบดีของมหาวิทยาลัยต่างๆ ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ และวางนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาในอาเซียน โดยเฉพาะในประเด็นความท้าทายที่ภูมิภาคกำลังประสบ
3. การประชุมอธิการบดีมหาวิทยาลัยในเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน (The AUN Rectors' Meeting) เป็นการประชุมแบบปีละครั้งระหว่างอธิการบดีของ 26 มหาวิทยาลัยในเครือข่ายเท่านั้น เพื่อพูดคุยถึงประเด็นและนโยบายภายในเครือข่าย

นอกจากนี้เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนนักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยในอาเซียนทางเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนได้จัดทำระบบถ่ายโอนหน่วยกิตระดับภูมิภาค หรือ ASEAN Credit Transfer System Pilot Project – ACTS โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกระชับความร่วมมือด้านการอุดมศึกษาในภูมิภาค และส่งเสริมการเคลื่อนย้ายของนักศึกษาระหว่างสถาบันอุดมศึกษาในอาเซียน โดยให้นักศึกษาสามารถเทียบโอนหน่วยกิตระหว่างสถาบันได้ โดยในช่วงปี 2011-2013 จะเป็นช่วงทดลองระบบกับมหาวิทยาลัยในเครือข่ายฯ และในปี 2015 จะนำมาปรับใช้กับมหาวิทยาลัยนอกเครือข่าย

ในส่วนของบทบาทของเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนนั้น โครงการและกิจกรรมความร่วมมือต่างๆ ที่เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนจัดขึ้น ถึงแม้จะจำกัดอยู่เพียงมหาวิทยาลัยสมาชิกและนักศึกษาในเครือข่าย แต่ก็ส่งผลกระทบเชิงบวก และสร้างความตื่นตัวให้กับมหาวิทยาลัยและนักศึกษาภายนอกเครือข่าย และภาครัฐได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการสร้างหลักสูตรอาเซียน การทำระบบถ่ายโอนหน่วยกิตระดับภูมิภาค และการโครงการแลกเปลี่ยนอาจารย์และนักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัยในเครือข่ายฯ

โดยสรุปแล้ว การเตรียมความพร้อมนักศึกษามหาวิทยาลัยในประเทศไทยเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้น มีหน่วยงานที่ร่วมส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและและความตระหนักรู้เกี่ยวกับสภาพการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมอันหลากหลายของประเทศสมาชิกที่ดียิ่งขึ้นหลายหน่วยงาน ทั้งโดยองค์การอาเซียนเอง ที่ให้การสนับสนุนผ่านการประชุมผู้นำอาเซียนและการประชุมรัฐมนตรีศึกษาอาเซียน และข้าราชการระดับสูงจากกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งโดยกระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้ออกนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและนักเรียน นักศึกษา โดยให้ทุนการศึกษา ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และสร้างโอกาสแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น ทั้งโดยมหาวิทยาลัยต่างๆ ที่มีการประชาสัมพันธ์ จัดงานสัมมนา งานเสวนา และการแลกเปลี่ยนอาจารย์ และ นักศึกษาระหว่างมหาวิทยาลัย และความร่วมมือกับสภาวิชาชีพและหน่วยงานต่างๆ เพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือในอนาคต และโดยเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียนที่มุ่งเป็นต้นแบบแห่งความร่วมมือทางการศึกษา ผ่านกิจกรรมการแลกเปลี่ยนทั้งในระดับนักศึกษา ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงวัฒนธรรม ในระดับคณาจารย์ และในระดับผู้บริหารมหาวิทยาลัยเพื่อทำให้การเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้นอยู่บนพื้นฐานของความเข้าใจอันดี โดยมหาวิทยาลัยที่ไม่ได้เป็นสมาชิกเครือข่ายเองก็มีการเตรียมความพร้อมและมีการพิจารณาเปิดหลักสูตรเกี่ยวกับอาเซียน เช่น หลักสูตรปริญญาโทอาเซียนศึกษา ที่วิทยาลัยนานาชาติปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการก่อตั้งศูนย์ศึกษาอาเซียนและสถาบันอาเซียน ในหลายมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ เช่น สถาบันพัฒนาสุขภาพอาเซียน ที่มหาวิทยาลัยมหิดล และศูนย์อาเซียนศึกษา ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เป็นต้น

บทที่ 5

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทนี้รายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสำรวจความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และความมุ่งมั่นของนักศึกษาที่มีต่ออาเซียนและประชาคมอาเซียน ทั้งจากการสำรวจด้วยแบบสอบถามและการจัดการสนทนากลุ่มย่อย

คุณลักษณะของนักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างมีขนาด 2,003 คน เป็นนักศึกษาในระดับปริญญาตรีใน 5 กลุ่มสาขาวิชา คือ

1. วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา
2. วิทยาศาสตร์การแพทย์
3. มนุษยศาสตร์ ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรม และการศึกษา
4. เศรษฐศาสตร์ การเงิน และการบริหารธุรกิจ
5. รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์

จากมหาวิทยาลัยของรัฐหรือในกำกับของรัฐ 17 แห่ง ใน 5 ภูมิภาคของประเทศ อันได้แก่ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ โดยประมาณร้อยละ 25 เป็นนักศึกษากลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา และกลุ่มสาขาศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรม และ การศึกษา ร้อยละ 20 เป็นนักศึกษากลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ส่วนนักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชา เศรษฐศาสตร์ การเงิน และบริหารธุรกิจ และกลุ่มสาขาวิชารัฐศาสตร์ และนิติศาสตร์ต่างมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 15 ตารางที่ 5.1 แสดงการกระจายนักศึกษาที่จำแนกกลุ่มสาขาวิชาจากแต่ละมหาวิทยาลัย

กลุ่มตัวอย่างนักศึกษาโดยรวมประกอบด้วยนักศึกษายชายร้อยละ 37.3 และนักศึกษานหญิงร้อยละ 62.7 ซึ่งสะท้อนสัดส่วนในกลุ่มประชากรนักศึกษามหาวิทยาลัยของรัฐหรือในกำกับของรัฐในประเทศไทยที่พบว่าประมาณร้อยละ 64 ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีเป็นนักศึกษานหญิง

ตารางที่ 5.2 แสดงการกระจายของนักศึกษาในด้านอายุ ชั้นปี และระดับคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) จำแนกตามกลุ่มสาขาวิชา ในระดับกลุ่มตัวอย่างโดยรวม พบว่า การกระจายในด้านอายุสอดคล้องกับการกระจายในด้านชั้นปี โดยพบว่า สัดส่วนนักศึกษาจากชั้นปีที่ 3 (ร้อยละ 32.7) และนักศึกษาจากชั้นปีที่ 1 (ร้อยละ 19.0) ในกลุ่มตัวอย่างแตกต่างไปจากสัดส่วนในกลุ่มประชากรอยู่บ้าง ในขณะที่สัดส่วนนักศึกษาจากชั้นปีที่ 2 และชั้นปีที่ 4 ขึ้นไปใกล้เคียงกับในกลุ่มประชากร

ตารางที่ 5.1 การกระจายของกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาตามกลุ่มสาขาวิชา

(% ในแต่ละมหาวิทยาลัย)

มหาวิทยาลัย	กลุ่มสาขาวิชา					รวม
	วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพื่อการพัฒนา	วิทยาศาสตร์ การแพทย์	ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา	เศรษฐศาสตร์ การเงิน บริหารธุรกิจ	รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์	
ภาคกลาง						
จุฬาลงกรณ์	18.5	17.6	14.6	17.1	32.2	100 % (205)
ธรรมศาสตร์	16.7	16.2	15.7	16.2	35.2	100 % (210)
เกษตรศาสตร์	22.1	27.1	24.3	26.4	-	100 % (140)
มหิดล	28.5	46.7	24.8	-	-	100 % (137)
ศิลปากร	2.8	-	97.2	-	-	100 % (108)
ส.จ.ล.	79.7	-	20.3	-	-	100 % (143)
ศรีนครินทรวิโรฒฯ	-	49.4	50.6	-	-	100 % (79)
ภาคตะวันออก						
บูรพา บางแสน	34.5	-	32.8	32.8	-	100 % (119)
ภาคเหนือ						
เชียงใหม่	20.5	14.9	20.5	22.4	21.7	100 % (161)
แม่ฟ้าหลวง	34.8	36.0	-	29.2	-	100 % (89)
นเรศวร	54.4	-	-	-	45.6	100 % (68)
ภาคใต้						
สงขลาฯ หาดใหญ่	44.9	55.1	-	-	-	100 % (49)
สงขลาฯ ปัตตานี	-	-	46.4	-	53.6	100 % (56)
วลัยลักษณ์	26.5	15.3	32.7	25.5	-	100 % (98)
ตะวันออก/เหนือ						
อุบลราชธานี	-	-	-	100.0	-	100 % (25)
มหาสารคาม	9.8	32.5	-	31.7	26.0	100 % (123)
ขอนแก่น	15.0	22.5	34.7	7.5	20.2	100 % (173)
นครพนม	-	-	-	100.0	-	100 % (20)
รวมทุก มหาวิทยาลัย	25.3% (506)	20.0% (401)	24.9% (499)	15.3% (306)	14.5% (291)	100.0% (n = 2003)

ในด้านผลการศึกษา พบว่า 1 ใน 3 ของนักศึกษามีผลการเรียนในระดับปานกลาง 1 ใน 4 ต่ำกว่าระดับปานกลาง และในประมาณร้อยละ 40 ที่มีเกรดเฉลี่ยเกิน 3.00 ขึ้นไปนั้น ร้อยละ 24 เป็นนักศึกษาที่ผลการเรียนในเกณฑ์ดีมาก (ตารางที่ 5.2)

ตารางที่ 5.2 การกระจายของนักศึกษาในตัวแปรต่างๆ ในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา

(% ในแต่ละกลุ่มสาขา)

ตัวแปรจำแนกกลุ่ม		กลุ่มสาขาวิชา					รวม ทุกกลุ่มสาขา
		วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพื่อการพัฒนา	วิทยาศาสตร์ การแพทย์	ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา	เศรษฐศาสตร์ การเงิน บริหารธุรกิจ	รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์	
เพศ	ชาย	38.7	40.9	36.2	25.7	44.1	37.3% (735)
	หญิง	61.3	59.1	63.8	74.3	55.9	62.7% (1235)
	รวม	100.0% (483)	100.0% (399)	100.0% (495)	100.0% (303)	100.0% (290)	100.0% (n = 1,970)
Chi-Square (4) = 25.942 P < .001 C = .114							
อายุ	17 – 19 ปี	16.9	29.3	27.6	22.3	19.9	23.3% (463)
	20 ปี	36.3	21.3	27.6	16.4	24.7	26.3% (522)
	21 ปี	30.8	22.3	27.2	33.1	35.1	29.1% (578)
	22 ปีขึ้นไป	16.1	27.3	17.7	28.2	20.3	21.2% (421)
	รวม	100.0% (491)	100.0% (400)	100.0% (497)	100.0% (305)	100.0% (291)	100.0% (n = 1,984)
Chi-Square (12) = 90.128 P < .001C = .208							
ชั้นปี	ปี 1	9.7	20.9	29.0	19.2	14.7	19.0% (374)
	ปี 2	39.4	19.1	22.4	14.6	21.7	24.6% (485)
	ปี 3	31.6	28.6	34.9	37.4	31.5	32.7% (644)
	ปี 4	19.3	16.3	11.3	27.8	30.4	19.6% (386)
	ปี 5 ขึ้นไป	0.0	15.1	2.4	1.0	1.7	4.1% (80)
	รวม	100.0% (487)	100.0% (398)	100.0% (496)	100.0% (302)	100.0% (286)	100.0% (n = 1,969)
Chi-Square (16) = 319.764 P < .001 C = .374							
GPA	0.00 – 2.50	36.9	11.5	17.6	36.5	16.8	23.9% (474)
	2.51 – 3.00	36.3	29.7	37.5	27.3	38.1	34.1% (677)
	3.01 – 3.30	13.3	21.2	18.8	17.1	20.3	17.9% (355)
	3.31 - 4.00	13.5	37.7	26.1	19.1	24.7	24.1% (477)
	รวม	100.0% (488)	100.0% (401)	100.0% (499)	100.0% (304)	100.0% (291)	100.0% (n = 1,983)
Chi-Square (12) = 171.751 P < .001 C = .282							

ด้านการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่ผ่านมา นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เคยเรียนวิชาระดับมหาวิทยาลัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียน (ร้อยละ 69.1) โดยนักศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งเป็นหนึ่งในสาขาอาชีพที่สามารถไปทำงานในประชาคมอาเซียนได้อย่างเสรีในปี 2558 ประมาณร้อยละ 88 ตอบว่าไม่เคยเรียน ส่วนกลุ่มสาขาวิชารัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ มีสัดส่วนนักศึกษาที่เคยเรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนสูงสุด คือ ร้อยละ 46 โดยส่วนใหญ่เรียนมาแล้ว 1-2 วิชา (ตารางที่ 5.3)

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างในระหว่างภูมิภาค พบว่า นักศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเคยเรียนมาแล้วในสัดส่วนที่สูงที่สุด (ร้อยละ 42.5) รองลงไปที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ประมาณร้อยละ 36) สำหรับในภาคใต้ และกรุงเทพฯ และปริมณฑล มีนักศึกษาต่ำกว่าร้อยละ 30 ที่เคยเรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยพบว่า นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกได้เรียนมากกว่านักศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และในภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญ (ตารางที่ 5.4) ได้พบว่าจำนวนวิชาที่ได้เรียนแตกต่างกันในระหว่างมหาวิทยาลัยที่อยู่ไกลและใกล้ชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยพบว่า ในกลุ่มตัวอย่างนี้ มหาวิทยาลัยใกล้ชายแดน สปป.ลาวมีสัดส่วนนักศึกษาที่เคยเรียนมาแล้วสูงสุด (69.8) รองลงมาคือ มหาวิทยาลัยใกล้ชายแดนกัมพูชา และเมียนมาร์ ส่วนในมหาวิทยาลัยใกล้ชายแดนมาเลเซียมี สัดส่วนนักศึกษาที่เคยเรียนใกล้เคียงกับกลุ่มมหาวิทยาลัยที่อยู่ห่างจากชายแดน คือต่ำกว่าร้อยละ 30 และเมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยพบว่า นักศึกษาในมหาวิทยาลัยใกล้ชายแดนมาเลเซียได้เรียนมาโดยเฉลี่ย .39 วิชา ต่ำกว่าในพื้นที่อื่นๆ ทั้งหมดรวมทั้งพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลจากชายแดน (ตาราง 5.5) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากได้พบว่าจำนวนวิชาที่ได้เรียนมาขึ้นอยู่กับกลุ่มสาขาวิชา และในกลุ่มตัวอย่างนี้ เมื่อแยกกลุ่มมหาวิทยาลัยออกตามพื้นที่ไกลและใกล้ชายแดนแต่ละด้าน ในแต่ละกลุ่มมีการกระจายนักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาที่แตกต่างกัน จึงยังไม่อาจสรุปได้ว่า ความแตกต่างในจำนวนวิชาที่ได้เรียนนั้นเนื่องมาจากการที่มหาวิทยาลัยอยู่ห่างไกลชายแดนหรืออยู่ใกล้ชายแดนในแต่ละภูมิภาค จนกว่าจะได้มีการควบคุมด้วยตัวแปรอื่นอย่างเหมาะสม

นอกเหนือจากการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนผ่านวิชาต่างๆ มีแหล่งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนที่นักศึกษาสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้อีกมาก การสำรวจในครั้งนี้พบว่า แหล่งที่นักศึกษาระบุว่าได้รับข่าวสารอาเซียนมากที่สุดคือ โทรทัศน์ (ร้อยละ 86.5) และอินเทอร์เน็ต (ร้อยละ 81.8) นักศึกษามากกว่า 3 ใน 4 ระบุว่ามหาวิทยาลัยเป็นแหล่งข่าวสารอาเซียน โดยผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ กิจกรรมของมหาวิทยาลัย และการพูดคุยกันกับเพื่อนและอาจารย์ในมหาวิทยาลัย ประมาณครึ่งหนึ่งระบุว่ารับข่าวสารอาเซียนจากหนังสือพิมพ์ นิตยสาร และหนังสือต่างๆ แหล่งที่นักศึกษาไม่มากนัก (ประมาณ 1 ใน 4) ได้รับข่าวสารอาเซียน คือ วิทยุ โรงเรียน และการเข้าร่วมการประชุม สัมมนา การบรรยาย และการเสวนาต่างๆ (ตาราง 5.6) เมื่อให้จัดอันดับว่าแหล่งใดเป็นแหล่งข่าวสารที่ดี พบว่า อินเทอร์เน็ตและโทรทัศน์ถูกเลือกให้เป็นแหล่งข่าวสารที่ดีที่สุด และรองลงมาคือมหาวิทยาลัย

ตารางที่ 5.3 จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่ได้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยของนักศึกษาในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา

จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน ที่ได้เรียนมาแล้ว ในระดับมหาวิทยาลัย	กลุ่มสาขาวิชา (% ในแต่ละกลุ่มสาขา)					รวม ทุกกลุ่มสาขา
	วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เพื่อการพัฒนา	วิทยาศาสตร์ การแพทย์	ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา	เศรษฐศาสตร์ การเงิน บริหารธุรกิจ	รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์	
0 วิชา	66.9	87.9	67.9	63.8	54.1	69.1% (1310)
1 – 2 วิชา	28.2	11.3	26.0	28.6	31.9	24.8% (470)
3 – 7 วิชา	4.9	.8	6.2	7.6	14.0	6.1% (116)
รวม	100.0% (468)	100.0% (389)	100.0% (470)	100.0% (290)	100.0% (279)	100.0% (n = 1,896)
Chi-Square (8) = 117.475 P < .001 C = .242						
Min - Max	0 - 6	0 - 3	0 - 5	0 - 5	0 - 7	0 - 7
ค่าเฉลี่ย	.53	.15	.60	.68	.97	.56
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	.945	.462	1.059	1.120	1.386	1.038
Welch (4, 817.5) = 48.74 P < .05	มากกว่า 2 น้อยกว่า 5	น้อยกว่า ทุกกลุ่ม	มากกว่า 2 น้อยกว่า 5	มากกว่า 2	มากกว่า 1, 2, 3	

ตารางที่ 5.4 จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่ได้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยของนักศึกษาในแต่ละภูมิภาค

จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน ที่ได้เรียนมาแล้ว ในระดับมหาวิทยาลัย	ภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ (% ในแต่ละภูมิภาค)					รวม ทุกภูมิภาค
	กรุงเทพฯ ปริมณฑล	ภาค ตะวันออก	ภาคเหนือ	ภาคใต้	ตะวันออก เฉียงเหนือ	
0 วิชา	73.5	57.5	63.9%	71.6	63.0	69.1% (1310)
1 – 2 วิชา	19.2	30.1	32.0%	26.8	32.3	24.8% (470)
3 – 7 วิชา	7.3	12.4	4.1%	1.6	4.7	6.1% (116)
รวม	100.0% (980)	100.0% (113)	100.0% (294)	100.0% (190)	100.0% (319)	100.0% (n = 1,896)
Chi-Square (8) = 54.415 P < .001 C = .167						
Min - Max	0 - 7	0 - 6	0 - 5	0 - 3	0 - 5	0 - 7
ค่าเฉลี่ย	.53	.85	.59	.43	.61	.56
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.087	1.358	.947	.751	.964	1.038
Welch (4, 478.7) = 3.23 P < .05	น้อยกว่า 2	มากกว่า 1, 4		น้อยกว่า 2		

ตารางที่ 5.5 จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่ได้เรียนในระดับมหาวิทยาลัยของนักศึกษาที่อยู่ใกล้หรือไกลชายแดน

จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน ที่ได้เรียนมาแล้ว ในระดับมหาวิทยาลัย	พื้นที่ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ (% ในแต่ละพื้นที่)					รวม ทุกพื้นที่
	ห่างไกล ชายแดน	ใกล้ชายแดน กัมพูชา	ใกล้ชายแดน เมียนมาร์	ใกล้ชายแดน มาเลเซีย	ใกล้ชายแดน สปป. ลาว	
0 วิชา	71.7%	57.5%	64.6%	72.4%	30.2%	69.1% (1310)
1 – 2 วิชา	22.1%	30.1%	30.8%	26.5%	62.8%	24.8% (470)
3 – 7 วิชา	6.2%	12.4%	4.6%	1.0%	7.0%	6.1% (116)
รวม	100.0% (1405)	100.0% (113)	100.0% (237)	100.0% (98)	100.0% (43)	100.0% (n = 1,896)
Chi-Square (8) = 60.334 P < .001 C = .176 1 cells (6.7%) have expected count less than 5						
Min - Max	0 - 7	0 - 6	0 - 5	0 - 3	0 - 4	0 - 7
ค่าเฉลี่ย	.52	.85	.62	.39	1.14	.56
ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน	1.026	1.358	1.000	.698	1.037	1.038
Welch (4, 187.5) = 6.66 P < .05	น้อยกว่า 2, 5	มากกว่า 1, 4	น้อยกว่า 5	น้อยกว่า 2, 5	มากกว่า 1, 4, 5	

ตารางที่ 5.6 แหล่งที่นักศึกษาได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียน

แหล่งข่าวสาร เกี่ยวกับอาเซียน	ร้อยละ ที่ถูกใช้ (n = 1985)	อันดับที่ มีการใช้มาก	ความถี่ที่ถูกเลือกเป็นแหล่งที่ดี			คะแนน ^a ที่เป็น อันดับ 1-3	อันดับการ เป็นแหล่ง ข่าวสารที่ดี
			อันดับที่ 1	อันดับที่ 2	อันดับที่ 3		
โรงเรียน	23.0	7	71	47	68	375	6
มหาวิทยาลัย	77.4	3	352	349	380	2134	3
โทรทัศน์	86.5	1	595	598	272	3253	2
วิทยุ	27.4	5	17	67	83	268	7
หนังสือพิมพ์ นิตยสาร	54.6	4	57	186	334	877	4
อินเทอร์เน็ต	81.8	2	750	411	328	3400	1
การประชุม สัมมนา เสวนา	24.9	6	57	47	76	341	5
แหล่งข้อมูลข่าวสารอื่นๆ	5.0	-	32	40	44	220	-

a ให้น้ำหนักการเป็นแหล่งข่าวสารที่ดีอันดับที่ 1 เท่ากับ 3 อันดับที่ 2 เท่ากับ 2 และอันดับที่ 3 เท่ากับ 1
แล้วนำค่าคะแนนปรับน้ำหนักมารวมกัน

เมื่อขอให้ประเมินตนเองว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากน้อยเพียงใด กว่าครึ่งหนึ่งของ นักศึกษาคิดว่าตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนในเกณฑ์ดีปานกลาง โดยมีเพียงร้อยละ 2 ที่คิดว่า ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์ดีมาก ยังมีถึงร้อยละ 46 ที่คิดว่าตนเองมีความเกี่ยวกับอาเซียนน้อยถึงน้อย มาก (ตารางที่ 5.7)

เมื่อเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มสาขาวิชา พบว่ามีการกระจายในลักษณะที่สอดคล้องกับการกระจายใน จำนวนวิชาที่เคยเรียน กล่าวคือ กลุ่มสาขาวิชาที่เคยเรียนมามากจะมีแนวโน้มที่จะประเมินความรู้ความเข้าใจ ของตนเองสูง ยกเว้นในกลุ่มสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ การเงิน และการบริหารธุรกิจ ที่พบว่าสัดส่วนผู้ที่คิดว่า ตนเองมีความรู้ความเข้าใจในเกณฑ์ดีปานกลางขึ้นไปสูงกว่าในกลุ่มสาขาวิชา รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ ซึ่งมีสัดส่วน นักศึกษาที่เคยเรียนมาแล้วสูงกว่า

การเปรียบเทียบระหว่างนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในภูมิภาคที่แตกต่างกัน และในที่ตั้งมหาวิทยาลัยที่ ไกลและใกล้ชายแดน ก็ได้พบว่าการกระจายที่สอดคล้องกับการกระจายในวิชาที่เคยเรียนเช่นกัน โดยพบว่า นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออก ซึ่งเป็นภูมิภาคที่มีค่าเฉลี่ยจำนวนวิชาที่เคยเรียนสูงสุด มีสัดส่วนผู้ที่ คิดว่ามีความรู้ระดับดีปานกลางขึ้นไปสูงกว่านักศึกษาจากภูมิภาคอื่นๆ และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ ใกล้ชายแดน สปป.ลาว ที่มีค่าเฉลี่ยจำนวนวิชาที่เคยเรียนสูงสุด ก็มีสัดส่วนผู้ที่คิดว่ามีความรู้ระดับดีปานกลาง ขึ้นไปสูงกว่านักศึกษาจากพื้นที่อื่นๆ โดยรองลงไปก็คือนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยในพื้นที่ใกล้ชายแดนกัมพูชา

ผลการเปรียบเทียบเบื้องต้นนี้ชี้ว่า นักศึกษาที่ได้ผ่านการเรียนรู้จากวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนในระดับ มหาวิทยาลัย มีแนวโน้มที่จะเชื่อมั่นว่ามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนดีขึ้น และหากการประเมินตนเอง สะท้อนความรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่มีอยู่จริง อาจสรุปได้ว่าการเรียนรู้จากวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนในระดับ มหาวิทยาลัยมีผลให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนดีขึ้น

ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

ในการวัดความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นที่นักศึกษามีเกี่ยวกับอาเซียน ผู้วิจัยตั้งคำถามทั้งหมด 21 ข้อ (ใน 15 ข้อใหญ่) ที่มีระดับความยากง่ายแตกต่างกันไป ตารางที่ 5.8 แสดงข้อคำถามและรายงานสัดส่วนนักศึกษาที่ตอบ ถูกต้องในแต่ละข้อ ในปัจจุบันมีการประชาสัมพันธ์ทั้งทางรายการโทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต ในมหาวิทยาลัย และหน่วยงานต่างๆ ว่าอาเซียนแปลว่าอะไร ก่อตั้งขึ้นเมื่อใด มีประเทศสมาชิกกี่ประเทศ มีความร่วมมือด้านใดบ้าง ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ถือเป็นข้อมูลเบื้องต้นที่นักศึกษาควร “รู้” หากได้รับข้อมูลเกี่ยวกับอาเซียนมาบ้างแล้ว ส่วนคำถามที่เกี่ยวกับโครงสร้าง การดำเนินงานของอาเซียนนั้นจะสามารถวัดความสนใจของนักศึกษาที่จะ ติดตาม ศึกษา วิเคราะห์ถึงรายละเอียดในมิติต่างๆ ของอาเซียน เพื่อที่จะ “เข้าใจ” ว่าอาเซียนคืออะไร

ตารางที่ 5.7 การประเมินตนเองเรื่องความรู้เกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษาต่างกลุ่ม

ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนเพียงใด	กลุ่มสาขาวิชา (% ในแต่ละกลุ่มสาขา)					รวมทุกกลุ่มสาขา
	วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา	วิทยาศาสตร์การแพทย์	ศิลปศาสตร์สังคมศาสตร์การศึกษา	เศรษฐศาสตร์การเงินบริหารธุรกิจ	รัฐศาสตร์นิติศาสตร์	
น้อยมาก	12.0	15.8	11.8	4.3	5.6	10.6% (208)
น้อย	38.4	44.5	34.5	25.4	29.0	35.3% (692)
ปานกลาง	47.4	38.4	51.8	69.3	61.2	52.1% (1022)
มาก	2.3	1.3	1.8	1.0	4.2	2.0% (40)
รวม	100.0% (485)	100.0% (398)	100.0% (490)	100.0% (303)	100.0% (286)	100.0% (n = 1,962)
Chi-Square (12) = 100.049 P < .001 C = .220						
ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนเพียงใด	ภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ (% ในแต่ละภูมิภาค)					รวมทุกภูมิภาค
	กรุงเทพฯ ปริมณฑล	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคเหนือ	ภาคใต้	ตะวันออกเฉียงเหนือ	
น้อยมาก	12.8	12.8	8.6	7.1	7.0	10.6% (208)
น้อย	39.5	17.1	36.8	27.8	31.7	35.3% (692)
ปานกลาง	45.8	65.0	53.3	64.1	58.2	52.1% (1022)
มาก	1.8	5.1	1.3	1.0	3.0	2.0% (40)
รวม	100.0% (1004)	100.0% (117)	100.0% (315)	100.0% (198)	100.0% (328)	100.0% (n = 1,962)
Chi-Square (12) = 62.217 P < .001 C = .175 2 cells (10.0%) have expected count less than 5						
ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนเพียงใด	พื้นที่ที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ (% ในแต่ละกลุ่มพื้นที่)					รวมทุกพื้นที่
	ท่าโขลง	ใกล้เคียงแดน	ใกล้เคียงแดน	ใกล้เคียงแดน	ใกล้เคียงแดน	
น้อยมาก	11.0	12.8	8.9	10.9	.0	10.6% (208)
น้อย	36.6	17.1	37.7	36.6	22.2	35.3% (692)
ปานกลาง	50.6	65.0	51.8	51.5	71.1	52.1% (1022)
มาก	1.8	5.1	1.6	1.0	6.7	2.0% (40)
รวม	100.0% (1452)	100.0% (117)	100.0% (247)	100.0% (101)	100.0% (45)	100.0% (n = 1,962)
Chi-Square (12) = 39.500 P < .001 C = .140 4 cells (20.0%) have expected count less than 5						

ตารางที่ 5.8 ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษา

ข้อ	ข้อความ	% ตอบถูก (n = 1993)
1	องค์การอาเซียนก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1945	43.5
2	หากท่านต้องการเดินทางไปยังประเทศสมาชิกอาเซียน ท่านต้องขอวีซ่าประเทศนั้นๆ	76.3
3	องค์การอาเซียนเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ โดยอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ประเทศสมาชิก เช่นเดียวกับองค์การสหประชาชาติ (UN)	55.7
4	การรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) จะเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2015	84.1
5	องค์การอาเซียนมีกองกำลังทหารเป็นของตนเอง	72.5
6	องค์การอาเซียนมีธนาคารกลางเพื่อควบคุมอัตราเงินเฟ้อ อัตราดอกเบี้ยของประเทศสมาชิก	40.3
7	องค์การอาเซียนมีคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอาเซียน	80.8
8	กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เป็นธรรมนูญที่ทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล	70.9
9	กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) กำหนดให้มีรัฐมนตรีการต่างประเทศประจำอาเซียน	32.5
10	แรงงานฝีมือที่สามารถไปทำงานในประชาคมอาเซียนได้อย่างเสรีในปี ค.ศ. 2015 คือ	
	10.1 แพทย์	87.7
	10.2 วิศวกร	88.1
	10.3 ทนายความ	46.0
	10.4 ครู อาจารย์	37.8
11	สำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) ตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย	76.5
12	เลขาธิการอาเซียนในช่วงปี ค.ศ. 2008-2012 คือ ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ	78.4
13	เสาหลักของประชาคมอาเซียนประกอบด้วยความร่วมมือด้าน	
	13.1 ประชาคมเศรษฐกิจ	92.8
	13.2 ประชาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	32.5
	13.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม	85.8
	13.4 ประชาคมการเมืองและความมั่นคง	76.6
14	ประเทศติมอร์ตะวันออกเป็นสมาชิกอาเซียน	64.3
15	การประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) เป็นการประชุมระดับผู้นำ ซึ่งมีเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดเวียนไปตามประเทศสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งประธานอาเซียน	79.4

คำถามข้อที่ 1 ถามว่า องค์การอาเซียนก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1945 ใช่หรือไม่ มีเพียงร้อยละ 43.5 ที่ตอบถูก ซึ่งสำหรับนักศึกษา ปีที่องค์การอาเซียนก่อตั้งขึ้น อาจไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียน การทำงานในอนาคต ในขณะที่คำถามข้อที่ 2 ที่ถามว่า หากท่านต้องการเดินทางไปยังประเทศสมาชิกอาเซียน ท่านต้องขอวีซ่าประเทศนั้นๆ ใช่หรือไม่ ซึ่งเป็นคำถามในเรื่องใกล้ตัว และมีประโยชน์ต่อการเรียน การเดินทาง การทำงาน ซึ่งก็พบว่ามียอดร้อยละ 76.3 ของนักศึกษาตอบได้ถูกต้อง

คำถามข้อที่ 3 เป็นคำถามเพื่อวัดความเข้าใจในโครงสร้างและการทำงานขององค์การอาเซียนว่า องค์การอาเซียนเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ โดยอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ประเทศสมาชิก เช่นเดียวกับองค์การสหประชาชาติ (UN) ใช่หรือไม่ ซึ่งคำถามนี้ถือว่าค่อนข้างยากสำหรับนักศึกษาที่ไม่ได้เรียนในสาขารัฐศาสตร์หรือนิติศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 55.7 ของนักศึกษาตอบถูก ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะที่ผ่านมานักศึกษามองว่า องค์การอาเซียนนั้นยังไม่ค่อยเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และยังไม่ค่อยเห็นความร่วมมือที่แน่นแฟ้นอย่างในสหภาพยุโรป

คำถามข้อที่ 4 การรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) จะเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2015 ใช่หรือไม่ เป็นคำถามที่ง่ายที่สุดของแบบสอบถามตอนที่ 1 เนื่องจากเป็นสิ่งที่มีการประชาสัมพันธ์มากที่สุด ซึ่งการประชาสัมพันธ์ของสื่อ ภาครัฐ และหน่วยงานต่างๆ มักประกอบไปด้วย 3 คำ อันได้แก่ “ประชาคมอาเซียน” “AEC” และ “2015” (หรือ “2558”) ร้อยละ 84.1 ของนักศึกษาตอบคำถามข้อนี้ถูก ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่น่าพอใจ

คำถามข้อที่ 5 ถึงข้อที่ 9 เป็นคำถามเพื่อวัดความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างและการทำงานขององค์การอาเซียน ซึ่งสัดส่วนนักศึกษาที่ตอบถูกในแต่ละข้อนั้นมีความน่าสนใจ

คำถามข้อที่ 5 ถามว่า องค์การอาเซียนมีกองกำลังทหารเป็นของตนเอง ใช่หรือไม่ ร้อยละ 72.5 ของนักศึกษาตอบถูก

คำถามข้อที่ 6 ถามว่า องค์การอาเซียนมีธนาคารกลางเพื่อควบคุมอัตราเงินเฟ้อ อัตราดอกเบี้ยของประเทศสมาชิก ใช่หรือไม่ ร้อยละ 40.3 ของนักศึกษาตอบถูก

คำถามข้อที่ 7 ถามว่า องค์การอาเซียนมีคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอาเซียน ใช่หรือไม่ ร้อยละ 80.8 ของนักศึกษาตอบถูก

คำถามข้อที่ 8 ถามว่า กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เป็นธรรมนูญที่ทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล ใช่หรือไม่ เป็นคำถามวัดความรู้ ร้อยละ 70.9 ของนักศึกษาตอบถูก

คำถามข้อที่ 9 ถามว่า กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) กำหนดให้มีรัฐมนตรีการต่างประเทศประจำอาเซียน ใช่หรือไม่ ร้อยละ 32.5 ของนักศึกษาตอบถูก

สัดส่วนของนักศึกษาที่ตอบคำถาม 5 ข้อนี้ได้ถูกต้อง ที่แตกต่างกันนั้น เป็นเรื่องที่ควรได้รับการวิเคราะห์เพิ่มเติมว่าเพราะอะไรนักศึกษาจึงมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงสร้างและการทำงานของอาเซียนที่แตกต่างกันในมิติความร่วมมือต่างๆ สำหรับข้อที่ 5 การที่นักศึกษาส่วนใหญ่ตอบถูกอาจเป็นเพราะนักศึกษาไม่เคยเห็นและไม่เคยได้ยินเรื่องกองกำลังทหารอาเซียน หรืออาจเป็นเพราะคิดว่าความร่วมมือในระดับสูงทางการทหารและความมั่นคงนั้นเป็นเรื่องยากที่จะเกิดขึ้นได้ในอาเซียน ในขณะที่ข้อที่ 6 ที่ถึงแม้นักศึกษาอาจไม่เคยได้ยินเกี่ยวกับความร่วมมือในรูปแบบธนาคารกลางอาเซียน แต่ก็เห็นความร่วมมือที่ดูเป็นไปได้สำหรับภูมิภาคอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประชาสัมพันธ์เรื่องประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่ดูเหมือนจะล้าหน้าการประชาสัมพันธ์เรื่องประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน และประชาคมสังคมวัฒนธรรมอาเซียนไปมาก

กฎบัตรอาเซียน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างมากในช่วงปี 2550-2551 จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาส่วนใหญ่ “รู้” ว่ากฎบัตรอาเซียนคืออะไร แต่รายละเอียดของกฎบัตรอาเซียนนั้นไม่เป็นที่แพร่หลายมากเท่ากับคำจำกัดความและคำอธิบายพื้นฐาน และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาเพียงร้อยละ 31.6 ตอบถูกว่า กฎบัตรอาเซียนไม่ได้กำหนดให้มีรัฐมนตรีต่างประเทศประจำอาเซียน อย่างไรก็ตาม คำตอบของข้อนี้ก็จะขัดกับคำตอบของข้อที่ 5 ที่ถามเกี่ยวกับกองกำลังทหารอาเซียน หากความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคงในระดับสูงดูเป็นเรื่องยากสำหรับประเทศสมาชิกอาเซียน นักศึกษาน่าจะตอบว่า ภายใต้องค์การอาเซียนนั้น ไม่มีทั้งกองกำลังทหารอาเซียนและไม่มีรัฐมนตรีต่างประเทศประจำอาเซียน เพราะเป็นการขัดต่อแนวทางอาเซียน (ASEAN Way)

คำถามข้อที่ 10 เป็นคำถามที่วัดความมีประสิทธิภาพในการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้กับนักศึกษาถึงโอกาสการทำงานในประเทศอาเซียน โดยให้นักศึกษาตอบว่าแรงงานฝีมือในสาขาอาชีพใดบ้างที่สามารถไปทำงานในประชาคมอาเซียนได้อย่างเสรีในปี ค.ศ. 2015 ซึ่งในแบบสอบถามได้ให้ แพทย์ วิศวกร ทนายความ ครู/อาจารย์ โดยร้อยละ 87-88 ของนักศึกษาตอบถูกว่า แพทย์และวิศวกรสามารถไปทำงานในประชาคมอาเซียนได้อย่างเสรีในปี 2558 แต่มีเพียงร้อยละ 46 และ 37.8 ที่ตอบถูกว่า ทนายความและครู/อาจารย์ ไม่สามารถไปทำงานในประชาคมอาเซียนได้อย่างเสรีในปี 2558 ตามลำดับ คำตอบที่ได้ในข้อนี้ สะท้อนว่า นักศึกษามองว่าทนายความและครู/อาจารย์ เป็นแรงงานฝีมือ ที่น่าจะได้รับประโยชน์จากการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนและการเปิดเสรีทางการค้า การบริการ และการลงทุน

คำถามข้อที่ 13 ให้นักศึกษาตอบว่า เสาหลักของประชาคมอาเซียนประกอบด้วยความร่วมมือด้านใดบ้าง นักศึกษาร้อยละ 92.5 ตอบถูกว่าประชาคมเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในเสาหลัก ในขณะที่ร้อยละ 85.6 และ 76.8 ตอบถูกเมื่อถามว่าประชาคมสังคมวัฒนธรรมและประชาคมการเมืองและความมั่นคงเป็นเสาหลักหรือไม่ ผู้วิจัยได้ใส่ ประชาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อทดสอบความรู้ ซึ่งมีเพียงร้อยละ 32.5 ที่รู้ว่าไม่มีประชาคมนี้ใน 3 เสาหลักของประชาคมอาเซียน

คำถามข้อที่ 11, 12 และ 15 ถามถึงการทำงานของอาเซียนที่ได้ปรากฏอยู่ในข่าวอยู่เสมอ ทำให้นักศึกษาที่ได้ติดตามข่าวสารอยู่บ้างได้มีโอกาสรับทราบ ซึ่งพบว่ามากกว่าร้อยละ 75 ของนักศึกษาสามารถตอบได้ถูกต้อง สำหรับคำถามข้อที่ 14 ที่ถามข้อเท็จเบื้องต้นเกี่ยวกับอาเซียนที่นักศึกษาคอร์ส มีนักศึกษาตอบถูกไม่มาก เช่นคำถามอื่นๆ ในหมวดนี้ แสดงว่ายังมีนักศึกษบางส่วนที่แม้จะมีความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับอาเซียน แต่ยังคงขาดความสนใจที่จะหาความชัดเจนสำหรับความรู้ที่ไม่มีผลกระทบต่อตนเอง

นักศึกษาร้อยละ 43.6 ตอบคำถามได้ถูกต้องตั้งแต่ 15 ข้อขึ้นไป ซึ่งเป็นการตอบถูกเกินกว่าร้อยละ 70 หรือมีนักศึกษามากกว่าครึ่งหนึ่งที่ตอบถูกน้อยกว่าร้อยละ 70 และมีเพียงร้อยละ 17 ที่ตอบได้ถูกเกินกว่าร้อยละ 80 โดยสรุป ระดับความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนอย่างกว้างๆ ในเรื่องที่มีการประชาสัมพันธ์โดยหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน มหาวิทยาลัย และสื่อต่างๆ ยังมีส่วนน้อยที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนทั้งทางกว้างและทางลึก

ผลจากการตอบคำถามได้ถูกนำไปสร้างเป็นคะแนนมาตรฐานวัดความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาแต่ละคนตามวิธีที่ระบุไว้ในบทที่ 3 ซึ่งจะนำคะแนนนี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ ทักษะ และความมุ่งมั่น และในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาต่อไป

ตารางที่ 5.9 การกระจายของนักศึกษาในความรู้เกี่ยวกับอาเซียน

ระดับความรู้เกี่ยวกับอาเซียน	ร้อยละ ($n = 1993$)	ร้อยละสะสม
จำนวนข้อที่ตอบถูก (จากทั้งหมด 21 ข้อ)		
4 - 10 ข้อ (ต่ำกว่า 50%)	10.1	10.1
11 - 12 ข้อ (50% - 60%)	17.9	28.0
13 - 14 ข้อ (60% - 70%)	28.4	56.4
15 - 16 ข้อ (70% - 80%)	26.4	82.8
17 - 21 ข้อ (สูงกว่า 80%)	17.2	100.0
$\bar{X} = 14.30$ $S = 2.738$		
คะแนนความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (ปรับน้ำหนักตามความยากง่าย)		
2.11 - 10.50 คะแนน	26.5	26.5
10.51 - 12.60 คะแนน	29.0	55.5
12.61 - 14.70 คะแนน	22.0	77.5
14.71 - 21.00 คะแนน	22.5	100.0
$\bar{X} = 12.499$ $S = 3.040$		

ตารางที่ 5.10 แสดงผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของกลุ่มนักศึกษาที่มีความแตกต่างกันในคุณลักษณะส่วนบุคคล การศึกษา โอกาสในการเรียนรู้ และการได้รับข่าวสารอาเซียน การวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า นักศึกษาชายและหญิงมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนไม่แตกต่างกัน นักศึกษากลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมแตกต่างกันมีระดับความรู้ความเข้าใจแตกต่างกัน โดยพบว่ากลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงกลับมีค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนต่ำกว่า ทั้งนี้ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะนักศึกษาในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้เรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนน้อยที่สุดและโดยเฉลี่ยมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนต่ำกว่าระดับเฉลี่ยของนักศึกษาทั้งหมดในกลุ่มตัวอย่าง เป็นกลุ่มที่มีค่าเฉลี่ยคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงกว่ากลุ่มอื่นๆ ทั้งหมด

นักศึกษากลุ่มที่รับข่าวสารอาเซียนจากมหาวิทยาลัย โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร และสื่อสิ่งพิมพ์ต่างๆ อินเทอร์เน็ต และการเข้าร่วมในการประชุม สัมมนา การบรรยาย และการเสวนาต่างๆ จะมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนสูงกว่ากลุ่มที่ไม่รับข่าวสารจากแหล่งนั้นๆ เช่นเดียวกับการได้เรียนวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนในระดับมหาวิทยาลัย กลุ่มที่เรียนหลายวิชาจะมีระดับความรู้สูงกว่ากลุ่มที่เรียนน้อยกว่าหรือไม่เคยเรียนเลยอย่างมีนัยสำคัญ

นักศึกษาในชั้นปีที่ต่างกัน ซึ่งบ่งบอกถึงระดับทักษะ ความรู้และประสบการณ์ที่ต่างกัน มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนแตกต่างกัน แต่ในแนวโน้มที่มีขึ้นเส้นตรง โดยพบว่าโดยเฉลี่ยแล้ว ความรู้ในกลุ่มนักศึกษาปีที่ 1 อยู่ในระดับที่สูง แล้วลดลงไปในกลุ่มนักศึกษาปีที่ 2 จากนั้นค่อยๆ เพิ่มขึ้นในกลุ่มปีที่ 3 และ 4 ตามลำดับ และลดลงอีกในกลุ่มชั้นปีที่ 5 ซึ่งกรณีที่ความรู้กลุ่มชั้นปีที่ 5 ต่ำกว่าชั้นปีอื่นๆ ทั้งหมดนั้น ก็เนื่องมาจากร้อยละ 75 ของนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ในกลุ่มตัวอย่างนี้เป็นนักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ ซึ่งได้พบมาแล้วว่าเป็นกลุ่มที่ได้เรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนมาน้อยกว่ากลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ

ในด้านที่ตั้งของมหาวิทยาลัย พบว่านักศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนสูงกว่านักศึกษาในกรุงเทพฯ ปริมณฑล และในภาคตะวันออกเฉียงใต้มียุทธศาสตร์ แต่นักศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่อยู่ใกล้ชายแดน สปป.ลาว เป็นกลุ่มที่ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนต่ำที่สุด และแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญกับนักศึกษาในพื้นที่ใกล้ชายแดนมาเลเซียซึ่งเป็นกลุ่มที่มีคะแนนความรู้เฉลี่ยสูงที่สุด

การเปรียบเทียบการประเมินตนเองกับคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนที่วัดด้วยแบบสอบถามของการวิจัยนี้ พบว่ามีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ กลุ่มที่ประเมินตนเองว่ามีความรู้ดีมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่ประเมินตนเองว่ามีความรู้น้อยกว่าลดหลั่นกันไปตามลำดับ

ตารางที่ 5.10 ความแตกต่างของคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษาต่างกลุ่ม

ตัวแปรจำแนกกลุ่ม		<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>	สถิติทดสอบ และผลจาก Multiple Comparison Analysis
เพศ	ชาย	732	12.474	3.124	$t(1958) = -0.579 \quad P > .05$
	หญิง	1228	12.556	2.989	
GPA	1.00 – 2.99	949	12.647	3.411	$t(1964.0) = -6.466 \quad P < .05$
	3.00 – 4.00	1023	12.317	2.940	
แหล่งที่นักศึกษาได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียน:					
โรงเรียน	ใช่	453	12.493	3.342	$t(672.9) = -0.154 \quad P > .05$
	ไม่ใช่	1521	12.519	2.935	
มหาวิทยาลัย	ใช่	1528	12.643	2.995	$t(1971) = 3.432 \quad P < .05$
	ไม่ใช่	445	12.085	3.112	
โทรทัศน์	ใช่	1712	12.581	3.013	$t(1972) = 2.504 \quad P < .05$
	ไม่ใช่	262	12.077	3.133	
วิทยุ	ใช่	538	12.360	3.098	$t(1972) = -1.382 \quad P > .05$
	ไม่ใช่	1436	12.571	3.007	
หนังสือพิมพ์ นิตยสาร	ใช่	1079	12.784	3.056	$t(1972) = 4.365 \quad P < .05$
	ไม่ใช่	895	12.188	2.974	
อินเทอร์เน็ต	ใช่	1618	12.679	3.005	$t(1972) = 5.180 \quad P < .05$
	ไม่ใช่	356	11.765	3.050	
การประชุม สัมมนา เสวนา	ใช่	491	13.366	3.200	$t(778.3) = 6.954 \quad P < .05$
	ไม่ใช่	1483	12.232	2.922	
การประเมินตนเองเรื่องความรู้เกี่ยวกับอาเซียน					Welch (3, 171.8) = 16.53 $P < .05$
1	น้อยมาก	025	11.881	2.455	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 3, 4
2	น้อย	689	12.109	2.885	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 3, 4
3	ปานกลาง	1017	12.850	3.159	สูงกว่ากลุ่มที่ 1, 2 ต่ำกว่ากลุ่มที่ 4
4	มาก	40	14.254	3.163	สูงกว่าทุกกลุ่ม
รวม		1951	12.515	3.0315	

ตารางที่ 5.10 ความแตกต่างของคะแนนความรู้เกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษาต่างกลุ่ม (ต่อ)

ตัวแปรจำแนกกลุ่ม	<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>	สถิติทดสอบ และผลจาก <i>Multiple Comparison Analysis</i>
กลุ่มสาขาวิชา				Welch (4, 898.1) = 21.49 $P < .05$
1 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา	504	11.863	2.647	น้อยกว่ากลุ่มที่ 3, 5
2 วิทยาศาสตร์การแพทย์	398	12.277	2.733	น้อยกว่ากลุ่มที่ 5
3 ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรม การศึกษา	495	12.565	3.041	น้อยกว่ากลุ่มที่ 5
4 เศรษฐศาสตร์ การเงิน การบริหารธุรกิจ	305	12.253	2.994	น้อยกว่ากลุ่มที่ 5
5 รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์	290	14.056	3.667	สูงกว่าทุกกลุ่ม
รวม	1992	12.493	3.052	
ชั้นปีที่ศึกษา				Welch (2, 418.1) = 3.401 $P < .05$
1 ปีที่ 1	372	12.647	3.411	สูงกว่ากลุ่มที่ 5
2 ปีที่ 2	481	12.317	2.940	
3 ปีที่ 3	640	12.608	3.100	สูงกว่ากลุ่มที่ 5
4 ปีที่ 4	385	12.640	2.711	สูงกว่ากลุ่มที่ 5
5 ปีที่ 5 ขึ้นไป	80	11.643	2.509	น้อยกว่ากลุ่มที่ 1, 3, 4
รวม	1958	12.504	3.047	
จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่ได้เคยเรียนมา				Welch (2, 288.0) = 36.67 $P < .05$
1 0 วิชา	1300	12.132	2.881	น้อยกว่าทุกกลุ่ม
2 1 – 2 วิชา	469	13.251	3.168	น้อยกว่ากลุ่มที่ 3, สูงกว่ากลุ่มที่ 1
3 3 – 7 วิชา	116	14.060	3.411	สูงกว่าทุกกลุ่ม
รวม	1885	12.523	3.064	
ภูมิภาค				$F (4, 1987) = 4.604$ $P < .05$
1 กรุงเทพฯ และปริมณฑล	1015	12.331	3.018	น้อยกว่ากลุ่ม 5
2 ภาคตะวันออก	117	11.985	2.864	น้อยกว่ากลุ่ม 5
3 ภาคเหนือ	316	12.461	3.073	
4 ภาคใต้	203	12.919	2.913	
5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	341	12.962	3.144	สูงกว่ากลุ่มที่ 1, 2
รวม	1992	12.493	3.052	
การอยู่ใกล้/ไกลชายแดน				$F (4, 1987) = 2.763$ $P < .05$
1 ห่างจากชายแดน	1476	12.510	3.009	
2 ใกล้ชายแดนกัมพูชา	117	11.985	2.864	
3 ใกล้ชายแดนเมียนมาร์	249	12.653	3.161	
4 ใกล้ชายแดนมาเลเซีย	105	12.968	3.169	สูงกว่ากลุ่มที่ 5 ($P < .10$)
5 ใกล้ชายแดน สปป.ลาว	45	11.536	3.267	น้อยกว่ากลุ่มที่ 4 ($P < .10$)
รวม	1992	12.493	3.052	

ทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อการอาเขียนและประเทศสมาชิกอาเขียนในปัจจุบัน

งานวิจัยนี้วัดทัศนคติของนักศึกษาต่อองค์การอาเขียนและประเทศสมาชิกอาเขียนในปัจจุบันจากความคิดเห็นของนักศึกษาต่อข้อความและคำถามจำนวน 22 ข้อ (ใน 14 ข้อใหญ่)

ตารางที่ 5.11 สรุปผลการสำรวจทัศนคติที่นักศึกษามีต่ออาเขียนและประเทศสมาชิกอาเขียนในปัจจุบัน โดยจะเห็นว่านักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีต่อการรวมกลุ่มอาเขียน และเห็นว่าความร่วมมือในมิติต่างๆ ประสบผลสำเร็จและประเทศไทยได้รับประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความร่วมมือทางเศรษฐกิจ ที่ร้อยละ 38 ของนักศึกษาเห็นว่าอาเขียนประสบความสำเร็จอย่างมาก และร้อยละ 52 ของนักศึกษาเห็นว่าประสบความสำเร็จในระดับปานกลาง อย่างไรก็ตาม ประมาณร้อยละ 33 ของนักศึกษามองว่าความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคงนั้นไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งจากการทำการสนทนากลุ่มย่อย พบว่านักศึกษาส่วนใหญ่ยังไม่ทราบถึงรายละเอียดของความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคงในอาเขียน และยังไม่เห็นความร่วมมือที่เป็นรูปธรรม ซึ่งต่างจากความร่วมมือทางเศรษฐกิจที่ได้รับการประชาสัมพันธ์อย่างมาก และนักศึกษาเองก็สามารถเชื่อมโยงประโยชน์ที่จะได้รับเข้ากับชีวิตประจำวันของตนได้ง่ายกว่า หรือความร่วมมือทางสังคมและวัฒนธรรมที่เมื่อได้อธิบายเพิ่มเติมให้นักศึกษาในการสนทนากลุ่มย่อยได้ทราบ นักศึกษาก็เห็นว่ามีความสำเร็จดีและตนเองและประเทศไทยได้ประโยชน์

ส่วนต่อมา (ข้อ 3 – ข้อ 7) ถามถึงความสำคัญของความรู้เกี่ยวกับอาเขียน และการเตรียมความพร้อมให้กับเยาวชนไทยในการเข้าสู่ประชาคมอาเขียน ได้ถามถึงความจำเป็นที่จะให้วิชาเกี่ยวกับอาเขียนเป็นวิชาบังคับในระดับอุดมศึกษา ซึ่งร้อยละ 33.7 ของนักศึกษาเห็นว่าจำเป็นมาก ร้อยละ 47.2 เห็นว่าจำเป็นปานกลาง ในขณะที่ร้อยละ 19.1 เห็นว่าไม่ค่อยจำเป็น โดยนักศึกษากลุ่มใหญ่มองว่าความรู้ในเรื่องเศรษฐกิจ การค้า กฎหมายของประเทศสมาชิก และบทบาทและกลไกขององค์การอาเขียนและประชาคมอาเขียน มีความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ แต่โดยรวมแล้ว นักศึกษาเห็นว่าเรื่องอื่นๆ ที่ใส่ไว้ในแบบสอบถาม (ภาษาของประเทศสมาชิกอาเขียน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศสมาชิก และการเมือง ความมั่นคง นโยบายต่างประเทศของประเทศสมาชิก) มีความสำคัญเช่นเดียวกัน

ผลที่ได้จากแบบสำรวจส่วนนี้ตรงกับข้อสรุปจากการสนทนากลุ่มย่อยที่นักศึกษามองว่า หากต้องการให้ประชาคมอาเขียนเข้มแข็งและให้นักศึกษาได้รับประโยชน์จากการที่ประเทศไทยเป็นสมาชิกองค์การอาเขียน ในส่วนของการศึกษา จำเป็นต้องมีการให้ความรู้ในเรื่องดังกล่าวให้มากยิ่งขึ้น แต่การศึกษาแบบทางการ (formal education) อย่างเดียวอาจไม่บรรลุผลเนื่องจากนักศึกษายังไม่มีโอกาสได้ใช้ความรู้เหล่านี้ นักศึกษามองว่าการแลกเปลี่ยนหรือกิจกรรมเชิงสนทนากาที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ลงประยุกต์ใช้ทักษะทางภาษาและความรู้ที่มี จะทำให้องค์ความรู้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและทำให้เกิดความสนใจในเรื่องอาเขียนมากยิ่งขึ้น

ตารางที่ 5.11 ทศนคติ ความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียน

ข้อ	ท่านคิดว่า	การกระจายร้อยละ (n = 1981)				สถิติพรรณนา	
		มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก	$\bar{X}$	S
		4	3	2	1		
1	องค์การอาเซียนประสบความสำเร็จด้านความร่วมมือ						
	1.1 ทางเศรษฐกิจ	38.0	52.1	8.2	1.7	3.26	.679
	1.2 ทางการเมืองและความมั่นคง	14.2	54.8	26.4	4.6	2.79	.737
	1.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม	25.2	55.5	16.4	2.9	3.03	.729
2	ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากความร่วมมืออาเซียน						
	2.1 ทางเศรษฐกิจ	40.5	47.9	9.9	1.8	3.27	.708
	2.2 ทางการเมืองและความมั่นคง	17.1	49.3	27.8	5.8	2.78	.795
	2.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม	25.2	52.9	18.3	3.6	3.00	.762
3	คนไทยโดยทั่วไปมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียน	9.5	31.6	43.1	15.9	2.35	.856
4	การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับอาเซียน	19.3	46.8	27.5	6.4	2.79	.826
5	การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับอาเซียน	24.2	49.5	21.9	4.3	2.94	.794
6	วิชาเกี่ยวกับอาเซียนควรเป็นวิชาบังคับในระดับอุดมศึกษาเพียงใด?	33.7	47.2	15.5	3.6	3.11	.789
7	สำหรับท่าน ความรู้ในเรื่องต่อไปนี้มีความสำคัญเพียงใด?						
	7.1 ภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน	36.1	36.9	20.4	6.6	3.02	.910
	7.2 ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศสมาชิก	22.9	50.4	22.1	4.6	2.92	7.92
	7.3 เศรษฐกิจ การค้า กฎหมายของประเทศสมาชิก	38.9	38.4	18.6	4.0	3.12	.850
	7.4 การเมือง ความมั่นคง นโยบายต่างประเทศของประเทศสมาชิก	29.9	41.6	23.4	5.1	2.96	.858
	7.5 บทบาทและกลไกขององค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียน	33.0	44.0	19.1	3.9	3.06	.821
8	ท่านประสงค์จะทำงานร่วมกับประชาชนจากประเทศสมาชิกอื่นๆ	36.3	53.1	8.6	2.0	3.24	.686
9	ท่านประสงค์จะไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ	33.7	48.8	14.0	3.5	3.13	.775
10	ท่านไว้วางใจประชาชนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ	14.5	57.8	23.3	4.3	2.83	.722
11	เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนประสบภัยพิบัติ ท่านเต็มใจช่วยเหลือ	46.8	45.8	6.5	0.8	3.39	.645
12	ท่านสนับสนุนการก่อตั้งประชาคมอาเซียน	33.8	51.8	12.0	2.4	3.17	.724
13	ประเทศสมาชิกอาเซียนมีอัตลักษณ์ร่วมกัน	26.1	52.5	16.7	4.6	3.00	.784
14	ท่านมองว่าตนเองเป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียนเพียงใด?	19.9	57.7	18.5	3.9	2.94	.732

คำถามอีกส่วนหนึ่ง (ข้อ 8 – ข้อ 14) ถามถึงความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของอาเซียน และความต้องการติดต่อสัมพันธ์ด้านต่างๆ กับประชาชนในประเทศสมาชิกอื่นๆ มากกว่าร้อยละ 70 ของนักศึกษาตอบว่าประสงค์จะไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ โดยร้อยละ 33 ตอบว่าต้องการอย่างมาก และมีสัดส่วนที่มากกว่านั้นประสงค์จะทำงานร่วมกับประชาชนจากประเทศสมาชิกอื่นๆ

จากการสนทนากลุ่มย่อย ได้พบว่าการมีปฏิสัมพันธ์กับคนชาติอื่นๆ ในอาเซียนในวาระและสถานที่ต่างๆ ส่งผลต่อการตอบคำถามในส่วนนี้ โดยพบว่า นักศึกษาคณะวิศวกรรมศาสตร์ที่ได้ฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรมและได้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้แรงงานจากประเทศเพื่อนบ้าน มีทัศนคติที่ไม่ดีนักต่อคนชาติอื่นๆ ในอาเซียนและต่อการเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนโดยรวม เมื่อเทียบกับนักศึกษาคณะเศรษฐศาสตร์ที่ได้ฝึกงานในธนาคารเพื่อการลงทุน หรือบริษัทต่างประเทศ จึงอาจกล่าวได้ว่านักศึกษาที่มีปฏิสัมพันธ์เชิงบวก (positive interaction) กับคนชาติอื่นๆ ในอาเซียน ไม่ว่าจะเป็นการร่วมกิจกรรมในโครงการแลกเปลี่ยน หรือการร่วมงาน จะมีทัศนคติที่ดีต่ออาเซียนและมีความประสงค์จะทำงานร่วมกับคนชาติอื่นๆ ในอนาคต

คำถามข้อที่ 10 ถามว่า นักศึกษามีความไว้วางใจประชาชนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ มากน้อยเพียงใด มีเพียงร้อยละ 14.5 ที่ตอบว่ามีความไว้วางใจอย่างมาก และร้อยละ 57.8 ตอบว่าปานกลาง ซึ่งคำถามข้อนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาในส่วนของเนื้อหาและการมีปฏิสัมพันธ์กับคนชาติอื่นๆ นักเรียนนักศึกษาไทยได้ซึมซับความรู้เกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านการศึกษาเรื่องสงคราม การสู้รบ ความขัดแย้ง และปัญหาระหว่างประเทศ มากกว่าที่จะได้รับความรู้ในด้านความร่วมมือ ดังนั้น ความรู้ดั้งเดิมส่วนหนึ่งของนักศึกษาที่ได้รับมาจากระบบการศึกษาจะเป็นเชิงลบ ประกอบกับเหตุการณ์ในยุคปัจจุบันที่นักศึกษารับรู้ด้วยตัวเอง และการที่นักศึกษายังไม่เห็นความเชื่อมโยงระหว่างตนเองกับประชาคมอาเซียนอย่างชัดเจน ทำให้นักศึกษายังไม่ค่อยมีความไว้วางใจประชาชนจากประเทศสมาชิกอื่นๆ

คำถามข้อที่ 11 ถามว่า เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนประสบภัยพิบัติ ท่านเต็มใจช่วยเหลือมากน้อยเพียงใด กว่าร้อยละ 90 เต็มใจ ในจำนวนนี้ ประมาณครึ่งหนึ่งตอบว่าเต็มใจมาก ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้ว่านักศึกษาอาจไม่มีความไว้วางใจประชาชนจากประเทศสมาชิกอื่นๆ มากนัก ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับการทำงานหรือการอยู่ร่วมกันในลักษณะที่ต้องมีการแข่งขัน แต่เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ประสบความลำบาก นักศึกษาเกือบทั้งหมดเต็มใจที่จะให้ความช่วยเหลือ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่ายินดีที่อย่างน้อยในหมู่นักศึกษา เราได้เห็นสังคมอย่างที่อาเซียนอยากให้เป็น นั่นคือ สังคมที่ห่วงใยและแบ่งปันซึ่งกันและกัน (A Caring and Sharing Community) ตามระบุไว้ใน Cebu Declaration ในปี 2550 (ASEAN 2007)

คำถามข้อที่ 12 นั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อยืนยันถึงทัศนคติที่นักศึกษามีต่อประชาคมอาเซียน โดยร้อยละ 33.8 ของนักศึกษาตอบว่าสนับสนุนการก่อตั้งประชาคมอาเซียนอย่างมาก และร้อยละ 52.6 ตอบว่าสนับสนุน ซึ่งจาก

การสนทนากลุ่มย่อย นักศึกษาส่วนใหญ่เห็นประโยชน์ของประชาคมอาเซียน และไม่เห็นถึงผลเสียของประชาคมอาเซียน ทั้งนี้ การประชาสัมพันธ์โดยทุกภาคส่วน จะเน้นถึงประโยชน์ที่คนไทยจะได้รับ หากมีการเตรียมความพร้อมที่เหมาะสม ดังนั้น นักศึกษามองการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนว่าเป็นเรื่องท้าทายมากกว่าจะเป็นอุปสรรคหรือปัญหาที่ตนต้องประสบในอนาคต จึงมีทัศนคติที่ค่อนข้างดีต่อประชาคมอาเซียน

คำถามข้อที่ 13 ต้องการทราบว่านักศึกษามีทัศนคติอย่างไรต่อ “อัตลักษณ์” ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่นักวิชาการและผู้กำหนดนโยบายหลายท่านคิดว่าเป็นสิ่งจำเป็นต่อความสำเร็จของการรวมกลุ่มในระดับภูมิภาค นักศึกษาร้อยละ 26.1 มองว่าประเทศสมาชิกอาเซียนมีอัตลักษณ์ร่วมกันอย่างมาก ร้อยละ 53.4 ตอบว่ามีในระดับปานกลาง ร้อยละ 16.7 และร้อยละ 4.3 ตอบว่ามีน้อย และมีน้อยมาก ตามลำดับ

จากการสนทนากลุ่มย่อย นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่สามารถให้คำจำกัดความของคำว่า “อัตลักษณ์” ที่ชัดเจนได้ โดยผู้วิจัยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า อัตลักษณ์นั้นมี 2 ประเภทหลักๆ คือ อัตลักษณ์ทางเชื้อชาติ ศาสนา ที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสามารถบอกได้ว่าตนเองอยู่กลุ่มใด และอัตลักษณ์แบบพลเมือง (civic identity) ที่เกิดขึ้นจากการที่คนมาอยู่ร่วมกันและมีเป้าหมายและแนวทางปฏิบัติเหมือนกัน โดยอัตลักษณ์แบบที่สองนี้ไม่จำกัดเชื้อชาติ ศาสนา นักศึกษาในการสนทนากลุ่มย่อยมองว่าในขณะนี้ ถึงแม้อัตลักษณ์ของอาเซียนจะยังไม่ชัดเจน แต่ก็มีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นได้ แต่ต้องใช้เวลาและต้องมีโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม เพื่อที่จะรู้สึกว่าเป็นหนึ่งในสมาชิกประชาคมอาเซียน

คำถามข้อสุดท้ายถามเกี่ยวกับนักศึกษาเองว่ารู้สึกว่าเป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียนมากน้อยเพียงใด ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่ามีเพียงร้อยละ 19.9 ที่ตอบว่ารู้สึกมาก ส่วนใหญ่คือ ร้อยละ 58.2 ตอบว่ารู้สึกปานกลาง มีเพียงร้อยละ 18.2 ที่ตอบว่ารู้สึกน้อย และร้อยละ 3.7 ที่ตอบว่ารู้สึกน้อยมาก

คำถามนี้ได้ถูกนำไปถามนักศึกษาในการสนทนากลุ่มย่อยที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ ซึ่งอยู่ใกล้กับชายแดนมาเลเซีย นักศึกษาส่วนใหญ่เคยไปมาเลเซีย แต่ไม่บ่อยนักเพราะค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง ส่วนกลุ่มที่ไม่เคยไป ส่วนใหญ่ก็มีเพื่อนนักศึกษาแลกเปลี่ยนจากประเทศเพื่อนบ้านหรือมีคนรู้จักจากประเทศในอาเซียน นอกจากนั้น ในหาดใหญ่มีชาวต่างชาติ โดยเฉพาะชาวมลายูที่มีเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และขนบธรรมเนียมเดียวกัน มาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก นักศึกษาจึงมีปฏิสัมพันธ์กับคนจากประเทศอื่นๆ มากกว่านักศึกษาที่อยู่ในมหาวิทยาลัยที่ไม่อยู่ใกล้ชายแดน และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนชาติอื่นๆ นี้เอง ทำให้นักศึกษามองตนเองว่าอยู่ท่ามกลางสังคม วัฒนธรรมที่หลากหลาย นักศึกษาเหล่านี้จะมีความเป็น “นานาชาติ” มากกว่านักศึกษาที่ไม่อยู่ใกล้ชายแดน ในการสนทนากลุ่มย่อยที่จัดขึ้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งถึงแม้จะอยู่ห่างไกลชายแดน และประมาณร้อยละ 80 ของนักศึกษาที่มาร่วมการสนทนาไม่เคยไป สปป.ลาว แต่ทุกคนตอบว่ารู้สึกว่าเป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียนค่อนข้างมาก เมื่อถามถึงเหตุผล หลายคนตอบว่า อยู่ใน

ประเทศไทยก็เหมือนอยู่ประเทศลาว เพราะผู้คน ภาษา อาหาร การเป็นอยู่เหมือนกัน ส่วนผู้ที่เคยไปสปป.ลาวมาแล้วตอบว่า ไปประเทศลาวก็เหมือนอยู่ประเทศไทย ด้วยเหตุผลเดียวกัน เนื่องจากในกลุ่มนักศึกษาที่เข้าร่วมการสนทนากลุ่มย่อยทั้งสองครั้งนี้มีส่วนหนึ่งที่ได้มีประสบการณ์เดินทางไปประเทศเพื่อนบ้าน และได้เคยเข้าร่วมในโครงการแลกเปลี่ยน หรือในกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ได้มีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาและประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านและประเทศสมาชิกอื่นๆ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมที่กว้างขึ้นคงจะได้ถูกถ่ายทอดไปยังผู้อื่นที่ร่วมในการสนทนาด้วย จึงพบว่า ในวงสนทนากลุ่มย่อย มีสัดส่วนของผู้ที่มีความรู้สึกเป็นพลเมืองประชาคมอาเซียนสูงกว่าที่พบในการสำรวจข้อมูลจากนักศึกษาทุกๆ ไปมาก เห็นชัดว่ากิจกรรมในลักษณะนี้มีผลต่อการปรับเปลี่ยนทัศนคติและวิถีคิดไปสู่การเป็นสมาชิกประชาคมอย่างมีประสิทธิภาพทีเดียว

คะแนนความเห็นทั้ง 22 ข้อของนักศึกษากลุ่มตัวอย่างนี้ถูกนำไปทำการวิเคราะห์ปัจจัยเพื่อสร้างมาตรวัดทัศนคติ ผลการวิเคราะห์รอบแรก ได้ปัจจัยร่วม 4 ปัจจัย ที่เมื่อพิจารณาเนื้อหาของข้อย่อยที่รวมกันอยู่ในปัจจัยได้กำหนดชื่อปัจจัยที่สะท้อนทัศนคติต่ออาเซียนใน 4 ด้านด้วยกัน คือ

1. ทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (ATT1: ASEAN Knowledge) ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความเห็นในข้อ 7.1 - ข้อ 7.5 รวมข้อย่อยทั้งหมด 5 ข้อ
2. ทัศนคติต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม (ATT2: Identity & “We feeling”) ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความเห็นในข้อ 6 และข้อ 8 – ข้อ 14 รวมข้อย่อยทั้งหมด 5 ข้อ
3. ทัศนคติต่อบทบาทและคุณประโยชน์ของอาเซียน (ATT3: ASEAN’s Role & Benefits) ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความเห็นในข้อ 1.1 - ข้อ 2.3 รวมข้อย่อยทั้งหมด 6 ข้อ
4. ทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทย (ATT4: ASEAN Education) ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความเห็นในข้อ 3 – ข้อ 5 รวมข้อย่อยทั้งหมด 3 ข้อ

ตารางที่ 5.12 สรุปทัศนคติของนักศึกษาที่มีต่อมิติต่างๆ อาเซียนและการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน

ค่าคะแนนปัจจัยที่คำนวณได้ ชี้ว่านักศึกษามีทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน ต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม และต่อบทบาทและคุณประโยชน์ของอาเซียน ในระดับปานกลาง และมีทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทย ในระดับปานกลางค่อนข้างไม่ดี (ตารางที่ 5.12) เมื่อรวมคะแนน (ปรับน้ำหนัก) ของทัศนคติในทั้ง 4 มิติดังนี้ขึ้นคะแนนทัศนคติโดยรวม พบว่า โดยเฉลี่ย นักศึกษามีทัศนคติระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.96$ จากคะแนนสูงสุด 4.00) โดยพบว่า ร้อยละ 8.6 ของนักศึกษามีทัศนคติโดยรวมที่ดีมากต่ออาเซียน ร้อยละ 76.5 มีทัศนคติในระดับดีปานกลาง มีเพียงร้อยละ 15 ที่มีทัศนคติที่ไม่ดีต่ออาเซียน เมื่อพิจารณาแต่ละมิติ พบว่า นักศึกษามีทัศนคติในด้านอัตลักษณ์และความรู้สึกร่วมสูงกว่ามิติอื่นๆ และมีทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทยในระดับที่ต่ำกว่ามิติอื่นๆ

ตารางที่ 5.12 ทักษะคตินักศึกษาต่อมิติต่างๆ ของการร่วมเป็นประชาคมอาเซียน

ปัจจัย	ทักษะคตินักศึกษาต่อมิติต่างๆ ของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน	การกระจายร้อยละ (n = 1973)				สถิติพรรณนา	
		ดีมาก	ปานกลาง	ไม่ดี	ไม่ดี มากๆ	$\bar{X}$	S
		3.51-4.00	2.51-3.50	1.51-2.50	1.00-1.50		
ATT1	ทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน	28.9	48.2	19.4	3.5	3.02	.712
ATT2	ทัศนคติต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม	18.1	68.3	10.4	3.2	3.09	.495
ATT3	ทัศนคติต่อบทบาทและคุณประโยชน์ของอาเซียน	14.1	67.3	16.4	2.2	3.02	.526
ATT4	ทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมของไทย	10.3	54.2	30.9	4.6	2.71	.667
ATTITUDE	ทัศนคติโดยรวมต่ออาเซียน	8.6	76.5	14.2	0.7	2.96	.432

ตารางที่ 15.3 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติโดยรวมของกลุ่มนักศึกษาที่มีความแตกต่างกันในคุณลักษณะส่วนบุคคล การศึกษา โอกาสในการเรียนรู้ และการได้รับข่าวสารอาเซียน การวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า นักศึกษาชายและหญิงมีทัศนคติต่ออาเซียนไม่แตกต่างกัน และเช่นเดียวกับที่พบในเรื่องคะแนนความรู้ความเข้าใจ นักศึกษาที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงมีทัศนคติต่อนักศึกษากลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมต่ำ

การเปรียบเทียบไม่พบว่านักศึกษาที่เรียนต่างกลุ่มสาขาวิชา กัน เรียนอยู่ในชั้นปีที่ต่างกัน หรือได้เรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนมาไม่เท่ากัน มีทัศนคติต่ออาเซียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ แต่พบว่า กลุ่มนักศึกษาในต่างภูมิภาค และอยู่ในพื้นที่ที่ใกล้หรือไกลชายแดนต่างกันมีคะแนนทัศนคติเฉลี่ยแตกต่างกัน โดยพบว่า นักศึกษาในภาคตะวันออกมีทัศนคติต่ออาเซียนดีกว่าทุกกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนนักศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีทัศนคติต่ำที่สุด โดยต่ำกว่านักศึกษาในภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ เมื่อพิจารณาเรื่องการอยู่ใกล้หรือไกลชายแดนที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้าน พบว่านักศึกษาในพื้นที่ใกล้ชายแดนกัมพูชาเป็นกลุ่มที่มีทัศนคติต่ออาเซียนดีที่สุด รองลงมาคือกลุ่มที่อยู่ใกล้ชายแดน สปป.ลาว ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้มีทัศนคติในระดับที่สูงกว่ากลุ่มนักศึกษาที่อยู่ห่างไกลชายแดนอย่างมีนัยสำคัญ

ด้วยงานวิจัยนี้มีสมมุติฐานว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนที่สูงขึ้นจะทำให้ทัศนคติที่นักศึกษามีต่ออาเซียนดีขึ้น จึงได้ทำการคำนวณค่าเฉลี่ยคะแนนทัศนคติของกลุ่มนักศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจแตกต่างกัน 4 ระดับเพื่อเปรียบเทียบ ผลที่ได้พบว่า กลุ่มที่มีความรู้ความเข้าใจที่ต่างกันมีทัศนคติที่แตกต่างกัน แต่เป็นไปในทิศทางที่ไม่สอดคล้องกับสมมุติฐานที่คาดไว้ คือกลุ่มที่มีคะแนนความรู้ความเข้าใจต่ำกลับมีทัศนคติที่ดีกว่า โดยพบว่ากลุ่มที่มีคะแนนความรู้ความเข้าใจต่ำที่สุด เป็นกลุ่มที่มีคะแนนทั้งของทัศนคติโดยรวม และของทัศนคติด้านต่างๆ ทั้งสี่ด้านสูงกว่ากลุ่มอื่นทั้งหมด (ตารางที่ 5.13) ซึ่งเป็นข้อที่จำเป็นต้องหาคำอธิบายต่อไป

ตารางที่ 5.13 ความแตกต่างในทัศนคติต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษาต่างกลุ่ม

ตัวแปรจำแนกกลุ่ม	<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>	สถิติทดสอบ และผล Multiple Comparison Analysis
เพศ ชาย หญิง	729 1227	2.939 2.963	.448 .420	$t(1450.1) = -1.173 \quad P > .05$
GPA 1.00 – 2.99 3.00 – 4.00	949 1020	3.001 2.913	.416 .442	$t(1966.7) = -4.543 \quad P < .05$
กลุ่มสาขาวิชา 1 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา 2 วิทยาศาสตร์การแพทย์ 3 ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลกรรม การศึกษา 4 เศรษฐศาสตร์ การเงิน การบริหารธุรกิจ 5 รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รวม	487 400 494 305 291 1977	2.952 2.942 2.950 2.982 2.967 2.956	.449 .469 .419 .381 .423 .432	Welch (4, 902.1) = .533 $P > .05$
ชั้นปีที่ศึกษา 1 ปีที่ 1 2 ปีที่ 2 3 ปีที่ 3 4 ปีที่ 4 5 ปีที่ 5 ขึ้นไป รวม	373 481 636 386 79 1955	2.986 2.969 2.950 2.901 2.987 2.954	.424 .473 .407 .412 .494 .433	Welch (4, 460.4) = 2.323 $P > .05$
จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่ได้เคยเรียนมา 1 0 วิชา 2 1 – 2 วิชา 3 3 – 7 วิชา รวม	1298 468 116 1882	2.955 2.941 3.022 2.955	.438 .423 .381 .431	Welch (2, 308.2) = 2.019 $P > .05$
ภูมิภาค 1 กรุงเทพฯ และปริมณฑล 2 ภาคตะวันออก 3 ภาคเหนือ 4 ภาคใต้ 5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม	1015 118 315 201 328 1977	2.892 3.176 2.959 3.028 3.028 2.956	.433 .366 .484 .387 .378 .432	Welch (4, 505.6) = 20.57 $P < .05$ น้อยกว่ากลุ่มที่ 2, 4, 5 มากกว่าทุกกลุ่ม น้อยกว่ากลุ่มที่ 2, มากกว่ากลุ่มที่ 1, น้อยกว่ากลุ่มที่ 2 มากกว่ากลุ่มที่ 1, น้อยกว่ากลุ่มที่ 2
การอยู่ใกล้/ไกลชายแดน 1 ห่างจากชายแดน 2 ใกล้ชายแดนกัมพูชา 3 ใกล้ชายแดนเมียนมาร์ 4 ใกล้ชายแดนมาเลเซีย 5 ใกล้ชายแดน สปป.ลาว รวม	1460 118 249 105 45 1977	2.925 3.176 2.982 3.015 3.112 2.956	.423 .366 .484 .421 .392 .43187	Welch (4, 196.5) = 14.96 $P < .05$ น้อยกว่ากลุ่มที่ 2,5 มากกว่ากลุ่มที่ 1, 3,4 น้อยกว่ากลุ่มที่ 2, น้อยกว่ากลุ่มที่ 2, มากกว่ากลุ่มที่ 1

ตารางที่ 5.14 ทักษะคิดต่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของนักศึกษาที่มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนแตกต่างกัน

มิติต่างๆ ของทัศนคติต่ออาเซียน	<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>	สถิติทดสอบ และผล Multiple Comparison Analysis
ATTITUDE ทัศนคติโดยรวม				F (3, 1946) = 16.689 P < .05
ระดับความรู้ 2.11 - 10.50 คะแนน	507	3.0443	.42959	สูงกว่ากลุ่มที่ 3, 4
10.51 - 12.60 คะแนน	568	2.9930	.43427	สูงกว่ากลุ่มที่ 3, 4
12.61 - 14.70 คะแนน	434	2.8739	.43930	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1, 2
14.71 - 21.00 คะแนน	441	2.8981	.40144	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1, 2
รวม	1950	2.9584	.43211	
ATT1 ทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน				Welch (3, 1052.7) = 4.037 P < .05
ระดับความรู้ 2.11 - 10.50 คะแนน	511	3.0862	.68991	สูงกว่ากลุ่มที่ 3
10.51 - 12.60 คะแนน	568	3.0450	.68148	
12.61 - 14.70 คะแนน	434	2.9275	.75716	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1
14.71 - 21.00 คะแนน	442	3.0030	.71886	
รวม	1955	3.0202	.71131	
ATT2 ทัศนคติต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม				Welch (3, 1067.4) = 5.143 P < .05
ระดับความรู้ 2.11 - 10.50 คะแนน	514	3.1498	.46609	สูงกว่ากลุ่มที่ 3
10.51 - 12.60 คะแนน	568	3.0873	.53551	
12.61 - 14.70 คะแนน	434	3.0278	.49152	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1
14.71 - 21.00 คะแนน	442	3.0850	.46910	
รวม	1958	3.0900	.49485	
ATT3 ทัศนคติต่อบทบาทและคุณประโยชน์				F (3, 1949) = 20.746 P < .05
ระดับความรู้ 2.11 - 10.50 คะแนน	510	3.1132	.48709	สูงกว่ากลุ่มที่ 3, 4
10.51 - 12.60 คะแนน	568	3.0742	.50865	สูงกว่ากลุ่มที่ 3, 4
12.61 - 14.70 คะแนน	434	2.9450	.53948	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1, 2
14.71 - 21.00 คะแนน	441	2.8840	.53584	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1, 2
รวม	1953	3.0127	.52421	
ATT4 ทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม				F (3, 1952) = 13.588 P < .05
ระดับความรู้ 2.11 - 10.50 คะแนน	512	2.8244	.67556	สูงกว่ากลุ่มที่ 3, 4
10.51 - 12.60 คะแนน	568	2.7625	.66056	สูงกว่ากลุ่มที่ 3, 4
12.61 - 14.70 คะแนน	434	2.5889	.65171	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1, 2
14.71 - 21.00 คะแนน	442	2.6259	.65013	ต่ำกว่ากลุ่มที่ 1, 2
รวม	1956	2.7093	.66659	

ความมุ่งหวังของนักศึกษาต่อการอาเขียนและประชาคมอาเขียนในอนาคต

ตารางที่ 5.15 แสดงผลของแบบสอบถามที่ประเมินความมุ่งหวังที่นักศึกษามีต่อการอาเขียนในฐานะองค์การระหว่างประเทศที่สำคัญในภูมิภาค และต่อประชาคมอาเขียนในฐานะสังคมที่นักศึกษาจะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในอนาคต โดยในส่วนนี้ นักศึกษาตอบว่าตนเองเห็นด้วยกับข้อความต่างๆ 8 ข้อความ (ใน 6 หัวข้อ) ที่ผู้วิจัยให้มามากน้อยเพียงใด เพื่อใช้เป็นตัวชี้วัดความมุ่งหวังของนักศึกษาต่ออาเขียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องคุณประโยชน์ระดับบุคคลที่มุ่งหวังว่าจะได้รับในฐานะเป็นพลเมืองของประชาคมอาเขียนและในส่วนที่เกี่ยวข้ององค์กรเองว่ามุ่งหวังว่าจะเป็นประชาคมที่เข้มแข็งอย่างไร ซึ่งเมื่อนำคำตอบของนักศึกษามาทำการวิเคราะห์ปัจจัย ก็พบว่า ข้อความคิดเห็นชุดนี้ สามารถแยกความมุ่งหวังของนักศึกษาออกเป็น 2 ด้านดังที่คาด ดังนี้

ตารางที่ 5.15 ความมุ่งหวังของนักศึกษาต่อการอาเขียนและประชาคมอาเขียนในอนาคต

ข้อ	นักศึกษาเห็นด้วยกับข้อความข้างล่างนี้เพียงใด?	การกระจายร้อยละ (n = 1964)				สถิติพรรณนา	
		เห็นด้วยอย่างมาก	เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วยอย่างมาก	$\bar{X}$	S
		4	3	2	1		
1	ท่านจะได้รับประโยชน์จากความร่วมมืออาเขียน						
	1.1 ทางเศรษฐกิจ	25.6	64.8	7.9	1.4	3.15	.608
	1.2 ทางการเมืองและความมั่นคง	13.2	62.2	21.3	3.3	2.85	.674
	1.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม	18.9	64.9	14.0	2.2	3.00	.674
2	การมีอัตลักษณ์ร่วมกันของประเทศสมาชิกมีความสำคัญต่อการรวมตัวเป็นประชาคมอาเขียนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน	23.0	64.2	11.3	1.5	3.09	.630
3	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเขียนและประเทศสมาชิกส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศสมาชิกมีอัตลักษณ์ร่วมกัน	26.0	59.7	12.6	1.7	3.10	.666
4	ประชาชนในประเทศสมาชิกควรมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในนโยบายและกิจการขององค์การอาเขียน	34.6	57.5	7.0	0.9	3.26	.622
5	ประเทศสมาชิกอาเขียนควรมีนโยบายทางการเมือง ความมั่นคง และเศรษฐกิจที่สอดคล้องกันอย่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป	25.8	59.2	13.1	1.9	3.09	.676
6	อาเขียนควรมีอำนาจเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศสมาชิก เช่น การเข้าแทรกแซงทางการเมืองในภาวะฉุกเฉิน การสอดส่องดูแลสิทธิมนุษยชน	19.3	50.4	23.7	6.5	2.83	.813

1. ความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ในระดับบุคคล (HOPE1: People's Benefits) ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความเห็นในข้อ 1.1 – ข้อ 1.3 และ 6 รวมข้อย่อย 4 ข้อ

2. ความมุ่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน (HOPE2: Community Integration) ซึ่งเป็นปัจจัยร่วมของความเห็นในข้อ 2 - ข้อ 5 รวมข้อย่อย 4 ข้อ

การกระจายค่าร้อยละตามระดับความมุ่งหวัง และค่าเฉลี่ยคะแนนความมุ่งหวังในแต่ละข้อ แสดงว่า ในด้านคุณประโยชน์ระดับบุคคล นักศึกษามีความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง สูงกว่าความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม ทางการเมืองและความมั่นคง และทางด้านการเข้าแทรกแซงทางการเมืองในภาวะฉุกเฉิน และการสอดคล้องคุณเลิทธิมนุษยชน ซึ่งนักศึกษาอาจเห็นว่ายังเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้ยากภายใต้กรอบแนวคิด ASEAN Way และนักศึกษามีความมุ่งหวังในระดับสูงกว่าปานกลางหรือต่ำกว่าเท่านั้น

ในส่วนของความมุ่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน นักศึกษามุ่งหวังค่อนข้างสูงที่จะให้ประชาชนในประเทศสมาชิกมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นในนโยบายและกิจการขององค์การอาเซียน สูงกว่าความมุ่งหวังในเรื่องอัตลักษณ์ร่วม หรือการมีนโยบายทางการเมือง ความมั่นคงและเศรษฐกิจที่สอดคล้องกัน อย่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป

ค่าคะแนนปัจจัยที่คำนวณได้ (ตารางที่ 5.16) ชี้ว่านักศึกษามีความมุ่งหวังโดยรวมต่ออาเซียนอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.05$ จากคะแนนสูงสุด 4.00) โดยมีความมุ่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน ในระดับที่สูงกว่าความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ในระดับบุคคล โดยรวมแล้วนักศึกษากว่าร้อยละ 90 มีความมุ่งหวังต่ออาเซียนในเชิงบวก และเห็นว่าอาเซียนและประชาคมอาเซียนจะเป็นประโยชน์ต่อตนเอง จึงอยากให้อาเซียนมีความแข็งแกร่งและเข้ามามีบทบาทในเวทีระหว่างประเทศมากยิ่งขึ้น

ตาราง 5.16 มิติต่างๆ ของความมุ่งหวังของนักศึกษาต่อองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียนในอนาคต

ปัจจัย	ความมุ่งหวังของนักศึกษาในด้าน	การกระจายร้อยละ ($n = 1964$)				สถิติพรรณนา	
		สูง	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำมาก	$\bar{X}$	S
		3.51-4.00	2.51-3.50	1.51-2.50	1.00-1.50		
HOPE1	ความมุ่งหวังในคุณประโยชน์ในระดับบุคคล	14.1	70.9	13.7	1.3	2.97	.515
HOPE2	ความมุ่งหวังในความเป็นประชาคมของอาเซียน	18.7	66.1	10.2	4.9	3.13	.493
HOPE	ความมุ่งหวังโดยรวมต่ออาเซียน	13.8	76.9	8.2	1.0	3.05	.446

ตารางที่ 5.17 ความแตกต่างในความมุ่งหวังต่อการอาชีวนและประชาคมอาชีวนของนักศึกษาต่างกลุ่ม

ตัวแปรจำแนกกลุ่ม	<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>Std. Deviation</i>	สถิติทดสอบ และผลจาก Multiple Comparison Analysis
เพศ ชาย หญิง	725 1218	3.0525 3.0436	.46272 .43607	$t(1450.6) = .418 \quad P > .05$
GPA 1.00 – 2.99 3.00 – 4.00	938 1018	3.0813 3.0184	.43720 .45362	$t(1954) = 3.117 \quad P < .05$
กลุ่มสาขาวิชา 1 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา 2 วิทยาศาสตร์การแพทย์ 3 ศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปกรรม การศึกษา 4 เศรษฐศาสตร์ การเงิน การบริหารธุรกิจ 5 รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ รวม	485 399 492 297 291 1964	3.0315 3.0286 3.0477 3.0574 3.1007 3.0491	.43256 .47731 .45384 .39994 .45504 .44623	$F(4, 1959) = 1.399 \quad P > .05$
ชั้นปีการศึกษา 1 ปีที่ 1 2 ปีที่ 2 3 ปีที่ 3 4 ปีที่ 4 5 ปีที่ 5 ขึ้นไป รวม	485 476 634 385 80 1942	3.0315 3.0363 3.0740 3.0263 3.0958 3.0460	.43256 .48820 .38994 .45209 .42969 .44664	$Welch(4, 466.6) = 1.541 \quad P > .05$
เคยเรียนเกี่ยวกับอาชีวนมา 1 0 วิชา 2 1 – 2 วิชา 3 3 – 7 วิชา รวม	1296 465 115 1876	3.0344 3.0653 3.1440 3.0488	.46252 .42039 .34713 .44674	$F(2, 1873) = 3.607 \quad P < .05$ น้อยกว่ากลุ่มที่ 3 มากกว่ากลุ่มที่ 1
ภูมิภาค 1 กรุงเทพฯ และปริมณฑล 2 ภาคตะวันออก 3 ภาคเหนือ 4 ภาคใต้ 5 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวม	1008 115 314 202 325 1964	2.9966 3.1849 3.0737 3.0927 3.1131 3.0491	.47309 .40165 .43306 .38804 .39805 .44623	$F(4, 1959) = 8.871 \quad P < .05$ น้อยกว่ากลุ่มที่ 2, 4, 5 มากกว่ากลุ่มที่ 1 มากกว่ากลุ่มที่ 1 มากกว่ากลุ่มที่ 1
การอยู่ใกล้/ไกลชายแดน 1 ห่างจากชายแดน 2 ใกล้ชายแดนกัมพูชา 3 ใกล้ชายแดนเมียนมาร์ 4 ใกล้ชายแดนมาเลเซีย 5 ใกล้ชายแดน สปป.ลาว รวม	1455 115 247 105 42 1964	3.0210 3.1849 3.1164 3.1417 3.0228 3.0491	.45257 .40165 .43775 .41680 .31847 .44623	$F(4, 1959) = 6.753 \quad P < .05$ น้อยกว่ากลุ่มที่ 2, 4 มากกว่ากลุ่มที่ 1 มากกว่ากลุ่มที่ 1

ตารางที่ 5.18 ความแตกต่างในความมุ่งหวังต่ออาเซียนของนักศึกษาที่มีทัศนคติต่ออาเซียนแตกต่างกัน

ระดับทัศนคติต่อมิติต่างๆ ของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน		<i>n</i>	<i>Mean</i>	<i>Std.</i> <i>Deviation</i>	สถิติทดสอบ และผลจาก Multiple Comparison Analysis
ATTITUDE ทัศนคติโดยรวม	ไม่ดี	942	2.8539	.43308	$t(1931) = -20.592$ $P < .05$
	ดี	991	3.2331	.37565	
ATT1 ทัศนคติต่อความรู้เกี่ยวกับอาเซียน	ไม่ดี	704	2.9229	.46893	$t(1683) = -10.204$ $P < .05$
	ดี	981	3.1499	.43648	
ATT2 ทัศนคติต่ออัตลักษณ์และความรู้สึกร่วม	ไม่ดี	695	2.7835	.45314	$t(1208.20) = -20.543$ $P < .05$
	ดี	1250	3.1966	.36880	
ATT3 ทัศนคติต่อบทบาท/คุณประโยชน์	ไม่ดี	791	2.8609	.46511	$t(1566.8) = -17.611$ $P < .05$
	ดี	866	3.2357	.40083	
ATT4 ทัศนคติต่อการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อม	ไม่ดี	1083	2.9470	.45518	$t(1945) = -11.590$ $P < .05$
	ดี	864	3.1752	.40005	

ตารางที่ 15.17 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความมุ่งหวังโดยรวมของกลุ่มนักศึกษาที่มีความแตกต่างกันในคุณลักษณะส่วนบุคคล การศึกษา โอกาสในการเรียนรู้และการได้รับข่าวสารอาเซียน การวิเคราะห์เบื้องต้นพบว่า นักศึกษาชายและหญิงมีความมุ่งหวังในอาเซียนไม่แตกต่างกัน และเช่นเดียวกับที่พบในเรื่องความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติ กลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมต่ำมีความมุ่งหวังสูงกว่ากลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงกว่าขึ้นไป

การเปรียบเทียบไม่พบนักศึกษาที่เรียนต่างสาขาวิชากัน หรืออยู่ในชั้นปีที่ต่างกัน มีความมุ่งหวังในอาเซียนแตกต่างกัน แต่พบว่า กลุ่มนักศึกษาที่ไม่เคยเรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนในระดับมหาวิทยาลัยมีความมุ่งหวังต่ำกว่ากลุ่มที่เคยเรียนมากกว่า 2 วิชาขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญ

ในด้านที่ตั้งของมหาวิทยาลัยนั้น พบว่านักศึกษาจากภาคตะวันออก ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี คะแนนความมุ่งหวังเฉลี่ยสูงกว่านักศึกษาใน กรุงเทพฯและปริมณฑล และพบว่านักศึกษาในพื้นที่ใกล้ชายแดน กัมพูชาเป็นกลุ่มที่มีความมุ่งหวังในอาเซียนสูงที่สุด รองลงมาคือกลุ่มที่อยู่ใกล้ชายแดนมาเลเซีย ซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้มีคะแนนความมุ่งหวังเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาที่อยู่ห่างไกลชายแดนอย่างมีนัยสำคัญ

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนความมุ่งหวังของกลุ่มนักศึกษาที่มีทัศนคติที่แตกต่างกันพบว่า กลุ่มที่มีทัศนคติที่ดี ในทั้ง 4 ด้าน และในทัศนคติโดยรวม มีคะแนนความมุ่งหวังโดยรวมสูงกว่ากลุ่มที่มีทัศนคติที่ไม่ดี

ตารางที่ 5.2 ถึงตารางที่ 5.18 ข้างต้น เป็นการสรุปข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับคุณลักษณะของนักศึกษาที่ตอบแบบสอบถามของงานวิจัยนี้ และสรุปการกระจายของนักศึกษาในระดับความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และความมุ่งมั่นของนักศึกษาที่มีต่ออาเซียน รวมทั้งได้ทำการเปรียบเทียบระดับความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และความมุ่งมั่นต่ออาเซียนของนักศึกษาที่มีความแตกต่างในตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคล การศึกษา โอกาสในการเรียนรู้และการได้รับข่าวสารอาเซียน รวมทั้งพื้นที่ที่นักศึกษาทำการศึกษาอยู่ เพื่อให้ได้ภาพในเบื้องต้นของความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างตัวแปรเหล่านี้กับตัวแปรหลักทั้งสามของงานวิจัย

ในส่วนต่อไปจะเป็นการรายงานถึงผลการวิเคราะห์เพื่อดูความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และความมุ่งมั่นของนักศึกษาที่มีต่ออาเซียน และผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษา

ความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และความมุ่งมั่นในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน

นอกจากจะทำการสำรวจว่าระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียน ทักษะคิดที่นักศึกษามีต่อมิติต่างๆ ของการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และความมุ่งมั่นในประชาคมอาเซียน การศึกษานี้ยังมีวัตถุประสงค์ที่จะทดสอบเชิงประจักษ์ถึงความเชื่อมโยงระหว่างความรู้ ทักษะคิด และความมุ่งมั่น จากการทบทวนวรรณกรรมถึงแนวคิด ทฤษฎี และผลการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา ผู้วิจัยได้กำหนดสมมุติฐานหลักของการวิจัยว่า การเรียนรู้ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) จะสามารถถ่ายทอดความคิด ทักษะคิด อุดมการณ์ ความรู้ รวมทั้งอัตลักษณ์ของอาเซียนให้แก่เยาวชนไทย การเรียนรู้เกี่ยวกับองค์การอาเซียน ประเทศและพลเมืองในประเทศสมาชิก นอกจากจะเสริมสร้างทักษะและความรู้แล้ว ความรู้ความเข้าใจที่มีมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อมีการแลกเปลี่ยนวิถีปฏิบัติกับสมาชิกในประชาคมอาเซียนร่วมด้วย นำที่มีส่วนเสริมสร้างอัตลักษณ์ของอาเซียนและให้ผู้เรียนรู้มีความรู้สึกร่วม (“we feeling”) มีทัศนคติที่ดีต่อองค์การอาเซียนและการเข้าร่วมในประชาคมอาเซียน ซึ่งจะกระตุ้นให้มีความมุ่งมั่นในอาเซียน และสามารถปรับตัวไปสู่การปฏิบัติของประชาคมและกลายเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในประชาคมมากขึ้น โดยสรุปเป็นกรอบแนวความคิดของการวิจัยได้ดังนี้

โดยมีสมมุติฐานของการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ความมุ่งมั่นในอาเซียน (วัดด้วยคะแนนมาตรฐานวัดความมุ่งมั่น-HOPE) ได้รับอิทธิพลจาก ทักษะความรู้ ประสบการณ์ และวัยของนักศึกษา (ซึ่งวัดด้วยชั้นปีการศึกษา-YEAR) ความสามารถในการเรียนรู้ (วัดด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสม-GPA) กลุ่มความรู้ ทักษะและโอกาสในการประกอบอาชีพในประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียน (วัดด้วยกลุ่มสาขาวิชาที่ศึกษา-FIELD) โอกาสการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระบบการศึกษา (วัดด้วยจำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่เคยเรียนในระดับมหาวิทยาลัย-N_COURSE) การรับข่าวสารอาเซียนนอกระบบการศึกษา (วัดด้วยการใช้แหล่งใดรับข่าวสารอาเซียนบ้าง-SOURCE; ซึ่งประกอบด้วยแหล่งต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย (S_COLLEGE) โทรทัศน์ (S_TV) หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ (S_NP_MAG) อินเทอร์เน็ต (S_INTERNET) และการประชุม สัมมนา บรรยาย และเสวนา (S_TALKS)) ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาและมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกแตกต่างกัน (วัดโดยภูมิภาคและการอยู่ใกล้-ไกลชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน-REGION*BORDER) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (วัดด้วยคะแนนมาตรฐานวัดความรู้ความเข้าใจ-KNOWLEDGE) และ ทศนคติต่ออาเซียน (วัดด้วยคะแนนมาตรฐานวัดทัศนคติโดยรวม-ATTITUDE)

2. ทศนคติต่ออาเซียน (วัดด้วยคะแนนมาตรฐานวัดทัศนคติโดยรวม-ATTITUDE) ได้รับอิทธิพลจาก ทักษะความรู้ ประสบการณ์ และวัยของนักศึกษา (ซึ่งวัดด้วยชั้นปีการศึกษา-YEAR) ความสามารถในการเรียนรู้ (วัดด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสม-GPA) กลุ่มความรู้ ทักษะและโอกาสในการประกอบอาชีพในประเทศต่างๆ ในประชาคมอาเซียน (วัดด้วยกลุ่มสาขาวิชาที่ศึกษา-FIELD) โอกาสการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระบบการศึกษา (วัดด้วยจำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่เคยเรียนในระดับมหาวิทยาลัย-N_COURSE) การรับข่าวสารอาเซียนนอกระบบการศึกษา (วัดด้วยการใช้แหล่งใดรับข่าวสารอาเซียน-SOURCE; ซึ่งประกอบด้วยแหล่งต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย (S_COLLEGE) โทรทัศน์ (S_TV) หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ (S_NP_MAG) อินเทอร์เน็ต (S_INTERNET) และการประชุม สัมมนา บรรยาย และเสวนา (S_TALKS)) ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาและมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกแตกต่างกัน (วัดด้วยตัวแปรภูมิภาคและการอยู่ใกล้-ไกลชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน-REGION*BORDER) และ ทศนคติด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (วัดด้วยคะแนนมาตรฐานวัดความรู้ความเข้าใจ-KNOWLEDGE)

3. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (วัดด้วยคะแนนมาตรฐานวัดความรู้ความเข้าใจ-KNOWLEDGE) ได้รับอิทธิพลจาก โอกาสการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระบบการศึกษา (วัดด้วยจำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่เคยเรียนในระดับมหาวิทยาลัย-N_COURSE) การรับข่าวสารอาเซียนนอกระบบการศึกษา (วัดด้วยการใช้แหล่งใดรับข่าวสารอาเซียน-SOURCE; ซึ่งประกอบด้วยแหล่งต่างๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย (S_COLLEGE) โทรทัศน์ (S_TV) หนังสือพิมพ์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ (S_NP_MAG) อินเทอร์เน็ต (S_INTERNET) และการประชุม

สัมมนา บรรยาย และเสวนา (S_TALKS) ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาและมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกแตกต่างกัน (วัดด้วยตัวแปรภูมิภาคและการอยู่ใกล้-ไกลชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน-REGION*BORDER) และความต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน (วัดด้วยความต้องการทำงานกับคนในประเทศสมาชิก-A_9) และความรู้สึกร่วม (วัดด้วยความรู้สึกร่วมเป็นพลเมืองอาเซียน-A_14)

นอกจากนี้ ยังมีตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่ผู้วิจัยคิดว่ามีอิทธิพลที่สำคัญทั้งต่อระดับความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และความมุ่งมั่นที่นักศึกษาที่มีต่ออาเซียน คือ การมีปฏิสัมพันธ์กับคนของประเทศสมาชิกอื่นๆ ในระดับรากหญ้า โดยผ่านโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษาในระหว่างประเทศสมาชิก การได้พบปะ เป็นมิตร และมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และความคิดกับนักศึกษาและคนต่างชาติโดยทั่วไป ทั้งในโครงการที่จัดโดยมหาวิทยาลัย หน่วยงานต่างๆ หรือการเดินทางท่องเที่ยวส่วนตัว ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง กระตุ้นให้นักศึกษาแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน เกิดการปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อประชาคมอาเซียนบนพื้นฐานข้อมูลข่าวสารและความรู้ที่ได้รับมาโดยตรง ซึ่งจะส่งผลต่อความกระตือรือร้นที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากนักศึกษาที่ได้รับประสบการณ์ตรงเช่นนี้ยังเป็นสัดส่วนที่น้อยมากในกลุ่มประชากรนักศึกษามหาวิทยาลัยไทย คาดว่าการสุ่มตัวอย่างในลักษณะกระจายเช่นนี้จะทำให้ได้ตัวแทนจากนักศึกษากลุ่มนี้ไม่มากพอสำหรับการวิเคราะห์เชิงปริมาณ จึงไม่ได้รวมตัวแปรนี้เข้าไว้ในการวิเคราะห์ทางสถิติ แต่ตัวแปรนี้ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ที่ได้จัดขึ้นในมหาวิทยาลัยในภูมิภาคต่างๆ ซึ่งมีนักศึกษาที่เคยได้รับประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาเซียน หรือเคยมีปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาและประชาชนในประเทศสมาชิกอื่นๆ เข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการสนทนา ผู้วิจัยได้อภิปรายผลของของตัวแปรนี้ในส่วนของการรายงานเกี่ยวกับการสนทนากลุ่มย่อย

ผู้วิจัยเลือกใช้การวิเคราะห์ทางสถิติด้วยวิธี Univariate Analysis of Variance ที่เหมาะสมกับการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามที่มีการวัดเป็นช่วง และตัวแปรอิสระที่ส่วนใหญ่มีการวัดระดับกลุ่มหรืออันดับ ดังเช่นในการศึกษานี้ สามารถเขียนแบบจำลองเชิงคณิตศาสตร์ ได้ดังนี้

$$\begin{aligned} \text{HOPE} &= \text{Intercept} + \text{YEAR} + \text{GPA} + \text{FIELD} + \text{N_COURSE} + \text{SOURCE}i + \\ &\quad \text{REGION} * \text{BORDER} + \text{KNOWLEDGE} + \text{ATTITUDE} \\ \text{ATTITUDE} &= \text{Intercept} + \text{YEAR} + \text{GPA} + \text{FIELD} + \text{N_COURSE} + \text{SOURCE}i + \\ &\quad \text{REGION} * \text{BORDER} + \text{KNOWLEDGE} \\ \text{KNOWLEDGE} &= \text{Intercept} + \text{YEAR} + \text{GPA} + \text{FIELD} + \text{N_COURSE} + \text{SOURCE}i + \\ &\quad \text{REGION} * \text{BORDER} + \text{A9} + \text{A14} \end{aligned}$$

ตารางที่ 5.19 นิยามปฏิบัติการของตัวแปรในการวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน
ทัศนคติต่ออาเซียน และความมั่งหวังในอาเซียน

ชื่อตัวแปร	นิยาม	ค่าตัวแปร	ความหมายค่าตัวแปร	<i>n</i>
KNOWLEDGE	ความรู้ความเข้าใจ	1 - 4	คะแนนมาตรฐานวัดที่สร้างจากข้อย่อย 21 ข้อ	1870
ATTITUDE	ทัศนคติโดยรวมต่ออาเซียน	1 - 4	คะแนนมาตรฐานวัดที่สร้างจากข้อย่อย 22 ข้อ	1827
HOPE	ความมั่งหวังในอาเซียน	1 - 4	คะแนนมาตรฐานวัดที่สร้างจากข้อย่อย 8 ข้อ	1822
YEAR	ชั้นปีที่ศึกษา	0, 1	0 = ชั้นปีที่ 1 - 2 1 = ชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป	(1) 1039
GPA	คะแนนเฉลี่ยสะสม	0, 1	0 = ต่ำกว่า 3.00 1 = 3.00 ขึ้นไป	(1) 866
FIELD	กลุ่มสาขาวิชา	1	วิทยาศาสตร์-เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา	444
		2	วิทยาศาสตร์การแพทย์	381
		3	ศิลป- สังคม- ศึกษาศาสตร์ ศิลปกรรม	452
		4	เศรษฐศาสตร์ การเงิน บริหารธุรกิจ	279
		5	รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์	266
N_ COURSE	จำนวนวิชาเกี่ยวอาเซียนที่เคยเรียน ในระดับมหาวิทยาลัย	0	ไม่เคยเรียน	1259
		1	1 - 2 วิชา	456
		2	3 วิชาขึ้นไป	107
REGION	ภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่	1	ภาคกลาง	941
		2	ภาคตะวันออก	102
		3	ภาคเหนือ	284
		4	ภาคใต้	183
		5	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	312
BORDER	พื้นที่ใกล้-ไกลชายแดน	0, 1	0 = ไกล 1 = ใกล้	(1) 433
S_ COLLEGE	ใช้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งข่าวสาร	0, 1	0 = ไม่ใช่ 1 = ใช่	(1) 1576
S_ INTERNET	ใช้อินเทอร์เน็ตเป็นแหล่งข่าวสาร	0, 1	0 = ไม่ใช่ 1 = ใช่	(1) 1505
S_ TALK	ใช้การประชุม สัมมนา เป็นแหล่งข่าวสาร	0, 1	0 = ไม่ใช่ 1 = ใช่	(1) 446
A_9	ประสงค์จะทำงานร่วมกับชาติอื่น	1	น้อยและน้อยมาก	327
		2	ปานกลาง	911
		3	มาก	672
A_14	รู้สึกเป็นพลเมืองอาเซียนม	1	น้อยและน้อยมาก	417
		2	ปานกลาง	1082
		3	มาก	362
ATTITUDE_G	ทัศนคติโดยรวม	1	ทัศนคติไม่ดีมากๆ	13
		2	ทัศนคติไม่ค่อยดี	255
		3	ทัศนคติดีปานกลาง	1395
		4	ทัศนคติดีมาก	159
KNOWLEDGE_G	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน	1	2.11 - 10.50	467
		2	10.51 - 12.60	539
		3	12.61 - 14.70	401
		4	14.71 - 21.00	420

ผลการวิเคราะห์ Univariate ANOVA ของแบบจำลองทั้งสามแสดงอยู่ในตาราง Tests of Between-Subject Effects ตารางที่ 5.20, 5.22 และ 5.24 ซึ่งให้ผลการทดสอบว่าตัวแปรอิสระตัวใดมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญ การวิเคราะห์ Univariate ANOVA ยังคำนวณค่าประมาณพารามิเตอร์ (B) ที่บอกถึงขนาดความเบี่ยงเบนในค่าตัวแปรตามจากค่าเฉลี่ยของกลุ่มอ้างอิงสำหรับหน่วยที่อยู่ในกลุ่มอื่นๆ ที่จำแนกด้วยตัวแปรต่างๆ ในการวิเคราะห์ หากทดสอบแล้วพบว่า ค่าประมาณนั้นแตกต่างจาก 0 อย่างมีนัยสำคัญ ($\alpha = .05$) ก็สามารถใช้ค่าประมาณ B ที่ได้นี้คำนวณค่าประมาณตัวแปรตามสำหรับนักศึกษาแต่ละกลุ่มผู้ที่มีคุณสมบัติแตกต่างกันได้ ค่าประมาณนี้ช่วยบอกว่าตัวแปรแต่ละตัวมีผลต่อตัวแปรตามในลักษณะใด ค่าประมาณพารามิเตอร์แสดงอยู่ในตาราง Parameter Estimates ในตารางที่ 5.21, 5.23, 5.25 และ 5.26

ทัศนคติ: ปัจจัยที่มีผลต่อความมุ่งมั่น

ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบแบบจำลองความมุ่งมั่นต่ออาเซียน (HOPE) ระบุว่า แบบจำลองมีนัยสำคัญ F ของ Corrected Model มีค่าเท่ากับ 4.322 มีระดับนัยสำคัญ $< .001$ ตัวแปรทั้งหมดในแบบจำลองร่วมกันอธิบายความผันแปรของคะแนนความมุ่งมั่นได้ร้อยละ 22 ($\text{Adjusted } R^2 = .220$)

ตัวแปรที่พบว่ามีอิทธิพลต่อความมุ่งมั่นต่ออาเซียนของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ($\alpha = .05$) ได้แก่ ตัวแปรที่บ่งชี้ถึงทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัย (YEAR) ความสามารถในการเรียนรู้ (GPA) ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาและมีประสบการณ์ตรงกับอาเซียนและประเทศสมาชิกแตกต่างกัน (REGION*BORDER) และทัศนคติต่ออาเซียน (ATTITUDE) (ตารางที่ 5.20)

ส่วนตัวแปรกลุ่มสาขาวิชา (FIELD) จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน (N_COURSE) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (KNOWLEDGE_G) รวมทั้งตัวแปรการใช้แหล่งข่าวสารข้อมูลประเภทต่างๆ (ซึ่งในการวิเคราะห์ไม่พบว่ามีผลต่อความมุ่งมั่น และได้ถูกตัดออกจากการวิเคราะห์ล่าสุดนี้) พบว่าไม่มีผลต่อความมุ่งมั่นอย่างมีนัยสำคัญ

ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้จากการวิเคราะห์บอกถึงทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระแต่ละตัวกับตัวแปรตาม เพื่อความกระชับในการอ่านผล ได้ทำการวิเคราะห์แบบจำลองอีกครั้งโดยนำเฉพาะตัวแปรที่พบว่ามีผลต่อความมุ่งมั่นอย่างมีนัยสำคัญเข้าในการวิเคราะห์ ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่คำนวณมานี้ (ตารางที่ 5.21) ระบุให้กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป ที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูง (GPA ตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป) ศึกษาอยู่ในพื้นที่ใกล้ชายแดน สสป.ลาว (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและใกล้ชายแดน) และมีทัศนคติในระดับสูงมาก เป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีคะแนนความมุ่งมั่นเฉลี่ยเท่ากับ 3.306

ตารางที่ 5.20 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความมุ่งหวังต่ออาเซียน (HOPE)

Tests of Between-Subjects Effects

Dependent Variable:HOPE (Hope Score)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	82.122 ^a	19	4.322	28.098	.000	.229
Intercept	1369.671	1	1369.671	8903.869	.000	.832
YEAR	.658	1	.658	4.281	.039	.002
GPA	.953	1	.953	6.195	.013	.003
FIELD	.728	4	.182	1.184	.316	.003
N_COURSE	.651	2	.325	2.116	.121	.002
REGION * BORDER	5.053	7	.722	4.692	.000	.018
KNOWLEDGE_G	.309	1	.309	2.010	.156	.001
ATTITUDE_G	65.841	3	21.947	142.671	.000	.192
Error	277.199	1802	.154			
Total	17284.581	1822				
Corrected Total	359.321	1821				

R Squared = .229 (Adjusted R Squared = .220)

ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้ ระบุว่ากลุ่มนักศึกษาชั้นปี 1-2 มีคะแนนความมุ่งหวังเฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มนักศึกษาปี 3 ขึ้นไปอย่างมีนัยสำคัญ ($\alpha = .05$) แสดงถึงความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่าง ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัย กับความมุ่งหวัง ส่วนกลุ่มที่คะแนนเฉลี่ยสะสมต่ำมีความมุ่งหวังสูงกว่ากลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงกว่า ซึ่งว่านักศึกษาที่มีผลการเรียนดีให้ความสนใจต่ออาเซียนน้อยกว่ากลุ่มที่เรียนด้อยกว่า ซึ่งอาจมองได้ว่าการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนจะสร้างโอกาสในการทำงานให้สูงขึ้นสำหรับกลุ่มนักศึกษาที่มีความสามารถในการแข่งขันในตลาดแรงงานในประเทศด้อยกว่ากลุ่มอื่น

ในด้านตัวแปรพื้นที่ตั้งของมหาวิทยาลัย พบว่านักศึกษาจากพื้นที่อื่นๆ ทั้งหมดมีความมุ่งหวังสูงกว่ากลุ่มนักศึกษาจากพื้นที่ใกล้เคียงแดน สปป.ลาว โดยพบว่า กลุ่มนักศึกษาจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล จากพื้นที่ใกล้เคียงแดนกัมพูชา จากพื้นที่ใกล้เคียงแดนเมียนมาร์ จากพื้นที่ใกล้เคียงแดนมาเลเซีย และพื้นที่ห่างไกลชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีความมุ่งหวังสูงกว่านักศึกษาจากพื้นที่ใกล้เคียงแดน สปป.ลาวอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีค่าคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มสูงกว่าตั้งแต่ .134 ถึง .223

จากที่ได้มีสมมุติฐานการวิจัยไว้ว่า ทักษะคิดต่ออาเซียนที่ดีขึ้นทำให้นักศึกษามีความมุ่งหวังในอาเซียนสูงขึ้น ได้พบว่าเป็นจริงในกลุ่มตัวอย่างนี้ โดยพบว่า กลุ่มที่มีทัศนคติดีมากมีคะแนนความมุ่งหวังสูงกว่ากลุ่มที่มีทัศนคติปานกลาง .389 และสูงกว่ากลุ่มที่มีทัศนคติไม่ดีถึง .831 เมื่อพิจารณาว่าปัจจัยของคะแนนความ

ตารางที่ 5.21 ขนาดและทิศทางของอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อความมุ่งหวังต่ออาเซียน (HOPE)

Parameter Estimates

Dependent Variable:HOPE (Hope Score)

Parameter	<i>B</i>	Std. Error	<i>t</i>	Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	3.306	.068	48.558	.000	.552
[YEAR =0]	-.043	.019	-2.321	.020	.003
[YEAR =1]	0 ^b	.	.	.	.
[GPA =0]	.045	.019	2.391	.017	.003
[GPA=1]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=0] * [BORDER =0]	.134	.063	2.111	.035	.002
[REGION=1] * [BORDER =1]	.203	.072	2.808	.005	.004
[REGION=2] * [BORDER=0]	.005	.078	.058	.953	.000
[REGION=2] * [BORDER=1]	.214	.067	3.202	.001	.005
[REGION=3] * [BORDER =0]	.109	.073	1.482	.139	.001
[REGION=3] * [BORDER =1]	.223	.073	3.052	.002	.005
[REGION=4] * [BORDER =0]	.203	.066	3.061	.002	.005
[REGION=4] * [BORDER =1]	0 ^b	.	.	.	.
[ATTITUDE_G=1]	-.076	.114	-.667	.505	.000
[ATTITUDE_G=2]	-.831	.039	-21.206	.000	.190
[ATTITUDE_G=3]	-.389	.032	-12.004	.000	.070
[ATTITUDE_G=4]	0 ^b	.	.	.	.

b. This parameter is set to zero because it is redundant.

มุ่งหวังมีความกว้างเพียง 3 คะแนน (4-1) ความแตกต่างนี้จัดว่าสูงมาก ส่วนการที่ไม่พบว่ามีความมุ่งหวังแตกต่างไปจากกลุ่มที่มีทัศนคติไม่ใช้อย่างมากด้วยนั้น น่าจะมาจากสาเหตุทางตัวเลขที่กลุ่มทัศนคติไม่ใช้อย่างมากนี้มีจำนวนสมาชิกน้อยมากโดยเปรียบเทียบกับกลุ่มอื่น

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ยืนยันว่าทัศนคติมีอิทธิพลต่อความมุ่งหวังอย่างมีนัยสำคัญ และมีน้ำหนักของอิทธิพลอยู่เกณฑ์ที่สูง ค่า *Partial Eta*² ชี้ว่าอิทธิพลของทัศนคติสูงกว่าปัจจัยอื่นๆ ทั้งหมดอยู่มากทีเดียว

ความรู้ความเข้าใจ: ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติ

ผลการวิเคราะห์เพื่อทดสอบแบบจำลองทัศนคติต่ออาเซียน (ATTITUDE) ระบุว่า แบบจำลองมีนัยสำคัญ (ตารางที่ 5.22) แต่ยังขาดตัวแปรที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อระดับทัศนคติ เช่น การมีประสบการณ์ตรงและปฏิสัมพันธ์กับประชาชนของประเทศสมาชิก หรือเจ้าหน้าที่ของอาเซียน ทำให้แบบจำลองสามารถอธิบายความ

ตารางที่ 5.22 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติโดยรวมต่ออาเซียน (ATTITUDE)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	29.452 ^a	22	1.339	7.738	.000	.086
Intercept	2880.186	1	2880.186	16648.507	.000	.902
YEAR	2.245	4	.561	3.244	.012	.007
GPA	1.202	1	1.202	6.949	.008	.004
FIELD	1.123	4	.281	1.622	.166	.004
N_COURSE	1.535	2	.767	4.436	.012	.005
KNOWLEGDE_G	9.027	3	3.009	17.392	.000	.028
REGION * BORDER	11.316	7	1.617	9.345	.000	.035
S_COLLEGE	2.014	1	2.014	11.641	.001	.006
Error	312.091	1804	.173			
Total	16288.366	1827				
Corrected Total	341.543	1826				

R Squared = .086 (Adjusted R Squared = .075)

แผนแปรของระดับทัศนคติ ได้ค่อนข้างน้อย คือร้อยละ 7.5 เท่านั้น (Adjusted $R^2 = .075$) อย่างไรก็ตาม ผลการวิเคราะห์แสดงให้เห็นว่าตัวแปรหลายตัวในแบบจำลองมีผลต่อทัศนคติของนักศึกษาต่ออาเซียนอย่างมีนัยสำคัญ

ตัวแปรอิสระที่พบว่ามีผลต่อทัศนคติต่ออาเซียนอย่างมีนัยสำคัญ คือ ตัวแปรที่บ่งชี้ถึงทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัย (YEAR) ความสามารถในการเรียนรู้ (GPA) จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่ได้เคยเรียนมา ในระดับมหาวิทยาลัย (N_COURSE) ระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (KNOWLEDGE_G) ที่ตั้งของมหาวิทยาลัยที่เปิดโอกาสให้ได้ศึกษาและมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกแตกต่างกัน (REGION*BORDER) และการรับข่าวสารอาเซียนจากแหล่งในมหาวิทยาลัย (S_COLLEGE)

เมื่อได้มีการควบคุมด้วยตัวแปรอื่นๆ ในแบบจำลองแล้ว ยังคงพบว่านักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชา (FIELD) ที่แตกต่างกันมีคะแนนทัศนคติไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เป็นการยืนยันว่าสาขาวิชาที่เรียนไม่ส่งผลต่อทัศนคติที่นักศึกษามีต่ออาเซียน

ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้จากการวิเคราะห์ที่ได้นำตัวแปรอิสระที่พบว่ามีผลต่อความมุ่งหวังอย่างมีนัยสำคัญจากการวิเคราะห์เพื่อความกระชับในการอ่านผล (ตารางที่ 5.23) ระบุให้กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูง (GPA ตั้งแต่ 3.00 ขึ้นไป) เคยเรียนวิชาในระดับมหาวิทยาลัยที่เกี่ยวกับอาเซียนตั้งแต่ 3

Parameter Estimates

Dependent Variable:ATTITUDE (Attitude Score)

Parameter	B	Std. Error	t	Sig.	Partial Eta Squared
Intercept	3.174	.094	33.851	.000	.388
[YEAR =1]	-.007	.054	-.123	.902	.000
[YEAR =2]	-.055	.053	-1.035	.301	.001
[YEAR =3]	-.073	.052	-1.402	.161	.001
[YEAR =4]	-.110	.054	-2.055	.040	.002
[YEAR =5]	0 ^b	.	.	.	.
[GPA =0]	.054	.021	2.612	.009	.004
[GPA =1]	0 ^b	.	.	.	.
[N_COURSE =0]	-.081	.043	-1.872	.061	.002
[N_COURSE =1]	-.129	.045	-2.847	.004	.004
[N_COURSE =2]	0 ^b	.	.	.	.
[KNOWLEGDE_G=1]	.150	.029	5.192	.000	.015
[KNOWLEGDE_G=2]	.108	.028	3.889	.000	.008
[KNOWLEGDE_G=3]	-.018	.029	-.616	.538	.000
[KNOWLEGDE_G=4]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=0] * [BORDER =0]	-.209	.068	-3.095	.002	.005
[REGION=1] * [BORDER =1]	.033	.077	.424	.671	.000
[REGION=2] * [BORDER =0]	-.223	.086	-2.595	.010	.004
[REGION=2] * [BORDER=1]	-.111	.071	-1.567	.117	.001
[REGION=3] * [BORDER =0]	-.059	.079	-.747	.455	.000
[REGION=3] * [BORDER =1]	-.065	.078	-.825	.409	.000
[REGION=4] * [BORDER =0]	-.069	.071	-.983	.326	.001
[REGION=4] * [BORDER =1]	0 ^b	.	.	.	.
[S_COLLEGE=0]	-.089	.024	-3.649	.000	.007
[S_COLLEGE=1]	0 ^b	.	.	.	.

b. This parameter is set to zero because it is redundant.

วิชาขึ้นไป มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระดับดีมาก ศึกษาอยู่ในพื้นที่ใกล้ชายแดน สปป.ลาว (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และใกล้ชายแดน) และใช้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งหนึ่งในการรับข่าวสารอาเซียน เป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีคะแนนทัศนคติต่ออาเซียนเฉลี่ยเท่ากับ 3.174

เมื่อพิจารณาค่าประมาณความเบี่ยงเบนจากค่าเฉลี่ยของกลุ่มอ้างอิง พบว่า โดยทั่วไปนักศึกษามีแนวโน้มจะมีทัศนคติลดลงจากเมื่อแรกเข้าศึกษา แต่กลับไปมีทัศนคติที่ดีขึ้นมากในกลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 5 ซึ่งประมาณ 2 ใน 3 เป็นนักศึกษาในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ โดยมีระดับทัศนคติดีใกล้เคียงกับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 ค่าประมาณพารามิเตอร์ชี้ว่านักศึกษาปีที่ 4 มีทัศนคติต่ำกว่านักศึกษาปีที่ 5 อย่างมีนัยสำคัญ จึงอาจสรุปได้ว่า

หากไม่นับรวมนักศึกษาจากสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์แล้ว กลุ่มนักศึกษาในชั้นปีสุดท้ายโดยเฉลี่ยมีทัศนคติที่เป็นไปในทางลบมากกว่านักศึกษาแรกเข้าอย่างมีนัยสำคัญ ($B = -.110$)

ความสามารถในการเรียนรู้ที่วัดด้วยคะแนนเฉลี่ยสะสม (GPA) มีผลต่อทัศนคติในแบบแผนเดียวกันกับที่มีผลต่อความมุ่งมั่น นั่นคือ กลุ่มนักศึกษาที่มีผลการเรียนปานกลางและต่ำมีทัศนคติต่ออาเซียนดื่กว่านักศึกษาที่ผลการเรียนในระดับดี แต่เป็นความแตกต่างเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ($B = .054$)

นักศึกษาที่ได้เรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนในระดับมหาวิทยาลัยไม่เท่ากัน (N_COURSE) มีทัศนคติที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทั้งสามกลุ่ม โดยผู้ที่เรียนมากวิชากว่ามีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติที่ดีกว่า

ความแตกต่างในจำนวนแหล่งข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนที่นักศึกษามีได้ส่งผลให้เกิดความแตกต่างในระดับทัศนคติ ความสำคัญอยู่ที่ประเภทของแหล่ง ได้ทำการวิเคราะห์โดยนำแหล่งข่าวที่นักศึกษาใช้กันมาก (โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต มหาวิทยาลัย และหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ตามลำดับ) รวมทั้งแหล่งที่นักศึกษาคิดว่าเป็นแหล่งที่ดี (อินเทอร์เน็ต โทรทัศน์ มหาวิทยาลัย และหนังสือพิมพ์และนิตยสาร ตามลำดับ) พบว่ามีเพียงมหาวิทยาลัยที่เป็นแหล่งข่าวที่มีผลต่อทัศนคติ โดยนักศึกษาที่ใช้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งข่าวสารอาเซียน ซึ่งมีอยู่ประมาณร้อยละ 75 จะมีทัศนคติต่ออาเซียนในทางที่ดีสูงกว่าผู้ที่ไม่ได้ใช้

ตัวแปรที่ตั้งมหาวิทยาลัยที่มีส่วนทำให้โอกาสที่นักศึกษาได้ศึกษาและมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศสมาชิกแตกต่างกัน มีผลทำให้ทัศนคติของนักศึกษาในบางพื้นที่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบค่า B ของกลุ่มอยู่ไกล และใกล้ชายแดนในแต่ละภูมิภาค รวมทั้งค่า B ของกลุ่มนักศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล (ซึ่งห่างไกลชายแดน) และของกลุ่มจากภาคตะวันออกซึ่งใกล้ชายแดนกัมพูชา พบว่า นักศึกษาในพื้นที่ที่อยู่ใกล้ชายแดนมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ห่างไกลชายแดน (ยกเว้นกลุ่มนักศึกษาในภาคใต้เท่านั้นที่พบว่ากลุ่มใกล้-ไกลชายแดน ไม่แตกต่างกัน) เมื่อให้กลุ่มพื้นที่ใกล้ชายแดน สปป.ลาวเป็นกลุ่มอ้างอิง พบว่ากลุ่มที่มีทัศนคติต่ำกว่าอย่างมีนัยสำคัญ คือ กลุ่มนักศึกษาในกรุงเทพฯ และปริมณฑล และกลุ่มนักศึกษาในภาคเหนือที่อยู่ห่างไกลจากชายแดน ($B = -.209$ และ $-.223$ ตามลำดับ)

ผลการวิเคราะห์ด้วย Univariate ANOVA ที่มีการควบคุมผลแทรกแซงจากตัวแปรอื่นๆ ที่ได้นำเข้าในการวิเคราะห์ร่วมกัน ชี้ว่า ความรู้เกี่ยวกับอาเซียน (KNOWLEDGE_G) มีผลต่อทัศนคติต่ออาเซียนอย่างมีนัยสำคัญ แต่ในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับความคาดหมายที่คาดไว้ว่า เมื่อมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากขึ้น นักศึกษาน่าจะมีทัศนคติต่ออาเซียนที่ดีขึ้น แต่ในการศึกษานี้ ได้พบว่า เมื่อระดับความรู้เกี่ยวกับอาเซียนสูงขึ้น ทัศนคติต่ออาเซียนกลับเป็นเชิงลบมากขึ้น โดยพบว่า เมื่อให้กลุ่มที่มีคะแนนสูงสุด ($> 80\%$) เป็นกลุ่มอ้างอิง กลุ่มที่มีคะแนนความรู้ค่อนข้างต่ำ ($50\% - 60\%$) มีคะแนนทัศนคติโดยเฉลี่ยสูงกว่า ($B = .108$) และกลุ่มคะแนนความรู้ต่ำสุด ($< 50\%$) ก็มีคะแนนทัศนคติสูงกว่าขึ้นไปอีก ($B = .150$)

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ความผันแปรและค่าประมาณพารามิเตอร์ที่คำนวณได้ชี้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตามส่วนใหญ่เป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย ยกเว้นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจกับทัศนคติ ซึ่งมีทิศทางของความสัมพันธ์ไม่สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎี สาเหตุหนึ่งอาจมาจากปัญหาทางด้านเทคนิค ที่การวิเคราะห์ Univariate ANOVA มีข้อจำกัดเรื่องจำนวนตัวแปรอิสระที่จะสามารถนำเข้าวิเคราะห์พร้อมๆ กัน ทำให้ไม่สามารถควบคุมการแทรกแซงจากตัวแปรอื่นหลายตัวที่อยู่นอกแบบจำลอง ผู้วิจัยได้นำตัวแปรที่คิดว่ามีผลสลับกันเข้าทำการวิเคราะห์เพื่อให้แน่ใจว่าจะมีปัญหาด้านนี้น้อยที่สุด อย่างไรก็ตาม ต้องยอมรับว่ายังคงมีตัวแปรสำคัญที่ยังไม่ได้รับการควบคุมอยู่อีก

ความตรงของมาตรวัดความรู้ความเข้าใจอาจเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งได้ หากสิ่งที่วัดมาไม่ได้สะท้อนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนอย่างแท้จริง ผู้วิจัยได้พยายามกำหนดข้อคำถามที่ใช้วัดความรู้ความเข้าใจให้ครอบคลุมเนื้อหาหลายๆ ด้านที่สำคัญ ทั้งด้าน “ความรู้” และ “ความเข้าใจ” ที่มีระดับความยากง่ายแตกต่างกัน มาตรวัดอาจจะมีปัญหาอยู่บ้างในเรื่องความเที่ยงในด้านความสอดคล้องภายใน อันเนื่องมาจากเหตุที่ความรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่นำมาวัดมีหลายด้าน อย่างไรก็ตาม มาตรวัดก็ยังคงมีความสอดคล้องภายในในระดับที่ยอมรับได้ หากมาตรวัดเที่ยงตรง ประเด็นที่เหลืออยู่ก็คือ ตัวความรู้ความเข้าใจนี้เองมีผลให้เกิดทัศนคติเชิงลบมากกว่าเชิงบวก อันเป็นประเด็นที่ต้องตรวจสอบและหาคำอธิบายในเชิงประจักษ์ เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องสำหรับประชากรกลุ่มนี้

จากการศึกษาเนื้อหาของวิชาเกี่ยวกับอาเซียนที่มีการสอนในระดับมหาวิทยาลัย การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับอาเซียนของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน เนื้อหาข่าว และบทความวิเคราะห์ และวิพากษ์วิจารณ์องค์การอาเซียนและการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน จากการสัมภาษณ์พูดคุยกับนักวิชาการในมหาวิทยาลัย และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับนักศึกษาในการสนทนากลุ่มย่อย ผู้วิจัยมีคำอธิบายสำหรับสิ่งที่ค้นพบเชิงประจักษ์ที่ขัดกับแนวคิดทางทฤษฎีนี้เสนอให้พิจารณาได้ดังนี้

1. คำถามที่นำมาถามนักศึกษาเพื่อวัดความรู้เกี่ยวกับอาเซียนเป็นความรู้ที่เป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับอาเซียน ซึ่งความรู้นี้ไม่เพียงพอที่จะสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่นักศึกษา นักศึกษาจำเป็นต้องได้รับความรู้เชิงลึกและเชิงความคิดเห็นมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นชอบในเป้าหมายของอาเซียน

2. ความรู้ที่นักศึกษาได้รับอาจมีความขัดแย้งกันเอง เช่น แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือทางเศรษฐกิจในหมู่ประเทศสมาชิก แต่ก็คงมีการพูดถึงการแข่งขันกันเอาประโยชน์จากความร่วมมือ หรือแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือทางการเมืองและความมั่นคง แต่ก็มีข่าวความขัดแย้งตามชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้านอยู่เสมอ นำไปสู่ความรู้สึกเลื่อมเคลงและไม่ไว้วางใจในหลักการของอาเซียน และ/หรือแนวทางการปฏิบัติของ

ประเทศสมาชิก ทำให้นักศึกษาที่ยังมีความรู้มาก ยิ่งได้เห็นความขัดแย้งและอุปสรรคต่อความสำเร็จของอาเซียนมากขึ้น จึงมีความไม่ไว้วางใจและเกิดทัศนคติที่ไม่ดีต่ออาเซียนมากกว่านักศึกษาที่มีความรู้เพียงผิวเผิน

หากคำอธิบายนี้มีพื้นฐานที่รับฟังได้ ควรได้มีการทบทวนถึงเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่จะถ่ายทอดให้นักศึกษาต่อไปในอนาคต และการทบทวนถึงวิธีการปลูกฝังให้นักศึกษาได้ตระหนักและแลเห็นเป้าหมายที่ดีของอาเซียนทั้งในด้านความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกอาเซียน และในวิธีการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมของรัฐบาลและประชาชนของประเทศสมาชิก

ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

การวิเคราะห์เพื่อดูว่ามีปัจจัยใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษา โดยให้ความสนใจแก่ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อันได้แก่ จำนวนวิชาเกี่ยวกับอาเซียน กลุ่มสาขาวิชา ที่ตั้งมหาวิทยาลัยในแง่ภูมิภาค และความใกล้ชิดกับประเทศเพื่อนบ้านที่ร่วมเป็นสมาชิกในประชาคมอาเซียน รวมทั้งตัวแปรแหล่งให้ข่าวสารอาเซียน เพื่อวิเคราะห์ว่าลักษณะใดในตัวแปรเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียน และเพื่อควบคุมให้ผลที่ได้สะท้อนอิทธิพลที่แท้จริงของตัวแปรดังกล่าว ได้นำตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคลของนักศึกษา และเหตุปัจจัยอื่นๆ ที่คาดว่าจะส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน เข้าร่วมเป็นตัวแปรอิสระในการวิเคราะห์ปัจจัยด้วย

ผลการวิเคราะห์พบว่า แบบจำลองมีนัยสำคัญ (F ของ Corrected Model = 9.620 $P < .001$) โดยตัวแปรอิสระทั้งหมดในสมการร่วมกันอธิบายความผันแปรของตัวแปรตามได้ร้อยละ 17.3 (Adjusted $R^2 = .173$)

มีตัวแปรอิสระหลายตัวที่พบว่ามีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น คือ ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัย ที่วัดด้วยชั้นปี (YEAR) ความสามารถในการเรียนรู้ ที่วัดด้วยคะแนนผลการเรียน (GPA) กลุ่มสาขาวิชา (FIELD) และที่ตั้งของมหาวิทยาลัยในด้านภูมิภาค (REGION) และในการอยู่ใกล้-ไกลชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นประเทศสมาชิก (BORDER) โดย interaction ของตัวแปร 5 ตัวนี้ สามารถตีความได้ดังนี้

YEAR*FIELD	ทักษะ ความรู้ และประสบการณ์ มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่ในแบบแผนที่ไม่เหมือนกันในทุกกลุ่มสาขาวิชา
GPA*FIELD	ความสามารถในการเรียนรู้ มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่ในแบบแผนที่ไม่เหมือนกันในทุกกลุ่มสาขาวิชา
REGION*FIELD	กลุ่มสาขาวิชา มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่ในแบบแผน

ที่ไม่เหมือนกันในทุกภูมิภาค

BORDER*REGION การอยู่ใกล้หรือไกลชายมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่ใน
แบบแผนที่ไม่เหมือนกันในทุกภูมิภาค

ตัวแปรตัวอื่นที่พบว่ามีผลหลัก (Main effect) ต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ได้แก่ การเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ที่วัดด้วยจำนวนวิชาที่เคยเรียน (N_COURSE) การเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนนอกระบบที่วัดด้วยแหล่งที่นักศึกษาใช้รับข่าวสารอาเซียน อันได้แก่ อินเทอร์เน็ต (S_INTERNET) และการเข้าร่วมประชุม สัมมนา ฟังการบรรยาย และการเสวนาต่างๆ (S_TALKS) ความต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน (A_9) และความรู้สึกร่วม (A_14)

ได้นำตัวแปรที่เกี่ยวกับการเลือกแหล่งข่าวสารอาเซียนที่สำคัญอื่นๆ ได้แก่ มหาวิทยาลัย (S_COLLEGE) โทรทัศน์ (S_TV) และ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร (S_NP_MAG) แต่พบว่าไม่มีผลอย่างมีนัยสำคัญ (ตารางที่ 5.24)

ตารางที่ 5.24 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (KNOWLEDGE)

Tests of Between-Subjects Effects Dependent Variable: KNOWLEDGE (Knowledge Score)

Source	Type III Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.	Partial Eta Squared
Corrected Model	3313.551 ^a	43	77.059	10.045	.000	.192
Intercept	51461.503	1	51461.503	6708.407	.000	.787
FIELD * YEAR	273.371	5	54.674	7.127	.000	.019
FIELD * GPA	299.703	5	59.941	7.814	.000	.021
FIELD * REGION	647.106	14	46.222	6.025	.000	.044
REGION * BORDER	72.518	3	24.173	3.151	.024	.005
N_COURSE	293.428	2	146.714	19.125	.000	.021
S_INTERNET	55.647	1	55.647	7.254	.007	.004
S_TALKS	141.164	1	141.164	18.402	.000	.010
A_9	38.909	2	19.454	2.536	.079	.003
A_14	65.408	2	32.704	4.263	.014	.005
Error	13938.563	1817	7.671			
Total	309563.505	1861				
Corrected Total	17252.114	1860				

R Squared = .192

(Adjusted R Squared = .173)

ค่าประมาณพารามิเตอร์ที่ได้จากการวิเคราะห์ (ตารางที่ 5.25) ระบุให้กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป ที่เรียนในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และนิติศาสตร์ กลุ่มผู้ที่มีผลการเรียนดี ($GPA > 3.00$) ในแต่ละสาขา กลุ่มที่ศึกษาในสาขาต่างๆ ในมหาวิทยาลัยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มอยู่ในพื้นที่ใกล้ชายแดนในภูมิภาคของตน เคยเรียนวิชาเกี่ยวอาเซียนในระดับมหาวิทยาลัยมาแล้วตั้งแต่ 3 วิชาขึ้นไป กลุ่มที่หาข่าวสารอาเซียนจากอินเทอร์เน็ต และจากการเข้าร่วมประชุม สัมมนา ฟังการบรรยาย หรือการเสวนาต่างๆ กลุ่มผู้ต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียนสูง และกลุ่มที่มีความรู้สึกร่วมสูง เป็นกลุ่มอ้างอิงที่มีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน เฉลี่ยเท่ากับ 14.798

ค่าประมาณพารามิเตอร์ของตัวแปรการเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนในระบบการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัย ที่วัดด้วยจำนวนวิชาที่เคยเรียน (N_COURSE) การเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่ไม่ใช่การเรียนในระบบที่วัดด้วยแหล่งที่นักศึกษาใช้รับข่าวสารอาเซียน อันได้แก่ อินเทอร์เน็ต ($S_INTERNET$) และการเข้าร่วมประชุม สัมมนา ฟังการบรรยาย และการเสวนา ต่างๆ (S_TALKS) ล้วนแสดงทิศทางของความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับสมมุติฐานของการวิจัย โดยพบว่า นักศึกษาที่ไม่เคยเรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนในระดับมหาวิทยาลัยมีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนต่ำกว่ากลุ่มที่เคยเรียนมาตั้งแต่ 3 วิชาขึ้นไป (และอาจจะต่ำกว่ากลุ่มที่เรียนมา 1-2 วิชา) อย่างมีนัยสำคัญ ($B = -1.207$) ส่วนนักศึกษาที่ไม่ได้ใช้อินเทอร์เน็ตในการรับข่าวสารอาเซียนก็มีคะแนนความรู้เฉลี่ยต่ำกว่ากลุ่มที่ใช้ ($B = -.452$) และเป็นที่น่าสนใจว่าการเข้าร่วมการประชุม สัมมนา การฟังการบรรยาย หรือร่วมในการเสวนาต่างๆ มีผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษา ($B = -.735$) สูงกว่าการสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นการรับข่าวสารเพียงทางเดียว ขาดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ที่มีความสนใจร่วมกัน การจัดกิจกรรมที่ทำให้เกิดการสื่อสารสองทางจึงเป็นกิจกรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะเป็นการให้ความรู้ความเข้าใจในเชิงลึกแก่นักศึกษาแล้ว ยังเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนความคิด สร้างความกระจ่าง อันจะนำไปสู่การร่วมกันสร้างแนวทางการร่วมมือในระดับประชาชนที่จะทำให้อาเซียนเป็นประชาคมที่เข้มแข็งที่ประชาชนทั่วไปเข้าไปมีส่วนร่วมได้อย่างสร้างสรรค์

ผลการวิเคราะห์ชี้ว่า ระดับความต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน และความรู้สึกร่วมมีผลทำให้นักศึกษามีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนแตกต่างกัน แต่เป็นไปในทิศทางที่ต่างจากที่คาดไว้ ค่าประมาณค่าเบี่ยงเบนจากกลุ่มอ้างอิงที่เป็นกลุ่มที่ต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียนสูง และกลุ่มที่มีความรู้สึกร่วมสูง ซึ่งยังมีระดับสูงขึ้น นักศึกษายังมีแนวโน้มที่จะมีความรู้ความเข้าใจในอาเซียนน้อยลง

ตารางที่ 5.25 ขนาดและทิศทางของอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

Parameter Estimates

Dependent Variable:KNOWLEDGE (Knowledge Score)

Parameter	B	Std. Error	t	Sig.	Observed Power ^a
Intercept	14.810	.737	20.098	.000	1.000
[FIELD =1] * [YEAR=0]	-.277	.293	-.946	.344	.000
[FIELD =1] * [YEAR=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=2] * [YEAR=0]	-.570	.322	-1.770	.077	.002
[FIELD =2] * [YEAR=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD =3] * [YEAR=0]	1.088	.266	4.094	.000	.009
[FIELD =3] * [YEAR=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD =4] * [YEAR=0]	-1.056	.397	-2.660	.008	.004
[FIELD =4] * [YEAR=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD =5] * [YEAR=0]	-1.008	.363	-2.774	.006	.004
[FIELD=5] * [YEAR=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=1] * [GPA=0]	-.584	.300	-1.950	.051	.002
[FIELD=1] * [GPA=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=2] * [GPA=0]	.143	.316	.452	.652	.000
[FIELD=2] * [GPA=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=3] * [GPA=0]	-.500	.276	-1.810	.070	.002
[FIELD=3] * [GPA=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=4] * [GPA=0]	-.380	.378	-1.004	.316	.001
[FIELD=4] * [GPA=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=5] * [GPA=0]	-1.959	.352	-5.568	.000	.017
[FIELD=5] * [GPA=1]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD =1] * [REGION=0]	-2.425	.411	-5.903	.000	.019
[FIELD =1] * [REGION=1]	2.382	.778	3.062	.002	.005
[FIELD =1] * [REGION=2]	-3.677	.629	-5.846	.000	.018
[FIELD=1] * [REGION=3]	-3.114	.822	-3.790	.000	.008
[FIELD=1] * [REGION=4]	-2.575	.681	-3.779	.000	.008
[FIELD=2] * [REGION=0]	-2.523	.426	-5.924	.000	.019
[FIELD=2] * [REGION=2]	-3.938	.609	-6.465	.000	.022
[FIELD=2] * [REGION=3]	-2.386	.782	-3.051	.002	.005
[FIELD=2] * [REGION=4]	-.619	.563	-1.098	.272	.001
[FIELD=3] * [REGION=0]	-2.909	.405	-7.177	.000	.028
[FIELD=3] * [REGION=1]	-1.601	.781	-2.050	.040	.002
[FIELD=3] * [REGION=2]	-4.224	.693	-6.093	.000	.020
[FIELD=3] * [REGION=3]	-3.338	.776	-4.303	.000	.010
[FIELD=3] * [REGION=4]	.271	.556	.487	.626	.000
[FIELD=4] * [REGION=0]	-1.996	.492	-4.055	.000	.009
[FIELD=4] * [REGION=2]	-3.098	.701	-4.418	.000	.011
[FIELD=4] * [REGION=3]	-3.391	1.025	-3.309	.001	.006
[FIELD=4] * [REGION=4]	-1.294	.626	-2.068	.039	.002

ตารางที่ 5.25 ขนาดและทิศทางของอิทธิพลของปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน (ต่อ)

Parameter Estimates

Dependent Variable: KNOWLEDGE (Knowledge Score)

Parameter	B	Std. Error	t	Sig.	Observed Power ^a
[FIELD=5] * [REGION=0]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=5] * [REGION=2]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=5] * [REGION=3]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD=5] * [REGION=4]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=0] * [BORDER=0]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=1] * [BORDER=1]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=2] * [BORDER=0]	-.958	.458	-2.091	.037	.002
[REGION=2] * [BORDER=2]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=3] * [BORDER=0]	.925	.500	1.849	.065	.002
[REGION=3] * [BORDER=3]	0 ^b	.	.	.	.
[REGION=4] * [BORDER=0]	.711	.546	1.301	.193	.001
[REGION=4] * [BORDER=4]	0 ^b	.	.	.	.
[N_COURSE=0]	-1.242	.288	-4.305	.000	.010
[N_COURSE=1]	-.398	.301	-1.321	.187	.001
[N_COURSE=2]	0 ^b	.	.	.	.
[S_INTERNET =0]	-.472	.175	-2.693	.007	.004
[S_INTERNET =1]	0 ^b	.	.	.	.
[S_TALKS =0]	-.700	.163	-4.290	.000	.010
[S_TALKS =1]	0 ^b	.	.	.	.
[A_9 =1.00]	.450	.204	2.200	.028	.003
[A_9 =3.00]	.101	.153	.663	.508	.000
[A_9 =4.00]	0 ^b	.	.	.	.
[A_14 =1.00]	.599	.214	2.796	.005	.004
[A_14 =3.00]	.443	.179	2.475	.013	.003
[A_14 =4.00]	0 ^b	.	.	.	.

b. This parameter is set to zero because it is redundant.

จากการที่ได้พบในการวิเคราะห์ที่ผ่านมาว่าความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมีผลเชิงลบต่อทัศนคติต่ออาเซียน ทำให้เข้าใจได้ว่าทำไมความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน และความรู้สึกร่วม (ซึ่งเป็นตัวแปรเชิงทัศนคติเช่นกัน) กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนจึงเป็นเชิงลบ ซึ่งทำให้มีคำอธิบายในสิ่งที่พบในการวิเคราะห์ส่วนนี้ว่า การกำหนดทิศทางของเหตุและผลของการวิจัยนี้ได้กลับทางกันกับกระบวนการคิดของนักศึกษาที่เกิดขึ้นในเชิงประจักษ์ โดยที่ ณ จุดเวลาที่ตอบแบบสอบถาม ความรู้

ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนที่นักศึกษาถืออยู่เป็นตัวกำหนด (ไม่ใช่เป็นตัวถูกกำหนดโดย) ความต้องการทำงานกับสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน และความรู้สึกร่วม ซึ่งได้พบมาแล้วว่า นักศึกษาที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมากขึ้น กลับมีความไม่ไว้วางใจและมีทัศนคติที่ไม่ดีต่ออาเซียนมากขึ้นกว่านักศึกษาที่มีความรู้เพียงผิวเผิน ซึ่งย่อมทำให้มีความต้องการทำงานกับปสมาชิกอื่นๆ ในประชาคมอาเซียน รวมทั้งความรู้สึกร่วมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในประชาคมอาเซียนลดลง

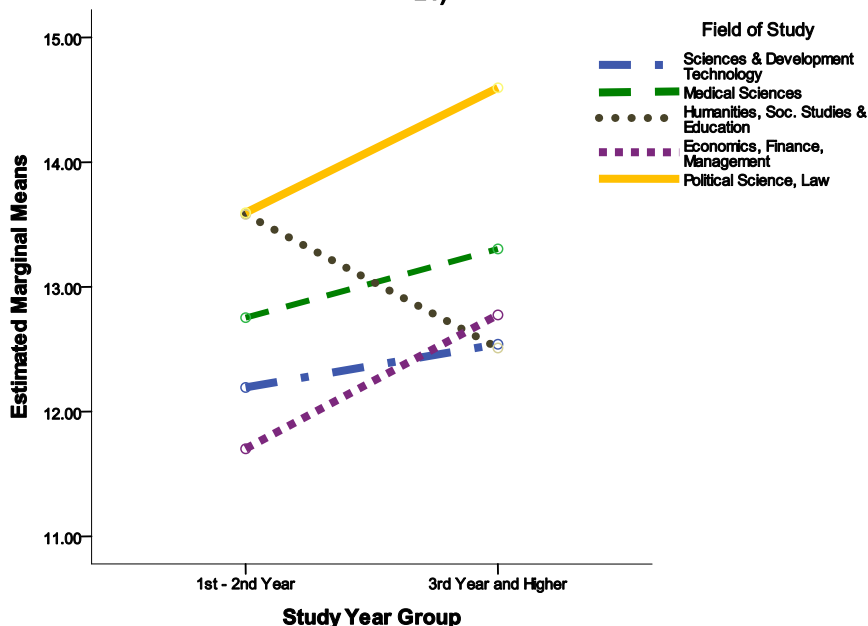
งานวิจัยนี้ได้มีสมมุติฐานว่าสาขาวิชาที่เรียนน่าจะมีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่การวิเคราะห์เพื่อทดสอบผลหลักของสาขาวิชาไม่พบว่ามันัยสำคัญ จึงได้พิจารณาว่าอิทธิพลของสาขาวิชาอาจอยู่ในรูปของปฏิสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ผลการทดสอบผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสาขาวิชาที่เรียน กับตัวแปรทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัย ($YEAR * FIELD$) กับตัวแปรความสามารถในการเรียนรู้ ($GPA * FIELD$) และกับตัวแปรภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ ($FIELD * REGION$) ต่อคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน พบว่ามีนัยสำคัญทั้งสิ้น ซึ่งตัวแปรทั้งสี่ อันได้แก่ ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัย ความสามารถในการเรียนรู้ กลุ่มสาขาวิชาที่เรียน และภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่ ล้วนมีอิทธิพลต่อคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของนักศึกษา

รูปที่ 5.1, 5.2, 5.3 และ 5.4 เป็นกราฟที่ plot ค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของกลุ่มย่อยต่างๆ ที่ชี้ว่าตัวแปร 4 คู่ที่กำหนดว่ามีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อคะแนนความรู้ความเข้าใจ มีแบบแผนของผลอย่างคร่าวๆ อย่างไร ซึ่งจะช่วยให้ตีความตัวเลขค่าประมาณความเบี่ยงเบนของกลุ่มต่างๆ จากกลุ่มอ้างอิงที่แสดงไว้ในตารางได้ง่ายขึ้น แต่ความแตกต่างระหว่างกลุ่มย่อยที่เห็นในกราฟนี้ เป็นการแตกต่างเชิงผิวหน้า เพราะยังไม่ได้ควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่น ต่างกับค่าประมาณความเบี่ยงเบน (B) ที่คำนวณได้จากวิเคราะห์ ที่ได้มีการควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่นไปบ้าง แต่ก็ยังคงเป็นการควบคุมโดยบางส่วนเท่านั้น จึงยังต้องตีความค่าเหล่านี้ด้วยความระมัดระวังด้วย

จากรูปที่ 5.1 จะพบว่า ในทุกกลุ่มสาขาวิชา เมื่อทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัยของนักศึกษาเพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่ได้ศึกษาในมหาวิทยาลัย ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนได้เปลี่ยนแปลงไป โดยส่วนใหญ่เปลี่ยนแปลงไปในเชิงบวก ยกเว้นในกลุ่มสาขาวิชาศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปกรรม อันเป็นลักษณะของผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสาขาวิชากับทักษะ ความรู้ ประสบการณ์และวัยการวิเคราะห์ Univariate ANOVA ที่มีการควบคุมผลจากตัวแปรอื่นๆ ที่รวมอยู่ในแบบจำลอง ยืนยันว่าตัวแปรทั้งสองนี้มีปฏิสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ($F = 7.124$ $P < .001$)

รูปที่ 5.1 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของกลุ่มนักศึกษาที่มีทักษะความรู้ (YEAR) ประสบการณ์และวัยต่างกัน ในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา (FIELD)

Estimated Marginal Means of Weighted ASEAN Knowledge Score (Total score: 21)

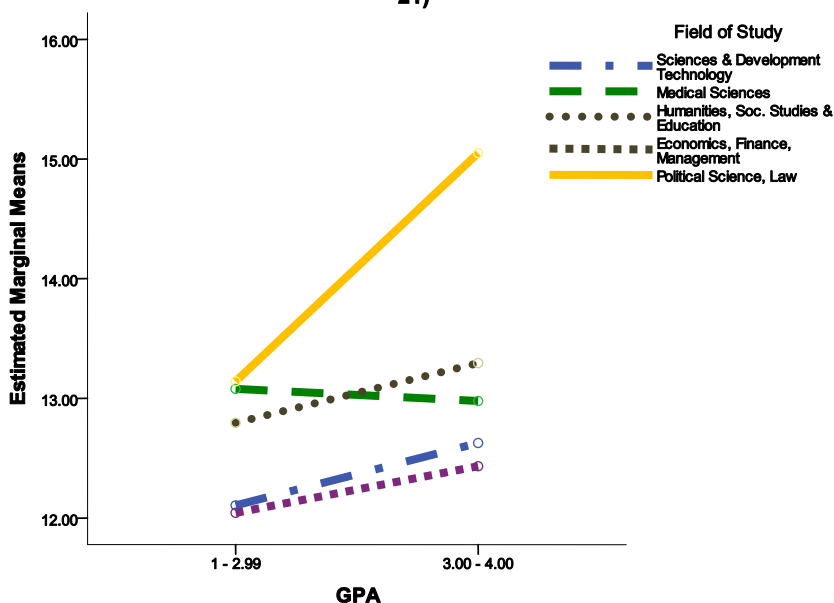

ตารางที่ 5.25 แสดงการเปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของกลุ่มนักศึกษาที่มีทักษะความรู้ ประสบการณ์และวัยต่างกันในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา ค่าเบี่ยงเบนจากค่าเฉลี่ยของกลุ่มอ้างอิงชี้ว่าในกลุ่มสาขาวิชาส่วนใหญ่ นักศึกษาที่มีทักษะความรู้ ประสบการณ์และวัยสูงกว่า (YEAR = 1) มีแนวโน้มที่จะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนสูงกว่ากลุ่มมีทักษะความรู้ ประสบการณ์และวัยต่ำกว่า (YEAR = 0) โดยได้พบว่า ความแตกต่างนี้มีนัยสำคัญ ($\alpha = .05$) ในกลุ่มสาขาวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ (FIELD = 5) และกลุ่มสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ การเงิน และบริหารธุรกิจ (FIELD = 4) ที่คะแนนของนักศึกษารุ่นพี่สูงกว่ารุ่นน้องประมาณ 1.00 แต่ได้พบว่าในกลุ่มสาขาวิชาศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปกรรม (ซึ่งเป็นกลุ่มที่อยู่ในระดับชั้นปี 1 - 2 ด้วยกัน) มีคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนสูงกว่านักศึกษาจากกลุ่มสาขาวิชาอื่นๆ ทั้งหมด) มีทิศทางที่กลับกัน คือ รุ่นน้องมีคะแนนสูงกว่ารุ่นพี่อย่างมีนัยสำคัญ ($B = 1.088$) สำหรับในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา (FIELD = 1) และสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ (FIELD = 2) กลุ่มนักศึกษาชั้นปีที่ 1 - 2 กับกลุ่มชั้นปีที่ 3 ขึ้นไป มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากรูปที่ 5.2 พบว่า ใน 4 กลุ่มสาขาวิชา นักศึกษาที่มีความสามารถในการเรียนรู้สูง มีแนวโน้มที่จะมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนดีกว่านักศึกษาที่มีความสามารถด้อยกว่า แต่พบว่ามีแนวโน้มที่ตรงกันข้ามกันในกลุ่มสาขา

รูปที่ 5.2 เปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนของกลุ่มนักศึกษาที่มีความสามารถในการเรียนรู้ (GPA) ต่างกัน ในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา (FIELD)

Estimated Marginal Means of Weighted ASEAN Knowledge Score (Total score: 21)

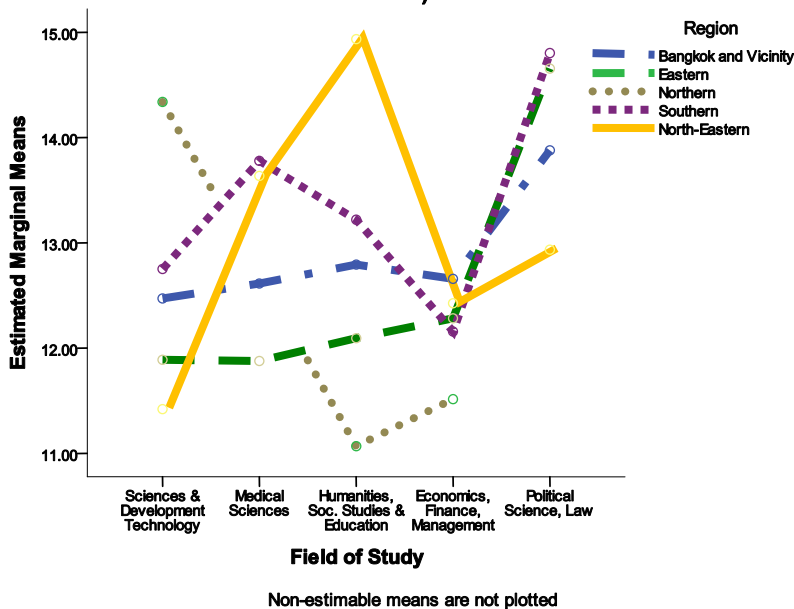
วิชาวิทยาศาสตร์การแพทย์ และในกลุ่มสาขาวิชาที่มีแนวโน้มเชิงบวกด้วยกัน ก็พบว่ามีความแตกต่างที่ไม่เท่ากัน ซึ่งว่าผลที่เกิดขึ้นน่าจะเป็นผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสาขาวิชาความสามารถในการเรียนรู้

ผลจากการวิเคราะห์ Univariate ANOVA พบว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรกลุ่มสาขาวิชาความสามารถในการเรียนรู้มีผลต่อคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนอย่างมีนัยสำคัญ ($F = 7.814$ $P < .001$) โดยกลุ่มนักศึกษาที่มีความสามารถในการเรียนรู้สูง ($GPA = 1$) มักจะมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนสูงกับกลุ่มที่ด้อยกว่า ($GPA = 0$) แต่ได้พบว่าความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ $\alpha = .05$ เฉพาะในกลุ่มสาขาวิชา รัฐศาสตร์และนิติศาสตร์เท่านั้น ($B = -1.907$) ความแตกต่างในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา ($-.584$) และในกลุ่มสาขาวิชาศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปกรรม ($-.500$) มีนัยสำคัญที่ระดับ $\alpha = .10$)

ได้พบว่า กลุ่มสาขาวิชาที่เรียนกับภูมิภาคที่นักศึกษาเรียนอยู่มีปฏิสัมพันธ์ที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนอย่างมีนัยสำคัญ ($F = 6.205$ $P < .001$) ซึ่งกราฟในรูปที่ 5.3 แสดงค่อนข้างชัดเจนว่าความแตกต่างระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนในระหว่างนักศึกษาจากกลุ่มสาขาวิชาที่ต่างกัน มีแบบแผนที่แตกต่างกันในแต่ละภูมิภาค

รูปที่ 5.3 กราฟแสดงผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสาขาวิชา กับ ภูมิภาค (REGION * FIELD)
ต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

Estimated Marginal Means of Weighted ASEAN Knowledge Score (Total score: 21)

ตารางที่ 5.25 เปรียบเทียบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนระหว่างนักศึกษาจากกลุ่มสาขาวิชาต่างๆ กับ นักศึกษาในกลุ่มสาขาวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ (FIELD = 5) ในแต่ละภูมิภาค ซึ่งพบว่า ในทุกภูมิภาค นักศึกษาจากกลุ่มสาขาวิชาต่างๆ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนต่ำกว่านักศึกษากลุ่มรัฐศาสตร์และ นิติศาสตร์อย่างมีนัยสำคัญ เว้นแต่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่นักศึกษาจากกลุ่มสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ การแพทย์ และกลุ่มสาขาวิชาศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปกรรม มีคะแนนความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับอาเซียนไม่ต่างไปจากนักศึกษากลุ่มรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ (ซึ่งในภูมิภาคนี้ นักศึกษาที่เป็นตัวแทนกลุ่ม สาขาวิชานี้ส่วนใหญ่เป็นนักศึกษานิติศาสตร์) โดยในภูมิภาคต่างๆ ต่างก็มีความแตกต่างในขนาดที่ไม่เท่ากัน

การที่พบว่าปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มสาขาวิชาที่เรียนกับภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่มีผลอย่างมีนัยสำคัญ มีความหมายในทางกลับกันด้วยว่า ภูมิภาคที่มหาวิทยาลัยตั้งอยู่มีผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่ในแบบแผนที่ไม่เหมือนกันในทุกกลุ่มสาขาวิชา

ตารางที่ 5.26 แสดงค่าประมาณความเบี่ยงเบนที่เปรียบเทียบคะแนนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ของนักศึกษาในกลุ่มสาขาเดียวกันที่อยู่ต่างภูมิภาคกัน โดยใช้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (REGION = 4) เป็นกลุ่ม อ้างอิง เมื่อพิจารณาเครื่องหมายและขนาดของค่าเบี่ยงเบน พบว่า ในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อ

ตารางที่ 5.26 ขนาดและทิศทางของอิทธิพลของภูมิภาคที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

Parameter Estimates

Dependent Variable: KNOWLEDGE (Knowledge Score)

Parameter	B	Std. Error	t	Sig.	Observed Power ^a
[FIELD_G5=1] * [REGION=0]	1.347	.569	2.368	.018	.003
[FIELD_G5=1] * [REGION=1]	3.231	.748	4.318	.000	.010
[FIELD_G5=1] * [REGION=2]	1.325	.620	2.138	.033	.003
[FIELD_G5=1] * [REGION=3]	1.224	.734	1.668	.095	.002
[FIELD_G5=1] * [REGION=4]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD_G5=2] * [REGION=0]	-.707	.667	-1.060	.289	.001
[FIELD_G5=2] * [REGION=2]	-.891	.754	-1.181	.238	.001
[FIELD_G5=2] * [REGION=3]	-.004	.806	-.005	.996	.000
[FIELD_G5=2] * [REGION=4]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD_G5=3] * [REGION=0]	-1.983	.680	-2.916	.004	.005
[FIELD_G5=3] * [REGION=1]	-3.598	.832	-4.324	.000	.010
[FIELD_G5=3] * [REGION=2]	-2.066	.799	-2.587	.010	.004
[FIELD_G5=3] * [REGION=3]	-1.845	.814	-2.266	.024	.003
[FIELD_G5=3] * [REGION=4]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD_G5=4] * [REGION=0]	.495	.632	.783	.434	.000
[FIELD_G5=4] * [REGION=1]	-.432	.688	-.629	.530	.000
[FIELD_G5=4] * [REGION=2]	.623	.660	.944	.345	.000
[FIELD_G5=4] * [REGION=3]	-.334	.896	-.373	.709	.000
[FIELD_G5=4] * [REGION=4]	0 ^b	.	.	.	.
[FIELD_G5=5] * [REGION=0]	1.197	.703	1.702	.089	.002
[FIELD_G5=5] * [REGION=2]	2.428	.785	3.094	.002	.005
[FIELD_G5=5] * [REGION=3]	1.763	.856	2.058	.040	.002
[FIELD_G5=4] * [REGION=4]	0 ^b	.	.	.	.

(หมายเหตุ: ในกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีตัวแทนจากกลุ่มสาขาวิชารัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ และกลุ่มสาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ การเงิน และบริหารธุรกิจ จากภาคตะวันออก)

การพัฒนา (FIELD=1) นักศึกษาจากภาคตะวันออก (REGION = 1) มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด สูงกว่านักศึกษาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือถึง 3.231 คะแนน รองลงมาคือ จากกรุงเทพฯ และปริมณฑล (REGION = 0) และจากภาคเหนือ (REGION = 2) ส่วนจากภาคใต้ (REGION = 3) มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนไม่แตกต่างจากนักศึกษาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมีนัยสำคัญ

ในกลุ่มสาขาวิชาศิลปศาสตร์ สังคมศาสตร์ การศึกษา และศิลปกรรม (FIELD = 3) นักศึกษาจากภาคอื่นๆ ทั้งหมด มีคะแนนความรู้เฉลี่ยต่ำกว่านักศึกษาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยนักศึกษาจากภาคตะวันออกมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนน้อยที่สุด สำหรับกลุ่มสาขาวิชารัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ พบว่า นักศึกษาจาก

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีคะแนนเฉลี่ยต่ำกว่าทุกภูมิภาคที่มีการสอน โดยต่ำกว่านักศึกษาจากภาคเหนือและภาคใต้อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ $\alpha < .05$ ($B = 2.428$ และ $B = 1.762$ ตามลำดับ) และต่ำกว่านักศึกษาจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ $\alpha < .10$ ($B = 1.197$)

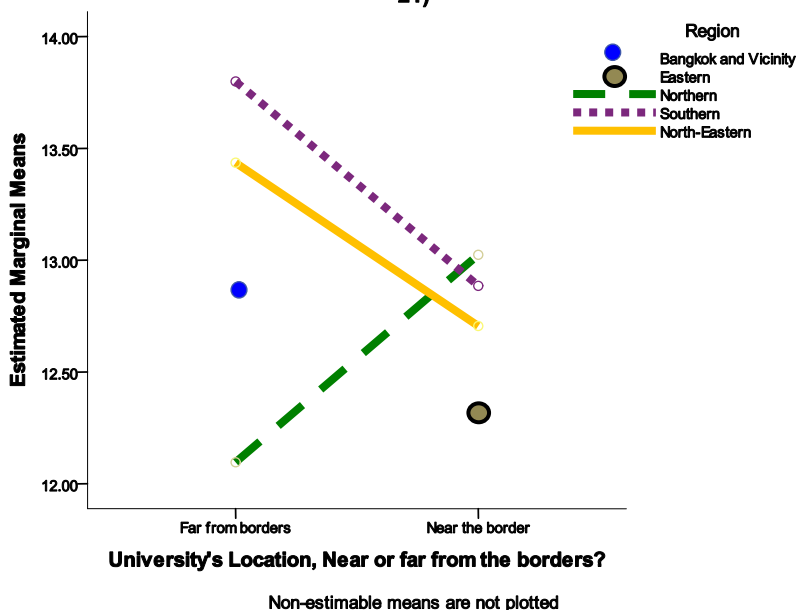
ส่วนในกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ (FIELD = 2) และกลุ่มสาขาเศรษฐศาสตร์ การเงิน และการบริหารธุรกิจ (FIELD = 4) พบว่า นักศึกษาในทุกภูมิภาคที่มีการสอน มีระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สรุปได้ว่า ในบางกลุ่มสาขาวิชา มีความแตกต่างของภูมิภาค หรือของตัวมหาวิทยาลัย และ/หรือตัวคณะหรือสำนักวิชาเองในการให้ความสำคัญกับการสร้างความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งทัศนคติที่ดีต่ออาเซียนให้แก่นักศึกษาในระดับที่แตกต่างกัน

ส่วนรูปที่ 5.4 ซึ่งเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจของนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยที่อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยที่อยู่ไกลชายแดนในแต่ละภูมิภาคชี้ว่า มีเฉพาะภาคเหนือที่กลุ่มที่อยู่ใกล้ชายแดนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่ากลุ่มที่อยู่ไกล ในภาคใต้และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่ามีแนวโน้มในทางตรงกันข้าม ซึ่งบ่งบอกว่าน่าจะผลจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรภูมิภาคและการอยู่ใกล้หรือไกลชายแดน

รูปที่ 5.4 กราฟแสดงผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างการอยู่ใกล้-ไกลชายแดน กับ ภูมิภาค (YEAR * FIELD) ต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

Estimated Marginal Means of Weighted ASEAN Knowledge Score (Total score: 21)

อิทธิพลของการอยู่ใกล้หรือไกลจากชายแดน ตรวจสอบได้จากค่าประมาณค่าเบี่ยงเบนของกลุ่มที่อยู่ห่างจากชายแดนเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่อยู่ใกล้กับชายแดนในภูมิภาคเดียวกัน จากค่าเบี่ยงเบนของกลุ่ม REGION * BORDER ต่างๆ (ตารางที่ 5.25) พบว่าในภาคเหนือ นักศึกษาที่อยู่ใกล้ชายแดนมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับอาเซียนสูงกว่านักศึกษาที่อยู่ห่างไกลอย่างมีนัยสำคัญ ($B = -.928$) ในขณะที่ภาคใต้ กลุ่มนักศึกษาที่อยู่ใกล้ชายแดนมีคะแนนความรู้เกี่ยวกับอาเซียนต่ำกว่านักศึกษาที่อยู่ห่างไกล ($B = .914$)

รายละเอียดของผลการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับพื้นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยข้างต้นนี้ สามารถที่จะใช้เป็นจุดเริ่มต้นในการศึกษาถึงข้อดี ข้อด้อย และเหตุปัจจัยเฉพาะกรณีของแต่ละภูมิภาค มหาวิทยาลัย และกลุ่มสาขาวิชา ที่พบว่านักศึกษามีความรู้ความเข้าใจในระดับดีพอหรือไม่เพียงพอแก่การที่จะเป็นพลเมืองอาเซียนอย่างเข้มแข็งต่อไปในอนาคต

โดยสรุป ผลการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน สามารถระบุตัวแปรที่พบว่ามีผลต่อระดับความรู้ของนักศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ โดยหลายตัวเป็นตัวแปรเชิงนโยบายที่สามารถนำไปศึกษาต่อไปในรายละเอียดและประมวลเข้ากับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการศึกษาภาคเอกสาร เพื่อพัฒนาข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์แก่มหาวิทยาลัยและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการร่วมกันส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียนในหมู่นักศึกษาอย่างเหมาะสมและกว้างขวางต่อไป

สรุปผลการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และความมุ่งมั่นที่นักศึกษามีต่ออาเซียน และการวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน สรุปผลได้ดังนี้

1. ทักษะคิดต่อองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียนในปัจจุบันมีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อความมุ่งมั่นที่นักศึกษามีต่ออาเซียน หากนักศึกษามีทักษะคิดที่ดีต่ออาเซียน นักศึกษาย่อมมีความมุ่งมั่นที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมเป็นส่วนหนึ่งในประชาคมอาเซียน เป็นความมุ่งมั่นทั้งในด้านที่มีผลต่อตนเองโดยตรง และในส่วนที่ต้องการเห็นอาเซียนเป็นประชาคมที่เข้มแข็ง ปัจจัยอื่นๆ ที่พบว่ามีผลต่อความมุ่งมั่นของนักศึกษา ได้แก่ ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ วิสัย และความสามารถในการเรียนรู้ของนักศึกษา การศึกษาอยู่ในมหา-วิทยาลัยที่อยู่ในภูมิภาคที่ต่างกัน และการอยู่ใกล้หรือไกลจากชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน

2. ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมีผลต่อทัศนคติที่นักศึกษามีต่ออาเซียน โดยพบว่ามีผลเชิงลบ ซึ่งการค้นพบนี้ชี้ถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการทบทวนและปรับปรุงเนื้อหาความรู้และวิธีการให้ความรู้ความเข้าใจ

ตารางที่ 5.27 สรุปการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ทักษะ และ ความมุ่งหวังที่นักศึกษามีต่ออาเซียน และปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม		
	ความมุ่งหวัง ต่ออาเซียน	ทัศนคติ ต่ออาเซียน	ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับอาเซียน
YEAR	มีผลเชิงบวก	มีผลเชิงลบ	(มีผลปฏิสัมพันธ์ บวก/ลบ)
GPA	มีผลเชิงลบ	มีผลเชิงลบ	(มีผลปฏิสัมพันธ์ บวก)
FIELD	ไม่มีนัยสำคัญ	ไม่มีนัยสำคัญ	(มีผลปฏิสัมพันธ์)
REGION	(มีผลปฏิสัมพันธ์)	(มีผลปฏิสัมพันธ์)	(มีผลปฏิสัมพันธ์)
BORDER	(มีผลปฏิสัมพันธ์)	(มีผลปฏิสัมพันธ์)	(มีผลปฏิสัมพันธ์)
N_COURSE	ไม่มีนัยสำคัญ	มีผลเชิงบวก	มีผลเชิงบวก
S_COLLEGE		มีผลเชิงบวก	
S_INTERNET			มีผลเชิงบวก
S_TALKS			มีผลเชิงบวก
KNOWLED_G	ไม่มีนัยสำคัญ	มีความสัมพันธ์เชิงลบ	
ATTITUDE_G	มีผลเชิงบวก		-
FIELD_G5 * YEAR_G2			มีผล
FIELD_G5 * GPA_G2			มีผล
FIELD_G5 * REGION			มีผล
REGION * BORDER	มีผล	มีผล	มีผล
A_9			มีความสัมพันธ์เชิงลบ
A_14			มีความสัมพันธ์เชิงลบ

ไม่อยู่ในการวิเคราะห์

แก่นักศึกษาให้เป็นไปในทิศทางที่สร้างให้เกิดทัศนคติที่ดีมากกว่าที่ผ่านมา ปัจจัยอื่นๆ ที่พบว่ามีผลต่อทัศนคติต่ออาเซียนของนักศึกษา ได้แก่ ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ วัย และความสามารถในการเรียนรู้ของนักศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับอาเซียนในระบบการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย บทบาทของมหาวิทยาลัยในฐานะเป็นแหล่ง

ให้ข่าวสารอาเซียน การศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยที่อยู่ในภูมิภาคที่ต่างกัน และการอยู่ใกล้หรือไกลจากชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน

3.. ปัจจัยที่มีผลต่อระดับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน ประกอบด้วย ทักษะ ความรู้ประสบการณ์ วย และความสามารถในการเรียนรู้ของนักศึกษา สาขาวิชาที่ศึกษา การศึกษาเกี่ยวกับอาเซียนในระบบการศึกษา ระดับมหาวิทยาลัย บทบาทของการประชุม สัมมนา การบรรยายและการเสวนาเกี่ยวกับอาเซียน และอินเทอร์เน็ต ในฐานะเป็นแหล่งให้ข่าวสารอาเซียน การศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยที่อยู่ในภูมิภาค ที่ต่างกัน และการอยู่ใกล้หรือไกลจากชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้พบว่า ความประสงค์ที่จะทำงานร่วมกับประชาชนจากประเทศสมาชิกอื่นๆ และความรู้สึกร่วมในประชาคมอาเซียน มีความสัมพันธ์กับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน แต่ในฐานะเป็นผลมากกว่าเป็นเหตุ และด้วยเป็นตัวแปรเชิงทัศนคติ จึงเป็นความสัมพันธ์เชิงลบ เช่นเดียวกับที่ได้พบในความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนกับทัศนคติต่ออาเซียนของกลุ่ม นักศึกษามหาวิทยาลัยที่ทำการศึกษาในครั้งนี้

ข้อค้นพบจากการศึกษาเชิงประจักษ์นี้จะใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดข้อเสนอแนะในการจัดการศึกษา เกี่ยวกับอาเซียนแก่นักศึกษาในระดับมหาวิทยาลัย ดังจะกล่าวถึงในบทที่ 6

บทที่ 6

บทสรุป

งานวิจัยเรื่อง “โอกาสและความท้าทายสำหรับประเทศไทยกับกระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย: การศึกษาสำรวจหลักสูตร ความรู้พื้นฐาน และทัศนคติ” เริ่มต้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและประเมินถึงโอกาสและความท้าทายของประเทศไทยกับการสร้างอัตลักษณ์โดยผ่านระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อเพิ่มองค์ความรู้ทางวิชาการของการศึกษาเกี่ยวกับอาเซียน โดยเฉพาะความรู้ทางทฤษฎีทางด้านกระบวนการบูรณาการและอัตลักษณ์ของภูมิภาค เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้น และเพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายแก่รัฐบาลไทยในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษาเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะให้กับผู้บริหารในระดับมหาวิทยาลัยเพื่อวางหลักสูตรและวางแผนทิศทางการเรียนการสอนเพื่อเตรียมความพร้อมให้กับนักศึกษาที่จะเป็นแรงงานในประชาคมอาเซียน

ผู้วิจัยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับอัตลักษณ์ อันรวมถึงคำจำกัดความ กระบวนการการสร้างและมุมมองจากทั้งนักวิชาการและนักปฏิบัติ และวรรณกรรมเกี่ยวกับความร่วมมือในระดับภูมิภาคเพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของความร่วมมือต่างๆ ซึ่งประเด็นเรื่องอัตลักษณ์นั้นเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจในปัจจุบัน โดยจะเห็นได้จากการประชาสัมพันธ์โดยองค์การอาเซียนเอง คือ หน่วยงานภาครัฐ และสถานศึกษา โดยมักอยู่ในรูปแบบของคำขวัญอาเซียนที่ว่า “หนึ่งวิสัยทัศน์ หนึ่งอัตลักษณ์ หนึ่งประชาคม” หรือ “One Vision, One Identity, One Community” ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์นักศึกษาหรือบุคลากรทางการศึกษา พบว่า อัตลักษณ์เป็นเรื่องที่จับต้องไม่ได้ และไม่มีใครสามารถอธิบายได้ว่าอัตลักษณ์ของอาเซียนเป็นอย่างไร เกิดขึ้นแล้วหรือยัง และมีการพัฒนาไปถึงระดับใด ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาถึงระบบการศึกษาของไทยอันเป็นตัวแปรสำคัญในการสร้างความรู้ความเข้าใจ อันนำไปสู่การสร้างทัศนคติที่ดีต่ออาเซียน และนำไปสู่การมีความมุ่งหวังต่ออาเซียน เพื่อตอบคำถามของงานวิจัยโดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปริมาณจากการทำแบบสำรวจ และการวิเคราะห์ทางสถิติเพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ของความรู้ ทัศนคติ และความมุ่งหวังต่ออาเซียน

จากการสำรวจนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ ได้เห็นว่าที่ผ่านมาจะเน้นในเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา การพัฒนาบุคลากร และเทคโนโลยีทางการศึกษา โดยไม่มีการกล่าวถึงเนื้อหาหลักสูตรการเรียนการสอนที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้ความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และองค์การอาเซียน อันเป็นแนวทางที่สามารถทำได้ง่าย รวดเร็วและไม่ต้องใช้งบประมาณมาก ในทางตรงกันข้ามเมื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้นใกล้ขึ้น รายงานถึงความไม่พร้อมของระบบ โครงสร้าง หน่วยงาน บุคลากร

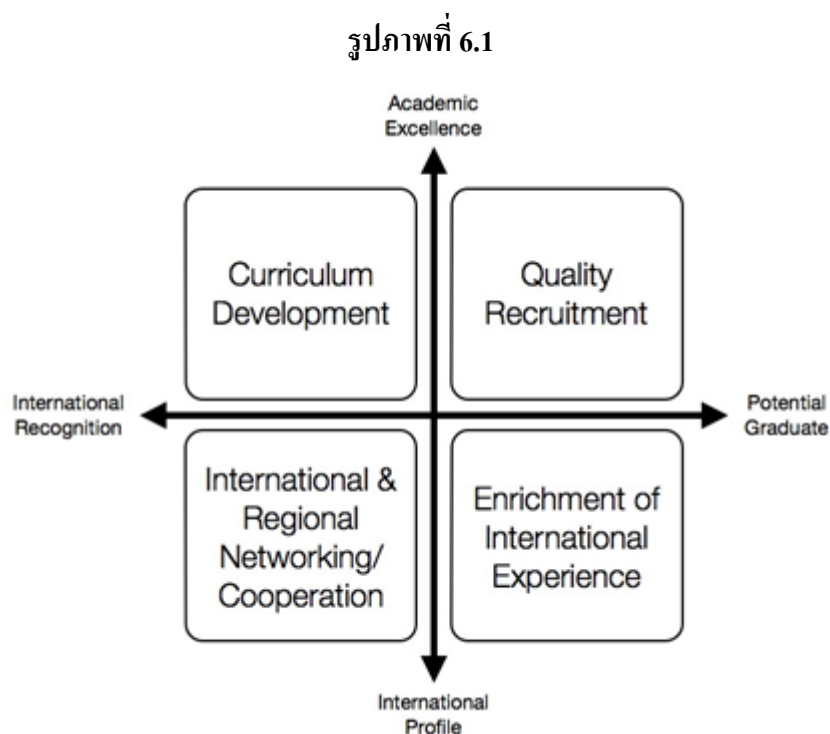
ยังมีเพิ่มมากขึ้น ซึ่งในแง่หนึ่ง รายงานเหล่านี้อาจเป็นตัวกระตุ้นเตือนที่ดีให้คนไทยเร่งปรับเปลี่ยนตนเองเพื่อการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเข้มแข็ง แต่อีกแง่หนึ่ง รายงานการประเมินเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงจุดอ่อนของประเทศไทย ที่ถึงแม้ว่าจะมีโครงการส่งเสริม สนับสนุนการเตรียมความพร้อมหลายโครงการ มีการลงทุนจากทุกภาคส่วนจำนวนมาก แต่ก็ยังไม่ตรงจุด ดังเช่น รายงานของ World Economic Forum ในปี 2013 ที่ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยด้อยกว่าประเทศอื่นๆ ในอาเซียนในเรื่องภาษาอังกฤษ ความสามารถในการแข่งขัน และคุณภาพของระบบการศึกษา โดยมีคะแนนอยู่ในลำดับที่ 8 จากทั้งหมด 10 ประเทศ (World Economic Forum 2013) ดังนั้น คำถามสำคัญคือระบบการศึกษาแบบใดที่จะผลิตคนให้ได้มีคุณภาพและมีความสามารถพัฒนาตนเองตามศักยภาพให้ได้มากที่สุด อีกทั้งยังต้องเป็นคนที่สามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากสภาพสังคมมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและมีความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และความคิด การศึกษาที่ดีจึงควรมีการเตรียมความพร้อมให้คนสามารถเรียนรู้และปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไป

รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา คชเสนี ผู้อำนวยการบริหารเครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน ได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคามทางการศึกษา (SWOT Analysis) ที่ประเทศไทยต้องตระหนักและเร่งเสริมสร้างและแก้ไขในส่วนที่บกพร่อง โดยมองว่าจุดแข็งคือ 1) ประเทศไทยเป็นที่ตั้งของสมาคมและเครือข่ายด้านการศึกษาระดับนานาชาติ เช่น ASEAN University Network (AUN), The Association of Southeast Asian Institutions of Higher Learning (ASAIHL) และ ASEAN-European University Network (ASEA-UNINET) จึงเป็นศูนย์กลางของความร่วมมือทางการศึกษา 2) มีหลักสูตรนานาชาติจำนวน 884 หลักสูตรที่ทั้งสร้างให้เยาวชนมีความเป็นนานาชาติและตระหนักรู้ถึงความหลากหลายทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมของประเทศต่างๆ ในอาเซียน 3) มีหลักสูตรด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีคุณภาพ 4) มีสถาบันหลายแห่งเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ 5) มีความเข้มแข็งทางวิชาการ 6) มีสถาบันที่มีศูนย์ความเป็นเลิศทางวิชาการ 7) มีศักยภาพในการร่วมมือกับต่างประเทศ 8) มีเกณฑ์มาตรฐานอุดมศึกษาเพื่อกำกับดูแลให้มีคุณภาพ และ 9) มีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่มีศักยภาพพร้อมที่จะให้บริการทางการศึกษาแก่ประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่จุดอ่อนทางการศึกษาของไทยนั้น รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา ระบุว่า 1) ระดับความเข้มข้นของการเรียนการสอนภาษาอังกฤษน้อยเกินไป 2) นักศึกษาขาดความรู้เกี่ยวกับอาเซียนและการรวมตัวเป็นอาเซียน 3) สถานศึกษาไม่สามารถผลิตบัณฑิตที่ตอบสนองความต้องการของภาคการผลิตและบริการ 4) นักศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาขาดความรู้ ความสนใจและการเตรียมความพร้อมเรื่องการเปิดเสรีทางการค้าและการบริการ 5) การศึกษาไทยเน้นการเรียนการสอนมากกว่าการวิจัย 6) สัดส่วนอาจารย์ที่มีคุณวุฒิปริญญาเอก และสัดส่วนตำแหน่งวิชาการยังต่ำอยู่ 7) ขาดการทำงานร่วมกันและสร้างเครือข่ายระหว่างสถาบันในประเทศ 8)

การจัดการอุดมศึกษามีคุณภาพไม่เท่าเทียมกัน และ 9) ขาดความรู้ ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับระบบการศึกษาและกฎระเบียบในอาเซียน (นันทนา คชเสนี 2554)

ผลการสำรวจนักศึกษาในงานวิจัยนี้สนับสนุนข้อสรุปส่วนใหญ่ของ รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา กล่าวคือ ได้พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ประเมินตนเองมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนน้อยถึงน้อยมาก เมื่อทดสอบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียน พบว่า นักศึกษากว่าครึ่งหนึ่งตอบได้ต่ำกว่าร้อยละ 70 สิ่งที่ได้เรียน หรือได้รับทราบมาเกี่ยวกับอาเซียนไม่เพียงพอต่อการสร้างความเข้าใจอันดีต่อองค์กรและประชาคมอาเซียน ในการสนทนากลุ่มย่อย นักศึกษาส่วนหนึ่งยอมรับว่าไม่เห็นความเชื่อมโยงของอาเซียนกับชีวิตประจำวันของตน และยังมีความกังวลเกี่ยวกับทักษะภาษาอังกฤษหากมีการรวมเป็นประชาคมอาเซียน

ในส่วนของการพัฒนาหรือการปฏิรูประบบการศึกษา รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา ได้เสนอยุทธศาสตร์ ที่ควรทำควบคู่กันไปเพื่อเตรียมความพร้อมทางการศึกษา โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษาดังนี้ 1) การปรับปรุงหลักสูตร 2) การคัดสรรเด็กคุณภาพมาเรียนต่อ 3) การสร้างเครือข่ายกับสถาบันในต่างประเทศ และ 4) การเสริมสร้างโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับต่างชาติเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด วัฒนธรรม (รูปภาพที่ 6.1)

ที่มา: รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา คชเสนี 2554

จากการที่การวิจัยนี้ได้พบว่าความรู้ความเข้าใจที่นักศึกษามีอยู่เกี่ยวกับอาเซียนไม่เพียงพอที่จะสร้างทัศนคติที่ดีให้แก่ นักศึกษา นักศึกษาจำเป็นต้องได้รับความรู้เชิงลึกและเชิงความคิดเห็นมากขึ้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นชอบในเป้าหมายของอาเซียน ผู้วิจัยจึงสนับสนุนยุทธศาสตร์ที่รองศาสตราจารย์ ดร.นันทนา ได้เสนอไว้ โดยมีข้อเสนอแนะในรายละเอียดที่ประมวลได้จากสิ่งที่ค้นพบจากการศึกษานี้ ในส่วนของยุทธศาสตร์ด้านการปรับปรุงหลักสูตร การสร้างเครือข่ายกับสถาบันในต่างประเทศ และการเสริมสร้างโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับต่างชาติเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด วัฒนธรรม อันอยู่ขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะด้านการปรับปรุงหลักสูตร

ในส่วนของข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาระบบ หลักสูตร และเนื้อหาการเรียนการสอน ผู้วิจัยขอแสดงความคิดเห็นที่นักศึกษาได้ให้ไว้ในแบบสอบถามและจากการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อสนับสนุนข้อสรุปเชิงประจักษ์ถึงอุปสงค์ของนักศึกษาในเรื่องการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการกำหนดนโยบายทางการศึกษาของกระทรวงศึกษา และการออกแบบหลักสูตรและนโยบายทางการศึกษาของมหาวิทยาลัยของรัฐและในกำกับของรัฐ และมหาวิทยาลัยเอกชน รวมถึงสถานศึกษาในระดับต่างๆ ให้เกิดความสมดุลระหว่างอุปทานและอุปสงค์ โดยมีเป้าหมายเพื่อเป็นการเตรียมรากฐานสำหรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนในอนาคต และเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียนที่มีคุณภาพ

การบรรจุวิชาเกี่ยวกับอาเซียนเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตร

จากการสำรวจความคิดเห็นของนักศึกษา นักศึกษาร้อยละ 80 เห็นด้วยกับการให้วิชาเกี่ยวกับอาเซียนเป็นวิชาบังคับ โดยส่วนหนึ่งระบุว่าควรให้มีวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาทุกคน ทุกคณะ ในเรื่องของความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอาเซียน (กลไกและการทำงาน) และประเทศสมาชิก (เศรษฐกิจ การค้า กฎหมาย) และความเชื่อมโยงกับตัวนักศึกษาในแต่ละมิติ นักศึกษาให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาษาของประเทศสมาชิกด้วย เพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้กับคนชาติอื่นๆ ในอาเซียน นักศึกษาจำนวนหนึ่งเสนอว่าควรให้เป็นการเรียนแบบ “ไม่เอาเกรด” เพื่อจะได้ไม่เป็นการสร้างความกังวลสำหรับนักศึกษาที่ไม่ถนัดการเรียนภาษาหรือนักศึกษาที่มุ่งเน้นวิชาในสาขาของตน ทั้งนี้ทางมหาวิทยาลัยยังต้องให้ความสำคัญกับภาษาอังกฤษเพราะเป็นภาษาราชการที่ใช้ในอาเซียน

จากการสนทนากลุ่มย่อยยังพบว่า นักศึกษาจะมีความรู้เกี่ยวกับประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนมากกว่าประชาคมอื่นๆ โดยส่วนใหญ่มองว่าการรวมตัวนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศ แต่ยังคงมีความกังวลว่าประเทศไทย รวมทั้งตนเอง อาจจะไม่พร้อมในหลายๆ ด้านที่จะรับมือกับการเปิดประชาคมเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความรู้ด้านภาษาอังกฤษจะไม่เพียงพอ หรือไม่เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน อย่างสิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย บรูไน และอินโดนีเซีย หรือพม่าที่สื่อในปัจจุบันมักสะท้อนให้เห็นถึงการเตรียมความพร้อมในการ

พัฒนาประเทศทั้งทางด้านสาธารณูปโภคและทรัพยากรมนุษย์ นอกจากนี้ จากการสนทนากลุ่มย่อยยังพบว่า นักศึกษายังมีความเห็นว่า โดยนิสัยพื้นฐานของคนไทยน่าจะเสียเปรียบเพราะไม่มีความกล้าที่จะคุยกับต่างชาติ (สนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556) อันเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาทักษะด้านภาษาและการทำงานกับต่างชาติ ซึ่งข้อนี้ทำให้นักศึกษารู้สึกกระแวง หรือกังวลเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานโดยเสรีในวิชาชีพต่างๆ ว่าตัวเองและประเทศไทยจะเสียเปรียบจากการ ‘แข่งขัน’ อันเป็นข้อกังวลที่พบจากการสนทนากลุ่มย่อยทั้ง 8 ครั้ง แต่เมื่อสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่าสาเหตุของความกังวลนี้มีที่มาที่ค่อนข้างแตกต่างกัน กล่าวคือ สถานที่ตั้งของมหาวิทยาลัย ภูมิสำเนา สาขาวิชาที่นักศึกษาเรียนอยู่ และปฏิสัมพันธ์กับคนจากประเทศสมาชิกอื่นๆ (สนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หาดใหญ่ 7 มีนาคม 2556)

สิ่งที่นักศึกษาเป็นกังวลส่วนใหญ่มาจากพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจที่ยังไม่เพียงพอ หรือมาจากความรู้เพียงด้านเดียว หรือแม้กระทั่งคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง และจากทัศนคติเชิงลบที่มีอยู่ในนักศึกษาบางส่วน ซึ่งเป็นโจทย์สำหรับสถาบันการศึกษา ทั้งมหาวิทยาลัยและโรงเรียน ในการปรับปรุงเนื้อหาและวิธีการสอนวิชาต่างๆ เกี่ยวกับอาเซียน เพื่อเตรียมความพร้อม สร้างความมั่นใจ และทัศนคติที่ดีต่อการเข้าร่วมในประชาคมอาเซียนแก่เยาวชนของประเทศ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่ามหาวิทยาลัยต้องทบทวนโครงสร้างของหลักสูตรและวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียน ผู้บริหารมหาวิทยาลัยควรบรรจุให้วิชาเกี่ยวกับอาเซียนเป็นวิชาบังคับให้นักศึกษาทุกคนได้มีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาเซียน ประการที่สำคัญ เนื้อหาของวิชาเหล่านี้จะต้องครอบคลุมประชาคมทั้ง สาม เพื่อให้นักศึกษาได้มีความรู้ที่ครบทุกด้าน โดยเน้นส่วนที่เป็น ‘ความร่วมมือ’

วิชาที่เกี่ยวข้องกับอาเซียนที่พบในหลักสูตรในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยในปัจจุบัน ส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม การเมือง และความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของประเทศสมาชิก แต่ไม่ได้เกี่ยวกับอาเซียนโดยตรง โดยมีบางคณะ เช่น ศิลปศาสตร์และศึกษาศาสตร์ ที่มีการสอนภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน และคณะรัฐศาสตร์ที่มีวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนโดยตรง ซึ่งวิชาประเภทนี้จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับวิวัฒนาการขององค์การ โครงสร้าง กระบวนการทำงานและข้อตกลงต่างๆ ภายใต้กรอบความร่วมมือ วิชาเหล่านี้มีความสำคัญสำหรับการเตรียมความพร้อมของนักศึกษาไทยและควรจะมีวิชาประเภทนี้เป็นวิชาบังคับเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนกันในทุกคณะ ผู้วิจัยเห็นว่า นอกจากมหาวิทยาลัยจะเน้นเนื้อหาแล้ว สิ่งที่สำคัญที่สุดคือการให้นักศึกษาได้เรียนรู้ หรือถกเถียงถึงแนวโน้มและผลกระทบของการเป็นประชาคม และข้อตกลงต่างๆ ที่มาพร้อมกับการเป็นประชาคมว่าจะมีผลอย่างไรต่อชีวิตของนักศึกษา และประเทศไทยโดยรวม ผู้วิจัยมี

ความเห็นว่ามันที่ลุดนักศึกษที่เรียนเกี่ยวกับอาเซียนโดยตรงอาจจะมีทัศนคติเชิงลบ หรือไม่ดีต่ออาเซียน แต่อย่างน้อยและที่สำคัญคือ นักศึกษาได้ตัดสินใจบนฐานที่มีความรู้ที่ครบถ้วน

ในส่วนของเนื้อหาการเรียนการสอนที่ควรปรับปรุง คือ เรื่องประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมต่างๆ โดยให้ความสำคัญกับความเข้าใจมากกว่าจะให้ภาพการเป็นศัตรูกับประเทศเพื่อนบ้าน เน้นความเป็นรัฐชาติ และสอดแทรกความเป็นชาตินิยมให้กับผู้เรียน ซึ่งการศึกษาเกี่ยวกับภูมิภาคนั้น โดยเฉพาะวิชาประวัติศาสตร์ ผู้วิจัยมองว่าอาจเป็นประเด็นอ่อนไหวและยากที่จะเปลี่ยนตัวเนื้อหาให้สอดคล้องกันทั้ง 10 ประเทศ จึงขอเสนอให้มีการนำเสนอถึงการตีความที่หลากหลายของแต่ละประเทศ ที่อาจมองประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงไม่เหมือนกัน เนื่องจากมีต้นทุนทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ในการศึกษาเรื่องสงครามการสู้รบระหว่างกรุงศรีอยุธยาและกรุงหงสาวดี ก็ควรนำเสนอทั้งวรรณกรรมของไทยและของพม่า เพื่อที่นักเรียนนักศึกษาจะได้ตระหนักถึงแนวคิดของคนชาติอื่นๆ และมีมุมมองที่กว้างขึ้น รู้จักตั้งคำถามและพยายามหาคำตอบ มิใช่เป็นเพียงการท่องจำ รับรู้ข้อมูลเพียงด้านเดียว

การศึกษาแบบแบ่งปันแนวความคิดนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของ Deutsch ที่ว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนจะทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ซึ่งจะนำไปสู่ความรู้สึกร่วม โดยการศึกษาที่เปิดโอกาสให้วรรณกรรมและแนวความคิดที่หลากหลายจากประเทศสมาชิกอาเซียนได้มีพื้นที่ในระนาบเดียวกัน จะทำให้นักเรียนนักศึกษาได้มีปฏิสัมพันธ์กับคนชาติอื่นๆ ผ่านตัวหนังสือและการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้มีการมีปฏิสัมพันธ์ในทางปฏิบัติเป็นไปอย่างสร้างสรรค์มากยิ่งขึ้น นักศึกษาในขณะนี้มองว่าเนื้อหาวิชาเกี่ยวกับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศเพื่อนบ้าน ปลุกฝังว่าประเทศเหล่านี้เป็นคู่แข่ง เป็นภัยคุกคาม หรือแม้แต่การประชาสัมพันธ์ของทั้งทางภาครัฐและภาคเอกชน สื่อ และมหาวิทยาลัยเองก็มักมีข้อความที่ขัดแย้งกับเป้าหมายของประชาคมอาเซียน เช่น การเตรียมความพร้อมเพื่อให้มีศักยภาพในการแข่งขันในประชาคมอาเซียน หรือ การเตรียมความพร้อมเพื่อเป็นผู้นำในอาเซียน ดังนั้น เป็นหน้าที่ของทุกหน่วยงานที่จะปรับเปลี่ยนทัศนคติให้สอดคล้องกับเป้าหมายของประชาคมอาเซียน ต้องปลุกฝังว่าประเทศสมาชิกอาเซียนคือเพื่อน คือหุ้นส่วนที่ควรให้ความร่วมมือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของภูมิภาค

ข้อเสนอแนะด้านการเสริมสร้างโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับต่างชาติเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด วัฒนธรรม

จากผลของการวิจัยที่พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนมีผลเชิงลบต่อทัศนคติที่นักศึกษามีต่ออาเซียน สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ที่เกี่ยวกับข้อเท็จจริงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะสร้างให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อ

อาเซียนได้ จึงขอเสนอแนะให้มีการเสริมสร้างโอกาสในการปฏิสัมพันธ์กับต่างชาติ เพื่อแลกเปลี่ยนความคิด วัฒนธรรม เพิ่มมากขึ้น

ผลจากการสำรวจนักศึกษาและการสนทนากลุ่มย่อย (สนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556) พบว่านักศึกษาที่เรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยที่อยู่บริเวณชายแดนที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านมีแนวโน้มที่จะเกิดทัศนคติที่ดีต่ออาเซียน เนื่องจากความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับประชาชนในประเทศเพื่อนบ้านที่มีความใกล้เคียงกันทางภาษา วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ปรากฏการณ์เช่นนี้มีความสอดคล้องกับข้อถกเถียงของ Deutsch ที่เชื่อว่าการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนจะนำมาสู่ความรู้สึกร่วมระหว่างกัน นักศึกษาที่ร่วมการสนทนากลุ่มย่อยนั้นส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เคยเดินทางไปประเทศเพื่อนบ้านมาแล้ว และ/หรือได้เข้าร่วมโครงการระยะสั้นในประเทศสมาชิกอาเซียนมาแล้ว ถึงแม้ว่ายังไม่ได้เรียนวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนหรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง แต่จากการแลกเปลี่ยนและ/หรือการเดินทางไปยังประเทศสมาชิกอาเซียนทำให้นักศึกษากลุ่มนี้มีทัศนคติที่ดีและอยากเรียนรู้เกี่ยวกับประเทศสมาชิกอาเซียนและองค์การอาเซียนมากยิ่งขึ้น ทั้งทางด้านระบบการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

เนื่องจากมหาวิทยาลัยชายแดนมีข้อได้เปรียบที่ตั้งอยู่ใกล้ประเทศเพื่อนบ้าน จึงเอื้อให้มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างประชาชนประเทศเพื่อนบ้าน และหลายมหาวิทยาลัยได้เปิดวิชาเกี่ยวกับอาเซียนเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่ศึกษาอยู่แล้ว ผู้วิจัยใคร่เสนอแนะว่ามหาวิทยาลัยเหล่านี้จะยังใช้ประโยชน์จากสถานที่ตั้งในการส่งเสริมโครงการหรือกิจกรรมแลกเปลี่ยนระหว่างนักศึกษาทั้งระยะสั้นและระยะยาว ทั้งในเชิงวิชาการและในเชิงสันตนาการ ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างกิจกรรมการแลกเปลี่ยนระยะสั้นที่ดำเนินการอยู่ใน มหาวิทยาลัยขอนแก่น และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เพื่อเป็นข้อมูลให้ภาครัฐ และผู้บริหารหรืออาจารย์มหาวิทยาลัยได้นำไปเป็นแบบอย่างหรือนำไปปรับใช้ เนื่องจากเป็นโครงการระยะสั้น ทำให้นักศึกษาสามารถเข้าร่วมโครงการได้โดยไม่เสียการเรียน อีกทั้งยังง่ายต่อการจัดการ เพราะไม่ต้องมีการโอนหน่วยกิตและไม่ต้องทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างคณะหรือมหาวิทยาลัย

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีเงินทุนสนับสนุนให้นักศึกษาเดินทางไปแลกเปลี่ยนศึกษาดูงานในประเทศสมาชิกอาเซียนเป็นเวลา 3-7 วัน โดยทางคณะจะให้การสนับสนุนกลุ่ม/ประเทศละ 50,000 บาท โดยในปัจจุบันมีโครงการไปแลกเปลี่ยนศึกษาดูงานในประเทศสมาชิกอาเซียน 2 โครงการ คือ โครงการศึกษาศาสตร์สู่อาเซียน และ โครงการแลกเปลี่ยนของสาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษา โดยนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการศึกษาศาสตร์สู่อาเซียนนั้นจะเป็นเชิงทัศนศึกษา ส่วนนักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการของสาขาวิชาคณิตศาสตร์ศึกษาจะต้องวางแผนการเดินทางด้วยตัวเองทั้งหมด ซึ่งนอกจากจะเป็นการส่งเสริมความสามัคคีและการฝึกในเรื่องความรับผิดชอบแล้ว ยังเป็นการผลักดันให้นักศึกษาทำการค้นคว้าเบื้องต้นเกี่ยวกับประเทศที่จะไป

นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการและจัดตารางการเดินทางนั้นจะต้องหากิจกรรมไปดูงาน อย่างเช่น จะต้องไปแลกเปลี่ยนพูดคุยกับนักศึกษาต่างชาติ หรือไปดูการเรียนการสอนวิชาคณิตศาสตร์ในห้องเรียน ซึ่งนอกจากจะเป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพตัวเองในอนาคต และยังได้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนในต่างประเทศต่างจากประเทศไทยอย่างไร จากการที่ได้มีการสนทนากับนักศึกษาที่ร่วมโครงการแล้ว นักศึกษาหลายคนได้บอกกับผู้วิจัยว่าก่อนเข้าโครงการอาจจะไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับอาเซียนมากนัก เนื่องจากคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นไม่ได้มีวิชาที่เกี่ยวกับอาเซียนโดยตรง (มีแต่วิชาเลือกที่เป็นวิชาสอนภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน) และบางคนอาจจะมีทัศนคติในทางลบอยู่บ้าง แต่พอได้ร่วมโครงการแล้ว นักศึกษามีทัศนคติต่อประเทศสมาชิกอาเซียนและอาเซียนที่ดีขึ้น และประสบการณ์ที่ดีในประเทศสมาชิกยังทำให้นักศึกษาเหล่านี้มีความกระตือรือร้นที่จะศึกษาเกี่ยวกับอาเซียนมากขึ้นตามไปด้วย (สนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น 9 ธันวาคม พ.ศ. 2556)

กิจกรรมระยะสั้นอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ ‘Field Trip’ ของโครงการ Masters in International Relations (MIR) ของคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยโครงการ MIR เป็นโครงการระดับปริญญาโทที่มีการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ หลังจากที่เรียนปี 1 ทางโครงการจะพานักศึกษาไปทัศนศึกษาในต่างประเทศเป็นระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ โดยที่นักศึกษาจะมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกประเทศและสถานที่ที่จะเข้าเยี่ยมชมดูงาน โดยคำนึงถึงประเด็นที่สำคัญทางด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อย่างเช่น ในปี ค.ศ. 2009 ทางโครงการจัด Field Trip ไปประเทศเวียดนามโดยประเด็นที่เป็นที่สนใจของนักศึกษาคือ เรื่องของการผลิตข้าวและการพัฒนาเศรษฐกิจของเวียดนามที่อาจจะแข่งประเทศไทยได้ ทางโครงการจัดให้นักศึกษานั่งรถจากเมืองโฮจิมินห์ไปจังหวัดคันโง ซึ่งเป็นเขตเกษตรที่สำคัญของประเทศเวียดนาม เพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้เกี่ยวกับระบบคมนาคมขนส่ง ซึ่งมีความสำคัญต่อภาคเกษตรและระบบเศรษฐกิจโดยรวม นอกจากนี้ ทางโครงการยังพานักศึกษาไปแลกเปลี่ยนกับนักศึกษาที่มหาวิทยาลัย Nong Lam ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยทางด้านเกษตรกรรมของเวียดนาม เพื่อให้นักศึกษาได้มีการปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาต่างชาติและยังได้ฟังการบรรยายจากอาจารย์ทางด้านเกษตร ในปี ค.ศ. 2011 ทางโครงการพานักศึกษาไปอินโดนีเซียเพื่อให้นักศึกษากับแลกเปลี่ยนกับนักศึกษาที่มหาวิทยาลัย Gadjah Mada ที่เยogyakarta ซึ่ง เป็นมหาวิทยาลัยที่มีชื่อทางด้านเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา นอกจากนี้ นักศึกษายังมีโอกาสได้ไปฟังการบรรยายที่สำนักเลขธิการอาเซียนที่กรุงจาการ์ต้าอีกด้วย ซึ่งจากการไปทัศนศึกษาดังกล่าว นักศึกษาได้ทำแบบประเมินถึงประโยชน์และความรู้ที่ได้รับ และนักศึกษาส่วนใหญ่ชอบการไปทัศนศึกษาเพราะได้ไปเรียนรู้และเห็นสิ่งใหม่ๆ อีกทั้งยังได้ทำความรู้จักกับผู้คนและศิลปวัฒนธรรมในประเทศต่างๆ ซึ่งเป็นการสื่อสาร 2 ทาง ซึ่งแตกต่างจากการเรียนในห้องเรียน หรือ การอ่านหนังสือเกี่ยวกับประเทศนั้นๆ ที่เป็นการสื่อสารทางเดียว

กิจกรรมแลกเปลี่ยนอีกรูปแบบหนึ่ง คือ โครงการ Campus Asia (CA) ซึ่งเป็นโครงการที่ริเริ่มโดย Graduate School of Asia-Pacific Studies (GSAPS) ของมหาวิทยาลัยวาเซดะ (Waseda University) ที่ประเทศญี่ปุ่น โครงการนี้ได้รับเงินสนับสนุนจาก Japanese Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT) เพื่อดำเนินโครงการในช่วงปี 2011-2015 โครงการ Campus Asia นอกจากจะมีวัตถุประสงค์ให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างนักศึกษาและอาจารย์ผู้ร่วมโครงการแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันท่ามกลางวัฒนธรรมที่หลากหลายอีกด้วย (Waseda University 2013) โครงการ Campus Asia บริหารจัดการโดยมหาวิทยาลัยวาเซดะ และมีมหาวิทยาลัยในภูมิภาคเอเชียที่ร่วมโครงการด้วยอีก 4 แห่ง อันได้แก่ มหาวิทยาลัยปักกิ่ง ในประเทศจีน Nanyang Technological University ในสิงคโปร์ Korea University ในเกาหลี และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทางโครงการมีเป้าหมายที่จะขยายจำนวนมหาวิทยาลัยที่ร่วมโครงการในอนาคต ในแต่ละปี ทางโครงการมีทุนให้นักศึกษาร่วมในโครงการแลกเปลี่ยนทั้งหมด 40 คน โดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อเปิดโอกาสให้ได้มีการแลกเปลี่ยนระหว่างกันจาก 5 มหาวิทยาลัย ได้แก่ 1) Semester exchange คือการแลกเปลี่ยนอย่างน้อย 1 เทอม โดยนักศึกษาสามารถลงเรียนและได้หน่วยกิตจากมหาวิทยาลัยที่ร่วมโครงการ 2) Summer school หรือ Winter school เป็นการเข้าเรียนในหัวข้อที่กำหนดไว้ อย่างเช่น ความขัดแย้ง การพัฒนาศึกษา และรวมตัวทางภูมิภาค เป็นต้น เป็นระยะเวลาประมาณ 1 สัปดาห์ โดยจะมีการหมุนเวียนกันจัดระหว่างมหาวิทยาลัยทั้งห้า แห่ง นอกจากจะมีการจัดการเรียนการสอนแล้ว ทางโครงการยังจัดให้มีทัศนศึกษาอีกด้วย 3) CA Intensive Courses เป็นการสอน 1 วิชาร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยวาเซดะและมหาวิทยาลัยที่ร่วมโครงการ 4) CA Core Courses เป็นการจัดการเรียนการสอนโดยมหาวิทยาลัยวาเซดะ นอกจากนี้ ทางโครงการยังส่งเสริมให้มีการทำงานวิจัยระหว่างอาจารย์ที่มาจากมหาวิทยาลัยที่ร่วมโครงการ

หลังจากที่ได้เข้าร่วม Summer School ของโครงการ Campus Asia นักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เห็นภาพของการรวมตัวในเอเชียมากขึ้น เนื่องจาก Summer school คราวนั้นได้นับประเด็นเรื่อง ‘East Asia integration’ ซึ่งจากการได้ เรียนรู้ และถกเถียงแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์และนักศึกษาเกี่ยวกับอาเซียน บวกสาม นักศึกษามีความรู้สึกสนใจเรื่องอาเซียนและต้นตอที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับอาเซียนมากขึ้น (สัมภาษณ์ นักศึกษาระดับปริญญาโทที่เข้าร่วมโครงการ Campus Asia 13 มกราคม พ.ศ. 2557)

สำหรับกิจกรรมระยะยาว หรือการแลกเปลี่ยนระหว่างนักศึกษาเพื่อเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนบางวิชาในมหาวิทยาลัยที่ทำสัญญาต้นสังกัดของนักศึกษาเป็นระยะเวลา 1 เทอม หรือ 1 ปีการศึกษา ข้อดีของการแลกเปลี่ยนแบบนี้คือ นักศึกษาได้เรียนรู้และปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาในต่างประเทศในระยะเวลาที่ยาวขึ้น ซึ่งจะเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้เรียนภาษาและวัฒนธรรมใหม่ และได้ปฏิสัมพันธ์กับนักศึกษาอื่นในต่างประเทศ นอกจากนี้ นักศึกษายังได้หน่วยกิตอีกด้วย การแลกเปลี่ยนแบบนี้มีอยู่ในมหาวิทยาลัยต่างๆ ใน

ประเทศไทย แต่ปัญหาที่พบคือ นักศึกษาส่วนใหญ่เลือกไปมหาวิทยาลัยในแถบอเมริกาหรือยุโรป ที่ผ่านมามีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีนักศึกษาจำนวนหนึ่งที่เริ่มสนใจไปแลกเปลี่ยนในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงเหนือ แต่ยังมีจำนวนน้อยมากที่สนใจไปประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทั้งนี้ อีกส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะข้อจำกัดของมหาวิทยาลัยในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ยังไม่ค่อยมีการเปิดโครงการ หรือหลักสูตรที่มีการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ ทำให้นักศึกษาไม่สามารถไปเรียนในประเทศเหล่านี้ได้ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเรื่องของการศึกษาที่เปิดไม่ตรงกัน แต่เรื่องนี้จะหมดปัญหาไปในปี ค.ศ. 2015 เพราะมหาวิทยาลัยต่างๆ ในภูมิภาคจะเริ่มเปิดและปิดภาคเรียนให้ตรงกัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ผู้วิจัยเสนอแนะว่ามหาวิทยาลัยต่างๆ น่าจะสร้างแรงจูงใจที่ส่งเสริมให้นักศึกษาได้ไปแลกเปลี่ยนในประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยความร่วมมือกับกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงการต่างประเทศ และภาคเอกชน ให้ทุนการศึกษาให้การสนับสนุนค่าเดินทาง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ

ข้อเสนอแนะด้านการสร้างเครือข่ายกับสถาบันในต่างประเทศ

การมีเครือข่ายกับสถาบันในต่างประเทศส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทางความรู้ และความคิดระหว่างคณาจารย์และนักศึกษาของประเทศไทย และประเทศสมาชิกอาเซียน รวมทั้งประเทศอื่นที่มีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับอาเซียน และจากประสบการณ์การจัดโครงการแลกเปลี่ยนนักศึกษา และโครงการทัศนศึกษาต่างๆ คณาจารย์ผู้รับผิดชอบต่างเห็นว่าความช่วยเหลือจากสถาบันการศึกษา และหน่วยงานอื่นๆ ของประเทศนั้นๆ เป็นส่วนสำคัญในการทำให้ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความความคิดเห็นกับนักศึกษาและประชาชนในประเทศสมาชิกอาเซียนตามเป้าหมายของโครงการ

ในปัจจุบัน เครือข่ายมหาวิทยาลัยอาเซียน และ มหาวิทยาลัยต่างๆ ในประเทศไทยมีเครือข่ายกับมหาวิทยาลัย และ สถาบันวิจัยในประเทศสมาชิกอาเซียนอยู่จำนวนมากภายใต้กรอบบันทึกข้อตกลงความร่วมมือด้านการแลกเปลี่ยนอาจารย์ การแลกเปลี่ยนนักศึกษา และการวิจัย ทั้งในระดับคณะและระดับมหาวิทยาลัย จึงควรใช้ประโยชน์จากความสัมพันธ์ที่มีอยู่แล้วให้เกิดผลมากที่สุด โดยคำนึงถึงการสร้างเครือข่ายกับองค์กรที่ไม่ใช่สถาบันการศึกษา เช่น หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน และ องค์กรที่ไม่ใช่องค์กรของรัฐ เพื่อให้ให้นักศึกษาได้รับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมวัฒนธรรม

โอกาสและความท้าทาย

งานวิจัยนี้ได้ทำการประเมินและวิเคราะห์โอกาสและความท้าทายสำหรับหน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงโอกาสและความท้าทายต่อตัวนักศึกษาเอง โดยในแบบสำรวจ ผู้วิจัยได้ให้ผู้ทำแบบสำรวจเลือกลำดับที่คิดว่าป็นข้อดีของประเทศไทย อันเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน ซึ่งได้ผลสรุปดังนี้

ตารางที่ 6.1 ผลสรุปข้อดีของไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน

ข้อดีของไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน	% ที่ตอบว่าใช่ (n = 1945)	อันดับความถี่ที่ถูกระบุ
1. ความสามารถทางภาษา	88.9	1
2. การศึกษา	59.0	5
3. ความรู้ความเข้าใจในกลไกประชาคมอาเซียน	65.2	4
4. ศักยภาพแรงงาน	41.0	
5. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ	52.9	6
6. สาธารณูปโภคพื้นฐาน (การคมนาคม การสื่อสาร)	33.6	
7. การเมืองภายในประเทศ	77.5	2
8. ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน	38.8	
9. ระบบราชการ	49.5	7
10. กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ	45.4	8
11. การทุจริต คอร์รัปชัน	76.0	3
12. อื่นๆ	2.6	

ตารางที่ 6.1 เป็นการสรุปข้อดีที่นักศึกษาเห็นว่าเป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมประชาคมอาเซียนของประเทศไทย โดยนักศึกษาร้อยละ 88.9 เห็นว่า ความสามารถทางภาษาเป็นอุปสรรคสำคัญในการที่คนไทยจะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประชาคม ในการสนทนากลุ่มย่อย นักศึกษาระบุว่าภาษาที่ใช้สื่อสารกับคนชาติอื่นๆ ในประเทศสมาชิกอาเซียน ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงภาษาอังกฤษเท่านั้น ทั้งนี้เพราะนักศึกษาคิดว่ามีไม่กี่ประเทศใน

อาเซียนที่ใช้ภาษาอังกฤษอย่างแพร่หลาย การรู้ภาษาประจำชาติต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน รองลงมาคือ การเมืองภายในประเทศ ที่ร้อยละ 77.5 ของนักศึกษาเห็นว่าเป็นอุปสรรค และการทุจริตคอร์รัปชัน ที่ร้อยละ 76.0 เห็นว่าเป็นอุปสรรค การขาดความรู้ความเข้าใจในกลไกประชาคมอาเซียนถูกเลือกเป็นอันดับที่ 4 ที่ร้อยละ 65.2 ของนักศึกษาเลือกตอบ การศึกษาก็เป็นหนึ่งในข้อด้อยอันดับต้นๆ ที่นักศึกษามองว่ายังไม่เพียงพอต่อการเตรียมความพร้อมนักเรียนนักศึกษาไทยสำหรับความร่วมมือในระดับภูมิภาค นอกจากนี้ข้อด้อย 5 ประการนี้ ยังมีข้อด้อยอื่นๆ ที่นักศึกษามองว่าเป็นอุปสรรคของไทย เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (ร้อยละ 52.9) ระบบราชการ (ร้อยละ 49.5) และกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ (ร้อยละ 45.4)

สิ่งสำคัญหลายๆ ประการที่นักศึกษามองว่าเป็นจุดอ่อนที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมในประชาคมอาเซียนเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของไทย การเข้าร่วมประชาคมอาเซียนจึงเป็นทั้งโอกาสและความท้าทายสำหรับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง จากข้อเสนอแนะที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นสามารถแยกแยะข้อเสนอแนะในทางปฏิบัติไปยังหน่วยต่างๆ ของระบบการศึกษาได้ ดังจะกล่าวต่อไป

โอกาสและความท้าทายสำหรับกระทรวงศึกษาธิการ

จากการทำแบบสำรวจ การสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษาทั้งที่กระทรวงศึกษาและที่มหาวิทยาลัย และการสนทนากลุ่มย่อยกับนักศึกษาพบว่า สิ่งที่เป็นข้อด้อยหรืออุปสรรคของประเทศไทยต่อการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียนคือ ระบบราชการ การทุจริต คอร์รัปชัน และการเมืองภายใน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อความสามารถในการร่วมมือกับประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ โดยระบบราชการที่มีข้อกำหนดกระบวนการทำงานที่ใช้เวลา ทำให้ไม่สามารถริเริ่ม หรือ ดำเนินโครงการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การทุจริตคอร์รัปชัน ทำให้งบประมาณที่ควรถูกนำมาใช้ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ตรงวัตถุประสงค์และมีความยั่งยืนกลับสูญหาย หรือ ไม่ได้ผลตามที่คาดการณ์ไว้ การเมืองภายในที่ทำให้นโยบายไม่มีความต่อเนื่อง รัศกุน ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองทำให้การเจรจาหรือโครงการต่างๆ ชะงักงัน หรือ มีโครงการล่าช้า สิ่งเหล่านี้ควรได้รับการแก้ไขปรับปรุง โดยต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงที่ตัวบุคคลและการปรับปรุงระบบราชการให้มีความรัดกุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ เมื่อเข้าร่วมเป็นประชาคมแล้วอาเซียน มีแนวโน้มที่จะเกิดสถานศึกษาโดยการลงทุนจากต่างชาติมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความท้าทายของกระทรวงศึกษาธิการที่จะควบคุมดูแลคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาทั้งที่มีอยู่แล้วและที่อาจจะก่อตั้งขึ้นใหม่ให้ดียิ่งขึ้น

ส่วนโอกาสสำหรับกระทรวงศึกษาธิการนั้น คือช่องทางความร่วมมือกับประเทศต่างๆ รวมทั้งการเป็นศูนย์กลางของอาเซียน ทำให้การแลกเปลี่ยน การศึกษาดูงานของบุคลากรภายในกระทรวงเป็นไปได้อย่างสะดวกและประหยัด การไปศึกษาดูงานที่กระทรวงศึกษาธิการและมหาวิทยาลัยในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ

โดยเฉพาะสำหรับเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการควรได้รับการสนับสนุน เนื่องจากจะได้สร้างเครือข่ายระหว่างบุคลากรแล้ว ยังได้เรียนรู้ถึงการทำงานในหน่วยงานอื่นๆ เพื่อให้เห็นภาพรวมเพื่อที่จะได้ทำแผนการศึกษาที่สอดคล้องกัน โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษาของประเทศไทยถือว่าอยู่ในเกณฑ์ดี มีโรงเรียน มหาวิทยาลัย กระจายตัวอยู่ในทุกพื้นที่ จึงสามารถรองรับนักศึกษาจากประเทศสมาชิกอาเซียนได้เป็นอย่างดี

โอกาสและความท้าทายสำหรับมหาวิทยาลัย

ในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีความตื่นตัวและมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ความท้าทายที่มหาวิทยาลัยต่างๆ ต้องคำนึงถึงคือความพร้อมทางกายภาพ ความพร้อมของบุคลากร และความพร้อมของระบบระเบียบต่างๆ เพื่อรองรับการแลกเปลี่ยนที่จะมีเพิ่มมากขึ้น ความพร้อมทางกายภาพเป็นสิ่งที่มหาวิทยาลัยควรต้องมีการปรับปรุงอยู่เสมออยู่แล้ว เช่น ทางสำหรับคนพิการ ห้องน้ำที่ถูกละเลย ห้องละหมาด ป้ายบอกทางที่ชัดเจนทั้งในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หรือในกรณีที่เป็นมหาวิทยาลัยที่อยู่ติดชายแดน ควรมีภาษาของประเทศเพื่อนบ้านด้วย ความพร้อมของบุคลากรคือสามารถสื่อสารในภาษาอังกฤษซึ่งเป็นภาษาราชการของอาเซียนได้เป็นอย่างดี มีความตื่นตัวในเรื่องข่าวสารในอาเซียนมากยิ่งขึ้น ส่วนความพร้อมของระบบระเบียบต่างๆ เช่น การแลกเปลี่ยนนักศึกษาที่ดูจะมีอุปสรรคหลายประการ เช่น ระบบบัญชีโครงการแลกเปลี่ยน ที่ทำให้บางคณะหรือบางมหาวิทยาลัยไม่ประสงค์จะให้มีข้อตกลงร่วมกันในการแลกเปลี่ยน นักศึกษา เนื่องจากหากมีนักศึกษาต่างชาติสนใจมาแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยของตนมากกว่าจำนวนที่นักศึกษาในคณะ/มหาวิทยาลัยตนเองออกไปแลกเปลี่ยนที่มหาวิทยาลัยอื่น จะเป็นการขาดทุน ซึ่งอุปสรรคทางเทคนิคนี้สามารถแก้ไขกฎระเบียบให้เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนได้ แต่อุปสรรคอีกส่วนที่อาจต้องแก้ที่ทัศนคติคือความกระตือรือร้นหรือความประสงค์จะไปแลกเปลี่ยนในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ เพราะส่วนใหญ่ นักศึกษาสนใจไปแลกเปลี่ยนในทวีปยุโรป หรือ ประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ จีน เกาหลี ญี่ปุ่น มากกว่าประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนโอกาสที่มหาวิทยาลัยจะได้รับจากการเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียนคือการแลกเปลี่ยนคณาจารย์ นักศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา โดยการแลกเปลี่ยนนี้จะทำให้เกิดการปฏิสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนความรู้ และแนวทางปฏิบัติเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผล อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างประชาคมอาเซียนให้มีความแข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นจากการเป็นประชาคมที่มีการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรกัน มหาวิทยาลัยต่างๆ จึงควรเร่งเตรียมความพร้อมทางกายภาพ ทางวิชาการ และการสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการเรียนรู้

ผลจากการสำรวจความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ และความมุ่งมั่นที่นักศึกษามีต่ออาเซียนนั้น อาจสรุปได้

มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งความรู้เกี่ยวกับอาเซียนที่สำคัญของนักศึกษา การได้เรียนวิชาเกี่ยวกับอาเซียนในระดับมหาวิทยาลัยมีผลเชิงบวกทั้งต่อความรู้ความเข้าใจในอาเซียน และทั้งต่อทัศนคติ นอกจากนี้ ยังพบว่า การรับข่าวสารอาเซียนผ่านกิจกรรมนอกหลักสูตร รวมทั้งการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนและอาจารย์ในมหาวิทยาลัยทำให้นักศึกษามีทัศนคติต่ออาเซียนดีขึ้น แต่สำหรับความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอาเซียนนั้น พบว่า การรับข่าวสารอาเซียนผ่านการเข้าร่วมประชุม สัมมนา หรือการเข้าฟังการบรรยายหรือการเสวนาต่างๆ ให้ผลสูงกว่าแหล่งข่าวสารอื่นๆ เพราะเป็นเวทีที่เปิดให้ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้กว้างขวาง เป็นที่น่าเสียดายว่า ในปัจจุบันเพียงร้อยละ 25 ของนักศึกษาระดับได้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว จึงเป็นกิจกรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดมีมากขึ้น ซึ่งมหาวิทยาลัยสามารถมีบทบาทในเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี

โอกาสและความท้าทายสำหรับนักศึกษา

นักศึกษาส่วนหนึ่งในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา และ สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ สุขภาพ และการสาธารณสุข และนักศึกษาในคณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี สามารถไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนได้ตั้งแต่ปี ค.ศ. 2015 จึงมีโอกาสดีในการเป็นส่วนหนึ่งของประชาคมอาเซียน จากการสัมภาษณ์บุคลากรทางการศึกษาในสาขานี้ พบว่า ถึงแม้การเรียนในห้องเรียนจะไม่ได้เน้นเรื่องอาเซียน แต่มีการเตรียมความพร้อมที่เป็นรูปธรรมเพื่อรองรับการแลกเปลี่ยนระหว่างมหาวิทยาลัย เช่น การมีหลักสูตรที่สอดคล้องกัน และ เพื่อรองรับการเคลื่อนย้ายของแรงงาน เช่น การขึ้นทะเบียนวิชาชีพ และ การขอใบอนุญาตทำงานในแต่ละประเทศ ทำให้นักศึกษาในสาขานี้สามารถไปแลกเปลี่ยนและไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนได้อย่างสะดวก อย่างไรก็ตาม ความท้าทายสำหรับนักศึกษาและการศึกษาในสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนา และ สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ สุขภาพ และการสาธารณสุข คือ ความเชื่อมโยงกับอาเซียนและการเป็นประชาคมอาเซียน เนื่องจากรายวิชาที่นักศึกษาต้องเรียนตามหลักสูตร ทำให้นักศึกษาไม่มีช่องว่างเพื่อเรียนวิชาอื่นๆ ที่เกี่ยวกับอาเซียน หรือภาษาอาเซียน ซึ่งจากผลการสำรวจพบว่านักศึกษามีความต้องการที่จะเรียนวิชาเหล่านี้ ความท้าทายอีกประการหนึ่งคือ ความไม่อยากโยกย้ายไปทำงานต่างประเทศ เพราะวิชาชีพเหล่านี้ยังเป็นที่ต้องการสูงภายในประเทศ และการทำงานในประเทศไทยย่อมสะดวกสบายกว่าการไปอยู่ต่างประเทศ นักศึกษามีความกังวลในเรื่องภาษาและความแตกต่างทางเทคนิคของการทำงาน และ นักศึกษาบางส่วนยังคงมีทัศนคติที่ไม่ดีนักต่อการทำงานร่วมกับคนชาติอื่น ตามที่มีประสบการณ์โดยตรงหรือจากการได้รับข่าวสาร โดยนักศึกษาในสาขานี้หากต้องเลือกไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนก็มักเลือกประเทศสิงคโปร์หรือมาเลเซียเนื่องจากเป็นประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษและ มีการจัดการและมีระบบสาธารณสุขปลอดภัยดี สาขาวิทยาศาสตร์การแพทย์ สุขภาพ และการสาธารณสุข เป็นสาขาอาชีพที่ต้องทำงานกับ

คน ดังนั้น จึงควรเตรียมความพร้อมในทุกๆ ด้าน ไม่จำกัดอยู่เพียงความรู้ทางวิชาชีพ แต่ยังต้องเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม ลักษณะสังคมของประเทศที่มีความประสงค์หรือมีโอกาสจะไปทำงาน นอกจากนี้ ยังมีความกังวลเกี่ยวกับบุคลากรในสาขาวิชาชีพนี้ว่าจะไปทำงานในประเทศสิงคโปร์หรือประเทศอื่นๆ เนื่องจากได้ค่าตอบแทนที่สูงกว่า และบุคลากรจากประเทศอื่นๆ ที่ได้ค่าตอบแทนน้อยกว่าจะมาแข่งขันในประเทศไทย อันเป็นเรื่องที่น่าจะเกิดขึ้นได้ในอนาคต จึงมีความจำเป็นต้องให้ความรู้แก่ประชาชนทั่วไปและบุคลากรในสาขาวิชานี้ถึงโครงสร้าง กระบวนการการขอใบอนุญาต การจดทะเบียนวิชาชีพ เพื่อให้ทุกฝ่ายเห็นถึงประโยชน์ของข้อตกลงร่วมกันของอาเซียนในเรื่องการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเสรี โดยแสดงให้เห็นถึงความพยายามสร้างมาตรฐานระหว่างประเทศเพื่อที่จะไม่เกิดปัญหาอย่างที่เป็นกังวล

ส่วนสาขาศิลปศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ศิลปกรรมศาสตร์ และศึกษาศาสตร์นั้น ถึงแม้ยังไม่ได้รับสิทธิประโยชน์จากข้อตกลงว่าด้วยการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมืออย่างเสรี แต่ก็จะได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนย้ายแรงงานฝีมือของสาขาวิชาชีพอื่นๆ ส่วนนักศึกษาจากสาขาเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจและจากสาขานิติศาสตร์ ควรให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจและกฎหมายอาเซียนมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะได้มีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง และสามารถร่วมงานกับคนชาติต่างๆ ได้อย่างดี ถึงแม้สาขานี้จะไม่ได้เป็นหนึ่งในสาขาที่แรงงานสามารถเคลื่อนย้ายได้อย่างเสรี แต่ในปัจจุบัน นักศึกษาที่จบมักเลือกทำงานกับบริษัทต่างชาติ และมีโอกาสไปทำงานในต่างประเทศที่มักเป็นประเทศที่พัฒนาแล้วในยุโรปหรือสหรัฐอเมริกา ดังนั้น หากนักศึกษาได้ทราบถึงโอกาสของการไปทำงานในประเทศเพื่อนบ้าน และมีทัศนคติที่ดีต่อประเทศเพื่อนบ้านและอาเซียน จะก่อให้เกิดความต้องการพัฒนาภูมิภาคให้เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

ส่วนนักศึกษาจากคณะรัฐศาสตร์ที่มีการเรียนการสอนและมีการประชุมสัมมนาและกิจกรรมเกี่ยวกับอาเซียนและประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มากที่สุด การเข้าร่วมเป็นประชาคมอาเซียน จะเป็นโอกาสอันดีที่นักศึกษาจะได้ใช้ประโยชน์จากโครงสร้างและกลไกที่มีในการศึกษา วิเคราะห์สิ่งที่เกิดขึ้นในภูมิภาค และยังได้รับประโยชน์จากการแลกเปลี่ยนในภาคส่วนต่างๆ นักรัฐศาสตร์ในแต่ละสาขา จะเป็นที่ต้องการอย่างมากในองค์การอาเซียน หรือหน่วยงานที่สนับสนุนประชาคมอาเซียน ทั้งทางด้านการศึกษา การกำหนดและการดำเนินนโยบายต่างๆ

โดยสรุปแล้ว โอกาสสำหรับนักศึกษาเมื่อประเทศไทยได้เข้าสู่ประชาคมอาเซียนนั้นมีมากมาย ทั้งโอกาสในการไปทำงานในต่างประเทศ โอกาสแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ และโอกาสในการร่วมงานกับคนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ ซึ่งจะช่วยเพิ่มองค์ความรู้และทำให้ประชาคมอาเซียนเป็นประชาคมที่มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานที่มีความหลากหลาย และเป็นที่หวังว่าจากการรวมเป็นประชาคมอาเซียนนี้ กลไกต่างๆ ภายใต้กรอบความร่วมมือจะเป็นแรงผลักดันสำคัญให้เกิดอัตลักษณ์ของภูมิภาค เพื่อประชาคมอาเซียนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืนต่อไป

เป้าหมายของการศึกษา

เป้าหมายสูงสุดของงานวิจัยเรื่อง โอกาสและความท้าทายสำหรับประเทศไทยกับกระบวนการการสนับสนุนความเป็นประชาคมอาเซียนผ่านระบบการศึกษาในมหาวิทยาลัย: การศึกษาสำรวจหลักสูตร ความรู้พื้นฐานและทัศนคติ ในครั้งนี้ คือ การหาแนวทางเพื่อสร้างเยาวชนไทยให้มีคุณสมบัติและบทบาทที่ส่งเสริมให้ประชาคมอาเซียนมีความเข้มแข็งและสร้างประโยชน์แก่สมาชิกของประชาคมตามเจตนารมณ์ของอาเซียน โดยเห็นว่า

ระบบการศึกษาต้องทำให้นักศึกษามีความรู้ลึกซึ้งอยากรู้ อยากตั้งคำถามอยู่ตลอดเวลา ข้อมูลแท้ที่จริงมีอยู่มากมายให้นักเรียนนักศึกษาได้ค้นคว้า เพียงแต่ยังไม่เกิดความรู้ พลเมืองประชาคมอาเซียนควรเป็นพลเมืองที่มีความเป็นเลิศทางการศึกษา มีความมีประสิทธิภาพในการทำงาน มีศักยภาพสูง มีความคล่องตัวในหน้าที่การงาน สามารถทำงานที่ประเทศใดก็ได้ในอาเซียน และต้องมีความเอื้ออาทร เป็นห่วงเป็นใย และรู้จักแบ่งปันซึ่งกันและกัน และจุดเริ่มต้นนั้นอยู่ที่การศึกษา ตามที่ ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ กล่าวไว้ว่า

“เปลี่ยนระบบการศึกษาได้ ก็ยกระดับคนในอาเซียนได้”

(สุรินทร์ พิศสุวรรณ 2555)

บรรณานุกรม

แหล่งภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. 2553. “นโยบายการพัฒนาการศึกษาของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ: นายชินวรณ์ บุญยเกียรติ” (<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=15543&Key=news20>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2555).
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2555. “แผนการพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการฉบับที่ 11 พ.ศ. 2555-2559” สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (http://www.pld.rmutt.ac.th/?wpfb_dl=210) (เข้าถึง มิถุนายน 2556).
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2555. “การดำเนินการด้านการศึกษาของไทยในกรอบอาเซียน” (<http://www.moe.go.th/moe/upload/news1/htmlfiles/20188-8014.html>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2555).
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2555. “31 นโยบายหลักด้านการศึกษาของ ฯพณฯ ยิ่งลักษณ์ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ภายใต้การบริหารของศาสตราจารย์ ดร.สุชาติ ธาดาคำรงเวช รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ” (<http://www.moe.go.th/moe/upload/news20/FileUpload/29192-7041.pdf>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2555).
- กระทรวงศึกษาธิการ 2555. “กรอบการเรียนรู้สู่ประชาคมอาเซียน” (<http://www.moe.go.th/moe/th/news/detail.php?NewsID=29120&Key=hotnews>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2555).
- กระทรวงศึกษาธิการ. 2556. “พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546” (<http://www.moe.go.th/moe/th/office/powerMOE2556.pdf>) (เข้าถึง มิถุนายน 2556).
- คามร บัณฑูรัตน์. คณะวิศวกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2556.
- บุญทิวา แซ่ลิ้ม. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (หาดใหญ่). สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556.
- ปัญญา ปริงเจียว. คณะวิทยาศาสตร์ (สัมภาษณ์), 23 ธันวาคม 2556มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2556.
- ประสพศรี อึ้งถาวร. 2556. “ความพร้อมวิชาชีพแพทย์ไทยสู่อาเซียน: บทบาทแพทยสภา” 2 พฤศจิกายน 2556.
- นันทนา คชเสนี. 2554. “กรณีศึกษา: การเตรียมความพร้อมการผลิตกำลังคนสู่การเป็นประชาคมอาเซียนและเปิดเสรีการค้าบริการด้านอุดมศึกษา”.

(http://www.council.mju.ac.th/government/20111119104835_2011_council/File20120403195013_14380.pdf) (เข้าถึง มิถุนายน 2556).

นำพล มหายศนันท์. คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2556.

นงลักษณ์ มีทอง. คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2556.

พินิติ รัตนานุกูล (ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ). สัมภาษณ์, 15 เมษายน 2556.

มนัสวีร์ มั่นสกุล (เลขานุการเอก คณะผู้แทนถาวรไทยประจำอาเซียน). สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2556.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. สำนักงานวิเทศสัมพันธ์. สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2556.

มติชนออนไลน์. 24 เมษายน 2556. (www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1366774770) (เข้าถึง เมษายน 2556).

นายแพทย์ วรวิทย์ วาณิชยสุวรรณ. คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (หาดใหญ่). สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556.

ศูนย์วิจัยเศรษฐกิจและพยากรณ์ทางการเกษตร คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ 2556. “เยาวชนไทยกับ AEC” แม่โจ้โพลล์ ฉบับที่ 26 กรกฎาคม 2556.

(http://www.maejopoll.mju.ac.th/government/20111119104835_2011_maejopoll/File20130704113506_31516.pdf) (เข้าถึง สิงหาคม 2556).

สภาสถาปนิก. 2555. “สถาปนิกอาเซียน”. www.act.or.th/th/asean_architect. (เข้าถึง ธันวาคม 2556).

สันต์ วีระพงศ์. 2556. หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ AEC world ปีที่33 (1) ฉบับที่ 2,855 (17) วันที่ 23 - 26 มิถุนายน พ.ศ. 2556.

สิริวรรณ แก้วสุวรรณ. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (หาดใหญ่). สัมภาษณ์, 7 มีนาคม 2556.

สุนีย์ จุไรสินธุ์. 2556. “โครงการเพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน: โครงการแลกเปลี่ยนรักศึกษาไทยและอาเซียน และ โครงการส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาอังกฤษและภาษาของประเทศเพื่อนบ้าน” นำเสนอที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร 16 พฤษภาคม 2556.

(http://www.regis.rmutp.ac.th/km_regis/stock/2556/8-56.pdf) (เข้าถึง มิถุนายน 2556).

สุพรรณิกา ลือชาศรีมิ. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2556.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. 2555. *ASEAN รู้ไว้ ได้เปรียบแน่*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. เลขาธิการอาเซียน. สัมภาษณ์, 5 มีนาคม 2556.

หฤษฎ์ อินทะกนก. คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สัมภาษณ์, 10 พฤษภาคม 2556.

Eduzones 2555. “คณมมหาวิทยาลัย เปิดหลักสูตรอาเซียน” (<http://blog.eduzones.com/aec1/89269>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2555).

แหล่งภาษาอังกฤษ

Abu-Saad, Ismael. 2006. ‘State-Controlled Education and Identity Formation Among the Palestinian Arab Minority in Israel’, *American Behavioral Scientist*, 9, 8: 1085-1100.

Achaya, Amitav. 2001. *Constructing a security community in Southeast Asia: ASEAN and the problem of regional order*, London: Routledge.

Anderson, Benedict. 1991. *Imagined Communities: Reflections on the Origins and the Spread of Nationalism*. London: Verso.

ASEAN, *ASEAN Plus Three Cooperation Work Plan 2007-2017*, (<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/asean/conference/asean3/plan0711.pdf>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2554).

ASEAN, *Roadmap for an ASEAN Community 2009-2015*, (<http://www.aseansec.org/wp-content/uploads/2013/06/RoadmapASEANCommunity-2.pdf>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2554).

ASEAN, *Initiative for ASEAN Integration (IAI) Strategic Framework and IAI Work Plan 2 (2009-2015)*, (<http://www.aseansec.org/22325.pdf>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2554).

ASEAN, 2007. *Cebu Declaration Towards One Caring and Sharing Community*, (<http://www.asean.org/news/item/cebu-declaration-towards-one-caring-and-sharing-community>) (เข้าถึง มิถุนายน 2556).

Brown, David. 1999. ‘Are There Good and Bad Nationalisms?’, *Nations and Nationalism* 5, 2: 281–302.

Busse, Nikolas. 1999. ‘Constructivism and Southeast Asian security’, *Pacific Affairs*, 12, 1: 39-60.

Checkel, Jeffrey T. and Katzenstein, Peter J. (eds.). 2009. *European Identity*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Collins, A. 2008. 'A People-oriented ASEAN: A Door Ajar or Closed for Civil Society Organizations', *Contemporary Southeast Asia*, 30, 2: 313-331.
- Collins, A. 2007. 'Forming a Security Community: Lessons from ASEAN', *International Relations of the Asia-Pacific*, 7, 2: 203-225.
- Dosch, Jorn. 2008. 'ASEAN's reluctant liberal turn and the thorny road to democracy promotion', *The Pacific Review*, 21, 4: 527-545.
- Emmerson, Donald K. 2005. 'Will the Real ASEAN Please Stand up? Security, Community, and Democracy in Southeast Asia', Southeast Asia Forum 5 June 2005, Stanford University, USA, (http://aparc.stanford.edu/events/will_the_real_asean_please_stand_up_security_community_and_democracy_in_southeast_asia) (เข้าถึง มิถุนายน 2553).
- Eriksen, Thomas Hylland. 1993. *Ethnicity and Nationalism: Anthropological Perspectives*. London: Pluto Press.
- Gellner, Ernest. 1983. *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Goff, Patricia and Dunn, Kevin C. 2004. *Identity and global politics: empirical and theoretical elaborations*. New York, NY; Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Guibernau, Montserrat. 1996. *Nationalisms: the Nation-State and Nationalism in the Twentieth Century*. Cambridge: Polity Press.
- Hammerstad, A. 2005. 'Domestic Threats, Regional Solutions? The Challenge of Security Integration in Southern Africa', *Review of International Studies*, 31, 1: 69-87.
- Hermawan, Yulius Purwadi. Parahyangan Catholic University. สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2556.
- Hettne, Bjorn. 1993. 'The Dynamics of Ethnic Conflicts', in Helena Lindholm (ed.), *Ethnicity and Nationalism: Formation of Identity and Dynamics of Conflict in the 1990s*. Goteborg: Nordnes Padrigu Peace and Development Research Institute, Gothenburg University: 68-89.
- Hettne, Bjorn and Söderbaum, Fredrik. 1998. 'The New Regionalism Approach', *Politeia* 17, 3.
- Hobsbawm, Eric. 1990. *Nations and Nationalism Since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Huong, Dang Thi Thu. 2011. 'Regional Identity of Inhabitants in a Regional Community of Countries', a paper prepared for the Third Global International Studies Conference.
- Ina, Ratih Indraswari. Parahyangan Catholic University. สัมภาษณ์, 19 มีนาคม 2556.
- Jones, David Martin and Smith, M. L. R. 2007. Making Process, Not Progress: ASEAN and the Evolving East Asian Regional Order, *International Security* 32, 1: 148-184.
- Katsuma, Hiro. 2003. 'Reconstruction of Diplomatic Norms in Southeast Asia: The Case for Strict Adherence to the "ASEAN Way"', *Contemporary Southeast Asia*, 25, 1: 104-121.
- Kellas, James G. 1991. *The Politics of Nationalism and Ethnicity*. Basingstoke: Macmillan Education.
- Khoo, Nicholas. 2004. 'Deconstructing the ASEAN security Community: a review essay', *International Relations of the Asia-Pacific*, 13, 2: 435-46.
- Lave, J. and Wenger, E. 1991. *Situated Learning: legitimate peripheral participation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Leifer, Michael. 1996. *The ASEAN Regional Forum*, Adelphi Paper No. 302, London: International Institute for Strategic Studies.
- Mamat, Kamal. Education, Youth and Training Division, ASEAN Secretariat. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.
- Mattli, Walter. 1999. *The Logic of Regional Integration: Europe and Beyond*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McMillan, David. W and Chavis, David, M. 1986. 'Sense of Community: a definition and theory, *Journal of Community Psychology*, 14, 1: 6-23.
- Nischalke, Tobias. 2002. 'Does ASEAN measure up? Post-Cold War diplomacy and the idea of regional community', *The Pacific Review*, 15, 1: 89-117.
- Pitsuwan, Surin. 2007. ASEAN and East Asia: Toward the People-oriented Socio-Cultural Community, Special Interview with H. E. Dr. Surin Pitsuwan, new Secretary General of ASEAN for Japan Letter, Japan Foundation, 5th November 2007, (<http://www.jfbkk.or.th/images/japanintellectual/pdf/surin.pdf>) (เข้าถึง พฤศจิกายน 2555).

- Rüland, Jürgen. 2000. 'ASEAN and the Asian Crisis: Theoretical Implications and Practical Consequences for Southeast Asian Regionalism'. *The Pacific Review*, 13, 3: 421-451.
- Sharpe, Samuel. 2003. 'An ASEAN way to security cooperation in Southeast Asia?', *The Pacific Review*, 16, 2: 231-250.
- Sirichanya, Durudee. ASEAN Secretariat. สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2556.
- Smith, Anthony D. 1991. *National Identity*. Reno, N V: University of Nevada Press.
- Spencer, Philip and Wollman, Howard. 2002. *Nationalism: a Critical Introduction*. London: Sage.
- Stone, Diane. 2011. 'The ASEAN-ISIS Network: Interpretive Communities, Informal Diplomacy and Discourses of Region', *Minerva* 49, 2: 241-262.
- Terada, Takashi. 2003. Constructing an 'East Asian' concept and growing regional identity: from EAEC to ASEAN+3, *The Pacific Review* 16, 2: 251-277.
- Thompson, Eric C. and Thianthai, Chulanee. 2008. "Attitudes and Awareness Towards ASEAN: Findings of a Ten-Nation Survey", Institute of Southeast Asian Studies.
- Turley, William S. and Race, Jeffrey. 1980. 'The Third Indochina War'. *Foreign Policy*, 38: 92-116.
- Universitas Indonesia. 2013. "ASEAN Credit Transfer System"
(http://acts.ui.ac.id/index.php/home/detail_scholar/9) (เข้าถึง มิถุนายน 2556).
- Wadsorn, Nussara. 2012. 'ASEAN Identity, are we there yet? A Survey on Thai Tertiary Students' *Sociolinguistic Views towards ASEAN Community*, Paper prepared for the Applied Linguistics Associations of Australia (ALAA) Conference at Curtin University, Australia, derived from (<http://humanities.curtin.edu.au/schools/EDU/education/pdf/alaa/N-Wadsorn.pdf>) (เข้าถึง ธันวาคม 2556).
- Wendt, Alexander. 1992. 'Anarchy is what States Make of it: The Social Construction of Power Politics', *International Organization*, 46, 2: 391-425
- Wenger, E. 1998. *Communities of Practice: Learning, meeting and identity*, Cambridge: Cambridge University Press.

White, Zahra Nailah. 2011. 'Survey on the Knowledge, Attitudes, and Practices on Tuberculosis (TB) Among Health Care Workers in Kingston & St. Andrew, Jamaica,' Master of Public Health Dissertation, University of Liverpool. pp. 9-12.

World Economic Forum. 2013. 'The Global Competitiveness Report 2013-2014'. Geneva: World Economic Forum (http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf) (เข้าถึง กันยายน 2556).

ภาคผนวก

แบบสำรวจความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และความมุ่งมั่นต่ออาเซียน

คำชี้แจงและวัตถุประสงค์

แบบสอบถามนี้ทำขึ้นโดย คณะผู้วิจัยจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เพื่อสำรวจความรู้ความเข้าใจ ความคิดเห็น และความมุ่งหวังในอาเซียน ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษา เพื่อนำมาประเมินการศึกษาในปัจจุบันของประเทศไทย ซึ่งการศึกษานั้นมีความสำคัญในการเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน

กรุณาตอบทุกข้อตามความคิดเห็นของท่าน คณะผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลส่วนตัวของท่านไปเปิดเผยโดยเด็ดขาด

ข้อมูลผู้ทำแบบสอบถาม

มหาวิทยาลัย วิทยาเขต
คณะ ชั้นปี เกรดเฉลี่ย
เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง อายุ ปี

ตอนที่ 1 ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับอาเซียน

1. ท่านได้เรียนวิชาระดับมหาวิทยาลัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอาเซียนมาแล้วหรือไม่ ?

☐ ไม่เคยเรียน

☐ เคยเรียนมาแล้ว จำนวน วิชา

2. ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนเพียงใด?

☐ น้อยมาก

☐ น้อย

☐ ปานกลาง

☐ มาก

3. ท่านได้รับข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนทางใดบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. โรงเรียน

☐ 2. มหาวิทยาลัย

☐ 3. โทรทัศน์

☐ 4. วิทยุ

☐ 5. หนังสือพิมพ์ นิตยสาร

☐ 6. Internet

☐ 7. การเข้าร่วมการประชุม สัมมนา และการเสวนาต่างๆ

☐ 8. อื่นๆ โปรดระบุ

โดยแหล่งที่ให้ข่าวสารเกี่ยวกับอาเซียนที่ดีที่สุดต่อท่าน คือ

อันดับที่ 1

อันดับที่ 2

อันดับที่ 3

ตารางข้างล่างนี้แสดงข้อความต่างๆ เกี่ยวกับองค์การอาเซียน

ขอให้ท่านตอบว่า ข้อความใดถูก ข้อความใดผิด โดยขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับคำตอบของท่าน

ข้อ	ข้อความ	ถูก	ผิด
1	องค์การอาเซียนก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. 1945		
2	หากท่านต้องการเดินทางไปยังประเทศสมาชิกอาเซียน ท่านต้องขอวีซ่าประเทศนั้นๆ		
3	องค์การอาเซียนเป็นการรวมตัวแบบหลวมๆ โดยอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ประเทศสมาชิก เช่นเดียวกับองค์การสหประชาชาติ (UN)		
4	การรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) จะเริ่มขึ้นในปีค.ศ. 2015		
5	องค์การอาเซียนมีกองกำลังทหารเป็นของตนเอง		
6	องค์การอาเซียนมีธนาคารกลางเพื่อควบคุมอัตราเงินเฟ้อ อัตราดอกเบี้ยของประเทศสมาชิก		
7	องค์การอาเซียนมีคณะกรรมการระหว่างรัฐบาลอาเซียนว่าด้วยสิทธิมนุษยชนอาเซียน		
8	กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) เป็นธรรมนูญที่ทำให้อาเซียนมีสถานะเป็นนิติบุคคล		
9	กฎบัตรอาเซียน (ASEAN Charter) กำหนดให้มีรัฐมนตรีการต่างประเทศประจำอาเซียน		
10	แรงงานฝีมือที่สามารถไปทำงานในประชาคมอาเซียนได้อย่างเสรีในปี ค.ศ. 2015 คือ		
	10.1 แพทย์		
	10.2 วิศวกร		
	10.3 ทนายความ		
	10.4 ครู อาจารย์		
11	สำนักเลขาธิการอาเซียน (ASEAN Secretariat) ตั้งอยู่ที่กรุงจาการ์ตา ประเทศอินโดนีเซีย		
12	เลขาธิการอาเซียนในช่วงปี ค.ศ. 2008-2012 คือ ดร. สุรินทร์ พิศสุวรรณ		
13	เสาหลักของประชาคมอาเซียนประกอบด้วยความร่วมมือด้าน		
	13.1 ประชาคมเศรษฐกิจ		
	13.2 ประชาคมทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
	13.3 ประชาคมสังคมและวัฒนธรรม		
	13.4 ประชาคมการเมืองและความมั่นคง		
14	ประเทศติมอร์ตะวันออกเป็นสมาชิกอาเซียน		
15	การประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) เป็นการประชุมระดับผู้นำ ซึ่งมีเป็นประจำทุกปี โดยจะจัดเวียนไปตามประเทศสมาชิกที่ดำรงตำแหน่งประธานอาเซียน		
16	ในปี 2015 ประเทศสมาชิกอาเซียนจะรวมตัวกันเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว โดยจะมีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน แรงงานฝีมือ และเงินทุนอย่างเสรี		

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประเทศสมาชิกอาเซียนในปัจจุบัน

ข้อ	ท่านคิดว่า	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยมาก
1	องค์การอาเซียนประสบความสำเร็จด้านความร่วมมือ				
	1.1 ทางเศรษฐกิจ				
	1.2 ทางการเมืองและความมั่นคง				
	1.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม				
2	ประเทศไทยได้รับประโยชน์จากความร่วมมืออาเซียน				
	2.1 ทางเศรษฐกิจ				
	2.2 ทางการเมืองและความมั่นคง				
	2.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม				
3	คนไทยโดยทั่วไปมีความรู้เกี่ยวกับอาเซียน				
4	การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับอาเซียน				
5	การศึกษาในระดับอุดมศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับอาเซียน				
6	วิชาเกี่ยวกับอาเซียนควรเป็นวิชาบังคับในระดับอุดมศึกษาเพียงใด?				
7	สำหรับตัวท่าน ความรู้ในเรื่องต่อไปนี้มีความสำคัญเพียงใด?				
	7.1 ภาษาของประเทศสมาชิกอาเซียน				
	7.2 ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมของประเทศสมาชิก				
	7.3 เศรษฐกิจ การค้า กฎหมายของประเทศสมาชิก				
	7.4 การเมือง ความมั่นคง นโยบายต่างประเทศของประเทศสมาชิก				
	7.5 บทบาทและกลไกขององค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียน				
	7.6 อื่นๆ คือ				
	7.7 อื่นๆ คือ				
	7.8 อื่นๆ คือ				
8	ท่านประสงค์จะทำงานร่วมกับประชาชนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ				
9	ท่านประสงค์จะไปทำงานในประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ				
10	ท่านมีความไว้วางใจประชาชนจากประเทศสมาชิกอาเซียนอื่นๆ				
11	เมื่อประเทศสมาชิกอาเซียนประสบภัยพิบัติ ท่านเต็มใจช่วยเหลือ				
12	ท่านสนับสนุนการก่อตั้งประชาคมอาเซียน				
13	ประเทศสมาชิกอาเซียนมีอัตลักษณ์ร่วมกัน				
14	ท่านมองว่าตนเองเป็นพลเมืองของประชาคมอาเซียนเพียงใด?				

ตอนที่ 3 ความมุ่งหวังของท่านต่อองค์การอาเซียนและประชาคมอาเซียนในอนาคต

ข้อ	ท่านเห็นด้วยกับข้อความข้างล่างนี้เพียงใด?	เห็นด้วย อย่าง มาก	เห็นด้วย	ไม่ เห็นด้วย	ไม่เห็นด้วย อย่างมาก
1	ท่านจะได้รับประโยชน์จากความร่วมมืออาเซียน				
	1.1 ทางเศรษฐกิจ				
	1.2 ทางการเมืองและความมั่นคง				
	1.3 ทางสังคมและวัฒนธรรม				
2	การมีอัตลักษณ์ร่วมกันของประเทศสมาชิกมีความสำคัญต่อการ รวมตัวเป็นประชาคมอาเซียนที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน				
3	ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์การอาเซียนและประเทศสมาชิก ส่งเสริมให้ประชาชนในประเทศสมาชิกมีอัตลักษณ์ร่วมกัน				
4	ประชาชนในประเทศสมาชิกควรมีสิทธิในการแสดงความคิดเห็นใน นโยบายและกิจการขององค์การอาเซียน				
5	ประเทศสมาชิกอาเซียนควรมีนโยบายทางการเมือง ความมั่นคง และ เศรษฐกิจที่สอดคล้องกันอย่างประเทศสมาชิกสหภาพยุโรป				
6	อาเซียนควรมีอำนาจเข้าแทรกแซงกิจการภายในประเทศสมาชิก เช่น การเข้าแทรกแซงทางการเมืองในภาวะฉุกเฉิน การสอดส่องดูแลสิทธิ มนุษยชน				

ท่านคิดว่าสิ่งใดคือข้อด้อยของไทยที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ 1. ความสามารถทางภาษา	☐ 7. การเมืองภายในประเทศ
☐ 2. การศึกษา	☐ 8. ความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน
☐ 3. ความรู้ความเข้าใจในกลไกประชาคมอาเซียน	☐ 9. ระบบราชการ
☐ 4. ศักยภาพแรงงาน	☐ 10. กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ
☐ 5. ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ	☐ 11. การทุจริต คอร์รัปชัน
☐ 6. สาธารณูปโภคพื้นฐาน (การคมนาคม การสื่อสาร)	☐ 12. อื่นๆ โปรดระบุ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในการเข้าร่วมประชาคมอาเซียน

.....

.....

.....

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณท่านเป็นอย่างยิ่งที่ได้สละเวลาในการทำแบบสอบถามนี้